ΑΛΚΙΝΟΟΥ ΜΑΖΗ

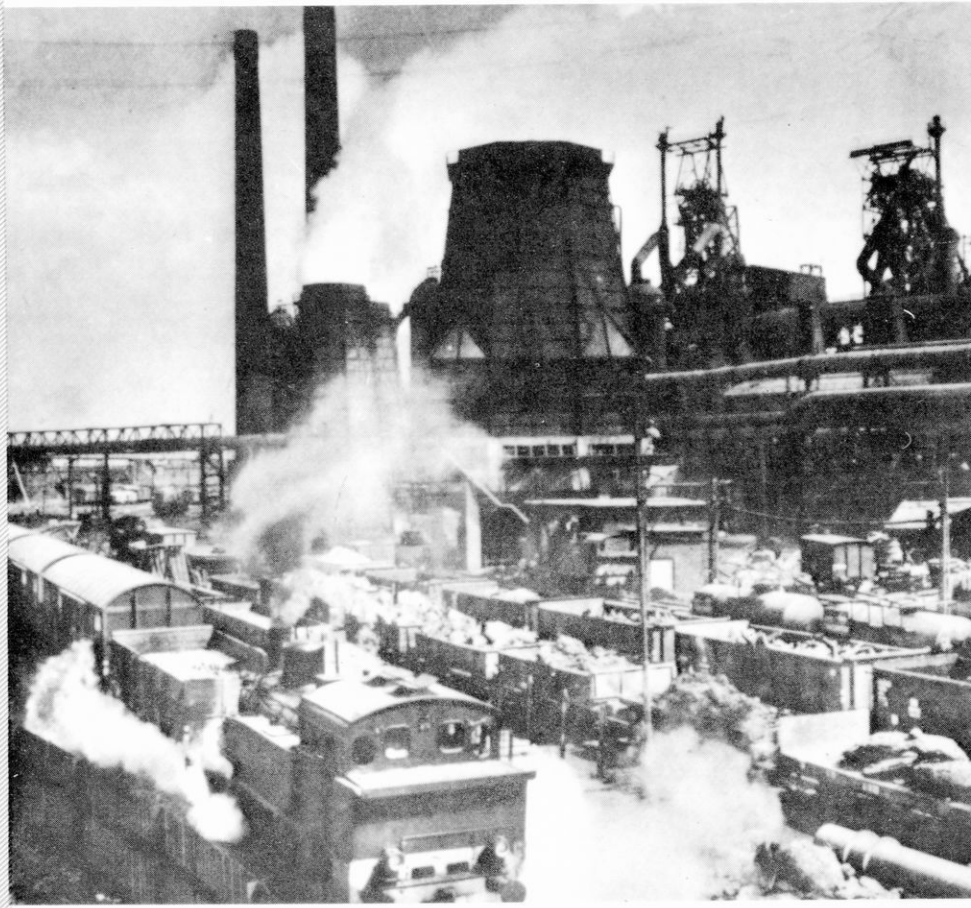

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

Β΄ ΛΥΚΕΙΟΥ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

50

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

17072

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΑΛΚΙΝΟΟΥ ΜΑΖΗ

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

Β' ΛΥΚΕΙΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ
ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑ 1978

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Βιβλιογραφία Στατιστικῶν στοιχείων :

1. STATISTICAL YEARBOOK 1974.
UNITED NATIONS.
2. ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΕΤΗΡΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ 1976
ΕΘΝΙΚΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΟΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΔΙΑΙΡΕΣΗ ΤΗΣ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ

1. Ὁρισμός τῆς Γεωγραφίας.

Ἡ σύγχρονη Γεωγραφία δέν ἀρκεῖται στό νά περιγράφει τή θέση τῶν διαφόρων τόπων, τή μορφολογία, τό κλίμα ἑνός τόπου κλπ., ἀλλά ζητεῖ νά ἐξηγήσει τά διάφορα γεωγραφικά φαινόμενα. Ἡ Γεωγραφία εἶναι κλάδος τῶν Φυσικῶν Ἐπιστημῶν καί ἐρευνᾶ τά φαινόμενα πού συμβαίνουν στήν ἐπιφάνεια τῆς Γῆς προσπαθώντας νά βρεῖ τήν αἰτιώδη σχέση πού συνδέει αὐτά τά φαινόμενα.

2. Διαίρεση τῆς Γεωγραφίας.

Ἐπειδή τό πεδίο πού ἐρευνᾶ ἡ Γεωγραφία εἶναι εὐρύτατο γι' αὐτό ἡ Γεωγραφία διαιρεῖται σέ τρεῖς μεγάλους κλάδους, τή Φυσική Γεωγραφία, τήν Ἀνθρωπογεωγραφία καί τήν Οἰκονομική Γεωγραφία.

α) **Ἡ Φυσική Γεωγραφία** ἐξετάζει διάφορα φυσικά φαινόμενα, πού παρατηροῦνται στήν ἐπιφάνεια τῆς Γῆς, π.χ. ἐξετάζει τή μορφολογία τῆς ἐπιφάνειας τῆς Γῆς, τά κλίματα, τίς κινήσεις τῆς θάλασσας, τή γεωγραφική κατανομή τῶν φυτῶν καί τῶν ζώων κλπ.

β) **Ἡ Ἀνθρωπογεωγραφία** ἐξετάζει τήν ἐπίδραση πού ἐξασκεῖ τό φυσικό περιβάλλον στή ζωή καί στόν πολιτισμό τῶν ἀνθρώπων καί, ἀντίστροφα, τήν ἐπίδραση πού ἐξασκεῖ καί τίς μεταβολές πού προκαλεῖ ὁ ἄνθρωπος στό φυσικό περιβάλλον.

γ) **Ἡ Οἰκονομική Γεωγραφία** ἐξετάζει τήν οἰκονομική ζωή κάθε χώρας καί τίς οἰκονομικές σχέσεις πού ἀναπτύσσονται μεταξύ τῶν διαφόρων χωρῶν, γιατί ὁ φυσικός πλοῦτος κάθε Χώρας καί οἱ ἀνάγκες τῆς κάθε ἀνθρώπινης κοινωνίας εἶναι διαφορετικές.

(*) **Σημείωση.** Στοιχεῖα ἀπό τή Φυσική Γεωγραφία διδάχτηκαν σέ προηγούμενες τάξεις.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΑΝΘΡΩΠΟΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

Ο ΠΡΟ·Ι·ΣΤΟΡΙΚΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ

3. Ὁ ἄνθρωπος πάνω στή Γῆ.

Ὁ ἄνθρωπος εἶναι παλιός κάτοικος τοῦ πλανήτη μας, ἐμφανίστηκε ὅμως πάνω σ' αὐτόν τελευταῖος ἀπό ὅλα τά ὀργανικά ὄντα. Γιά τούς προϊστορικούς χρόνους δέν ὑπάρχουν γραπτά μνημεῖα. Ἔτσι ἡ μελέτη τῆς προϊστορικῆς ἀνθρωπότητας στηρίζεται στά ἀπολιθωμένα σωματικά ὑπολείμματα τῶν προϊστορικῶν ἀνθρώπων καί ἀκόμα στά ἀρχαιολογικά εὑρήματα, πού φανερώνουν τήν πνευματική ἀνάπτυξη καί τόν ψυχικό βίο τοῦ προϊστορικοῦ ἀνθρώπου.

Ἡ ἐπιστημονική ἔρευνα κατέληξε στό συμπέρασμα ὅτι ὁ ἄνθρωπος ὑπάρχει πάνω στή Γῆ ἀπό τίς ἀρχές τοῦ τεταρτογενοῦς αἰώνα. Ἀπό τά παλαιοντολογικά εὑρήματα φαίνεται ὅτι στίς ἀρχές τοῦ τεταρτογενοῦς αἰώνα ἔζησαν δύο τύποι ἀνθρώπων, πού τούς διακρίνουμε μέ τά ὀνόματα **πρωτόγονος ἄνθρωπος** καί **σοφός ἄνθρωπος.** Ἀπολιθώματα τοῦ πρωτόγονου ἀνθρώπου βρέθηκαν σέ πολλά σημεῖα τοῦ πλανήτη (Δ. Εὐρώπη, Κροατία, Ροδεσία, Κίνα κ.ἄ.). Τό γεγονός αὐτό φανερώνει ὅτι ὁ πρωτόγονος ἄνθρωπος ἔζησε γιά πολύ χρόνο, κι ἔτσι μπόρεσε νά ἐξαπλωθεῖ πάνω στή Γῆ. Ὁ πρωτόγονος ἄνθρωπος ἐξαφανίστηκε στά μέσα τῆς πλειστόκαινης ἐποχῆς (βλ. πίνακα 1). Ἀλλά ὁ πρωτόγονος ἄνθρωπος, πρίν ἐξαφανιστεῖ, ἔζησε γιά ἀρκετό χρόνο παράλληλα μέ τό σοφό ἄνθρωπο, πού εἶχε ἀνώτερες σωματικές καί πνευματικές ἱκανότητες. Ὁλόκληρη ἡ ἀνθρωπότητα ἔχει κοινή καταγωγή. Ἀκόμα ὅμως δέν ξέρουμε θετικά ποῦ ἐμφανίστηκε γιά πρώτη φορά ὁ ἄνθρωπος.

4. Τό φυσικό περιβάλλον τοῦ προϊστορικοῦ ἀνθρώπου.

Στή διάρκεια τοῦ τεταρτογενοῦς αἰώνα πολλά καί σημαντικά γεωλογικά φαινόμενα ἔδωσαν στίς ἠπείρους τή σημερινή μορφή τους (π.χ.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

Διαιρέσεις τοῦ τεταρτογενοῦς αἰώνα - Δυτική Εὐρώπη

Γεωλογική διαίρεση			Κλίμα	Ζῶα	Ἀπολιθωμένοι ἄνθρωποι		Ἀρχαιολογική διαίρεση	
Τριτογενής αἰώνας	Πλειόκαινη		Α΄ Παγετώδης Α΄ Μεσοπαγετώδης Β΄ Παγετώδης Β΄ Μεσοπαγετώδης	Μεσημβρινός ἐλέφαντας Μεσημβρινός ἐλέφαντας	Ἄνθρωπος ; ;		Ἠωλιθική ἐποχή (;)	
Τεταρτογενής αἰώνας	Πλειστόκαινη	Κατώτερη	Γ΄ Παγετώδης (ἡ ἰσχυρότερη) Γ΄ Μεσοπαγετώδης (κλίμα γλυκό)	Πανίδα ψυχροῦ κλίματος. Μαμμούθ Πανίδα θερμοῦ κλίματος. Ἱπποπόταμος	παλαιοντολικός ἄνθρωπος	ΠΡΩΤΟΓΟΝΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ Ἄνθρωπος Νεάντερταλ (δολιχοκέφαλος) ΣΟΦΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ Φυλή Γκριμάλντι (δολιχοκέφαλος) Φυλή Κρομανιόν (δολιχοκέφαλος)	Χελλαία Ἀχίλια Μουστιαία } κατώτερη	Παλαιολιθική ἐποχή
		Μέση	Δ΄ Παγετώδης (κλίμα ψυχρό καί ὑγρό)	Πανίδα ψυχροῦ κλίματος. Μαμμούθ			Ὠρινιάκιος Σολουτραία Μαγδαληναία } ἀνώτερη	
		Ἀνώτερη	Μεσοπαγετώδης (κλίμα ψυχρό καί ξηρό)	Πανίδα στέππας ἤ τούντρας Τάρανδος				
	Ὁλόκαινη		Κλίμα γλυκύτερο	Ἐλάφι			Μεσολιθική ἐποχή (;)	
			Κλίμα ὅμοιο μέ τό σημερινό	Πανίδα καί χλωρίδα ὅμοια μέ τή σημερινή. Ἐξημέρωση ζώων, καλλιέργεια	Ἐμφάνιση βραχυκέφαλων Μεγάλες μετακινήσεις λαῶν Φυσικός τύπος διάφορος κατά τόπους		Νεολιθική ἐποχή Ὀρείχαλκου Σιδήρου } Μετάλλων	
Κατά A. GIBERT καί G. TURLOT							ΙΣΤΟΡΙΑ	

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἡ καταβύθιση τῆς Αἰγηίδας, ὁ βαθμιαῖος περιορισμός τῆς Κασπίας, ὁ ἀποχωρισμός τῆς Μ. Βρετανίας ἀπό τήν ἠπειρωτική Εὐρώπη, ἡ καταβύθιση τῶν τελευταίων λειψάνων τῆς ἠπείρου πού ἄλλοτε ἦταν στό Β. Ἀτλαντικό ὠκεανό).

Ὁ τεταρτογενής αἰώνας διακρίνεται καί γιά τίς διαδοχικές ἐξαπλώσεις τῶν παγετώνων, πού περιοδικά σκέπασαν μεγάλες ἐπιφάνειες τῶν ἠπείρων. Ἔγιναν τέσσερις ἐξαπλώσεις παγετώνων. Ἔπειτα ὅμως ἀπό κάθε ἐξάπλωση τῶν παγετώνων ἀκολουθοῦσε μιά μεσοπαγετώδης ἐποχή μέ κλίμα εὔκρατο. Αὐτές οἱ ἐναλλαγές τῶν κλιματολογικῶν ὅρων εἶχαν πολύ μεγάλη ἐπίδραση στή ζωή τῶν φυτῶν, τῶν ζώων καί τῶν ἀνθρώπων πού ζοῦσαν τόν τεταρτογενή αἰώνα.

5. Οἱ προϊστορικοί χρόνοι.

Οἱ προϊστορικοί χρόνοι διακρίνονται σέ δύο μεγάλες ἐποχές, τήν **ἐποχή τοῦ λίθου** καί τήν **ἐποχή τῶν μετάλλων.**

α) Ἡ ἐποχή τοῦ λίθου. Ἀνάλογα μέ τήν ἐξέλιξη τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου διαιροῦμε τήν ἐποχή τοῦ λίθου σέ δύο βαθμίδες, τήν **παλαιολιθική** καί τή **νεολιθική ἐποχή.**

Ἡ παλαιολιθική ἐποχή εἶχε τή μεγαλύτερη διάρκεια ἀπό κάθε ἄλλη περίοδο τῆς προϊστορίας. Στήν ἀρχή τό κλίμα ἦταν θερμό καί ὁ ἄνθρωπος ζοῦσε μέ τό κυνήγι, τό ψάρεμα καί μέ καρπούς. Ἀργότερα τό κρύο τῆς παγετώδους ἐποχῆς ἀνάγκασε τόν ἄνθρωπο νά καταφύγει μέσα σέ σπηλιές καί νά φτιάξει ἐνδύματα μέ δέρματα ζώων. Ὅσο περνοῦσε ὁ χρόνος, ὁ ἄνθρωπος ἀποχτοῦσε ἀνώτερη φυσική ἐμφάνιση, ἱκανότητα νά χρησιμοποιεῖ καλύτερα τό χέρι του καί πνεῦμα ἐφευρετικό. Κατά τό τέλος τῆς παλαιολιθικῆς ἐποχῆς ὁ ἄνθρωπος ζοῦσε πιά ἤρεμος, γιατί ἦταν ἐφοδιασμένος μέ ὅ,τι χρειαζόνταν γιά τή συντήρησή του. Τότε γιά πρώτη φορά στράφηκε πρός τήν τέχνη καί ἔγινε χαράκτης, ζωγράφος, γλύπτης. Ὁ «σοφός ἄνθρωπος» ἐμφανίστηκε στά μέσα τῆς παλαιολιθικῆς ἐποχῆς καί ἀποτελοῦσε δύο φυλές, τή φυλή Κρομανιόν, μέ χαρακτηριστικά τῆς λευκῆς φυλῆς, καί τή φυλή Γκριμάλντι, μέ νεγροειδή χαρακτηριστικά(*).

Ἡ νεολιθική ἐποχή χαρακτηρίζεται ἀπό τήν ἐξάπλωση τοῦ «σο-

(*) Οἱ φυλές πῆραν τά ὀνόματα ἀπό τίς σπηλιές Κρομανιόν (Γαλλία) καί Γκριμάλντι (Ἰταλία) ὅπου βρέθηκαν οἱ πρῶτοι σκελετοί.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

φοῦ ἀνθρώπου», ἀπό τόν ὁποῖο προέρχεται ἡ σύγχρονη ἀνθρωπότητα. Αὐτή τήν ἐποχή τό κλίμα ἦταν εὐνοϊκό γιά τήν ἐξέλιξη τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου. Τότε ὁ ἄνθρωπος ἐγκαταστάθηκε σέ καλύβες πού ἔπλεκε μέ κλαδιά ἤ ἔχτιζε μέ πλίνθους. Οἱ μικροί συνοικισμοί γιά ἀσφάλεια εἶχαν ἕνα περίφραγμα ἀπό πασσάλους. Γιά μεγαλύτερη ἀσφάλεια δημιουργήθηκαν μέσα σέ λίμνες οἰκισμοί, πού ἦταν ὁλόκληρες πόλεις. Ὁ ἄνθρωπος τῆς νεολιθικῆς ἐποχῆς ἐξημέρωσε ὁρισμένα ζῶα (τό σκύλο, τό βόδι, τό πρόβατο, τή γίδα, τήν κότα) καί ἄρχισε νά καλλιεργεῖ διάφορα φυτά (σιτάρι, κριθάρι, σίκαλη, λινάρι κ.ἄ.). Κατά τήν νεολιθική ἐποχή ὀργανώθηκε ἡ ἀγροτική ζωή.

β) Ἡ ἐποχή τῶν μετάλλων. Ἡ μεταλλουργία φαίνεται ὅτι γεννήθηκε στό ἐσωτερικό τῆς Ἀσίας καί ἀπό ἐκεῖ διδάχτηκε στούς ἄλλους λαούς ἡ κατεργασία καί ἡ χρησιμοποίηση τῶν μετάλλων. Στήν Εὐρώπη ὁ χαλκός ἄρχισε νά χρησιμοποιεῖται στά μέσα περίπου τῆς τρίτης χιλιετηρίδας πρό Χριστοῦ. Ἔπειτα γενικεύτηκε ἡ χρήση τοῦ ὀρείχαλκου (κράμα χαλκοῦ καὶ κασσίτερου). Τέλος ἄρχισε ἡ χρήση τοῦ σιδήρου πού συμπίπτει μέ τήν ἔναρξη τῆς Ἱστορίας. Κάθε λαός ἄρχισε νά χρησιμοποιεῖ τό σίδηρο σέ διαφορετική χρονική στιγμή. Ἔτσι στήν Ἑλλάδα ἡ χρήση τοῦ σιδήρου ἄρχισε κατά τό ΙΒ΄ π.Χ. αἰώνα, ἐνῶ στήν Κεντρική Εὐρώπη ἄρχισε κατά τόν Η΄ π.Χ. αἰώνα.

Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

6. Ἡ ἐπίδραση τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος στόν ἄνθρωπο.

Τό φυσικό περιβάλλον μέσα στό ὁποῖο ζεῖ ὁ ἄνθρωπος, ἐξασκεῖ μεγάλη ἐπίδραση σ' ὅλα τά φαινόμενα τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς. Ἰδιαίτερα ἡ ζωή τοῦ ἀνθρώπου βρίσκεται σέ ἄμεση ἐξάρτηση ἀπό τό **ἔδαφος,** τό **ὑπέδαφος,** τό **κλίμα,** τό **νερό** καὶ τόν **ὀργανικό κόσμο.**

α) Ἡ μορφολογία καί ἡ φύση τοῦ ἐδάφους προσδιορίζουν τίς ἀσχολίες τῶν ἀνθρώπων καί τά εἴδη τῶν φυτῶν πού καλλιεργοῦνται. Ἀπό τή μορφολογία ἐξαρτᾶται πολύ καί ἡ ἀνάπτυξη τῆς συγκοινωνίας.

β) Ἀπό τό ὑπέδαφος ἀντλεῖ ὁ ἄνθρωπος διάφορα ὀρυκτά χρήσιμα γιά τή ζωή του (μεταλλεύματα, γαιάνθρακα, πετρέλαιο, γαιαέρια).

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

γ) Τό κλίμα προσδιορίζει τό φυτικό καί ζωικό κόσμο μιᾶς χώρας καί ἐπιδρᾶ στό νευρικό σύστημα καί τὶς φυσιολογικές λειτουργίες τοῦ ἀνθρώπου. Παρατηρήθηκε ὅτι μερικὰ κλίματα διεγείρουν ἤ ἀντίθετα καταστέλλουν τήν ἀνθρώπινη ἐνεργητικότητα. Ἔτσι ὅλες οἱ ἀνώτερες μορφές πολιτισμοῦ ἀναπτύχθηκαν μέσα σέ περιοχές πού ἔχουν εὔκρατο κλίμα, μέ ψυχρή ἐποχή (χειμώνας).

δ) Τό νερό εἶναι βασικός παράγοντας τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς. Γι' αὐτό οἱ ἄνθρωποι δημιουργοῦν τίς ἐγκαταστάσεις τους γύρω ἀπό πηγές, πηγάδια, λίμνες καί κατά μῆκος ποταμῶν. Ἀπό τά πιό παλιά χρόνια οἱ ποταμοί χρησιμοποιήθηκαν σάν δρόμοι γιά τή μεταφορά ἀνθρώπων, ἐμπορευμάτων καί πολιτισμοῦ. Ἡ θάλασσα ἐξάσκησε τεράστια ἐπίδραση στή ζωή τοῦ ἀνθρώπου. Διευκόλυνε τίς ἐμπορικές συναλλαγές καί τήν ἐπαφή τῶν πολιτισμῶν. Ἕνα ἀπό τά σημαντικότερα γεγονότα τῆς ἱστορίας τῆς ἀνθρωπότητας ἦταν τά πρῶτα ταξίδια τοῦ ἀνθρώπου στοὺς μεγάλους ὠκεανούς.

ε) Ἡ ζωή τοῦ ἀνθρώπου ἐξαρτᾶται ἀπό τά φυτά καί τά ζῶα, γιατί ἀπό αὐτά ὁ ἄνθρωπος παίρνει τροφή, ὑφαντικές ὕλες, καύσιμα, οἰκοδομικά ὑλικά καί χρησιμοποιεῖ τά ζῶα ὡς μέσα μεταφορᾶς.

7. Ἡ ἐπίδραση τοῦ ἀνθρώπου στό φυσικό περιβάλλον.

Μέ τό πέρασμα τοῦ χρόνου ὁ ἄνθρωπος ἀπόχτησε πολύτιμες γνώσεις γιά τή Φύση κι ἀκόμα ἔγινε ἱκανός νά ἐπεμβαίνει στό φυσικό περιβάλλον καί νά προκαλεῖ ἀποτελέσματα εὐνοϊκά γιά τήν ἀνθρώπινη ζωή. Ἡ ἐπίδραση τοῦ ἀνθρώπου στό φυσικό περιβάλλον εἶναι τόσο μεγαλύτερη, ὅσο μεγαλύτερες εἶναι οἱ ἐπιστημονικές καί τεχνικές κατακτήσεις του.

α) Σήμερα **ἡ μορφολογία τοῦ ἐδάφους δέν ἀποτελεῖ ἀξεπέραστο ἐμπόδιο** γιά τούς σκοπούς τοῦ ἀνθρώπου, γιατί γέφυρες, σήραγγες καί διώρυγες διευκολύνουν τή συγκοινωνία, ἐνῶ τά ἀεροπλάνα πετοῦν πάνω ἀπό ὀροσειρές καί ἐρήμους.

β) Ὁ ἄνθρωπος μέ διάφορα τεχνικά ἔργα ὑποτάσσει τά νερά στή θέλησή του. Ἔτσι κατασκευάζει φράγματα καί σχηματίζει τεχνητές λίμνες (λίμνη Μαραθώνα) ἤ ἀντίθετα ἐξαφανίζει λίμνες (λίμνη Κωπαΐδας). Στήν Ὁλλανδία ὁ ἄνθρωπος ἀπόσπασε ἀπό τή θάλασσα μεγάλη ἔκταση ξηρᾶς. Μέ μεγάλα τεχνικά ἔργα προστατεύει τούς λιμένες ἤ δημιουργεῖ τεχνητούς λιμένες.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

γ) **Ἡ ἐπίδραση τοῦ ἀνθρώπου στόν ὀργανικό κόσμο εἶναι πολύ μεγάλη.** Ὅσα εἴδη τοῦ εἶναι χρήσιμα, ὁ ἄνθρωπος τά προστατεύει, ἐνῶ ἄλλα εἴδη συστηματικά τά ἐξαφανίζει. Τεχνητά δημιουργεῖ νέες ποικιλίες καί μεταφέρει καινούρια εἴδη ἀπό ἄλλες χῶρες. Ἔτσι στήν Εὐρώπη μεταφέρθηκαν ὀπωροφόρα δέντρα (κερασιά, ροδακινιά, δαμασκηνιά) ἀπό τίς χῶρες τῆς Ἀνατολῆς, ἡ πατάτα, ὁ καπνός, τό καλαμπόκι ἀπό τήν Ἀμερική, τό ρύζι ἀπό τήν Ἀσία, ὁ εὐκάλυπτος ἀπό τήν Αὐστραλία κ.λ. Ἀντίθετα, ἀπό τήν Εὐρώπη τό σιτάρι μεταφέρθηκε στήν Ἀμερική καί τήν Αὐστραλία, τό πρόβατο στήν Αὐστραλία. Μποροῦμε νά ποῦμε ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἀνέτρεψε τήν κατανομή τῶν φυτῶν καί τῶν ζώων πάνω στόν πλανήτη μας. Αὐτή ἡ ἀνατροπή δέν γίνεται αἰσθητή στήν Εὐρώπη, γιατί συντελέστηκε πολύ ἀργά. Γίνεται ὅμως αἰσθητή στίς νέες χῶρες (Ἀμερική, Αὐστραλία, Σιβηρία), ὅπου οἱ Εὐρωπαῖοι μετανάστες προκάλεσαν ραγδαῖες καί καταπληκτικές μεταμορφώσεις τοῦ γεωγραφικοῦ τοπίου.

8. Ἡ Γῆ ὡς κατοικία τοῦ ἀνθρώπου.

Ὁ ἄνθρωπος συνδέεται πολύ στενά μέ τό φυσικό περιβάλλον πού ζεῖ. Ἡ Γῆ ὡς κατοικία τῶν ἀνθρώπων δέν προσφέρει σ' ὅλους τούς ἴδιους ὅρους ζωῆς καί τίς ἴδιες δυνατότητες γιά ἐξέλιξη. Κατά προσέγγιση ἡ ἀνθρωπότητα χωρίζεται σέ γεωγραφικές ζῶνες, πού συμπίπτουν μέ τίς μεγάλες φυσικές ζῶνες τοῦ κλίματος καί τῆς βλαστήσεως. Ἄν λάβουμε ὑπόψη τή σχέση τοῦ ἀνθρώπου μέ τή φύση πού βρίσκεται γύρω του, τότε διακρίνουμε πάνω στή Γῆ δύο κατηγορίες ζωνῶν:

— ζῶνες πού μέσα σ' αὐτές **ἡ φύση κυριαρχεῖ πάνω στόν ἄνθρωπο** καί
— ζῶνες πού μέσα σ' αὐτές **ὁ ἄνθρωπος κυριαρχεῖ πάνω στή φύση.**

α) **Ζῶνες ὅπου κυριαρχεῖ ἡ φύση.** Στά **παρθένα δάση** τοῦ ἰσημερινοῦ ἡ θερμοκρασία εἶναι πάντοτε ψηλή, οἱ βροχές εἶναι συνεχεῖς καί καταρρακτώδεις, ἡ βλάστηση εἶναι πυκνότατη καί ὀργιώδης. Ἐκεῖ ὁ ἄνθρωπος ζεῖ σχηματίζοντας μικρές ὁμάδες, πού εἶναι ἀπομονωμένες. Συντηρεῖται ἀπό τό κυνήγι καί κυρίως μαζεύοντας καρπούς. Γι' αὐτό συνεχῶς περιφέρεται ἀναζητώντας τήν τροφή του. Ζεῖ στό βυθό μιᾶς θάλασσας ἀπό πράσινο, ὅπου ἐπικρατεῖ καταθλιπτική ὁμοιομορφία. Οἱ ἄνθρωποι τῶν παρθένων δασῶν ἔμειναν πρωτόγονοι καί ἀπολίτιστοι.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Στίς **πολικές ζῶνες** ὁ ἄνθρωπος ζεῖ ἀπό τό κυνήγι καί τό ψάρεμα. Ἡ νότια πολική ζώνη εἶναι ἀκατοίκητη. Στή βόρεια πολική ζώνη ὑπάρχει ἀραιότατος πληθυσμός (Ἐσκιμῶοι, Σαμογέτες), πού μέχρι πρίν ἀπό λίγο χρόνο ζοῦσε στήν ἐποχή τοῦ χαλκοῦ ἤ τοῦ ὀρείχαλκου.

Στήν **ἔρημο** ἀναπτύχθηκαν δύο τρόποι ζωῆς. Γύρω ἀπό τίς ὀάσεις ἔχουν ἐγκατασταθεῖ μόνιμα ἄνθρωποι, πού ζοῦν ἀπό τή γεωργία καί τήν κτηνοτροφία. Στίς ἡμιστεπώδεις περιοχές τῆς ἐρήμου ζοῦν ἐλάχιστες ὁμάδες ἀπό νομάδες κτηνοτρόφους. Ἡ ἔρημος εἶναι ἀνάλογη μέ τή θάλασσα, γιατί ἀποτελεῖ μιά ἔκταση πού ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ νά τή διασχίσει. Ἔτσι ἡ ἔρημος εἶναι ἀνοιχτή στό ἐμπόριο, τίς νέες ἰδέες καί τίς ἐφευρέσεις.

β) Ζῶνες ὅπου κυριαρχεῖ ὁ ἄνθρωπος. Στίς **εὔκρατες** ζῶνες ὁ ἄνθρωπος ἀσχολεῖται μέ τήν καλλιέργεια τῶν πεδιάδων, τήν ὀργανωμένη ἐκτατική κτηνοτροφία, τή βιομηχανία, τή ναυτιλία καί τό ἐμπόριο. Στίς ζῶνες αὐτές ὁ ἄνθρωπος ἐξαφάνισε μεγάλα δάση, γιά νά δημιουργήσει καλλιεργήσιμες ἐκτάσεις καί χώρους γιά τούς οἰκισμούς του. Μέσα στήν εὔκρατη ζώνη ὁ ἄνθρωπος ἀνέπτυξε διάφορες μορφές στούς τρόπους ζωῆς καί στή συγκρότηση κοινωνιῶν. Τό εὔκρατο κλίμα, ἡ ποικιλία τοῦ περιβάλλοντος καί ἡ περιοδική μεταβολή πού συμβαίνει στήν ἐξωτερική φύση κατά τίς διάφορες ἐποχές τοῦ ἔτους, ἦταν πάντοτε ἐκεῖνο τό φυσικό περιβάλλον πού διεγείρει τό ἀνθρώπινο πνεῦμα γιά πολιτιστικές κατακτήσεις.

ΟΙ ΒΑΘΜΟΙ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

9. Βαθμός πολιτισμοῦ καί οἰκονομικές ἐνέργειες.

Ὅλοι οἱ σύγχρονοι λαοί δέν ἔχουν τόν ἴδιο τρόπο ζωῆς, οὔτε τίς ἴδιες πνευματικές καί ψυχικές ἐκδηλώσεις. Γι' αὐτό λέμε ὅτι οἱ διάφοροι σύγχρονοι λαοί βρίσκονται σέ διαφορετικούς βαθμούς **πολιτισμοῦ.** Ὁ ἄνθρωπος, γιά νά συντηρηθεῖ, πρέπει νά ἱκανοποιήσει ὁρισμένες θεμελιώδεις ἀνάγκες τῆς ζωῆς του (τροφή, ἐνδυμασία, κατοικία, ἐργαλεῖα, μεταφορικά μέσα κ.ἄ.). Γιά νά ἱκανοποιήσει τίς ἀνάγκες τῆς ζωῆς του, ὁ ἄνθρωπος καταβάλλει πολλές ἐνέργειες, πού τίς ὀνομάζουμε **οἰκονομικές ἐνέργειες.** Οἱ οἰκονομικές ἐνέργειες ἑνός

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

λαοῦ εἶναι ἀνάλογες μέ τόν πολιτισμό πού ἔχει αὐτός ὁ λαός. Μποροῦμε λοιπόν νά κατατάξουμε τούς διάφορους λαούς σέ βαθμίδες πολιτισμοῦ ἀνάλογα μέ τίς οἰκονομικές ἐνέργειες πού καταβάλλουν οἱ λαοί αὐτοί.

10. Λεηλασία τῆς φύσεως καί παραγωγή.

Ὑπάρχουν σήμερα ἄνθρωποι, πού συντηροῦνται στή ζωή μόνο μέ ὅσα ἀγαθά κατορθώνουν νά ἀποσπάσουν ἀπό τή φύση. Αὐτά τά ἀγαθά τά ἀποκτοῦν οἱ ἄνθρωποι, χωρίς νά κάνουν καμιά πρόβλεψη γιά τήν ἀναπαραγωγή τους ἤ τή συντήρησή τους. Οἱ λαοί αὐτοί συντηροῦνται στή ζωή ἀπό τή **λεηλασία τῆς φύσεως,** δηλαδή μέ τή συλλογή καρπῶν, τό κυνήγι καί τό ψάρεμα. Ἀντίθετα οἱ περισσότεροι σύγχρονοι λαοί θεωροῦν τή φύση ὡς κεφάλαιο, πού προσπαθοῦν νά τό διατηρήσουν ἄθικτο. Οἱ οἰκονομικές ἐνέργειες αὐτῶν τῶν λαῶν ἀποβλέπουν στή συνεχή **παραγωγή ἀγαθῶν,** χωρίς νά καταστρέφονται τά στοιχεῖα τῆς φύσεως πού ἐξασφαλίζουν τήν παραγωγή. Ἔτσι οἱ σύγχρονοι λαοί κατατάσσονται σέ **τρεῖς βαθμούς πολιτισμοῦ, τόν κατώτερο, τό μέσο** καί **τόν ἀνώτερο βαθμό πολιτισμοῦ.**

11. Κατώτερος βαθμός πολιτισμοῦ.

Στόν κατώτερο βαθμό πολιτισμοῦ κατατάσσονται οἱ **πρωτόγονοι λαοί.** Αὐτοί εἶναι οἱ πιό ἀπολίτιστοι λαοί καί ζοῦν κυρίως ἀπό τή λεηλασία τῆς φύσεως. Οἱ πρωτόγονοι λαοί ζοῦν ἐκεῖ, ὅπου ἡ φύση ἐξασκεῖ καταθλιπτική κυριαρχία πάνω στόν ἄνθρωπο (παρθένα δάση, πολικές χῶρες). Σ' αὐτές τίς περιοχές ὁ ἄνθρωπος δέν μπορεῖ νά ἀντιδράσει ἀποτελεσματικά στούς σκληρούς ὅρους τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος. Οἱ πρωτόγονοι λαοί ἔχουν ὡς καθημερινή φροντίδα τήν ἐξασφάλιση τῆς τροφῆς καί γι' αὐτό δέν ἔχουν μόνιμη ἐγκατάσταση, ἀλλά διαρκῶς περιφέρονται ὡς νομάδες. Στούς πρωτόγονους λαούς εἶναι ἄγνωστες ἡ γεωργία καί ἡ κτηνοτροφία. Τήν πιό πρωτόγονη ἀνθρώπινη ζωή βρίσκουμε στούς Βουσμάνους τῆς Ν. Ἀφρικῆς, τούς Νεγρίλλους τῶν τροπικῶν δασῶν, τούς Νεγρίτες τοῦ ἀσιατικοῦ ἀρχιπελάγους καί τούς ἰθαγενεῖς τῆς Γῆς τοῦ Πυρός. Σέ λίγο ἀνώτερο ἐπίπεδο πολιτισμοῦ ζοῦν οἱ ἰθαγενεῖς τῆς Αὐστραλίας. Ἰδιαίτερα αὐτοί πού ζοῦν στή Ν. Αὐστραλία εἶναι ντυμένοι μέ δέρματα καγκουρώ, ἔχουν μισοεξημερώσει ἕνα μόνο ζῶο, τό σκύλο, καί γενικά ἡ ζωή τους μοιάζει

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

μέ τή ζωή τῆς ἀνθρωπότητας κατά τή λίθινη ἐποχή. Σέ ἀκόμα ἀνώτερο ἐπίπεδο πολιτισμοῦ ζοῦν οἱ λαοί πού κατοικοῦν στίς πολικές χῶρες. Ἄλλοι ἀπό αὐτούς (Λάπωνες, Σαμογέτες) ἐξημέρωσαν τόν τάρανδο καί ἄλλοι (Ἐσκιμῶοι) ὀργάνωσαν τό κυνήγι καί τό ψάρεμα σέ ἀξιοθαύμαστο βαθμό μέ ἐργαλεῖα τελειοποιημένα.

Μερικοί πρωτόγονοι λαοί τῆς τροπικῆς Ἀφρικῆς, τοῦ ἀσιατικοῦ ἀρχιπελάγους, τῆς Μελανησίας καί τῆς τροπικῆς Ἀμερικῆς ἀσχολοῦνται μέ τήν καλλιέργεια τῆς γῆς χρησιμοποιώντας ὑποτυπώδη μέσα καί κυρίως τήν ἀξίνα.

12. Μέσος βαθμός πολιτισμοῦ.

Στό μέσο βαθμό πολιτισμοῦ κατατάσσονται κυρίως οἱ **νομάδες κτηνοτρόφοι.** Οἱ λαοί αὐτοί ἐξημέρωσαν ὁρισμένα εἴδη ζώων (πρόβατο, βόδι, ἄλογο, καμήλα) κι ἔτσι σχημάτισαν πολυάριθμα κοπάδια. Οἱ νομάδες κτηνοτρόφοι ἀναγκάζονται νά μετακινοῦνται κάθε ἐποχή, γιά νά ἐξασφαλίσουν τροφή στά κοπάδια τους. Οἱ λαοί αὐτοί δέν μποροῦν νά ἀναπτύξουν γεωργία καί γι' αὐτό ὅλη ἡ ζωή τους στηρίζεται στά ζῶα, πού προσφέρουν τήν τροφή, τήν ἐνδυμασία, τή στέγη (δηλαδή μιά φορητή σκηνή) καί προϊόντα γιά ἀνταλλαγή ἤ γιά πώληση. Ὁ νομαδικός βίος διαμορφώνει τούς ἀνθρώπους πολύ φιλελεύθερους καί πολεμικούς. Πολλές φορές ὁ πολιτισμός τῆς ἀνθρωπότητας κινδύνεψε ἀπό τέτοιους νομαδικούς λαούς. Ὁ Ἀττίλας, ἡγέτης τῶν Οὔννων καί ὁ Τζεγγίς - Χάν, ἡγέτης τῶν Μογγόλων, κατατρόμαξαν ἄλλοτε τούς πολιτισμένους λαούς. Σήμερα ὁ νομαδικός βίος εἶναι πολύ περιορισμένος. Μερικοί νομάδες κτηνοτρόφοι περιφέρονται ἀκόμα στήν Κεντρική καί τή ΝΔ. Ἀσία καί στίς σαβάνες καί τίς στέππες τῆς Ἀφρικῆς.

13. Ἀνώτερος βαθμός πολιτισμοῦ.

Τό μεγαλύτερο μέρος, τῆς σύγχρονης ἀνθρωπότητας ζεῖ στόν ἀνώτερο βαθμό πολιτισμοῦ. Οἱ οἰκονομικές ἐνέργειες τῶν πολιτισμένων ἀνθρώπων ἀποβλέπουν στήν παραγωγή ἀγαθῶν καί χαρακτηρίζονται ἀπό τρεῖς ἐπιδιώξεις:

α) τήν ὑποδούλωση τῶν ζώων στόν ἄνθρωπο (κτηνοτροφία)·

β) τόν ἐξαναγκασμό τοῦ ἐδάφους νά παράγει ὁρισμένα φυτικά προϊόντα (γεωργία) καί

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

γ) τό μετασχηματισμό τῶν πρώτων ὑλῶν, πού παρέχουν τό ἔδαφος, τά φυτά καί τά ζῶα, σέ προϊόντα χρήσιμα γιά τόν ἄνθρωπο (βιομηχανία).

Ἡ ἀνάπτυξη τῆς κτηνοτροφίας, τῆς γεωργίας καί τῆς βιομηχανίας δέν εἶναι ἡ ἴδια σέ ὅλους τούς λαούς.

α) Γεωργία ὀνομάζεται τό σύνολο τῶν ἐνεργειῶν τοῦ ἀνθρώπου μέ τίς ὁποῖες παράγονται ὁρισμένα φυτικά προϊόντα. Οἱ ἐνέργειες αὐτές ἀποβλέπουν στήν ἐκλογή καί τήν καλλιέργεια τοῦ φυτοῦ. Ἡ ἐκλογή τοῦ κατάλληλου φυτοῦ ἐξαρτᾶται ἀπό πολλούς παράγοντες (τή φύση τοῦ ἐδάφους, τό κλίμα, τήν ἀποκτημένη πείρα, τήν οἰκογενειακή καὶ τήν ἐθνική οἰκονομία κ.ἄ.). Γιά τήν καλλιέργεια καταβάλλονται πολλές προσπάθειες καί διαρρυθμίζονται οἱ φυσικοί ὅροι (ἔργα γιά πότισμα ἤ ἀποστράγγιση, βελτίωση τοῦ ἐδάφους). Ἡ σύγχρονη γεωργία ἐπιδιώκει νά πάρει ἄφθονα καί καλῆς ποιότητας προϊόντα. Γι' αὐτό, στηρίζεται στά συμπεράσματα τῆς ἐπιστήμης, γιά νά δημιουργήσει καινούριες ποικιλίες, καί χρησιμοποιεῖ μηχανές, γιά νά γίνονται γρήγορα καί τέλεια οἱ διάφορες ἐργασίες. Στούς περισσότερο πολιτισμένους λαούς ἡ γεωργία τείνει νά εἰδικευτεῖ. Ἔτσι σέ ὁρισμένες περιοχές ἔχουμε τή μονοκαλλιέργεια (στήν Αἴγυπτο βαμβάκι, στήν Ξάνθη καπνά, στή Βραζιλία καφέ κ.ἄ.).

β) Κτηνοτροφία ὀνομάζεται τό σύνολο τῶν ἐνεργειῶν τοῦ ἀνθρώπου μέ τίς ὁποῖες παράγονται ὁρισμένα ζωϊκά προϊόντα. Οἱ ἐνέργειες αὐτές ἀποβλέπουν στήν ἐκλογή καί τή συντήρηση τῶν ζώων, ὥστε νά μπορέσει ὁ ἄνθρωπος νά πάρει ἀπό αὐτά ἄφθονα καί καλῆς ποιότητας προϊόντα.

γ) Βιομηχανία ὀνομάζεται τό σύνολο τῶν ἐνεργειῶν τοῦ ἀνθρώπου, μέ τίς ὁποῖες μετασχηματίζονται οἱ φυσικές πρῶτες ὕλες σέ προϊόντα πού ἱκανοποιοῦν καλύτερα τίς ἀνάγκες τοῦ ἀνθρώπου. Οἱ πρῶτες ὕλες προέρχονται ἀπό τόν ἀνόργανο καί τόν ὀργανικό κόσμο. Διακρίνουμε δύο μορφές βιομηχανίας, τήν **οἰκιακή βιομηχανία** καί τήν **εἰδικευμένη βιομηχανία.**

1) Ἡ οἰκιακή βιομηχανία (ἤ οἰκοτεχνία) γίνεται μέσα στό σπίτι. Τά προϊόντα πού παράγονται χρησιμοποιοῦνται γιά τίς ἀνάγκες τῆς οἰκογένειας (τρόφιμα, ἐνδύματα, ἐργαλεῖα, ἔπιπλα κ.ἄ.). Ἡ οἰκιακή

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

βιομηχανία εἶναι πολύ περιορισμένη καί ἐφαρμόζεται ἀπό λαούς, πού δέν ἔχουν μεγάλο βαθμό πολιτισμοῦ.

2) Ἡ εἰδικευμένη βιομηχανία παράγει προϊόντα γιά πώληση καί διακρίνεται σέ **μικρή** καί σέ **μεγάλη** βιομηχανία.

Στή **μικρή βιομηχανία** ἡ κατεργασία γίνεται μέσα σέ μικρά ἐργαστήρια, οἱ πρῶτες ὕλες παίρνονται ἀπό τό ἄμεσο περιβάλλον, ἡ ποιότητα τῶν προϊόντων εἶναι μέτρια καί ἡ κατανάλωσή τους εἶναι περιορισμένη σέ μιά μικρή περιοχή.

Στή **μεγάλη βιομηχανία** ἡ κατεργασία γίνεται μέσα σέ μεγάλα ἐργοστάσια μέ τέλειο μηχανικό ἐξοπλισμό. Ἡ κινητήρια δύναμη καί οἱ πρῶτες ὕλες ἤ παίρνονται ἀπό τό ἄμεσο περιβάλλον ἤ τό ἕνα ἀπό αὐτά μεταφέρεται πολλές φορές ἀπό μεγάλη ἀπόσταση (π.χ. τό μαλλί ἀπό τήν Αὐστραλία μεταφέρεται στήν Ἀγγλία). Τά προϊόντα τῆς μεγάλης βιομηχανίας εἶναι ἄφθονα, ἡ ποιότητά τους εἶναι ἐξαιρετική καί ἡ κατανάλωσή τους ἁπλώνεται σέ πάρα πολύ μεγάλες περιοχές. Αὐτή ἡ μορφή τῆς βιομηχανίας ἀπαιτεῖ εὔκολη συγκοινωνία (μεγάλα λιμάνια, πυκνό δίκτυο σιδηροδρόμων, πλωτούς ποταμούς, διώρυγες). Ἐπίσης χρειάζεται μεγάλο πλῆθος ἐργατῶν, πού πρέπει νά εἶναι εἰδικευμένοι, γιατί ἡ σύγχρονη βιομηχανία ἐφαρμόζει ἀπόλυτο καταμερισμό τῆς ἐργασίας. Χαρακτηριστικό γνώρισμα τῆς μεγάλης βιομηχανίας εἶναι ἡ **τυποποίηση** τῆς παραγωγῆς, δηλαδή ἡ παραγωγή τοῦ ἴδιου προϊόντος σέ μεγάλες ποσότητες. Ἔτσι ἡ μεγάλη βιομηχανία πετυχαίνει μεγάλη ταχύτητα παραγωγῆς καί χαμηλό κόστος παραγωγῆς.

14. Φαινόμενα τοῦ ἀνώτερου πολιτισμοῦ.

Σέ πολλές πολιτισμένες χῶρες δημιουργήθηκαν συνθῆκες πού ἐπιτρέπουν σέ ὅλους τούς κλάδους νά παράγουν πάρα πολλά ἀγαθά. Αὐτή ὅμως ἡ τάση γιά διαρκή αὔξηση τῆς παραγωγῆς ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τήν παραγωγή ἀγαθῶν σέ τεράστιες ποσότητες, πού δέν μπορεῖ νά τίς ἀπορροφήσει ἡ καταναλωτική δύναμη τῶν λαῶν. Τότε ἀναγκαστικά γίνεται ὑποτίμηση τῶν προϊόντων, τά ἐργοστάσια κλείνουν, δημιουργεῖται ἀνεργία καί ἔτσι προκαλεῖται οἰκονομική κρίση. Ἡ ὑπερπαραγωγή πού πραγματοποιήθηκε τό 1929 προκάλεσε τό 1930 μιά παγκόσμια οἰκονομική κρίση, πού βάστηξε πολλά χρόνια.

Στόν ἀνώτερο πολιτισμό ἡ ζωή ἔχει εὐκολίες καὶ ἀνέσεις, εἶναι

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ὅμως πολύ ἔντονη καί πολλές φορές πυρετώδης. Στά μεγάλα ἐμπορικά καί βιομηχανικά κέντρα οἱ οἰκογενειακές καί κοινωνικές συνθῆκες μεταβλήθηκαν. Ἡ τελειοποίηση τῶν μέσων μεταφορᾶς καί ἡ εὔκολη σήμερα μετάδοση τῶν ἰδεῶν (τύπος, ραδιοφωνία, τηλεόραση, κινηματογράφος) τείνουν νά ἐξομοιώσουν τή ζωή ὅλων τῶν πολιτισμένων λαῶν.

ΤΑ ΦΑΙΝΟΜΕΝΑ ΤΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ

15. Ὁ πληθυσμός τῆς Γῆς.

Σύμφωνα μέ τούς ὑπολογισμούς τῆς στατιστικῆς ὑπηρεσίας τοῦ ΟΗΕ ὁ πληθυσμός τῆς Γῆς κατά τό 1973 ἔφτανε σέ 3.860.000.000. Μέσα σ' ἕναν αἰώνα ὁ πληθυσμός τῆς Γῆς αὐξήθηκε κατά 2 δισεκατομμύρια. Τά τελευταῖα χρόνια ἡ μέση ἐτήσια αὔξηση τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Γῆς εἶναι 60 ἑκατομμύρια περίπου. Ἡ γρήγορη αὔξηση τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Γῆς ὀφείλεται στή μεγάλη ἐλάττωση τῆς θνησιμότητας ἐξαιτίας τῶν προόδων τῆς ἰατρικῆς καί τῆς διαδόσεως τῶν ἀρχῶν τῆς ὑγιεινῆς.

16. Γεωγραφική κατανομή τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Γῆς.

Τά 57% τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Γῆς ζοῦν στήν Ἀσία καὶ τά 12% ζοῦν στήν Εὐρώπη (δέν συμπεριλαμβάνονται ἡ εὐρωπαϊκή καί ἡ ἀσιατική Ρωσία). Ἡ γεωγραφική κατανομή τῆς ἀνθρωπότητας κατά ἠπείρους φαίνεται στόν πίνακα 2.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

1973. Κατανομή τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Γῆς κατά ἠπείρους

Ἤπειροι	Πληθυσμός (ἑκατομμύρια)	Ἔκταση (χιλιάδες km²)	Πυκνότητα κάτοικοι (κατά km²)
Ἀφρική	374	30.366	12
Ἀμερική	545	42.041	13
Ἀσία	2.204	26.940	80
Εὐρώπη	472	4.955	96
Ὠκεανία	21	8.558	2
Σοβιετική Ἕνωση	250	22.402	11
Ὁλικός	3.860	135.262	28

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ὁ πληθυσμός τῆς Γῆς δέν κατανέμεται ὁμοιόμορφα πάνω στήν ξηρά, γιατί περισσότερο ἀπό τή μισή ἐπιφάνεια τῆς ξηρᾶς εἶναι ἐκτάσεις ἀκατάλληλες γιά τή ζωή τοῦ ἀνθρώπου καί σχεδόν εἶναι ἀκατοίκητες. Τελείως ἀκατοίκητα εἶναι τά πολύ ψηλά βουνά καί οἱ περιοχές τῶν πόλων. Στίς παγωμένες ἐκτάσεις τῆς τούντρας, στίς ἐρήμους τῶν τροπικῶν, στά δάση τοῦ ἰσημερινοῦ καί στά ψηλά βουνά ἀναλογοῦν 1 - 20 κάτοικοι κατά 100 τετραγωνικά χιλιόμετρα καί στίς μεγάλες στέππες ἀναλογοῦν 1 - 10 κάτοικοι κατά τετραγωνικό χιλιόμετρο.

Ἡ μέγιστη πυκνότητα πληθυσμοῦ ἐμφανίζεται σέ δύο ζῶνες. Στήν πρώτη ἀνήκουν ἡ Κίνα, ἡ Ἰαπωνία, ἡ Ἰνδία καί ἡ Ἰνδονησία, στή δεύτερη ἀνήκουν ἡ Δυτική, ἡ Κεντρική καί Νότια Εὐρώπη καθώς καί ἡ περιοχή τῶν Ἡν. Πολιτειῶν πού βρίσκεται πρός τό μέρος τοῦ Ἀτλαντικοῦ. Ἡ πρώτη ζώνη περιλαμβάνει παλιές γεωργικές χῶρες, ἐνῶ ἡ δεύτερη περιλαμβάνει κυρίως τίς μεγάλες βιομηχανικές περιοχές.

Ἡ μέση πυκνότητα σ' αὐτές τίς δύο ζῶνες εἶναι 100 - 300 κάτοικοι κατά τετραγωνικό χιλιόμετρο.

17. Ἡ αὔξηση τοῦ πληθυσμοῦ μιᾶς χώρας.

Ἡ φυσική αὔξηση τοῦ πληθυσμοῦ μιᾶς χώρας ἐξαρτᾶται ἀπό τόν ἀριθμό τῶν γεννήσεων καί τῶν θανάτων. Γιά νά εἶναι εὔκολη ἡ σύγκριση, βρίσκουμε πόσες γεννήσεις καὶ πόσοι θάνατοι ἀναλογοῦν σέ 1000 κατοίκους (πίνακας 3). Οἱ στατιστικές παρατηρήσεις δείχνουν ὅτι στίς βιομηχανικές χῶρες ὁ ἀριθμός τῶν γεννήσεων εἶναι μικρός (6 - 10 $^0/_{00}$) καί ἑπομένως σ' αὐτές τίς χῶρες ἡ αὔξηση τοῦ πληθυσμοῦ γίνεται μέ ἀργό ρυθμό. Ἡ ὁλική ἐτήσια αὔξηση τοῦ πληθυσμοῦ μιᾶς χώρας εἶναι ἀνάλογη μέ τόν πληθυσμό πού ἔχει αὐτή ἡ χώρα, π.χ. ἡ ἐτήσια αὔξηση τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Κίνας εἶναι 14 ἑκατομμύρια περίπου.

18. Διάρκεια ζωῆς καί πυραμίδα τῶν ἡλικιῶν.

Πρίν ἀπό ἕναν αἰώνα ἡ μέση διάρκεια ζωῆς στίς χῶρες τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης ἦταν 40 ἔτη. Οἱ πρόοδοι τῆς ἰατρικῆς καί ἡ βελτίωση τῶν ὅρων πού ἐπικρατοῦν στή διαβίωση καί τήν ἐργασία εἶχαν ὡς ἀποτέλεσμα νά αὐξηθεῖ ἡ διάρκεια τῆς ζωῆς. Σήμερα ἡ μέση διάρκεια ζωῆς στίς πολιτισμένες χῶρες εἶναι 70 ἤ καί 75 ἔτη (πίνακας 4).

Ἰδιαίτερη σημασία ἔχει γιά μιά χώρα ἡ σύνθεση τοῦ πληθυσμοῦ κατά ἡλικίες. Συνήθως αὐτή ἡ σύνθεση τοῦ πληθυσμοῦ τῆς χώρας ἐκ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΙΝΑΚΑΣ 3

1972. Ὁ πληθυσμός καί ἡ αὔξησή του σέ μερικές χῶρες

Χῶρες	Πληθυσμός (χιλιάδες)	Σέ 1000 κατοίκους			Μέση ἐτησία αὔξηση (%) (1963-1972)
		Γεννήσεις	Θάνατοι	Αὔξηση	
Μεξικό	52.600	43,2	8,9	34,3	3,5
Βραζιλία	98.900	37,8	9,5	28,3	2,9
Αἴγυπτος	34.800	34,8	13,1	21,7	2,5
Κίνα	800.700	33,1	15,3	17,8	1,8
Καναδάς	21.800	30	6	24	1,6
Ἰαπωνία	107.000	19,3	6,6	12,7	1,1
Ἡν. Πολιτεῖες	208.800	15,6	9,4	6,2	1,1
Ρωσία	242.000	18	8,5	9,5	1,1
Ἰνδία	563.500	42,8	16,7	26,1	2,2
Ὁλλανδία	13.300	16,1	8,5	7,6	1,2
Γαλλία	51.700	16,9	10,8	6,1	0,9
Ἰταλία	54.300	16	9,6	6,7	0,7
Δ. Γερμανία	61.700	11,4	11,8	— 0,4	0,8
Μ. Βρετανία	55.800	14,8	12,1	2,7	0,4

ΠΙΝΑΚΑΣ 4

Ἡ μέση διάρκεια τῆς ζωῆς σέ μερικές χῶρες

Χῶρες	Μέση διάρκεια ζωῆς (σέ ἔτη)	
	Ἄνδρες	Γυναῖκες
Ὁλλανδία	71	76,7
Σουηδία	71,7	76,5
Αὐστραλία	67,9	74,2
Μ. Βρετανία	68,8	75,1
Καναδάς	68,8	75,2
Ν. Ζηλανδία	68,4	73,8
Γαλλία	68,6	76,1
Ἡν. Πολιτεῖες	67,4	74,8
Νορβηγία	71	76,8
Δ. Γερμανία	67,2	73,4
Βέλγιο	67,7	73,5
Ἰταλία	67,9	73,4
Ἰαπωνία	69	74,3
Ρωσία	65	74
Ἑλλάδα	67,5	70,7
Αἴγυπτος	51,6	53,8
Ἰνδία	41,9	40,6

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

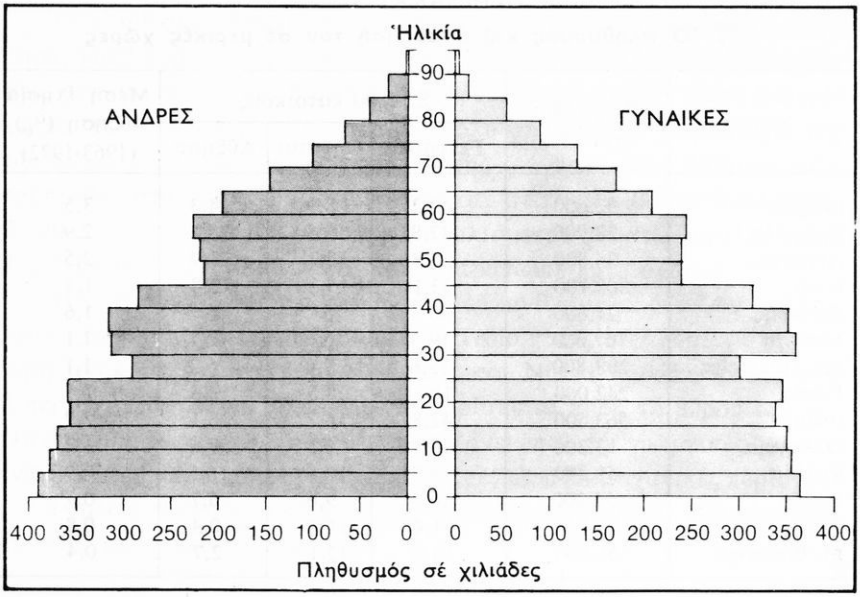

Σχ. 1. Πυραμίδα τοῦ πραγματικοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος. Δειγματοληπτική ἐπεξεργασία τῶν στοιχείων τῆς Ἀπογραφῆς τοῦ 1971.

φράζεται μέ μιά γραφική παράσταση πού τή λέμε **πυραμίδα τῶν ἡλικιῶν.** Οἱ κάτοικοι τῆς χώρας κατανέμονται σέ ὁριζόντιες ζῶνες κατά φύλο καί ἡλικία (σχ. 1). Ὅταν σέ μιά χώρα ὁ ἀριθμός τῶν γεννήσεων εἶναι μεγάλος, τότε ἡ βάση τῆς πυραμίδας τῶν ἡλικιῶν εἶναι μεγάλη. Αὐτό σημαίνει ὅτι γιά πολλές δεκάδες ἐτῶν ὁ πληθυσμός τῆς χώρας θά αὐξάνεται. Ἀντίθετα, ἄν ἡ βάση τῆς πυραμίδας τῶν ἡλικιῶν εἶναι μικρή, τότε γιά ἀρκετές δεκάδες ἐτῶν ὁ πληθυσμός τῆς χώρας συνεχῶς θά ἐλαττώνεται.

19. Οἱ μετακινήσεις τοῦ πληθυσμοῦ.

Ὅταν μιά χώρα δέν μπορεῖ νά ἐξασφαλίσει τά μέσα τῆς ζωῆς σέ ὅλους τούς κατοίκους της, τότε ἕνα μέρος τοῦ πληθυσμοῦ αὐτῆς τῆς χώρας ἀναγκάζεται νά ἀναζητήσει τήν ἐξασφάλιση τῶν μέσων τῆς ζωῆς σέ ἄλλες χῶρες. Ἡ ἔξοδος ἀπό μιά χώρα ἑνός μέρους τοῦ πληθυσμοῦ της γιά τήν ἀναζήτηση καλύτερης τύχης λέγεται **ἀποδημία.** Ἡ προσωρινή ἤ μόνιμη ἐγκατάσταση σέ μιά χώρα ἀνθρώπων πού ἦρθαν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἀπό ἄλλες χῶρες λέγεται **μετανάστευση.** Σέ μερικές περιπτώσεις πολλοί ἄνθρωποι ἀναγκάζονται νά ἐγκαταλείψουν τήν πατρίδα τους καί γιά ἄλλους λόγους, ὅπως εἶναι οἱ πολιτικές καί θρησκευτικές καταπιέσεις ἤ διεθνεῖς συμφωνίες πού ὁρίζουν τήν ἀνταλλαγή πληθυσμῶν (π.χ. ἡ ἀνταλλαγή πληθυσμῶν μεταξύ Ἑλλάδος καί Τουρκίας).

Μετακινήσεις πληθυσμῶν ἔγιναν σέ ὅλες τίς ἐποχές. Οἱ μεγάλες ὅμως μετακινήσεις, πού ἄλλαξαν τήν παλιά ὄψη τοῦ κόσμου, ἔγιναν μέσα στό δέκατο ἔνατο αἰώνα.

20. Ἡ ἀποδημία καί ἡ μετανάστευση.

α) Ἡ ἀποδημία. Στόν περασμένο αἰώνα ἡ ἀποδημία ἀπό τήν Εὐρώπη ἔγινε κατά διαδοχικά κύματα. Ἀπό τό 1815 ὥς τό 1850 ἀποκλειστικό κέντρο ἀποδημίας ἦταν ἡ Μ. Βρετανία. Ἔπειτα ἔγινε ἀποδημία ἀπό τή Γερμανία καί τίς Σκανδιναβικές χῶρες καί στίς ἀρχές τοῦ εἰκοστοῦ αἰώνα ἀκολούθησε ἀποδημία ἀπό τή Νότια καί Ἀνατολική Εὐρώπη. Ἡ ἀποδημία ἀπό τήν Εὐρώπη ἦταν ὀγκώδης. Μέσα σ' ἕναν αἰώνα ἡ Εὐρώπη ἔστειλε μόνο στή Βόρεια Ἀμερική 55 ἑκατομμύρια ἀνθρώπους, ἀπό τούς ὁποίους τά 15 ἑκατομμύρια ἦταν Βρετανοί. Τή μαζική ἀποδημία Εὐρωπαίων διευκόλυναν οἱ ἑξῆς παράγοντες:

α) Ἡ ἀνάπτυξη τῆς ὑπερωκεάνιας συγκοινωνίας.

β) Ἡ πολιτική τῶν μεγάλων κρατῶν γιά τή δημιουργία ἀποικιῶν.

γ) Ἡ μεγάλη ἔλλειψη ἐργατῶν στίς νέες χῶρες.

δ) Δέν ὑπῆρχε κανένας ἔλεγχος ἢ περιορισμός οὔτε γιά τήν ἀναχώρηση ἀπό μιά χώρα, οὔτε γιά τήν εἴσοδο στίς νέες χῶρες.

Ἡ ἀποδημία ἀπό τήν Ἄπω Ἀνατολή ἦταν ἀσήμαντη (3 ἑκατομμύρια Κινέζοι καί λίγες χιλιάδες Ἰάπωνες καί Ἰνδοί).

β) Ἡ μετανάστευση. Στή διάρκεια τοῦ 19ου αἰώνα οἱ Ἡν. Πολιτεῖες ὑπῆρξαν τό μεγαλύτερο κέντρο μεταναστεύσεως, γιατί οἱ ἀπέραντες γιά καλλιέργεια ἐκτάσεις, οἱ ἀναπτυσσόμενες τεράστιες βιομηχανίες καί τά ἐκτελούμενα μεγάλα ἔργα εἶχαν ἀνάγκη ἀπό ἐργατικά χέρια.

Στήν Ἀμερική ὑπῆρξαν ἄλλα τρία κέντρα πού δέχτηκαν μετανάστες: 1) Στόν Καναδά ἐγκαταστάθηκαν Γάλλοι καί Ἀγγλοσάξονες. 2) Στή Βραζιλία, τήν Οὐρουγουάη καί τήν Ἀργεντινή ἐγαταστάθηκαν Ἰταλοί, Ἰσπανοί, καί Πορτογάλοι. 3) Στό Μεξικό ἐγκαταστάθηκαν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἰσπανοί. Στήν Ἀφρική ὑπῆρξαν δύο μεγάλα κέντρα πού δέχτηκαν μετανάστες: Στή Β. Ἀφρική ἐγκαταστάθηκαν Γάλλοι, Ἰταλοί καί Ἰσπανοί ἐνῶ στή Ν. Ἀφρική ἐγκαταστάθηκαν Βρετανοί καί ἐλάχιστοι Ἰνδοί.

γ) **Περιορισμός τῶν μετακινήσεων.** Μετά τόν Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο ὅλες οἱ χῶρες, πού ἄλλοτε δέχονταν μετανάστες, ἔβαλαν αὐστηρούς περιορισμούς. Οἱ χῶρες αὐτές σήμερα δέχονται πολύ μικρό ἀριθμό μεταναστῶν καί κατά προτίμηση ἀπό ὁρισμένες χῶρες. Οἱ νέες χῶρες ἀναγκάστηκαν νά περιορίσουν τή μετανάστευση, γιατί θέλαν νά προστατέψουν τήν ἐργασία τῶν πολιτῶν τους καί νά διαφυλάξουν τόν ἐθνογραφικό χαρακτήρα τῆς χώρας τους. Σήμερα στήν Εὐρώπη ὑπάρχουν μικρά κέντρα μεταναστεύσεως. Ἡ Δυτική Γερμανία, ἡ Γαλλία καί τό Βέλγιο δέχονται μερικές χιλιάδες ἐργατῶν, πού χρησιμοποιοῦνται στίς βαριές ἐργασίες τῶν ὀρυχείων καί τῆς βιομηχανίας.

δ) **Ἀποτελέσματα τῶν μετακινήσεων.** Οἱ μετακινήσεις πληθυσμοῦ ἔχουν τά ἀκόλουθα εὐνοϊκά ἀποτελέσματα:

α) Προκαλοῦν τόνωση τῆς παγκόσμιας οἰκονομικῆς ἐνεργητικότητας, γιατί οἱ πυκνοκατοικημένες χῶρες ἀπαλλάσσονται ἀπό τό βάρος τοῦ πληθυσμοῦ πού πλεονάζει, ἐνῶ σύγχρονα καινούρια τμήματα τοῦ πλανήτη ἀξιοποιοῦνται ἀπό τούς μετανάστες.

β) Προκαλοῦν διάχυση τοῦ πολιτισμοῦ καί ἀλλαγή στή νοοτροπία τῶν λαῶν.

γ) Δημιουργοῦν ἰσόρροπη κατανομή τοῦ πληθυσμοῦ πάνω στή Γῆ καί ρυθμίζουν τή ζήτηση ἐργασίας. Ἀλλά οἱ περιορισμοί, πού διαρκῶς αὐξάνονται, τείνουν νά καταργήσουν τά ρεύματα μετακινήσεων τοῦ πληθυσμοῦ. Ἔτσι δημιουργοῦνται συγκρούσεις μεταξύ τῶν πυκνοκατοικημένων χωρῶν, πού θέλουν νά ἐξασφαλίσουν ἐργασία σέ μέρος τοῦ πληθυσμοῦ τους, καί τῶν ἐξελιγμένων χωρῶν, πού ὑπερασπίζουν τό δικαίωμά τους νά ζοῦν καλύτερα καί νά μή διαταραχτεῖ ἡ ἐθνογραφική τους σύνθεση.

21. Ἡ συγκέντρωση τῶν ἀνθρώπων.

Ὁ πληθυσμός μιᾶς χώρας σχηματίζει συγκεντρώσεις σέ ὁρισμένα σημεῖα τῆς χώρας, πού καθορίζονται ἀπό λόγους ἱστορικούς, φυσικούς καί οἰκονομικούς. Στίς ἀρχές τοῦ 19ου αἰώνα τά 75% τοῦ πληθυσμοῦ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τῶν χωρῶν τῆς Εὐρώπης ἦταν **ἀγροτικός πληθυσμός** καί μόνο τά 25% ἦταν **ἀστικός πληθυσμός.** Ἀπό τά μέσα ὅμως τοῦ 19ου αἰώνα ἄρχισε ἡ συγκέντρωση τῶν ἀνθρώπων στά μεγάλα ἀστικά κέντρα. Ἡ συνεχής ἐλάττωση τοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ καί ἡ αὔξηση τοῦ ἀστικοῦ πληθυσμοῦ προκάλεσε σέ μερικές χῶρες ἀντιστροφή στήν κατανομή τοῦ πληθυσμοῦ. Ἔτσι σήμερα ὁ ἀστικός πληθυσμός ἀποτελεῖ στή Μ. Βρετανία τά 80% τοῦ ὁλικοῦ πληθυσμοῦ, στή Σουηδία τὰ 82%, στή Γαλλία τά 70% καὶ στίς Ἡνωμ. Πολιτεῖες τά 75%.

Χαρακτηριστικό εἶναι ὅτι στίς ὑπανάπτυκτες χῶρες λείπουν οἱ μικρές ἤ μεσαῖες πόλεις. Αὐτό ὀφείλεται στό ὅτι οἱ ἐπικοινωνίες καί οἱ ἀνταλλαγές μεταξύ τῆς ὑπαίθρου καὶ τῶν πόλεων εἶναι πολύ περιορισμένες. Σ' αὐτές τίς χῶρες ἔχουν ἀναπτυχθεῖ κυρίως μόνο μεγάλες πόλεις. Ἔτσι ἀπό ὅλες τίς πόλεις πού ἔχουν πληθυσμό πάνω ἀπό ἕνα ἑκατομμύριο, οἱ μισές (δηλαδή 53 πόλεις) βρίσκονται σέ ὑπανάπτυκτες χῶρες.

22. Ἡ ἀνάπτυξη τῶν μεγάλων πόλεων.

Ἡ τάση τοῦ πληθυσμοῦ, νά συγκεντρωθεῖ στίς μεγάλες πόλεις **(ἀστυφυλία)** ἔχει ὡς κυριότερα αἴτια τά ἑξῆς:

α) Οἱ γεωργικές μηχανές ἀντικαθιστοῦν πάρα πολλά ἐργατικά χέρια. Ἔτσι ἕνα μέρος τῶν ἐργατῶν τῆς ὑπαίθρου ἔρχεται στίς πόλεις γιά νά βρεῖ ἐργασία.

β) Ἡ μεγάλη βιομηχανία προσελκύει ἐργατικά χέρια ἀπό τήν ὕπαιθρο γιά τίς ἀνάγκες της. Ταυτόχρονα ὅμως καταστρέφει τίς μικρές βιομηχανίες πού ἦταν στήν ὕπαιθρο, μέ ἀποτέλεσμα οἱ ἐργάτες τους νά ἀναγκάζονται νά τραποῦν πρός τίς μεγάλες πόλεις.

γ) Ἡ μεγάλη πόλη διαθέτει πάρα πολλά ἐπαγγέλματα, πού εἶναι λιγότερο κουραστικά ἀπό τά ἐπαγγέλματα τῆς ὑπαίθρου καί ἔχουν πολύ πιό τακτικό εἰσόδημα.

δ) Στή μεγάλη πόλη δημιουργοῦνται διάφοροι πόροι ζωῆς, ὑπάρχουν ὀργανωμένη κοινωνική πρόνοια, εὔκολη προστασία ἀπό τίς ἀσθένειες, μεγάλες εὐκολίες γιά μόρφωση, πολλές καί φτηνές διασκεδάσεις.

ε) Ἐξαιτίας τῆς εὔκολης συγκοινωνίας ἡ μεγάλη πόλη ἀπορροφᾶ ὁλόκληρη τή ζωή μιᾶς μεγάλης περιοχῆς πού βρίσκεται γύρω ἀπό αὐτήν.

Σήμερα ὑπάρχουν ἀρκετές πόλεις μέ πληθυσμό πάνω ἀπό 5 ἑκατομμύρια (Λονδίνο, Νέα Ὑόρκη, Τόκιο, Μόσχα, Σαγγάη, Πεκίνο κ.ἄ.).

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

23. Τά χαρακτηριστικά τῶν μεγάλων πόλεων.

Οἱ σύγχρονες μεγάλες πόλεις εἶναι ἕνα ἀπό τά πιό σημαντικά γνωρίσματα τῆς γεωγραφίας τοῦ νεώτερου κόσμου. Γενικά οἱ μεγάλες πόλεις βρίσκονται μέσα σέ περιοχές μέ ἄφθονες πρῶτες ὕλες ἤ σέ θέσεις πού εἶναι κατάλληλες γιά τίς ἐμπορικές συναλλαγές. Ἔτσι ἡ Νέα Ὑόρκη καί τό Λονδῖνο εἶναι λιμάνια, πού βρίσκονται σύγχρονα σέ θάλασσα καί σέ ποταμό, ἐνῶ τό Παρίσι καὶ τό Βερολίνο εἶναι μεγάλα κέντρα φυσικῶν καὶ τεχνητῶν ὁδῶν συγκοινωνίας. Ἡ εὐκολία τῶν συγκοινωνιῶν καί ἡ ἀφθονία τῶν εἰδικευμένων ἐργατῶν συντελοῦν στό νά εἶναι ὅλες οἱ μεγάλες πόλεις κέντρα μεγάλης βιομηχανίας.

Στίς μεγάλες πόλεις εἶναι ἀπαραίτητη ἡ εἰδική ὀργάνωση διαφόρων ὑπηρεσιῶν γιά τήν ὑγιεινή, τήν ἀσφάλεια, τήν προστασία ἀπό πυρκαγιές, τήν ὕδρευση, τό φωτισμό, τίς τηλεπικοινωνίες, τή συγκοινωνία, τόν ἀνεφοδιασμό κλπ.

Οἱ μεγάλες πόλεις ἕλκουν τόν πλοῦτο καί χαρακτηρίζονται ἀπό πολύ μεγάλη κατανάλωση ἀγαθῶν. Εἶναι ἀκόμα μεγάλες πνευματικές ἑστίες, γιατί διαθέτουν τά μέσα γιά καλλιτεχνική καί ἐπιστημονική ἀνάπτυξη (ἀρχεῖα, βιβλιοθῆκες, μουσεῖα, ἐργαστήρια κάθε εἴδους). Εἶναι τά κέντρα τῆς μεγάλης δημοσιογραφίας, τῆς πολιτικῆς ζωῆς καί οἱ τόποι, ὅπου διαμορφώνεται ἡ κοινή γνώμη.

Ἀλλά παρά τά τόσα πλεονεκτήματα τῆς ζωῆς στίς μεγάλες πόλεις ὑπάρχουν καί σοβαρά **μειονεκτήματα.** Ἔτσι στίς μεγάλες πόλεις ἡ θνησιμότητα εἶναι μεγαλύτερη, γιατί ἡ διαμονή καί ἡ διατροφή μεγάλων λαϊκῶν μαζῶν εἶναι ἀνθυγιεινή, ἐπειδή ἡ στέγη εἶναι ἀκριβή καί τά ἡμερομίσθια ἀνεπαρκή. Ὁ ἀδιάκοπος ἀγώνας γιά τήν ἐξασφάλιση τῶν μέσων τῆς ζωῆς ὁδηγεῖ στή νευρασθένεια καί τήν ὑπερκόπωση. Ὅσο ὁ πλοῦτος τῶν μεγάλων πόλεων αὐξάνει, τόσο ἀναπτύσσεται καί ἡ πολυτέλεια κι ἔτσι ἡ ζωή γίνεται διαρκῶς πιό δύσκολη.

Ἡ μεγάλη πόλη συνέχεια ἐπεκτείνεται. Σέ μερικές περιπτώσεις οἱ ἐπεκτάσεις διαφόρων πόλεων συμπλέκονται καί τότε σχηματίζεται ἕνα τεράστιο σέ ἔκταση ἀστικό συγκρότημα. Τέτοιο παράδειγμα ἀποτελοῦν οἱ μεγάλες πόλεις πού ὑπάρχουν μεταξύ τῆς Βοστώνης καί τῆς Οὐάσιγκτων. Κατά μῆκος 350 χιλιομέτρων ὑπάρχει μιά ἀδιάκοπη σειρά ἀπό συνεχόμενες μεγάλες πόλεις. Ἡ περιοχή αὐτή, στήν ὁποία ζοῦν 40 ἑκατομμύρια ἄνθρωποι, ἀποτελεῖ τή μεγαλύτερη ἀστική συγκέντρωση τοῦ κόσμου.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΟΙ ΜΕΓΑΛΕΣ ΔΙΑΙΡΕΣΕΙΣ ΤΗΝ ΑΝΘΡΩΠΟΤΗΤΑΣ

24. Οἱ φυλές.

Ὁλόκληρη ἡ ἀνθρωπότητα ἔχει κοινή καταγωγή καί ὁ διαχωρισμός της σέ φυλές ὀφείλεται σέ διάφορα βιολογικά αἴτια. Ἡ ἀνθρωπότητα διακρίνεται σήμερα σέ τρεῖς μεγάλες φυλές, τή **λευκή,** τήν **κίτρινη** καί τή **μαύρη.** Κάθε φυλή περικλείει μερικούς διαφορετικούς τύπους. Ἡ Γεωγραφία ἐξετάζει τή γεωγραφική κατανομή τῶν φυλῶν.

α) **Ἡ λευκή φυλή** ἀποτελεῖ τό μισό πληθυσμό τῆς Γῆς καί εἶναι ἡ πιό διαδομένη φυλή στόν κόσμο. Ἁπλώνεται σ' ὁλόκληρη τήν Εὐρώπη, τή Ν. καί Δ. Ἀσία, τή ΒΑ καί Β. Ἀφρική. Μέ τίς μεταναστεύσεις ἡ λευκή φυλή ἁπλώθηκε στή Β. καί Ν. Ἀμερική, τή Ν. Ἀφρική, τή Σιβηρία, τήν Αὐστραλία καί τή Νέα Ζηλανδία.

β) **Ἡ κίτρινη φυλή** ἀποτελεῖ τό ἕνα τρίτο τῆς ἀνθρωπότητας καί ἁπλώνεται στήν Κεντρική καί Α. Ἀσία, τήν Ἰνδοκίνα, τήν Ἰνδονησία καί σέ ὅλο τό μῆκος τῆς Β. Ἀσίας καί τῆς Β. Εὐρώπης. Μικρά τμήματα τῆς κίτρινης φυλῆς προχώρησαν πρός Δυσμάς καί σχημάτισαν νησίδες ἀπό κίτρινους λαούς (Βούλγαροι, Οὔγγροι, Τοῦρκοι) μέσα στό πλῆθος τῶν λευκῶν πού ἐπικρατοῦν σ' αὐτές τίς περιοχές. Ἕνα τμῆμα τῆς κίτρινης φυλῆς εἶναι καί οἱ λίγοι Ἐρυθρόδερμοι τῆς Ἀμερικῆς (8 ἑκατομμύρια περίπου).

γ) **Ἡ μαύρη φυλή** ἀποτελεῖ τό ἕνα ἕκτο τῆς ἀνθρωπότητας καί ἁπλώνεται στήν Κεντρική Ἀφρική, σ' ἕνα τμῆμα τῆς χερσονήσου τοῦ Δεκάν καί στά νησιά τῆς ΝΑ. Ἀσίας. Οἱ μαῦροι τῆς Ἀμερικῆς (20 ἑκατομμύρια περίπου) προέρχονται ἀπό τούς δούλους, πού μεταφέρθηκαν ἀπό τήν Ἀφρική. Στή μαύρη φυλή ἀνήκουν καί οἱ λίγοι πρωτόγονοι λαοί, πού ζοῦν στά δάση τῆς Κεντρικῆς Ἀφρικῆς, τῆς Βόρνεο καί τῆς Νέας Γουϊνέας.

25. Οἱ γλῶσσες.

Οἱ λαοί πού ζοῦν σήμερα πάνω στή Γῆ μιλοῦν πάρα πολλές γλῶσσες. Ἡ Γεωγραφία ἐξετάζει τή γεωγραφική κατανομή ὁρισμένων γλωσσῶν, δηλαδή ἐξετάζει ποιές γλῶσσες μιλιοῦνται σέ πολλά σημεῖα τοῦ κόσμου ἤ μιλιοῦνται ἀπό μεγάλα ἀθροίσματα ἀνθρώπων. Οἱ πιό διαδομένες γλῶσσες στόν κόσμο εἶναι οἱ ἑξῆς:

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

α) Ἡ ἀγγλική γλώσσα ἀναγνωρίζεται ὡς ἡ πιό ἰσχυρή γλώσσα τοῦ κόσμου, γιατί τή μιλοῦν σέ κάθε σημεῖο τῆς Γῆς καί εἶναι ἡ γλώσσα τοῦ παγκόσμιου ἐμπορίου.

β) Ἡ γαλλική ἐκτός ἀπό τή Γαλλία μιλιέται καί στό Βέλγιο, τήν Ἐλβετία, τόν Καναδά, τή Β. Ἀφρική καί στίς παλιές γαλλικές ἀποικίες. Ἡ γαλλική γλώσσα χρησιμοποιεῖται ἀπό τή διπλωματία καί ἀπό τή διεθνή ἐπιστήμη.

γ) Ἡ ἰσπανική ἐκτός ἀπό τήν Ἰσπανία μιλιέται καί στίς παλιές ἰσπανικές ἀποικίες τῆς Ἀμερικῆς καί τοῦ Εἰρηνικοῦ.

Ἡ γερμανική, ἡ ρωσική, ἡ Ἰνδουστανική καί ἡ κινεζική εἶναι γλῶσσες πού μιλιοῦνται ἀπό μεγάλα ἀθροίσματα ἀνθρώπων, εἶναι ὅμως ἐντοπισμένες καί δέν ἔχουν τήν παγκόσμια ἐξάπλωση τῆς ἀγγλικῆς, τῆς γαλλικῆς καί τῆς ἰσπανικῆς γλώσσας.

26. Οἱ θρησκεῖες.

Μερικές θρησκεῖες βοήθησαν στή διάδοση τοῦ πολιτισμοῦ καί στήν ἐξάπλωση ὁρισμένων λαῶν. Ἔτσι οἱ θρησκευτικές ἀποστολές στήν Ἀφρική, τήν Ἀσία καί τήν Ὠκεανία βοήθησαν στή διάδοση τοῦ πολιτισμοῦ καί στήν οἰκονομική ἀνάπτυξη ὁρισμένων λαῶν. Ἐξάλλου ἡ ἐπιθυμία νά διαδοθεῖ ὁρισμένη θρησκεία ἔσπρωξε ὁλόκληρους λαούς σέ κατακτητικές ἐξορμήσεις κι ἔτσι βοήθησε στήν ἐξάπλωση ὁρισμένων λαῶν (Ἄραβες, Τοῦρκοι). Σήμερα ὑπάρχουν στόν κόσμο τρεῖς κατηγορίες θρησκειῶν, ὁ **ἀνιμισμός,** ὁ **πολυθεϊσμός** καί ὁ **μονοθεϊσμός.**

α) Ὁ ἀνιμισμός (ἤ ψυχολατρεία) δέχεται ὅτι ὑπάρχει ψυχή μέσα σ' ὅλα τά ὄντα, ὀργανικά καί ἀνόργανα. Εἶναι ἡ θρησκεία τῶν λαῶν μέ πολύ χαμηλό πολιτισμό καί ἁπλώνεται στήν τροπική Ἀφρική, τή Βόρεια καί Κεντρική Ἀσία καί μέρος τῆς Κίνας.

β) Ὁ πολυθεϊσμός δέχεται ὅτι ὑπάρχουν πολλοί θεοί. Σ' αὐτή τήν κατηγορία ἀνήκουν ὁ Βραχμανισμός καί ὁ Βουδισμός. Ὁ Βραχμανισμός (λέγεται καί Ἰνδουϊσμός) ἐπικρατεῖ στήν Ἰνδία καί ἔχει ὡς ἱερή πόλη τή Μπεναρές. Ὁ Βουδισμός ἁπλώνεται στό Θιβέτ, τή Μογγολία, τήν Κίνα, τήν Ἰαπωνία, τήν Ἰνδοκίνα καί τήν Κεϋλάνη καί ἔχει ὡς ἱερή πόλη τή Λάσσα.

γ) Ὁ μονοθεϊσμός δέχεται ὅτι ὑπάρχει ἕνας θεός. Σ' αὐτή τήν κατηγορία ἀνήκουν ὁ Χριστιανισμός, ὁ Μωαμεθανισμός καί ὁ Ἰουδαϊσμός.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ὁ Χριστιανισμός ἔχει διαδοθεῖ σ' ὁλόκληρο τόν κόσμο, ἐνῶ ὁ Μωαμεθανισμός ἁπλώνεται στή Β. Ἀφρική, τή Δ. καί Ν. Ἀσία. Ὁ Ἰουδαϊσμός εἶναι ἐντοπισμένος σέ λίγα ἀστικά κέντρα τῆς Εὐρώπης καί τῆς Ἀμερικῆς καί στό κράτος του Ἰσραήλ. Οἱ μονοθεϊστικές θρησκεῖες εἶναι οἱ θρησκεῖες τῶν πολιτισμένων λαῶν. Στόν πίνακα 5 φαίνεται ἡ ἐξάπλωση τῶν διαφόρων θρησκειῶν.

ΠΙΝΑΚΑΣ 5

Ἡ ἐξάπλωση τῶν θρησκειῶν

(ποσοστά ἐπί τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Γῆς)

Θρησκεία	(%)
Χριστιανισμός	33
Βουδισμός	31
Βραχμανισμός	14
Μωαμεθανισμός	13
Ἀνιμισμός	8
Ἰουδαϊσμός	1

27. Οἱ ἐθνικές ὁμάδες.

Ἡ ἀνθρωπότητα διακρίνεται σήμερα σέ ὁρισμένες ἐθνικές ὁμάδες. Καθεμιά ἀπό αὐτές ἔχει ἰδιαίτερη προσωπικότητα, πού διαμορφώθηκε ἀπό τήν ἱστορική ἐξέλιξη τῆς ὁμάδας. Μερικές ἐθνικές ὁμάδες παίζουν πρωτεύοντα ρόλο στήν ἐξέλιξη τῶν ἱστορικῶν γεγονότων. Οἱ κυριότερες ἐθνικές ὁμάδες εἶναι οἱ ἑξῆς:

α) Οἱ Ἀγγλοσάξονες εἶναι μιά ὁμάδα λευκῶν, πού μιλοῦν τήν ἀγγλική γλώσσα καί εἶναι χριστιανοί (κυρίως διαμαρτυρόμενοι). Ἡ ὁμάδα αὐτή ἁπλώνεται στή Μ. Βρετανία, τίς χῶρες τῆς Βρετανικῆς Κοινοπολιτείας καὶ τίς Ἡν. Πολιτεῖες.

β) Οἱ Λατίνοι εἶναι κι αὐτοί μιά ὁμάδα λευκῶν πού μιλοῦν γλῶσσες προερχόμενες ἀπό τή λατινική γλώσσα. Εἶναι χριστιανοί (κυρίως καθολικοί). Ἡ ὁμάδα αὐτή ἁπλώνεται στή Ν. καί Δ. Εὐρώπη καί στή Β. Ἀφρική. Οἱ Ρουμάνοι εἶναι ἕνα τμῆμα τῆς λατινικῆς ὁμάδας, πού ἀπομονώθηκε.

γ) Οἱ Σλάβοι εἶναι ὁμάδα λευκῶν, πού εἶναι χριστιανοί (κυρίως ὀρθόδοξοι) καί μιλοῦν γλῶσσες πού προέρχονται ἀπό τή ρωσική γλώσ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

σα. Αὐτή ἡ ὁμάδα ἁπλώνεται σέ μεγάλη ἔκταση τῆς Εὐρώπης καί στ Σιβηρία.

δ) Οἱ Κινέζοι καὶ οἱ Ἰάπωνες εἶναι ὁμάδα κίτρινων, πού εἶναι βουδιστές καί μιλοῦν δύο γλῶσσες πού ἔχουν ἀνάλογη γραφή.

Ἐκτός ἀπό τίς παραπάνω τέσσερις μεγάλες ἐθνικές ὁμάδες ὑπάρχουν κι ἄλλες μικρότερες, πού κι αὐτές παίζουν τό ρόλο τους στήν ἱστορική ἐξέλιξη τῆς ἀνθρωπότητας. Τέτοιες ὁμάδες εἶναι οἱ Γερμανοί, οἱ Ἄραβες, οἱ Ἕλληνες κ.ἄ.

Ο ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

28. Ὁ πολιτισμός.

Ὁ ἄνθρωπος καταβάλλει πάντοτε πολλές ἐνέργειες, πού ἔχουν σκοπό τή συντήρησή του καί τόν ἐξωραϊσμό τῆς ζωῆς του. Μέ τίς διάφορες ἐνέργειές του ὁ ἄνθρωπος **παράγει ἀγαθά** (τρόφιμα, ἐνδύματα, σπίτια, μηχανές κλπ.) καί **δημιουργεῖ ἀξίες** (κανόνες δικαίου ἤ ἠθικῆς, ἔργα τέχνης, ἐπιστῆμες κλπ.). Ὀνομάζουμε **πολιτισμό** τό σύνολο τῶν **ἀξιῶν** καί τῶν **ἀγαθῶν**, πού παράγει ὁ ἄνθρωπος μέ τίς διάφορες ἐνέργειές του.

Σέ κάθε πολιτισμό διακρίνουμε δύο ὄψεις, τόν **ὑλικό πολιτισμό** καί τόν **πνευματικό πολιτισμό.** Ὁ ὑλικός πολιτισμός εἶναι τό σύνολο τῶν ἐνεργειῶν, μέ τίς ὁποῖες ὁ ἄνθρωπος μεταβάλλει τή φύση, τή χρησιμοποιεῖ γιά τήν ἐξυπηρέτησή του καί προφυλάσσεται ἀπό τούς κινδύνους πού περικλείει ἡ φύση. Ὁ πνευματικός πολιτισμός προκύπτει ἀπό ὁρισμένες πνευματικές προδιαθέσεις, πού πάντοτε ὑπάρχουν μέσα στόν ἄνθρωπο. Αὐτές οἱ προδιαθέσεις εἶναι ἡ λογική, τό ἠθικό φρόνημα, τό αἴσθημα τοῦ καλοῦ καί ἡ συναίσθηση τῆς ἀξίας τῆς ἐλευθερίας. Ὁ πνευματικός πολιτισμός ὁδηγεῖ τόν ἄνθρωπο σέ ἐνσυνείδητο ἠθικό, πνευματικό καί καλαισθητικό βίο καὶ κατευθύνει τήν ἀνθρώπινη ζωή πρός ἕνα ἀνώτερο ἰδανικό.

29. Τά στοιχεῖα τοῦ πνευματικοῦ πολιτισμοῦ.

Στόν πνευματικό πολιτισμό διακρίνουμε ὁρισμένα στοιχεῖα, πού εἶναι τά ἑξῆς: ἡ κοινωνία, τό κράτος, ἡ θρησκεία, ἡ οἰκονομία, ἡ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἐπιστήμη καί ἡ τέχνη. Καθένα ἀπό αὐτά τά στοιχεῖα ἀνταποκρίνεται σέ μιά ὁρισμένη τάση τοῦ πνευματικοῦ βίου τοῦ ἀνθρώπου.

α) Ἡ κοινωνία. Ἡ πιό στοιχειώδης μορφή κοινωνικοῦ βίου εἶναι ἡ οἰκογένεια. Ψυχολογικές καί βιολογικές τάσεις ἀναγκάζουν τόν ἄνθρωπο νά δημιουργήσει οἰκογένεια. Διάφορα ἄλλα αἴτια τόν ὁδηγοῦν στή διαμόρφωση μεγάλων κοινωνικῶν ὁμάδων. Ὁ ἄνθρωπος, παρακινούμενος ἀπό τό κοινωνικό ἔνστικτο, ζεῖ πάντα ὡς μέλος μιᾶς κοινωνίας, γιατί «ἄνθρωπος πού δέ ζεῖ μέσα σέ κοινωνία εἶναι ἤ θεός ἤ θηρίο».

β) Τό κράτος. Μέσα στήν κοινωνική ὁμάδα ἀναπτύσσεται πάντοτε ἡ ἐξουσία (τό κράτος). Στήν ὀργάνωση τῆς ἐξουσίας ἡ ὁμάδα ὁδηγεῖται γιά τήν αὐτοσυντήρησή της ἐπειδή μέ τήν ἐξουσία προφυλάγεται ἀπό τούς ἐχθρούς πού ὑπάρχουν μέσα καί ἔξω ἀπό αὐτήν.

γ) Ἡ θρησκεία. Στήν ψυχή κάθε ἀνθρώπου ὑπάρχει τό θρησκευτικό συναίσθημα. Αὐτό προέρχεται ἀπό τό ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἀναγνωρίζει ὅτι ὑπάρχει μιά δύναμη πολύ ἀνώτερη ἀπό τίς ἀνθρώπινες δυνάμεις. Οἱ θρησκεῖες ἔπαιξαν σημαντικό ρόλο στήν ἐξέλιξη τῶν πολιτισμῶν.

δ) Ἡ οἰκονομία. Ὁ ἄνθρωπος δημιουργεῖ πάντοτε οἰκονομική ζωή, δηλαδή παράγει, μεταφέρει καί ἐμπορεύεται ἀγαθά. Ἔτσι συγκεντρώνει κέρδη, μέ τά ὁποῖα καλυτερεύει ἡ ἀτομική ζωή του, ἀλλά καί ἡ ζωή τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου. Ὅλα τά μεγάλα κέντρα πολιτισμοῦ ἦταν κέντρα πλούτου (Ἀθῆναι, Ἀλεξάνδρεια, Ρώμη, Βυζάντιο).

ε) Ἡ ἐπιστήμη. Ἡ ἐπιστήμη προέρχεται ἀπό τήν τάση τοῦ ἀνθρώπου γιά γνώση. Αὐτή ἡ τάση πηγάζει ἀπό τά ἐρωτήματα, πού διαρκῶς γεννιοῦνται στήν ἐλεύθερη ἀνθρώπινη σκέψη καί ἀναφέρονται εἴτε σέ φαινόμενα τῆς ἐξωτερικῆς φύσεως, εἴτε σέ φαινόμενα τοῦ ψυχικοῦ βίου τοῦ ἀνθρώπου.

στ) Ἡ τέχνη. Ἡ τέχνη πηγάζει ἀπό τό αἴσθημα τοῦ καλοῦ, πού πάντα ὑπάρχει μέσα στήν ἀνθρώπινη ψυχή. Δέν νοεῖται ἀνθρώπινη ζωή χωρίς τόν ἐξωραϊσμό πού τῆς δίνουν οἱ διάφορες μορφές τῆς τέχνης. Μέ τήν ἐπιστήμη καί τήν τέχνη ὑψώνεται ὁ ἄνθρωπος στίς ὑψηλές σφαῖρες τοῦ Ἀληθινοῦ καὶ τοῦ Ὡραίου.

30. Ἀρχαῖες κοιτίδες τοῦ πολιτισμοῦ.

Οἱ πιό παλιές κοιτίδες τοῦ πολιτισμοῦ εἶναι ἡ Κίνα, ἡ Ἰνδία, ἡ Μεσοποταμία, ἡ Αἴγυπτος, ἡ Κρήτη καί οἱ Μυκῆνες. Αὐτοί οἱ πολιτι-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

σμοί ἀναπτύχθηκαν μεταξύ τῆς Δ΄ καί τῆς Α΄ χιλιετηρίδας πρό Χριστοῦ. Στή διάρκεια αὐτῆς τῆς περιόδου ὁ ἄνθρωπος πέτυχε μεγάλες πολιτιστικές κατακτήσεις. Ὅπως ἀποδείχτηκε ἀπό τίς ἀρχαιολογικές ἔρευνες, στίς παραπάνω χῶρες ὀργανώθηκαν ἰσχυρές πολιτεῖες, διαμορφώθηκαν κοινωνικοί θεσμοί, μπῆκαν οἱ βάσεις πολλῶν ἐπιστημῶν, ἀναπτύχθηκαν οἱ καλές τέχνες καί κατασκευάστηκαν μεγάλα τεχνικά ἔργα.

Τά παλιά κέντρα πολιτισμοῦ ἄσκησαν πολύ μεγάλη ἐπίδραση στούς γύρω λαούς καί σέ μεγάλη ἀπόσταση. Ὁ πολιτισμός τῆς Κρήτης ἀναπτύχθηκε σέ νησί καί ὁ πολιτισμός τῶν Μυκηνῶν ἀναπτύχθηκε σέ χώρα πού εἶχε μικρή γεωργική παραγωγή. Ἑπομένως ἡ οἰκονομική ζωή θά στηρίχτηκε στό ἐμπόριο, τή ναυτιλία καί πιθανόν στή δημιουργία ἀποικιῶν. Ἀντίθετα οἱ ἄλλοι τέσσερις παλιοί πολιτισμοί ἀναπτύχθηκαν σέ εὔφορες παραποτάμιες χῶρες, ὅπου οἱ λαοί διαμόρφωσαν ἤρεμο καί ὁμαλό γεωργικό βίο.

Κατά τούς ἱστορικούς χρόνους ἀναπτύχθηκαν ὁ Ἑλληνικός, ὁ Ρωμαϊκός, ὁ Βυζαντινός καί ὁ Ἀραβικός πολιτισμός, πού ἄνοιξαν τό δρόμο γιά τήν πολιτιστική ἐξέλιξη τῆς ἀνθρωπότητας. Ἔπειτα ἀπό τούς σκοτεινούς χρόνους τοῦ Μεσαίωνα, ἄρχισαν νά ἐμφανίζονται στή Δύση κατά τούς χρόνους τῆς Ἀναγεννήσεως νέα κέντρα πολιτισμοῦ, ὅπου προπαρασκευάστηκε ὁ **σύγχρονος** ἤ **δυτικός πολιτισμός.**

31. Τά κέντρα τοῦ σύγχρονου πολιτισμοῦ.

Σήμερα μόνο ὁρισμένοι λαοί δημιουργοῦν ἀξίες καί ἀγαθά ἀνώτερης μορφῆς. Αὐτοί οἱ λαοί βρίσκονται στόν ἀνώτατο βαθμό πολιτισμοῦ, πού τόν ὀνομάζουμε **σύγχρονο πολιτισμό** ἤ καί **δυτικό πολιτισμό.** Τά κέντρα τοῦ σύγχρονου πολιτισμοῦ βρίσκονται σέ πέντε περιοχές τῆς Γῆς. Στήν πρώτη περιοχή ἀνήκουν ἡ Ἀγγλία, ἡ Γαλλία, ἡ Γερμανία, ἡ Βόρεια Ἰταλία, ἡ Ἐλβετία, τό Βέλγιο, ἡ Ὁλλανδία, τά παράλια τῆς Βαλτικῆς καί οἱ Σκανδιναβικές χῶρες. Ἡ περιοχή αὐτή ἔδωσε τά πιό πολλά στοιχεῖα τοῦ σύγχρονου πολιτισμοῦ καί ἔχει σημαντικά κέντρα προαγωγῆς τοῦ πολιτισμοῦ. Στή δεύτερη περιοχή ἀνήκουν τό ΒΑ τμῆμα τῶν Ἡν. Πολιτειῶν καί τό ΝΑ τμῆμα τοῦ Καναδᾶ. Ἡ περιοχή αὐτή πρόσφερε στό νεώτερο πολιτισμό πολλές νέες ἰδέες καί σημαντικές ἐφευρέσεις. Στήν τρίτη περιοχή ἀνήκουν τό τμῆμα τῶν Ἡν. Πολιτειῶν πού βρίσκεται πρός τόν Εἰρηνικό. Στήν τέ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ταρτη περιοχή ἀνήκουν ἡ Αὐστραλία καί ἡ Νέα Ζηλανδία καί στήν πέμπτη περιοχή ἀνήκει ἡ Ἰαπωνία. Στίς παραπάνω πέντε περιοχές ζεῖ τό ἕνα τέταρτο ὅλης τῆς ἀνθρωπότητας. Τά κέντρα τοῦ σύγχρονου πολιτισμοῦ βρίσκονται σέ περιοχές πού ἔχουν εὔκρατο κλίμα, ὁμαλή μορφολογία, γεωργικό καί ὀρυκτό πλοῦτο, φυσική εὐκολία συγκοινωνιῶν, πυκνό πληθυσμό κι ἀκόμα κοινωνική, πολιτική καί οἰκονομική ζωή ἐξελιγμένη.

32. Τά κέντρα τῆς καλλιέργειας τῶν καλῶν τεχνῶν καί τῶν ἐπιστημῶν.

Οἱ καλές τέχνες καί οἱ ἐπιστῆμες καλλιεργοῦνται σήμερα σέ ὁρισμένα κέντρα, πού βρίσκονται μέσα στίς περιοχές μέ τό σύγχρονο πολιτισμό. Τέτοια κέντρα ὑπάρχουν στίς χῶρες τῆς Εὐρώπης καί κυρίως στήν Ἀγγλία, τή Γαλλία, τή Γερμανία, τήν Ἰταλία. Οἱ χῶρες αὐτές ἔχουν μακροχρόνιο ἐλεύθερο πολιτικό βίο καί κατά τούς τελευταίους αἰῶνες ἀνέδειξαν πάρα πολλούς μεγάλους συγγραφεῖς, καλλιτέχνες καί ἐπιστήμονες. Ἔτσι σέ αὐτές τίς χῶρες δημιουργήθηκε μεγάλη καλλιτεχνική καί ἐπιστημονική παράδοση καί συσσωρεύτηκε ἄφθονο καλλιτεχνικό καί ἐπιστημονικό ὑλικό. Κάθε χρόνο σπουδαστές ἀπό ὅλες τίς χῶρες τοῦ κόσμου κατακλύζουν τίς πολυάριθμες Ἀνώτατες Σχολές, τά Μουσεῖα, τίς Βιβλιοθῆκες καί τά Ὠδεῖα, πού ὑπάρχουν στά εὐρωπαϊκά κέντρα πολιτισμοῦ. Ὁρισμένα πανεπιστήμια (π.χ. τῆς Σορβόνης καί τῆς Ὀξφόρδης) ἀναγνωρίζονται ὡς μέγιστα πνευματικά κέντρα στό σύγχρονο κόσμο.

Οἱ Ἡν. Πολιτεῖες εἶναι σήμερα τεράστιο κέντρο καλλιέργειας τῶν καλῶν τεχνῶν καί τῶν ἐπιστημῶν. Δέν ἔχουν βέβαια τή μακροχρόνια καλλιτεχνική καί ἐπιστημονική παράδοση τῶν χωρῶν τῆς Δ. Εὐρώπης, ἀλλά ἡ ἀνάδειξή τους ὀφείλεται στά ἄφθονα ὑλικά μέσα, τό ἀνώτερο βιοτικό ἐπίπεδο τοῦ λαοῦ καί τήν ἀνάπτυξη τῆς τεχνικῆς σέ μέγιστο βαθμό. Σήμερα οἱ Ἡν. Πολιτεῖες κατέχουν τήν πρώτη θέση στήν ἐπιστημονική ἔρευνα καί στίς κατακτήσεις τῆς τεχνικῆς. Τελευταῖα ἡ Ρωσία καί ἡ Ἰαπωνία ἀπέδειξαν ὅτι διαθέτουν σημαντικά κέντρα καλλιέργειας τῶν ἐπιστημῶν καί τῆς τεχνικῆς.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΖΩΗ

33. Ἡ οἰκονομική ζωή τοῦ ἀνθρώπου.

Μιά ὁμάδα ἀνθρώπων, γιά νά συντηρηθεῖ πάνω στή Γῆ, ἔχει ἀνάγκη ἀπό πολλά ἀγαθά (τροφή, ἐνδυμασία, στέγη, ἐργαλεῖα κ.ἄ.). Γιά νά ἐξυπηρετηθοῦν οἱ διάφορες ἀνάγκες μιᾶς ὁμάδας ἀνθρώπων χρειάζονται πάρα πολλές προσπάθειες. Αὐτές οἱ προσπάθειες καταβάλλονται γιά τήν ἀπόκτηση ὑλικῶν ἀγαθῶν ἀπό τό περιβάλλον, γιά τήν κατεργασία, τή μεταφορά καί τήν ἀνταλλαγή τῶν ἀγαθῶν. Τό σύνολο τῶν ἐνεργειῶν πού καταβάλλει ὁ ἄνθρωπος γιά νά ἐξυπηρετήσει τίς ἀνάγκες μιᾶς ὁμάδας ἀνθρώπων, ὀνομάζεται **οἰκονομική ζωή.** Τά προϊόντα τῆς ἀνθρώπινης ἐργασίας ὀνομάζονται **οἰκονομικά ἀγαθά.**

Ἡ οἰκονομική ζωή ἀναλύεται σέ τρία θεμελιώδη προβλήματα, πού εἶναι τά ἑξῆς:

α) Ἡ δημιουργία τῶν οἰκονομικῶν ἀγαθῶν **(παραγωγή).**

β) Ἡ μεταβίβαση τῶν οἰκονομικῶν ἀγαθῶν ἀπό ἐκεῖνον πού τά παράγει καί τά κατέχει στόν καταναλωτή **(ἐμπόριο).**

γ) Ἡ ὑπερνίκηση τῆς ἀποστάσεως πού χωρίζει τόν τόπο τῆς παραγωγῆς ἀπό τόν τόπο τῆς καταναλώσεως **(μεταφορές).**

34. Ἡ παραγωγή.

Ἀνάλογα μέ τό εἶδος τῶν παραγόμενων οἰκονομικῶν ἀγαθῶν διακρίνουμε διάφορους κλάδους παραγωγῆς. Συνήθως διακρίνουμε δύο βασικούς κλάδους τῆς παραγωγῆς, τή **γεωργική παραγωγή** καί τή **βιομηχανική παραγωγή.** Ἡ γεωργική παραγωγή ἱστορικά εἶναι ἡ ἀρχαιότερη καί γεωγραφικά εἶναι ἡ πιό διαδομένη μορφή παραγωγῆς. Στή σύγχρονη ὅμως ζωή τῶν λαῶν ἡ οἰκονομική ζωή ρυθμίζεται κατά ἕνα μεγάλο μέρος ἀπό τήν ἀνάπτυξη τῆς βιομηχανικῆς παραγωγῆς. Πρωταρχικός συντελεστής τῆς παραγωγῆς εἶναι ὁ **ἄνθρωπος,** γιατί αὐτός προκαλεῖ τήν παραγωγή καί τήν κατανάλωση τῶν οἰκονομικῶν ἀγαθῶν. Ἄλλοι συντελεστές τῆς παραγωγῆς εἶναι **τά στοιχεῖα τῆς φύσεως** καί **τά συστήματα παραγωγῆς.**

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

35. Ἀναπτυγμένες καί ὑπανάπτυκτες χῶρες.

Σήμερα διεθνῶς ἀναγνωρίζονται δύο μεγάλες κατηγορίες χωρῶν, οἱ οἰκονομικά **ἀναπτυγμένες** καί οἱ οἰκονομικά **ὑπανάπτυκτες** χῶρες.

α) Οἱ οἰκονομικά ἀναπτυγμένες χῶρες ἔχουν πραγματοποιήσει τήν ἀνάπτυξη τῆς βιομηχανίας τους πάνω σέ ἐθνική βάση (δηλαδή κεφάλαια, πρῶτες ὕλες, κινητήρια δύναμη, μηχανήματα καί τεχνικό προσωπικό ὑπάρχουν μέσα στή χώρα). Σ' αὐτές τίς χῶρες ἡ γεωργική παραγωγή χαρακτηρίζεται ἀπό τή μεγάλη ἀπόδοση κατά μονάδα ἐπιφάνειας καί κατά μονάδα χρόνου ἐργασίας (3 - 10 φορές μεγαλύτερη ἀπόδοση κατά μονάδα ἐπιφάνειας καί 100 φορές μεγαλύτερη ἀπόδοση κατά μονάδα χρόνου ἐργασίας). Ἡ μέση στάθμη τῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων εἶναι ὑψηλή καί ὁ ἀστικός πληθυσμός εἶναι πολύ μεγάλος. Οἱ οἰκονομικά ἀναπτυγμένες χῶρες ἔχουν συγκεντρώσει μεγάλα κεφάλαια, μέ τά ὁποῖα δημιουργοῦν ἐπιχειρήσεις στό ἐξωτερικό.

β) Οἱ οἰκονομικά ὑπανάπτυκτες χῶρες εἶναι ἀποκλειστικά γεωργικές χῶρες ἤ ἔχουν ἀναπτύξει βιομηχανία πάνω σέ μή ἐθνική βάση (κεφάλαια, πρῶτες ὕλες, καύσιμα, μηχανήματα κλπ. τά παίρνουν ἀπό τό ἐξωτερικό). Σ' αὐτές τίς χῶρες βάση τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς εἶναι ἡ γεωργική παραγωγή, πού χαρακτηρίζεται ἀπό μικρή ἀπόδοση κατά μονάδα ἐπιφάνειας καί κατά μονάδα χρόνου.

ΠΙΝΑΚΑΣ 6

1973. Ἡ κατανάλωση ἐνέργειας κατά κάτοικο

(σέ χιλιόγραμμα λιθάνθρακα)

Ἡν. Πολιτεῖες	11.960
Καναδάς	11.237
Βέλγιο	6.253
Ἀ. Γερμανία	6.233
Σουηδία	6.110
Ὁλλανδία	6.090
Δ. Γερμανία	5.792
Μ. Βρετανία	5.778
Ρωσία	4.927
Ἰαπωνία	3.601
Ἑλλάδα	1.828
1973. Παγκόσμια	2.050 kgr/κάτοικο

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

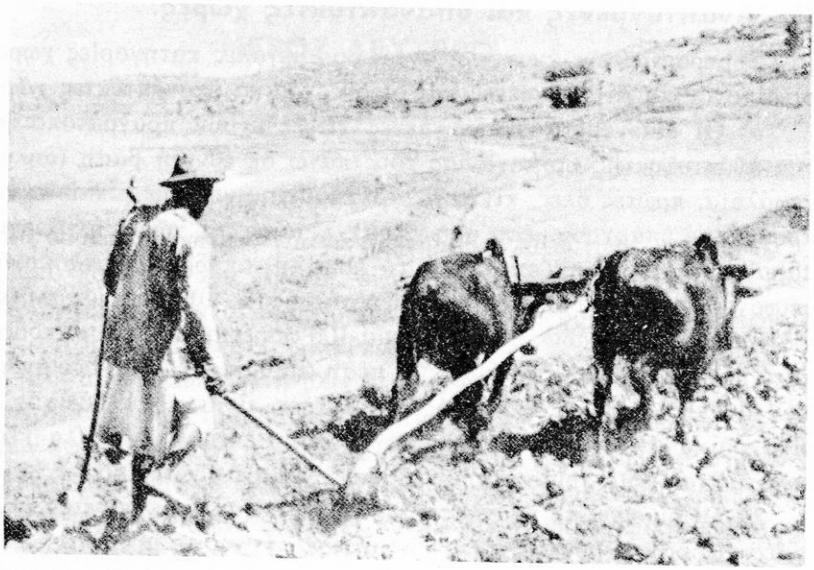

Ἡ πρωτόγονη γεωργία (Αἰθιοπία).

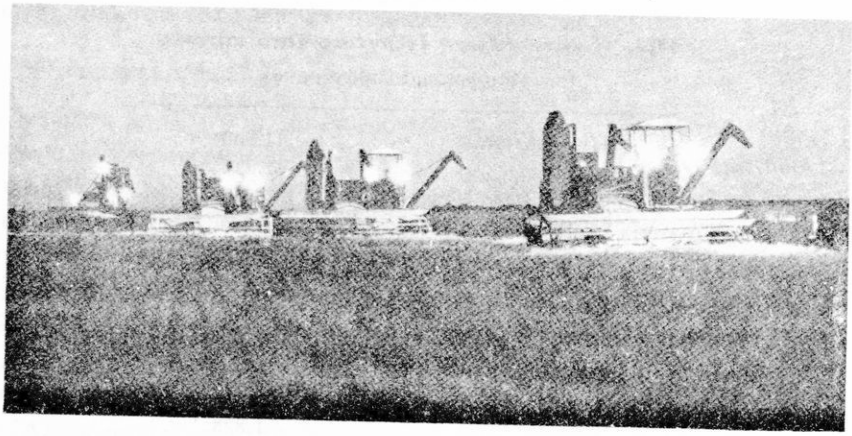

Ἡ σύγχρονη Γεωργία, θεριζο-ἁλωνιστικές μηχανές ἐργαζόμενες καί κατά τή νύχτα (Ὀκλαχόμα ΗΠΑ).

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ὡς δείκτη τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως μιᾶς χώρας συνήθως παίρνουμε τήν κατανάλωση ἐνέργειας πού ἀναλογεῖ σέ καθένα κάτοικο τῆς χώρας (ὅλες οἱ μορφές ἐνέργειας ὑπολογίζονται σέ ἰσοδύναμη μάζα λιθάνθρακα, πίνακας 6).

ΟΙ ΔΙΑΦΟΡΟΙ ΚΛΑΔΟΙ ΤΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ

ΓΕΩΡΓΙΚΗ ΠΑΡΑΓΩΓΗ

36. Ἡ γεωργική παραγωγή.

Σ' ὁλόκληρο τόν κόσμο παράγονται σήμερα σέ μεγάλες ποσότητες διάφορα γεωργικά προϊόντα. Ἀπό αὐτά ἄλλα χρησιμοποιοῦνται γιά διατροφή τοῦ ἀνθρώπου καί τῶν ζώων (σιτάρι, δημητριακά, κλπ.) καί ἄλλα χρησιμοποιοῦνται ὡς πρῶτες ὕλες ἀπό τή βιομηχανία (βαμβάκι, ἔλαια, κ.ἄ.). Ἡ ἀνάπτυξη τῶν μέσων μεταφορᾶς καί ἡ ὕψωση τοῦ

ΠΙΝΑΚΑΣ 7

Ἡ αὔξηση τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς

(1963 = 100)

Χῶρες	Δείκτης τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς (1973)
Ἰσραήλ	176
Ὁλλανδία	141
Ἑλλάδα	137
Γιουγκοσλαβία	134
Αἴγυπτος	132
Τουρκία	131
Γαλλία	129
Ἰνδία	126
Βέλγιο	125
Μ. Βρετανία	120
Ἡν. Πολιτεῖες	120
Ἰταλία	120
Ἰαπωνία	120
Καναδάς	118

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

βιοτικοῦ ἐπιπέδου τῶν λαῶν προκάλεσαν αὔξηση τῆς καταναλώσεως πολλῶν γεωργικῶν προϊόντων. Ἔτσι ἡ γεωργική παραγωγή, βοηθούμενη καί ἀπό τίς προόδους τῆς ἐπιστήμης καί τῆς τεχνικῆς, συνεχῶς αὐξάνει (πίνακας 7). Σέ πολλές χῶρες παρατηρεῖται μιά τάση γιά εἰδίκευση στήν παραγωγή ὁρισμένων γεωργικῶν προϊόντων. Θά ἐξετάσουμε μόνο ὁρισμένα εἴδη τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς, πού ἀποτελοῦν τή βάση τῆς διατροφῆς τῶν λαῶν ἤ εἶναι ἀντικείμενα μεγάλου διεθνοῦς ἐμπορίου.

37. Τό σιτάρι.

Τό σιτάρι καλλιεργεῖται ἀπό τήν ἀρχαιότητα καί ἔγινε τό χαρακτηριστικό φυτό τῆς λευκῆς φυλῆς. Οἱ ὅροι πού ἀπαιτεῖ τό σιτάρι γιά τήν ἀνάπτυξή του (ἔδαφος μαλακό καί εὔφορο, ἄνοιξη ὑγρή, θέρος θερμό καί ξηρό) ὑπάρχουν σέ πολλά σημεῖα τῶν ἠπείρων. Γι' αὐτό ἡ καλλιέργεια τοῦ σιταριοῦ ἁπλώνεται καί στά δύο ἡμισφαίρια ἀπό τήν ὑποτροπική ζώνη ὡς τόν πολικό κύκλο περίπου. Μέσα σ' αὐτά τά ὅρια καλλιεργοῦνται διάφορες ποικιλίες σιταριοῦ, πού προσαρμόζονται στά διάφορα κλίματα. Ἐπειδή ἡ καλλιέργεια τοῦ σιταριοῦ ἁπλώνεται καί στά δύο ἡμισφαίρια, γι' αὐτό σέ κάθε ἐποχή τοῦ ἔτους γίνεται συγκομιδή σιταριοῦ σέ κάποιο σημεῖο τοῦ πλανήτη μας.

Τά μεγάλα κέντρα παραγωγῆς. Στίς παλιές χῶρες, ὅπου ὁ πληθυσμός εἶναι πυκνός (Εὐρώπη, Ἀσία), ἐφαρμόζεται ἡ **ἐντατική καλλιέργεια,** μέ τήν ὁποία ἐπιδιώκεται ἡ μεγαλύτερη δυνατή ἀπόδοση (250 - 350 kgr κατά στρέμμα). Στίς νέες χῶρες, ὅπου ὁ πληθυσμός εἶναι ἀκόμα ἀραιός (Ἀμερική, Καναδάς, Αὐστραλία, Ρωσσία) ἐφαρμόζεται ἡ **ἐκτατική καλλιέργεια,** μέ τήν ὁποία ἐπιδιώκεται ἡ συγκομιδή μεγάλης ποσότητας ἀπό τήν καλλιέργεια μεγάλων ἐκτάσεων μέ τή βοήθεια μηχανῶν (ἀπόδοση σχετικά μικρή, 50 - 100 kgr κατά στρέμμα).

Ἀπό τήν παγκόσμια παραγωγή σιταριοῦ ἡ Ρωσία παράγει τά 25%, οἱ Ἡν. Πολιτεῖες τά 12% καί ἡ Κίνα τά 10%. Ἔτσι ἡ παραγωγή αὐτῶν τῶν τριῶν χωρῶν ἀντιπροσωπεύει τή μισή παγκόσμια παραγωγή. Ἄλλα μεγάλα κέντρα παραγωγῆς σιταριοῦ εἶναι:

— στήν Εὐρώπη ἡ Γαλλία, ἡ Ἰταλία, ἡ Δ. Γερμανία,

— στήν Ἀσία ἡ Ἰνδία, ἡ Τουρκία, τό Πακιστάν,

— στό νότιο ἡμισφαίριο ἡ Ἀργεντινή καί ἡ Αὐστραλία (πίνακας 8).

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Τά μεγάλα κέντρα ἐξαγωγῆς. Μεγάλα κέντρα ἐξαγωγῆς σιταριοῦ εἶναι γενικά δύο κατηγορίες χωρῶν:

α) Οἱ χῶρες πού παράγουν σιτάρι περισσότερο ἀπό ὅσο χρειάζεται γιά τή διατροφή τοῦ πληθυσμοῦ τους (Καναδάς, Αὐστραλία).

β) Οἱ χῶρες πού παράγουν καί ἄλλα δημητριακά κατώτερης ἀξίας, πού χρησιμοποιοῦνται ἀπό τούς κατοίκους ἀντί τοῦ σιταριοῦ (Ἀργεντινή, Ἡν. Πολιτεῖες, ὅπου χρησιμοποιεῖται καλαμπόκι). Ἡ ποσότητα σιταριοῦ, πού προσφέρεται στό διεθνές ἐμπόριο, ἐξαρτᾶται ἀπό διάφορους παράγοντες (καιρικές συνθῆκες, πολιτικοί λόγοι κ.ἄ.). Τό μεγαλύτερο μέρος τῆς ἐξαγόμενης ποσότητας σιταριοῦ ἐξάγεται ἀπό τίς Ἡν. Πολιτεῖες καί τόν Καναδά. Οἱ δύο αὐτές χῶρες ἔγιναν οἱ κυριότεροι ἐξαγωγεῖς σιταριοῦ, γιατί διαθέτουν μεγάλα πλεονάσματα καί τελειότατη ὀργάνωση τοῦ ἐμπορίου τοῦ σιταριοῦ. Τά ἄλλα δύο κέντρα ἐξαγωγῆς σιταριοῦ εἶναι ἡ Ἀργεντινή καί ἡ Αὐστραλία, πού μποροῦν νά ἐξάγουν τή μισή παραγωγή τους.

Τά μεγάλα κέντρα εἰσαγωγῆς. Τά μεγαλύτερα κέντρα εἰσαγωγῆς σιταριοῦ εἶναι οἱ βιομηχανικές καὶ πυκνοκατοικημένες χῶρες τῆς Δ. καί Ν. Εὐρώπης, ἡ Ἰαπωνία καί ἡ Βραζιλία. Τό μεγαλύτερο κέντρο εἰσαγωγῆς σιταριοῦ εἶναι ἡ Μ. Βρετανία, πού εἰσάγει περίπου τά 20% τῆς παγκόσμιας ἐξαγωγῆς σιταριοῦ.

ΠΙΝΑΚΑΣ 8

1973. Τά μεγαλύτερα κέντρα παραγωγῆς σιταριοῦ

(ἑκατομμύρια τόνοι)

Ρωσία	109,70	Ἰταλία	8,90
Ἡν. Πολιτεῖες	46,60	Πακιστάν	7,35
Κίνα	35,00	Δ. Γερμανία	7,15
Ἰνδία	24,75	Ἀργεντινή	6,55
Γαλλία	17,85	Πολωνία	5,80
Καναδάς	16,50	Ρουμανία	5,55
Αὐστραλία	12,00	Ἰράν	4,60
Τουρκία	10,10	Ἑλλάδα	1,75

1973. Παγκόσμια παραγωγή 376 ἑκατ. τόνοι

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

38. Τό ρύζι.

Στίς θερμές καί ὑγρές περιοχές τῆς Ἀσίας, ὅπου ἐπικρατοῦν οἱ μουσσῶνες εὐδοκιμεῖ ἡ καλλιέργεια τοῦ ρυζιοῦ, πού ἀποτελεῖ τή βάση τῆς διατροφῆς γιά χίλια ἑκατομμύρια ἀνθρώπους. Σέ μερικά σημεῖα τῆς θερμῆς ζώνης γίνονται πέντε συγκομιδές ρυζιοῦ μέσα σέ μιά διετία. Ἡ καλλιέργεια τοῦ ρυζιοῦ ἀπαιτεῖ πολλή καί συνεχή ἐργασία. Τά μεγαλύτερα κέντρα παραγωγῆς ρυζιοῦ βρίσκονται στίς Ν. καὶ Α. Ἀσία (Νότια Κίνα, Ἰνδοκίνα, Ἰνδονησία, Ἰαπωνία, Ἰνδία, Πακιστάν). Ἡ ποσότητα ρυζιοῦ πού παράγεται σ' αὐτές τίς χῶρες φτάνει στά 85% τῆς παγκόσμιας παραγωγῆς καί καταναλώνεται ἐπιτόπια. Τό ἐμπόριο τοῦ ρυζιοῦ ἐνδιαφέρει ἀποκλειστικά τόν κόσμο τῶν κίτρινων λαῶν (πίνακας 9).

ΠΙΝΑΚΑΣ 9

1973. Ἡ παραγωγή ρυζιοῦ, κριθαριοῦ, καλαμποκιοῦ καί πατάτας

(ἑκατομμύρια τόνοι)

Ρύζι		Κριθάρι	
Κίνα	109,00	Ρωσία	55,00
Ἰνδία	65,60	Κίνα	19,50
Ἰνδονησία	21,60	Γαλλία	10,85
Μπαγκλαντές	19,35	Καναδάς	10,20
Ἰαπωνία	15,80	Ἡν. Πολιτεῖες	9,25
Ταϊλάνδη	14,65	Μ. Βρετανία	9,00
Βιετνάμ	11.15	Δ. Γερμανία	6,60
Βιρμανία	8,65	Δανία	5,50
Παγκόσμια παραγωγή 321,80 ἑκατ. τόνοι		Παγκόσμια παραγωγή 169 ἑκατ. τόνοι	
Καλαμπόκι		**Πατάτα**	
Ἡν. Πολιτεῖες	143,35	Ρωσία	107,65
Κίνα	29,75	Πολωνία	51,95
Βραζιλία	14,60	Δ. Γερμανία	13,70
Ρωσία	13,45	Ἡν. Πολιτεῖες	13,60
Γαλλία	10,60	Α. Γερμανία	11,40
Μεξικό	9,80	Γαλλία	7,45
Γιουγκοσλαβία	8,25	Μ. Βρετανία	6,60
Ρουμανία	7,40	Ὁλλανδία	5,75
Παγκόσμια παραγωγή 310,75 ἑκατ. τόνοι		Παγκόσμια παραγωγή 315,55 ἑκατ. τόνοι	

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

39. Τά ἄλλα δημητριακά.

Ἐκτός ἀπό τό σιτάρι καί τό ρύζι καλλιεργοῦνται καί διάφορα ἄλλα δημητριακά, πού χρησιμοποιοῦνται γιά τήν ἀναπλήρωση τοῦ σιταριοῦ, ὡς τροφή τῶν ζώων καί γιά τήν παρασκευή οἰνοπνεύματος. Στίς ψυχρές, ὑγρές καί μέ φτωχό ἔδαφος χῶρες καλλιεργοῦνται τό κριθάρι, ἡ σίκαλη καὶ ἡ βρώμη, ἐνῶ στίς θερμότερες χῶρες καλλιεργοῦνται τό καλαμπόκι, τό κεχρί καί τό σόργο. Στίς εὔκρατες χῶρες καλλιεργεῖται πάρα πολύ ἡ πατάτα, πού χρησιμοποιεῖται ὡς τροφή τοῦ ἀνθρώπου καί τῶν ζώων καί γιά τήν παρασκευή ἀμύλου καί οἰνοπνεύματος (πίνακας 9).

40. Κρασί, ζάχαρη, καπνός καί φυτικά ἔλαια.

Μεταξύ τῶν γεωργικῶν προϊόντων πού εἶναι ἀντικείμενα μεγάλου διεθνοῦς ἐμπορίου κατατάσσονται τό κρασί, ἡ ζάχαρη, ὁ καπνός καί τά φυτικά ἔλαια (πίνακας 10).

α) Τό κρασί. Τό ἀμπέλι εὐδοκιμεῖ σέ χῶρες μέ κλίμα μεσογειακό καί σήμερα καλλιεργεῖται σέ πολλές περιοχές τῶν δύο ἡμισφαιρίων. Τά μεγαλύτερα κέντρα παραγωγῆς κρασιοῦ εἶναι ἡ Γαλλία καί ἡ Ἰταλία, ἐνῶ τά μεγαλύτερα κέντρα εἰσαγωγῆς εἶναι οἱ χῶρες τῆς Δ. καί Β. Εὐρώπης καί οἱ Ἡν. Πολιτεῖες.

β) Ἡ ζάχαρη. Ἡ ζάχαρη εἶναι πολύτιμη τροφή τοῦ ἀνθρώπου. Τήν παίρνουμε ἢ ἀπό τό ζαχαροκάλαμο, πού εὐδοκιμεῖ στίς προσχωσιγενεῖς πεδιάδες τῆς τροπικῆς ζώνης, ἢ ἀπό τά ζαχαρότευτλα, πού εὐδοκιμοῦν στίς εὔφορες πεδιάδες τῆς εὔκρατης ζώνης. Ἔτσι ὑπάρχουν δύο περιοχές πού παράγουν ζάχαρη: ἡ μιά βρίσκεται στήν τροπική ζώνη καί ἡ ἄλλη στήν εὔκρατη ζώνη. Τή μεγαλύτερη παραγωγή ζάχαρης ἀπό ζαχαροκάλαμο ἔχουν ἡ Κούβα, τό Μεξικό, οἱ Φιλιππίνες, ἡ Ἰνδονησία καί ἡ Χαβάη. Τή μεγαλύτερη παραγωγή ζάχαρης ἀπό ζαχαρότευτλα ἔχουν ἡ Ρωσία, οἱ χῶρες τῆς Εὐρωπαϊκῆς Οἰκονομικῆς Κοινότητας καί οἱ Ἡν. Πολιτεῖες. Ἡ συνεχής ἄνοδος τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου τῶν λαῶν προκαλεῖ τή συνεχή αὔξηση στήν παραγωγή ζάχαρης. Οἱ Ἡν. Πολιτεῖες καί ἡ Μ. Βρετανία εἶναι τά μεγαλύτερα κέντρα εἰσαγωγῆς καί καταναλώσεως ζάχαρης.

γ) Ὁ καπνός. Ὁ καπνός εὐδοκιμεῖ σέ χῶρες πού ἔχουν ἄνοιξη χωρίς παγωνιές καί καλοκαίρι θερμό. Τέτοιες συνθῆκες ὑπάρχουν σέ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

πολλές χῶρες τῆς τροπικῆς καί τῆς εὔκρατης ζώνης. Τά μεγαλύτερα κέντρα παραγωγῆς καπνοῦ εἶναι οἱ Ἡν. Πολιτεῖες, ἡ Κίνα, ἡ Ἰνδία καί ἡ Ρωσία. Αὐτές οἱ τέσσερις χῶρες παράγουν τά 50% τῆς παγκόσμιας παραγωγῆς καπνοῦ. Μικρότερα κέντρα παραγωγῆς εἶναι ἡ Βραζιλία, ἡ Ἰαπωνία, ἡ Βουλγαρία, ἡ Τουρκία, ἡ Ἑλλάδα κ.ἄ. Οἱ Ἡν. Πολιτεῖες εἶναι τό μεγαλύτερο κέντρο ἐξαγωγῆς καπνοῦ (40% περίπου τῆς παγκόσμιας ἐξαγωγῆς), ἐνῶ ἡ Μ. Βρετανία εἶναι τό μεγαλύτερο κέντρο εἰσαγωγῆς (25% τῆς παγκόσμιας εἰσαγωγῆς).

δ) Τά φυτικά ἔλαια. Τά φυτικά ἔλαια ἀποτελοῦν βασικό στοιχεῖο διατροφῆς κι' ἀκόμα εἶναι πρώτη ὕλη, γιά μερικές βιομηχανίες (σαπούνια, ἐκρηκτικές ὕλες). Γι' αὐτό σέ ὅλες σχεδόν τίς χῶρες καλλιεργοῦνται διάφορα ἐλαιώδη φυτά. (π.χ. στίς ἀκτές τῆς Μεσογείου καλλιεργεῖται ἡ ἐλιά). Οἱ μεγάλες ὅμως ποσότητες τῶν φυτικῶν ἐλαίων προέρχονται ἀπό ἐλαιώδη φυτά πού καλλιεργοῦνται στήν τροπική ζώνη (ἐλαιοφοίνικας, κοκοφοίνικας, σουσάμι, ἐλαιοκράμβη, ἀραχίδα - φυστίκι). Τά μεγαλύτερα κέντρα παραγωγῆς καί ἐξαγωγῆς ἐλαιόλαδου εἶναι ἡ Ἱσπανία, ἡ Πορτογαλία, ἡ Ἰταλία, ἡ Ἑλλάδα καί ἡ Τουρκία. Γιά τά τροπικά ἔλαια τό μεγαλύτερο κέντρο εἰσαγωγῆς εἶναι ἡ Μασαλία.

ΠΙΝΑΚΑΣ 10

1973. Ἡ παραγωγή κρασιοῦ, ζάχαρης καί καπνοῦ

Κρασί (ἑκατ. ἑκατόλιτρα)		Ζάχαρη (ἑκατομμύρια τόνοι)		Καπνός (χιλιάδες τόνοι)	
Γαλλία	82,45	Ρωσία	9,60	Κίνα	965
Ἰταλία	76,70	Κοινή Ἀγορά	8,30	Ἡν. Πολιτεῖες	790
Ἱσπανία	40,00	Βραζιλία	6,95	Ἰνδία	365
Ρωσία	31,80	Ἡν. Πολιτεῖες	5,50	Ρωσία	290
Ἀργεντινή	20,00	Κούβα	5,40	Βραζιλία	181
Ἡν. Πολιτεῖες	16,25	Ἰνδία	4,00	Ἰαπωνία	153
Πορτογαλία	10,35	Γαλλία	2,90	Βουλγαρία	141
Βέλγιο	9,70	Μεξικό	2,80	Τουρκία	130
Ἑλλάδα	4,60	Αὐστραλία	2,60	Ἑλλάδα	84
Παγκόσμια παραγωγή 366 ἑκατ. ἑκατόλιτρα		Παγκόσμια παραγωγή 78 ἑκατ. τόνοι		Παγκόσμια παραγωγή 4.822 χιλιάδες τόνοι	

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

41. Ἡ κτηνοτροφική παραγωγή.

Οἱ ἄνθρωποι ἐκτρέφουν διάφορα ζῶα, γιά νά πάρουν ἀπό αὐτά προϊόντα διατροφῆς, ἐργασία καί πρῶτες ὕλες γιά τή βιομηχανία. Στίς ἀραιοκατοικημένες καί τίς μή εὔφορες περιοχές ἐφαρμόζεται ἡ ἐκτατική κτηνοτροφία, ἐνῶ στίς πυκνοκατοικημένες περιοχές ἐφαρμόζεται ἡ ἐντατική κτηνοτροφία, πού συνδυάζεται μέ τή γεωργία. Μέ τήν ἐφαρμογή νέων μεθόδων γιά τή διατήρηση τοῦ κρέατος, τοῦ γάλακτος καί τῶν γαλακτοκομικῶν προϊόντων γίνεται εὔκολα ἡ μεταφορά τῶν προϊόντων τῆς κτηνοτροφίας σέ πολύ μεγάλες ἀποστάσεις. Σήμερα ἡ κτηνοτροφία εἶναι ἐντοπισμένη καί εἰδικευμένη (παραγωγή ὁρισμένων προϊόντων). Ἔτσι στήν Ὁλλανδία καί τό Βέλγιο ἀπό κάθε μιά ἀγελάδα παίρνουν 4 000 λίτρα γάλα τό ἔτος, ἐνῶ στήν Αὐστραλία καί τή Νέα Ζηλανδία παίρνουν μόνο 500 λίτρα. Ἀπό ὅλα τά ζῶα, πού ἐκτρέφει ὁ ἄνθρωπος τή μεγαλύτερη ἀξία ἔχουν τό βόδι καί τό πρόβατο (πίνακας 11). Τό βόδι ἐκτρέφεται στά μεγάλα λιβάδια τῆς Εὐρώπης, τῆς Ρωσίας, τῶν Ἡν. Πολιτειῶν, τῆς Βραζιλίας καί τῆς Ἀργεντινῆς.

ΠΙΝΑΚΑΣ 11

1972. Τά μεγάλα κέντρα κτηνοτροφίας βοδιῶν καί προβάτων

Βόδια (ἑκατομμύρια κεφάλια)		Πρόβατα (ἑκατομμύρια κεφάλια)	
Ἰνδία	177	Αὐστραλία	163
Ἡν. Πολιτεῖες	118	Ρωσία	140
Ρωσία	102	Κίνα	71
Βραζιλία	98	Ν. Ζηλανδία	61
Κίνα	63	Ἰνδία	43
Ἀργεντινή	52	Ἀργεντινή	40
Αὐστραλία	27	Τουρκία	37
Μεξικό	26	Ἰράν	36
Γαλλία	22	Ν. Ἀφρική	31
Πακιστάν	20	Βραζιλία	24
Δ. Γερμανία	14	Ἡν. Πολιτεῖες	19
Καναδάς	12	Ἰσπανία	18
Κόσμος 1162 ἑκατ. κεφάλια		Κόσμος 1053 ἑκατ. κεφάλια	

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Στήν Ἰνδία καί τήν Κίνα τό βόδι ἐκτρέφεται, γιά νά παρέχει καί ἐργασία. Τό πρόβατο ἐκτρέφεται στά ὑγρά λιβάδια τῆς Δ. Εὐρώπης (γιά τήν παραγωγή κρέατος καί γάλακτος), ἤ στίς ξηρές καί στεπώδεις περιοχές τῶν ἠπείρων (γιά τήν παραγωγή μαλλιοῦ). Ἡ χοιροτροφία καί ἡ πτηνοτροφία εἶναι ἀπαραίτητο συμπλήρωμα τῆς γεωργικῆς οἰκονομίας καί ἀναπτύσσονται σέ χῶρες πού παράγουν πολύ καλαμπόκι (Ἡν. Πολιτεῖες, Ρωσία, Γερμανία, Γιουγκοσλαβία). Τά μεγαλύτερα κέντρα ἐξαγωγῆς κρέατος εἶναι ἡ Ἀργεντινή, ἡ Αὐστραλία, ἡ Νέα Ζηλανδία, ὁ Καναδάς (πίνακας 12). Τή μεγαλύτερη εἰσαγωγή κρέατος ἔχει ἡ Μ. Βρετανία.

ΠΙΝΑΚΑΣ 12

1973. Ἡ παραγωγή κρέατος

(ἑκατομμύρια τόνοι)

Ἡν. Πολιτεῖες	15,83
Ρωσία	11,98
Κίνα	11,97
Δ. Γερμανία	3,49
Βραζιλία	3,06
Ἀργεντινή	2,60
Αὐστραλία	2,38
Πολωνία	2,27
Μ. Βρετανία	2,09

Παγκόσμια παραγωγή 88,20 ἑκατ. τόνοι

42. Ἡ ἁλιευτική παραγωγή.

Μέ τήν ἁλιεία (ψάρεμα) ὁ ἄνθρωπος προμηθεύεται πολύτιμη τροφή. Σήμερα χάρη στήν ἀνάπτυξη τῶν μέσων μεταφορᾶς καί στίς νέες μεθόδους γιά τή διατήρηση τῶν τροφίμων τά προϊόντα τῆς ἁλιείας μεταφέρονται σέ πολύ μεγάλες ἀποστάσεις. Ἁλιεία γίνεται σέ ὅλες τίς λίμνες καί τούς ποταμούς, ἰδιαίτερα ὅμως στή Ρωσία, τή Σιβηρία, τήν Ἄπω Ἀνατολή καί τόν Καναδά. Πολύ ὅμως μεγαλύτερη σημασία ἔχει ἡ ἁλιεία πού γίνεται στή θάλασσα καί διακρίνεται σέ παράκτια ἁλιεία καί σέ ἁλιεία ἀνοιχτῆς θάλασσας. Ἡ παράκτια γίνεται μέ μικρά πλοῖα κοντά στίς ἀκτές, ἀπασχολεῖ μεγάλο ἀριθμό ἀνθρώπων καί δέν εἶναι εἰδικευμένη γιά ὁρισμένα εἴδη ψαριῶν. Ἡ ἁλιεία ἀνοιχτῆς θά-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

λασσας γίνεται μέ εἰδικά πλοῖα ἔξω ἀπό τά χωρικά ὕδατα καί ἐκμεταλλεύεται τίς συμπαγεῖς μετακινήσεις ὁρισμένων ψαριῶν (βακαλάου, σαρδέλας, τόνου, ρέγγας κ.ἄ.) ἤ ἀσχολεῖται μέ τό κυνήγι τῆς φάλαινας καί τῆς φώκιας. Αὐτό τό εἶδος τῆς ἁλιείας ἔχει χαρακτήρα βιομηχανίας. Μεγάλα πλήθη ψαριῶν ὑπάρχουν στά σημεῖα πού συναντιοῦνται ἕνα ψυχρό καί ἕνα θερμό θαλάσσιο ρεῦμα. Γι' αὐτό τό λόγο ἔξω ἀπό τή Νέα Γῆ καί ἔξω ἀπό τήν Ὑεζό εἶναι οἱ δύο περιοχές μέ τά περισσότερα ψάρια. Τή μεγαλύτερη ἁλιευτική παραγωγή ἔχουν ἡ Ἰαπωνία, ἡ Ρωσία καί ἡ Κίνα (πίνακας 13).

ΠΙΝΑΚΑΣ 13

1973. Ἡ ἁλιευτική παραγωγή

(ἑκατομμύρια τόνοι)

Ἰαπωνία	10,70
Ρωσία	8,62
Κίνα	7,57
Νορβηγία	2,97
Ἡν. Πολιτεῖες	2,67
Περού	2,30
Ἱσπανία	1,57
Δανία	1,47
Φιλιππίνες	1,25
Καναδάς	1,15
Μ. Βρετανία	1,14
Παγκόσμια παραγωγή 65,7 ἑκατ. τόνοι	

ΔΑΣΙΚΗ ΠΑΡΑΓΩΓΗ

43. Ἡ παραγωγή ξυλείας.

Τό ξύλο εἶναι πολύτιμο στοιχεῖο γιά τή ζωή τοῦ ἀνθρώπου καί ἔχει ἰδιαίτερη σημασία, γιατί εἶναι πρώτη ὕλη γιά πολλές χημικές βιομηχανίες (χαρτί, ξυλόπνευμα, τεχνητές ὑφαντικές ὕλες κ.ἄ.). Πάνω στή Γῆ ὑπάρχουν δύο μεγάλες δασικές ζῶνες.

α) Τά δάση τῆς βόρειας εὔκρατης ζώνης. Στίς πυκνοκατοικημένες χῶρες τῆς βόρειας εὔκρατης ζώνης (Εὐρώπη, Ἡν. Πολιτεῖες) μεγάλο

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

μέρος τῶν δασῶν ἐξαφανίστηκε, γιά νά ἀναπτυχθεῖ ἡ γεωργία καί γιά νά δημιουργηθοῦν τά μεγάλα ἀστικά κέντρα. Ἀντίθετα τίς ἀραιοκατοικημένες χῶρες τῆς βόρειας εὔκρατης ζώνης (Σκανδιναβική, Ρωσία, Σιβηρία, Καναδάς) διατηρήθηκαν ἀπέραντα δάση, στά ὁποῖα ἐπικρατοῦν κυρίως τά κωνοφόρα δέντρα. Τά δάση αὐτά ἔχουν ὁμοιογένεια. Τά δάση τῆς Σιβηρίας ἔχουν ἔκταση δέκα φορές μεγαλύτερη ἀπό τήν ἔκταση τῆς Βαλκανικῆς χερσονήσου. Τά μεγαλύτερα κέντρα παραγωγῆς ξυλείας εἶναι ἡ Ρωσία, οἱ Ἡν. Πολιτεῖες καί ὁ Καναδάς (πίνακας 14). Τά μεγαλύτερα κέντρα ἐξαγωγῆς ξυλείας εἶναι ὁ Καναδάς, ἡ Φινλανδία καί ἡ Σουηδία. Ὅλες οἱ βιομηχανικές χῶρες τῆς Δ. Εὐρώπης εἶναι μεγάλα κέντρα εἰσαγωγῆς ξυλείας. Στά δάση τῆς Σιβηρίας καί τοῦ Καναδά ζοῦν πολλά ζῶα, πού τό δέρμα τους δίνει πολύτιμα γουναρικά.

β) Τά δάση τῆς τροπικῆς ζώνης. Τά δάση τῆς τροπικῆς ζώνης εἶναι πυκνά, ἀνομοιογενή, ἀναπαράγονται πολύ γρήγορα καί περιέχουν ἀνεξάντλητα ἀποθέματα ξυλείας. Ἀλλά ἡ μεγάλη ἀνομοιογένεια καί πυκνότητα πού ἐπικρατεῖ σ' αὐτά τά δάση, κάνουν πολύ δύσκολη καί πολυδάπανη τήν ἐκμετάλλευσή τους. Τά μεγαλύτερα τροπικά δάση εἶναι στόν Ἀμαζόνιο, τό Κογγό, τή Γουϊνέα, τήν Ἰνδία, τήν Ἰνδοκίνα καί τήν Ἰνδονησία. Ἀπό τά δάση αὐτά παίρνουμε πολύτιμη ξυλεία καί προϊόντα πού χρησιμοποιοῦμε στή φαρμακευτική καί τή βαφική.

Ἐκτός ἀπό τό ξύλο ἄλλα δασικά προϊόντα εἶναι ἡ ρητίνη καί τά παράγωγά της, ὁ φελλός, ἡ ταννίνη, ἡ γουταπέρκα κ.ἄ.

ΠΙΝΑΚΑΣ 14

1973. Ἡ παραγωγή ξυλείας
(ἑκατομμύρια κυβικά μέτρα)

Ρωσία	383
Ἡν. Πολιτεῖες	356
Βραζιλία	164
Ἰνδονησία	126
Καναδάς	124
Ἰνδία	116
Σουηδία	58
Ἰαπωνία	45
Φινλανδία	43
Παγκόσμια παραγωγή 2500 ἑκατ. κυβικά μέτρα	

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

44. Ἡ παραγωγή καουτσούκ.

Στή σύγχρονη ζωή τό καουτσούκ εἶναι ἕνα βασικό ὑλικό. Τό καουτσούκ τό παράγουν ὁρισμένα τροπικά δέντρα καί κυρίως ἡ ἐβέα (δάση Ἀμαζονίου, Κογγό, Γουϊνέας). Ὥς τό 1900 τό καουτσούκ τό παίρναμε ἀπό τά τροπικά δάση, ἀλλά ἡ παραγόμενη ποσότητα ἦταν πολύ μικρή (60 χιλιάδες τόνοι). Ἀπό τό 1905 ἀναπτύχθηκαν μεγάλες φυτεῖες ἐβέας στίς χῶρες τῆς ΝΑ. Ἀσίας (Ἰνδία, Κεϋλάνη, Μαλαισία, Ἰνδονησία). Αὐτές οἱ χῶρες εἶναι σήμερα τά ἀποκλειστικά κέντρα παραγωγῆς τοῦ φυσικοῦ καουτσούκ. Ἡ Σιγγαπούρη εἶναι ὁ κυριότερος λιμένας ἐξαγωγῆς καί ἡ Νέα Ὑόρκη εἶναι ὁ μεγαλύτερος λιμένας εἰσαγωγῆς τοῦ φυσικοῦ καουτσούκ. Ἐπειδή σήμερα τό καουτσούκ εἶναι βασικό στοιχεῖο τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς τῶν λαῶν, γι' αὐτό οἱ μεγάλες βιομηχανικές δυνάμεις πέτυχαν νά παράγουν συνθετικό καουτσούκ ἀπό τά προϊόντα τῆς ἀπόσταξης τοῦ λιθάνθρακα καί τοῦ πετρελαίου. Σήμερα τά δύο τρίτα τοῦ καουτσούκ πού χρησιμοποιοῦμε, εἶναι συνθετικό. Ἡ τιμή του καί οἱ ἰδιότητές του συναγωνίζονται τό φυσικό καουτσούκ (πίνακας 15). Οἱ Ἡν. Πολιτεῖες καταναλώνουν τόσο καουτσούκ, ὅσο ὅλες μαζί οἱ ἄλλες χῶρες τοῦ κόσμου.

ΠΙΝΑΚΑΣ 15

1973. Ἡ παραγωγή καουτσούκ

(χιλιάδες τόνοι)

Φυσικό		Συνθετικό	
Μαλαισία	1567	Ἡν. Πολιτεῖες	2627
Ἰνδονησία	886	Ἰαπωνία	968
Ταϊλάνδη	382	Γαλλία	458
Κεϋλάνη	155	Μ. Βρετανία	354
Ἰνδία	123	Δ. Γερμανία	350
Λιβερία	87	Ὁλλανδία	263
		Ἰταλία	230
		Καναδάς	230
Παγκόσμια παραγωγή 3490 χιλιάδες τόνοι		Παγκόσμια παραγωγή 6305 χιλιάδες τόνοι (ἐκτός τῆς Ρωσίας)	

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

45. Τό βαμβάκι.

Τό βαμβάκι εἶναι ἡ ἀφθονότερη καί περισσότερο χρησιμοποιούμενη ὑφαντική ὕλη. Γιά τήν ἀνάπτυξή του τό βαμβάκι θέλει κλίμα θερμό, πολλή ὑγρασία, ἀλλά κατά ἐποχές, καί ἔδαφος εὔφορο καί μαλακό. Οἱ ὅροι αὐτοί ὑπάρχουν μόνο στίς τροπικές χῶρες μέ κλίμα μουσώνων. Τό βαμβάκι εὐδοκιμεῖ καί σέ χῶρες μέ ὑποτροπικό ἢ μεσογειακό κλίμα, ἀλλά ὑπό τόν ὅρο νά ποτίζεται. Τά μεγαλύτερα κέντρα παραγωγῆς εἶναι οἱ Ἡν. Πολιτεῖες, ἡ Ρωσία, ἡ Κίνα καί ἡ Ἰνδία (πίνακας 16). Τό αἰγυπτιακό καί τό ρωσικό βαμβάκι εἶναι ἄριστης ποιότητας (ἶνες μακριές, λεπτές καί γυαλιστερές). Τό ἀμερικανικό βαμβάκι εἶναι μέσης ποιότητας καί τό ἰνδικό βαμβάκι εἶναι κατώτερης ποιότητας. Στήν Αἴγυπτο καί τό Ρωσικό Τουρκεστάν πετυχαίνουν τή μεγαλύτερη ἀπόδοση.

Τό μεγαλύτερο κέντρο ἐξαγωγῆς βαμβακιοῦ εἶναι οἱ Ἡν. Πολιτεῖες. Μεγάλες ποσότητες ἐξάγουν ἐπίσης ἡ Βραζιλία, ἡ Ἰνδία, τό Πακιστάν κ.ἄ. Τή μεγαλύτερη εἰσαγωγή βαμβακιοῦ κάνουν οἱ χῶρες πού ἔχουν μεγάλη ὑφαντουργική βιομηχανία (Μ. Βρετανία, Γαλλία, Δ. Γερμανία, Ἰταλία, Ἰαπωνία). Σήμερα οἱ χῶρες πού παράγουν βαμβάκι, ἀναπτύσσουν ἐγχώριες ὑφαντουργικές βιομηχανίες. Αὐτό τό γεγονός ἔχει μεγάλο ἀντίχτυπο στήν οἰκονομία πολλῶν βιομηχανικῶν χωρῶν, πού γιά πολύ χρόνο ἦταν μεγάλα κέντρα ὑφαντουργίας(Μ. Βρετανία, Γαλλία, Ἰαπωνία, Βορειοανατολικές Πολιτεῖες τῶν Ἡν. Πολιτειῶν).

46. Τό μαλλί.

Τό μαλλί εἶναι ἡ πιό πολύτιμη ὑφαντική ὕλη, γιατί τά μάλλινα ὑφάσματα εἶναι ἐλαφρά, εὔκαμπτα, στερεά καί προστατεύουν ἀπό τό κρύο. Εἶναι ἡ θεμελιώδης ὑφαντική ὕλη στίς εὔκρατες καὶ στίς ψυχρές ζῶνες τῆς Γῆς. Τό μαλλί προέρχεται ἀπό τά μεγάλα κοπάδια προβάτων, πού ζοῦν στίς στεπώδεις καί ἡμιστεπώδεις χῶρες τῶν δύο ἡμισφαιρίων. Τά πρόβατα, πού ἐκτρέφονται σ' αὐτές τίς χῶρες δίνουν λίγο καί μέτριας ποιότητας κρέας, τό δέρμα τους ὅμως σκεπάζεται μέ πυκνότατο τρίχωμα, πού ἀποτελεῖται ἀπό μακριές, λεπτές, εὔκαμπτες καί γυαλιστερές τρίχες (τά μερινά ἔχουν 8.000 τρίχες κατά τετραγωνικό ἑκατο-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΙΝΑΚΑΣ 16

1973. Ἡ παραγωγή βαμβακιοῦ

(χιλιάδες τόνοι)

Ἡν. Πολιτεῖες	2.821
Ρωσία	2.538
Κίνα	1.540
Ἰνδία	1.160
Πακιστάν	660
Βραζιλία	640
Τουρκία	513
Αἴγυπτος	490
Μεξικό	327
Παγκόσμια παραγωγή 12.923 χιλιάδες τόνοι	

ΠΙΝΑΚΑΣ 17

1973. Ἡ παραγωγή μαλλιοῦ

(χιλιάδες τόνοι)

Αὐστραλία	701
Ρωσία	428
Ν. Ζηλανδία	286
Ἀργεντινή	180
Ν. Ἀφρική	108
Ἡν. Πολιτεῖες	72
Οὐρουγουάη	60
Μ. Βρετανία	49
Τουρκία	48
Παγκόσμια παραγωγή 2.455 χιλιάδες τόνοι	

στόμετρο). Ἡ ἀπόδοση σέ μαλλί κυμαίνεται ἀπό 0,5 ὥς 5 χιλιόγραμμα γιά κάθε πρόβατο. Πρώτη χώρα στήν παραγωγή μαλλιοῦ εἶναι ἡ Αὐστραλία (30% τῆς παγκόσμιας παραγωγῆς), πού παράγει καί τήν καλύτερη ποιότητα μαλλιοῦ. Ἄλλα μεγάλα κέντρα παραγωγῆς εἶναι ἡ Ρωσία, ἡ Νέα Ζηλανδία, ἡ Ἀργεντινή καί ἡ Ν. Ἀφρική (πίνακας 16).

Κέντρα ἐξαγωγῆς μαλλιοῦ εἶναι ὅλες οἱ χῶρες πού ἔχουν μεγάλη παραγωγή μαλλιοῦ, ἐκτός ἀπό ἐκεῖνες πού ἔχουν μεγάλη ἐγχώρια ὑφαντουργία μαλλιοῦ (Ἡν. Πολιτεῖες, Ρωσία). Κέντρα εἰσαγωγῆς μαλλιοῦ εἶναι οἱ χῶρες τῆς Δ. Εὐρώπης καί οἱ Ἡν. Πολιτεῖες, πού ἔχουν μεγάλη ὑφαντουργική βιομηχανία.

47. Τό μετάξι.

Ἡ ἐκτροφή τοῦ μεταξοσκώληκα μπορεῖ νά γίνει μόνο στίς πυκνοκατοικημένες χῶρες τῆς ὑποτροπικῆς ζώνης καί τῆς Μεσογείου. Ἡ Ἰαπωνία παράγει τά τρία τέταρτα τῆς παγκόσμιας παραγωγῆς μεταξιοῦ. Ἄλλα κέντρα παραγωγῆς εἶναι ἡ Κίνα, ἡ Κορέα, οἱ χῶρες τῆς Κεντρικῆς καί Δυτικῆς Ἀσίας, ἡ Ἰταλία καί οἱ χῶρες τῆς Βαλκανικῆς. Τή μεγαλύτερη ἐξαγωγή ἀπό μετάξι ἔχει ἡ Ἰαπωνία (τά 3/4 τῆς παραγωγῆς της). Ἀκολουθοῦν ἡ Κίνα, οἱ χῶρες τῆς Δ. Ἀσίας καί τῆς Βαλκανικῆς. Τή μεγαλύτερη εἰσαγωγή κάνουν οἱ Ἡν. Πολιτεῖες (τά 2/5

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τῆς παγκόσμιας παραγωγῆς). Ἐπίσης μεγάλες ποσότητες ἀπό μετάξι εἰσάγουν ἡ Γαλλία, ἡ Ἰταλία καί ἡ Δ. Γερμανία, πού ἔχουν ἀναπτύξει μεγάλη ὑφαντουργία μεταξωτῶν ὑφασμάτων (πίνακας 18). Γενικά ἡ παραγωγή καί τό ἐμπόριο τοῦ μεταξιοῦ τά τελευταῖα χρόνια δέν σημειώνουν ἐξέλιξη, γιατί συνεχῶς ἐξαπλώνεται ἡ διάδοση τῶν τεχνητῶν καί συνθετικῶν ὑφαντικῶν ὑλῶν.

48. Οἱ τεχνητές καί συνθετικές ὑφαντικές ὕλες.

Ἡ παραγωγή τῶν φυσικῶν ὑφαντικῶν ὑλῶν (βαμβάκι, μαλλί, μετάξι) εἶναι ἐντοπισμένη σέ ὁρισμένες γεωγραφικές περιοχές. Γιά τήν ἀναπλήρωση τῶν φυσικῶν ὑφαντικῶν ὑλῶν ἡ χημική βιομηχανία πέτυχε νά παρασκευάσει διάφορες **τεχνητές** καί **συνθετικές** ὑφαντικές ὕλες. Ἀπό τίς τεχνητές ὑφαντικές ὕλες κυριότερες εἶναι τό ραιγιόν (ἤ τεχνητό μετάξι) καί τό τσελβόλεν (ἤ τεχνητό μαλλί). Γιά τήν παρασκευή τῶν δύο παραπάνω τεχνητῶν ὑφαντικῶν ὑλῶν ὡς πρώτη ὕλη χρησιμοποιεῖται ἡ κυτταρίνη. Ὅλες οἱ μεγάλες βιομηχανικές χῶρες παράγουν τεχνητές ὑφαντικές ὕλες. Τήν πρώτη θέση κατέχουν οἱ Ἡν. Πολιτεῖες, ἡ Ἰαπωνία καί ἡ Ρωσία (πίνακας 18). Τόν τελευταῖο καιρό

ΠΙΝΑΚΑΣ 18

1973. Ἡ παραγωγή μεταξωτῶν ὑφασμάτων, ραιγιόν καί συνθετικῶν ὑφαντικῶν ὑλῶν.

Ὑφάσματα ἀπό φυσικό μετάξι (χιλιάδες μέτρα)		Ραιγιόν (χιλιάδες τόνοι)		Συνθετικές ὑφαντικές ὕλες (χιλιάδες τόνοι)	
Ἰαπωνία	189.700	Ἡν. Πολιτεῖες	615	Ἡν. Πολιτεῖες	1.347
Ρωσία	42.660	Ρωσία	543	Ἰαπωνία	716
Ἰταλία	18.830	Ἰαπωνία	539	Δ. Γερμανία	412
Ἐλβετία	17.250	Μ. Βρετανία	277	Ἰταλία	232
Κορέα	13.040	Δ. Γερμανία	170	Μ. Βρετανία	221
Ἰράν	7.000	Α. Γερμανία	169	Γαλλία	155
Ἡν. Πολιτεῖες	5.630	Ἰταλία	164	Ρωσία	110
Ἰνδία	4.160	Γαλλία	135		
		Αὐστρία	100		
		Παγκόσμια παραγωγή 3.680 χιλιάδες τόνοι		Παγκόσμια παραγωγή 3.820 χιλιάδες τόνοι	

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

μεγάλη ἐξέλιξη παρουσιάζει ἡ παραγωγή συνθετικῶν ὑφαντικῶν ὑλῶν. Αὐτές παρασκευάζονται ἀπό ὑδρογονάνθρακες, πού βρίσκονται στά ἀποστάγματα τοῦ πετρελαίου, ἀπό γαιαέρια ἢ καί ἀπό λιθάνθρακα. Τά ὑφάσματα πού κατασκευάζονται μέ συνθετικές ὑφαντικές ὕλες διακρίνονται γιά τήν ἐμφάνιση καί τήν ἀντοχή τους. Οἱ συνθετικές ὑφαντικές ὕλες κυκλοφοροῦν στό ἐμπόριο μέ διάφορα ὀνόματα (π.χ. νάυλον, ὀρλόν, τερυλέν κ.λπ.) καί διαρκῶς ἐμφανίζονται νέα εἴδη. Οἱ Ἡν. Πολιτεῖες καί ἡ Ἰαπωνία παράγουν περισσότερο ἀπό τή μισή παγκόσμια παραγωγή (πίνακας 18).

ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ

49. Σημασία τῆς ἐνέργειας.

Ἡ ἐνέργεια εἶναι σπουδαιότατος παράγοντας τῆς σύγχρονης οἰκονομικῆς ζωῆς τῶν λαῶν, γιατί κινεῖ τήν τεράστια βιομηχανία καί τά διάφορα εἴδη τῶν μεταφορικῶν μέσων. Ἀπό τίς διάφορες μορφές ἐνέργειας μεγαλύτερη οἰκονομική ἀξία ἔχουν ἡ θερμική καί ἡ ἠλεκτρική ἐνέργεια. Ἡ θερμική ἐνέργεια ἐλευθερώνεται, ὅταν καίγονται οἱ διάφορες καύσιμες ὕλες (γαιάνθρακας, πετρέλαιο, γαιαέρια, φωταέριο). Ἡ ἠλεκτρική ἐνέργεια παράγεται εἴτε ἀπό τή μετατροπή τῆς θερμικῆς ἐνέργειας σέ ἠλεκτρική ἐνέργεια (θερμοηλεκτρικά ἐργοστάσια), εἴτε ἀπό τή μετατροπή τῆς κινητικῆς ἐνέργειας, πού περικλείουν οἱ ὑδατοπτώσεις, σέ ἠλεκτρική ἐνέργεια (ὑδροηλεκτρικά ἐργοστάσια).

Ἡ νέα μορφή ἐνέργειας, ἡ πυρηνική ἐνέργεια, ἄρχισε νά χρησιμοποιεῖται γιά τήν κίνηση πλοίων (παγοθραυστικά, ἀεροπλανοφόρα, ὑποβρύχια) καί γιά τήν παραγωγή ἠλεκτρικῆς ἐνέργειας (πυρηνοηλεκτρικά ἐργοστάσια).

50. Ὁ λιθάνθρακας.

Ἀπό ὅλα τά εἴδη τοῦ γαιάνθρακα, ὁ λιθάνθρακας ἔχει τή μεγαλύτερη ἀξία γιά τή σύγχρονη οἰκονομική ζωή, γιατί εἶναι ἡ πιό διαδομένη καύσιμη ὕλη κι' ἀκόμα, γιατί τά προϊόντα πού παίρνουμε ἀπό τήν ἀπόσταξή του εἶναι πολύτιμες πρῶτες ὕλες γιά πολλούς κλάδους τῆς χημικῆς βιομηχανίας. Οἱ κυριότερες χρήσεις τοῦ λιθάνθρακα δείχνονται στόν πίνακα 19.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

α) Ἡ παραγωγή. Στήν παραγωγή λιθάνθρακα τήν πρώτη θέση κατέχουν οἱ Ἡν. Πολιτεῖες, πού παράγουν περίπου τό ἕνα τέταρτο τῆς παγκόσμιας παραγωγῆς (πίνακας 20). Τά λιθανθρακοφόρα στρώματα ἔχουν ἔκταση 800 χιλιάδες τετραγωνικά χιλιόμετρα, καί περικλείουν τεράστια ἀποθέματα λιθάνθρακα (πίνακας 21). Οἱ Ἡν. Πολιτεῖες εἶναι ἀσυναγώνιστες στήν παραγωγή λιθάνθρακα χάρη στό μικρό βάθος πού βρίσκονται τά λιθανθρακοφόρα στρώματα, χάρη στίς τελειότατες ἐγκαταστάσεις ἐξορύξεως καί τό μεγάλο δίκτυο τῶν πλωτῶν ὁδῶν. Ἡ Ρωσία ἔρχεται δεύτερη στήν παραγωγή λιθάνθρακα καί ἔχει μεγάλα λιθανθρακοφόρα στρώματα (Ντονέτς, Σιβηρία). Στήν Εὐρώπη μεγάλα κέντρα παραγωγῆς λιθάνθρακα εἶναι ἡ Πολωνία, ἡ Μ. Βρετανία καί ἡ Δ. Γερμανία. Στήν Ἀσία τή μεγαλύτερη παραγωγή ἔχει ἡ Κίνα, πού διαθέτει ἀπέραντα λιθανθρακοφόρα στρώματα.

β) Τό ἐμπόριο. Μετά τό Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο οἱ Ἡν. Πολιτεῖες ἔγιναν τό μεγαλύτερο κέντρο ἐξαγωγῆς λιθάνθρακα (τά 50% τῆς παγκόσμιας ἐξαγωγῆς). Ἡ Μ. Βρετανία εὐνοεῖται στήν παραγωγή καί τό ἐμπόριο τοῦ λιθάνθρακα, γιατί ἔχει πλούσια ἀποθέματα καλῆς ποιότητας, σέ διάφορες ποικιλίες καί κοντά στή θάλασσα. Τή μεγαλύτερη

ΠΙΝΑΚΑΣ 19

Οἱ κυριώτερες χρήσεις τοῦ λιθάνθρακα

Λιθάνθρακας	καύση → ἐνέργεια	θερμική φωτεινή κινητήρια
	ξηρή ἀπόσταξη	φωταέριο + ἀμμωνία (λιπάσματα) πίσσα → ἔλαια: βενζόλιο, ναφθαλίνη, φαινόλη → ἐκρηκτικές ὕλες, χρωστικές ὕλες, ἀντιπυρίνη, ἀρώματα κόκ
	ὑδρογόνωση → συνθετικά προϊόντα	πετρελαιοειδή καουτσούκ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΙΝΑΚΑΣ 20

1973. Ἡ παραγωγή λιθάνθρακα, λιγνίτη καί τύρφης

(ἑκατομμύρια τόνοι)

Λιθάνθρακας		Λιγνίτης καί τύρφη	
Ἡν. Πολιτεῖες	530	Ἀ. Γερμανία	248
Ρωσία	461	Ρωσία	152
Κίνα	428	Δ. Γερμανία	119
Πολωνία	157	Τσεχοσλοβακία	82
Μ. Βρετανία	132	Πολωνία	38
Δ. Γερμανία	103	Γιουγκοσλαβία	32
Ἰνδία	77	Βουλγαρία	27
Ν. Ἀφρική	62	Αὐστραλία	24
Τσεχοσλοβακία	28	Οὐγγαρία	23
Γαλλία	26	Ρουμανία	17
Ἰαπωνία	22	Ἑλλάδα	13
Παγκόσμια παραγωγή 2.207 ἑκατομμύρια τόνοι		Παγκόσμια παραγωγή 825 ἑκατομμύρια τόνοι	

ΠΙΝΑΚΑΣ 21

1972. Τά ἀποθέματα λιθάνθρακα στόν κόσμο

(δισεκατομμύρια τόνοι)

Ρωσία	4.122
Ἡν. Πολιτεῖες	1.100
Κίνα	1.011
Ἰνδία	106
Ν. Ἀφρική	72
Δ. Γερμανία	70
Καναδάς	61
Πολωνία	46
Μ. Βρετανία	16
Παγκόσμια ἀποθέματα 6.641 δισεκατομμύρια τόνοι	

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ποσότητα λιθάνθρακα εἰσάγουν ὁ Καναδάς, ἡ Γαλλία καί ἡ Ἰταλία, γιατί ἢ δέν ἔχουν ἀρκετή παραγωγή ἤ δέν παράγουν ὁρισμένες ποικιλίες λιθάνθρακα.

γ) **Ἀνθρακίτης καί λιγνίτης.** Ὁ ἀνθρακίτης παράγεται μόνο σέ ὁρισμένες χῶρες καί σέ πολύ μικρότερες ποσότητες σχετικά μέ τό λιθάνθρακα. Ὁ λιγνίτης παράγεται σήμερα σέ πολλές χῶρες καί χρησιμοποιεῖται ἀντί τοῦ λιθάνθρακα. Στήν παραγωγή λιγνίτη στήν πρώτη σειρά ἔρχονται ἡ Α. καί ἡ Δ. Γερμανία καί ἡ Ρωσία (πίνακας 20).

51. Τό πετρέλαιο.

Πρίν ἀπό τό 1900 τό πετρέλαιο τό χρησιμοποιοῦσαν μόνο γιά φωτισμό καί ἡ ἐτήσια παραγωγή του ἦταν πολύ μικρή (11 ἑκατομμύρια τόνοι). Τό πετρέλαιο ἔγινε σπουδαιότατο στοιχεῖο τῆς παγκόσμιας οἰκονομίας, ὅταν ἀνακαλύφθηκαν οἱ μηχανές ἐσωτερικῆς καύσεως καί ὅταν ἄρχισαν νά χρησιμοποιοῦνται τά βαριά ἔλαια τοῦ πετρελαίου ὡς καύσιμη ὕλη γιά τήν κίνηση τῶν μεγάλων πλοίων. (Τά βαριά ἔλαια τοῦ πετρελαίου δίνουν 70 % περισσότερη θερμότητα ἀπό τό λιθάνθρακα). Τό ἀργό πετρέλαιο, πού ἐξάγεται ἀπό τή γῆ, ὑποβάλλεται σέ κλασματική ἀπόσταξη καί τότε παίρνουμε διάφορα προϊόντα. Ἀπ' αὐτά ἄλλα εἶναι καύσιμες ὕλες (βενζίνες) καί ἄλλα χρησιμοποιοῦνται ἀπό τή σύγχρονη χημική βιομηχανία ὡς πρῶτες ὕλες (γιά συνθετικές ὑφαντικές ὕλες, πλαστικές ὕλες κ.ἄ.).

Ἡ παραγωγή πετρελαίου συνεχῶς αὐξάνει, γιατί συνεχῶς καί ἡ ζήτηση γίνεται μεγαλύτερη. Οἱ γεωτρήσεις γιά τήν ἀνεύρεση πετρελαίου φτάνουν ὥς 5.000 μέτρα. Ἡ ἐντατική ἐκμετάλλευση προκαλεῖ πολύ γρήγορα τήν ἐξάντληση τῶν πετρελαιοφόρων στρωμάτων κι' ἔτσι οἱ ζῶνες τῆς μεγάλης παραγωγῆς μετατοπίζονται (συνήθως μέσα σέ 40 ὥς 50 ἔτη). Αὐτή ὅμως τή μετατόπιση δέν μποροῦν νά τήν παρακολουθήσουν τά τεράστια διυλιστήρια πετρελαίου καί οἱ βιομηχανίες πού κατεργάζονται τά πολυάριθμα παράγωγά του. Γιά τή μεταφορά τοῦ ἀργοῦ πετρελαίου ἀπό τόν τόπο τῆς ἐξαγωγῆς στόν τόπο τῆς κατεργασίας χρησιμοποιοῦνται συστήματα σωλήνων, πού τό μῆκος τους εἶναι χιλιάδες χιλιόμετρα. Γιά τίς θαλάσσιες μεταφορές τοῦ πετρελαίου χρησιμοποιοῦνται εἰδικά δεξαμενόπλοια, πού ἡ χωρητικότητά τους φτάνει σέ ἑκατοντάδες χιλιάδες τόνους. Ἀπό τά διάφορα ἀπο-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

στάγματα τοῦ πετρελαίου τά πιό σημαντικά εἶναι ἡ βενζίνη, πού χρησιμοποιεῖται στούς βενζινοκινητῆρες, καί τό μαζούτ, πού χρησιμοποιεῖται στούς κινητῆρες ντῆζελ καί στίς ἑστίες ἐργοστασίων, πλοίων κ.λπ.

α) Ἡ παραγωγή. Σήμερα ἡ παγκόσμια παραγωγή πετρελαίου εἶναι ἐντοπισμένη κυρίως σέ τρεῖς περιοχές (πίνακας 22). Στήν πρώτη περιοχή ἀνήκουν τό νότιο τμῆμα τῶν Ἡν. Πολιτειῶν, τό Μεξικό, ἡ Βενεζουέλα καί οἱ Ἀντίλλες. Ἡ περιοχή αὐτή παράγει περίπου τό ἕνα τέταρτο τῆς παγκόσμιας παραγωγῆς. Στή δεύτερη περιοχή ἀνήκουν οἱ χῶρες τῆς Μέσης Ἀνατολῆς, δηλαδή τό Ἰράν, τό Κουβέιτ, τό Ἰράκ καί ἡ Σαουδική Ἀραβία. Ἡ περιοχή αὐτή περικλείει τά μισά γνωστά ἀποθέματα πετρελαίου καί παράγει περίπου τό ἕνα τρίτο τῆς παγκόσμιας παραγωγῆς. Στήν τρίτη περιοχή ἀνήκει ἡ Ρωσία, πού ἔχει πετρελαιοφόρα στρώματα στόν Καύκασο, τά Οὐράλια καί παράγει περίπου τό ἕνα ἕβδομο τῆς παγκόσμιας παραγωγῆς.

ΠΙΝΑΚΑΣ 22

1973. Ἡ παραγωγή καί τά ἀποθέματα πετρελαίου

Παραγωγή (ἑκατομμύρια τόνοι)		Ἀποθέματα (δισεκατομμύρια τόνοι)	
Ἡν. Πολιτεῖες	454	Σαουδική Ἀραβία	18,7
Ρωσία	429	Κουβέιτ	10,2
Σαουδική Ἀραβία	364	Ἰράν	8,5
Ἰράν	293	Ρωσία	5,7
Βενεζουέλα	176	Ἡν. Πολιτεῖες	4,9
Κουβέιτ	139	Ἰράκ	4,4
Λιβύη	105	Λιβύη	3,2
Νιγηρία	102	Βενεζουέλα	1,9
Ἰράκ	99	Νιγηρία	1,7
Καναδάς	86	Ἰνδονησία	1,5
Ἰνδονησία	66	Ἀλγερία	1,2
Ἀλγερία	50	Καναδάς	1,0
Μεξικό	23		
Ρουμανία	14		
Παγκόσμια παραγωγή 2.775 ἑκατομμύρια τόνοι		Παγκόσμια ἀποθέματα 76,7 δισεκατομμύρια τόνοι	

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Οἱ παραπάνω τρεῖς περιοχές παράγουν τά τρία τέταρτα τῆς παγκόσμιας παραγωγῆς. Ἄλλα σημαντικά κέντρα παραγωγῆς πετρελαίου εἶναι ἡ Λιβύη, ἡ Νιγηρία, ὁ Καναδάς. Στήν Εὐρώπη τήν πιό μεγάλη παραγωγή ἔχει ἡ Ρουμανία. Τελευταῖα ἀνακαλύφθηκαν καί στή χώρα μας (Θάσος) πετρελαιοφόρα στρώματα καί προετοιμάζεται ἡ ἐκμετάλλευσή τους.

β) Τό ἐμπόριο. Οἱ περισσότερες χῶρες παραγωγῆς ἔχουν μεγάλα διυλιστήρια καί ἐξάγουν μόνο τά προϊόντα τῆς ἀποστάξεως τοῦ πετρελαίου. Μερικές ὅμως χῶρες παραγωγῆς (Βενεζουέλα, Κουβέιτ, Ἰράκ, Σαουδική Ἀραβία) ἐξάγουν σημαντικές ποσότητες ἀργοῦ πετρελαίου, εἴτε γιατί δέν διαθέτουν ἐπαρκεῖς ἐγκαταστάσεις γιά τήν ἀπόσταξη τοῦ ἀργοῦ πετρελαίου πού παράγουν, εἴτε γιά νά ἐξασφαλίσουν πιό εὔκολα ἀγοραστές. Τά μεγαλύτερα κέντρα εἰσαγωγῆς ἀργοῦ πετρελαίου καί τῶν προϊόντων τῆς ἀποστάξεώς του εἶναι ἡ Μ. Βρετανία, ἡ Γαλλία, ἡ Γερμανία, ἡ Ἰταλία, ἡ Σουηδία καί ἡ Αὐστραλία.

γ) Ἡ ὀργάνωση τῆς παραγωγῆς καὶ τοῦ ἐμπορίου. Σήμερα ὁλόκληρη ἡ ὀργάνωση τῆς παραγωγῆς καί τοῦ ἐμπορίου τοῦ πετρελαίου ἀνήκει σέ λίγους οἰκονομικούς ὀργανισμούς, πού εἶναι κάτοχοι τῶν πετρελαιοφόρων στρωμάτων, τῶν διυλιστηρίων καί τοῦ συστήματος μεταφορᾶς (ἀγωγοί, σιδηρόδρομοι, πλοῖα). Οἱ τεράστιοι αὐτοί οἰκονομικοί ὀργανισμοί διαθέτουν εἰδικά ἐπιστημονικά καί τεχνικά ἐπιτελεῖα, πού ἀναζητοῦν σέ ὅλο τόν κόσμο νέα πετρελαιοφόρα στρώματα. Οἱ λίγοι κεντρικοί ὀργανισμοί (π.χ. οἱ ἑταιρίες Standardoil, Shell) διακλαδίζονται σέ πολλές μικρότερες θυγατρικές ἑταιρίες πού ἐκμεταλλεύονται τίς διάφορες πετρελαιοφόρες περιοχές, ἐκτός τῆς Ρωσίας καί ὁρισμένων ἄλλων χωρῶν, ὅπου ἡ παραγωγή καί ἡ κατεργασία τοῦ πετρελαίου ἀνήκει στό κράτος.

δ) Τό συνθετικό πετρέλαιο. Γιά νά ἀναπληρώσουν τήν ἔλλειψη φυσικοῦ πετρελαίου οἱ χημικοί πέτυχαν νά παρασκευάζουν συνθετικῶς διάφορα προϊόντα τοῦ πετρελαίου ἀπό τό λιθάνθρακα. Ἀλλά τά συνθετικά προϊόντα τοῦ πετρελαίου ἀκόμα εἶναι πιό ἀκριβά ἀπό τά προϊόντα τοῦ φυσικοῦ. Τά μεγαλύτερα κέντρα παραγωγῆς συνθετικῶν προϊόντων τοῦ πετρελαίου εἶναι ἡ Δ. Γερμανία, ἡ Μ. Βρετανία, ἡ Γαλλία καί ἡ Ἰαπωνία.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

52. Ἡ ἠλεκτρική ἐνέργεια.

Ἡ χρησιμοποίηση τῆς ἠλεκτρικῆς ἐνέργειας (δηλαδή τῆς ἐνέργειας τοῦ ἠλεκτρικοῦ ρεύματος) διαρκῶς ἐπεκτείνεται καί γι' αὐτό ἡ παραγωγή της διαρκῶς αὐξάνει (σχ. 2). Ἡ ἠλεκτρική ἐνέργεια ἔχει δύο μειονεκτήματα: 1) Δέν εἶναι πρακτικά δυνατή ἡ ἀποθήκευσή της καί γι' αὐτό πρέπει νά παράγεται τή στιγμή πού ὑπάρχει ἡ ζήτησή της καί 2) Δέν μπορεῖ νά μεταφερθεῖ σέ ἀπόσταση μεγαλύτερη ἀπό ἕνα ὅριο (περίπου 1000 km). Ἔτσι ἡ παραγωγή καί ἡ κατανάλωση τῆς ἠλεκτρικῆς ἐνέργειας μένει πάντοτε ἐντοπισμένη μέσα σέ μιά σχετικά περιορισμένη περιοχή, ἐνῶ ὁ λιθάνθρακας καί τό πετρέλαιο μεταφέρονται σέ πολύ μεγάλες ἀποστάσεις ἀπό τόν τόπο τῆς παραγωγῆς τους.

α) Τρόποι παραγωγῆς. Σήμερα ἡ ἠλεκτρική ἐνέργεια παράγεται μέ τρεῖς τρόπους: 1) Στά **θερμοηλεκτρικά ἐργοστάσια** ἡ θερμική ἐνέργεια πού ἐλευθερώνεται κατά τήν καύση λιθάνθρακα, λιγνίτη ἤ πετρελαίου μετατρέπεται σέ ἠλεκτρική ἐνέργεια. 2) Στά **ὑδροηλετκρικά ἐργοστάσια** ἡ μηχανική ἐνέργεια μιᾶς ὑδατοπτώσεως μετατρέπεται σέ ἠλεκτρική ἐνέργεια. Μιά ὑδατόπτωση εἶναι ἐκμεταλλεύσιμη, ὅταν ἔχει κανονική παροχή σέ ὅλες τίς ἐποχές τοῦ ἔτους ἤ μπορεῖ νά ρυθμιστεῖ ἡ παροχή. Ὑδατοπτώσεις μέ κανονική παροχή βρίσκονται στίς ὀρεινές περιοχές πού ἔχουν παγετῶνες ἤ δέχονται ἄφθονες βροχές. Ὅταν τό ρεῦμα τοῦ νεροῦ δέν ἔχει κανονική παροχή (μεσογειακό καί τροπικό κλίμα), τότε κατασκευάζουμε φράγματα καί προκαλοῦμε συγκέντρωση τοῦ νεροῦ σέ τεχνητές λίμνες. Ἔτσι μποροῦμε νά ρυθμίζουμε τήν παροχή τῆς ὑδατοπτώσεως. 3) Πρίν ἀπό λίγα χρόνια ἄρχισαν νά λειτουργοῦν **πυρηνοηλεκτρικά**

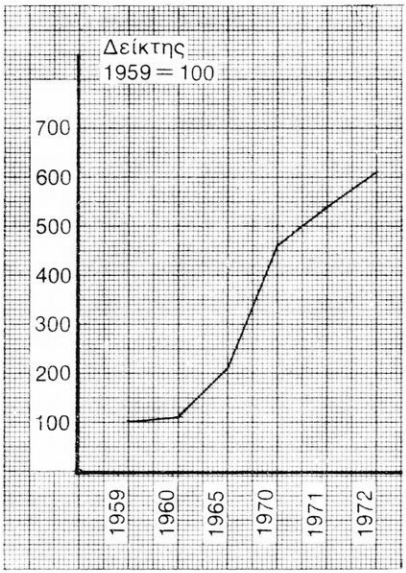

Σχ. 2. Ἡ ἐξέλιξη τῆς παραγωγῆς ἠλεκτρικῆς ἐνέργειας (1959-1972).

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἐργοστάσια, πού παράγουν ἠλεκτρική ἐνέργεια ἀπό **πυρηνικά καύσιμα** (οὐράνιο, πλουτώνιο). Τέτοια ἐργοστάσια λειτουργοῦν σήμερα σέ πολλές χῶρες (Μ. Βρετανία, Γαλλία, Γερμανία, Ἐλβετία κ.ἄ.). Ἡ παραγωγή ἠλεκτρικῆς ἐνέργειας ἀπό πυρηνικά καύσιμα διαρκῶς ἐπεκτείνεται, ἀλλά ἡ ἠλεκτρική ἐνέργεια πού παράγεται μέ αὐτό τόν τρόπο ἀκόμα εἶναι πολύ μικρή.

β) Ἡ παραγωγή. Ἡ παραγόμενη θερμοηλεκτρική ἐνέργεια ἀποτελεῖ τά δύο τρίτα τῆς παγκόσμιας παραγωγῆς, ἐνῶ τό ἄλλο ἕνα τρίτο εἶναι ὑδροηλεκτρική ἐνέργεια (πίνακας 23). Τή μεγαλύτερη παραγωγή θερμοηλεκτρικῆς ἐνέργειας ἔχουν κατά σειρά οἱ Ἡν. Πολιτεῖες, ἡ Ρωσία, ἡ Ἰαπωνία καί οἱ βιομηχανικές χῶρες τῆς Δ. Εὐρώπης. Τή μεγαλύτερη παραγωγή ὑδροηλεκτρικῆς ἐνέργειας ἔχουν κατά σειρά οἱ Ἡν. Πολιτεῖες, ὁ Καναδάς, ἡ Ἰαπωνία, ἡ Ἰταλία καί ἡ Γαλλία.

ΠΙΝΑΚΑΣ 23

1973. Ἡ παραγωγή ἠλεκτρικῆς ἐνέργειας.

(δισεκατομμύρια κιλοβατώρια)

Ἡν. Πολιτεῖες	1.947
Ρωσία	915
Ἰαπωνία	470
Δ. Γερμανία	299
Μ. Βρετανία	282
Καναδάς	262
Γαλλία	174
Ἰταλία	146
Πολωνία	84
Σουηδία	78
Ἀ. Γερμανία	77
Ἱσπανία	76
Νορβηγία	73
Αὐστραλία	65
Ν. Ἀφρική	65

Παγκόσμια παραγωγή 6.042 δισεκατομμύρια κιλοβατώρια

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΜΕΤΑΛΛΩΝ

53. Τά μέταλλα.

Βασικό στοιχεῖο τῆς σύγχρονης οἰκονομικῆς ζωῆς εἶναι τά μέταλλα. Τά διακρίνουμε σέ **χρήσιμα μέταλλα** (σίδηρος, χαλκός, ψευδάργυρος, ἀργίλιο, οὐράνιο κ.ἄ.) καί σέ **πολύτιμα μέταλλα** (χρυσός, λευκόχρυσος, ἄργυρος). Τά χρήσιμα μέταλλα τά παίρνουμε ἀπό τά μεταλλεύματα. Ἡ περιεκτικότητα τοῦ μεταλλεύματος σέ μέταλλο διαφέρει ἀνάλογα μέ τό εἶδος τοῦ μετάλλου, (25 - 70% γιά τὰ μεταλλεύματα σιδήρου, 1 - 2% γιά τά μεταλλεύματα κασσιτέρου). Ἡ παραγωγή μεταλλευμάτων εἶναι ἐντοπισμένη σέ ὁρισμένες χῶρες, διαφορετικές γιά τό κάθε μέταλλο. Ἀντίθετα ἡ μεταλλουργία εἶναι συγκεντρωμένη μόνο σέ λίγες χῶρες, πού εἶναι πλούσιες σέ λιθάνθρακα καί ἠλεκτρική ἐνέργεια. Γιατί ἡ μεταλλουργία χρησιμοποιεῖ τό κόκ ὡς ἀναγωγικό μέσο καί τό ἠλεκτρικό ρεῦμα γιά τήν ἠλεκτρόλυση. Οἱ διεθνεῖς στατιστικές ἀναφέρουν πάντοτε τήν ποσότητα τοῦ καθαροῦ μετάλλου, πού περιέχεται μέσα στό μετάλλευμα.

54. Ἡ παραγωγή μεταλλευμάτων σιδήρου.

Ὁ σίδηρος ἀποτελεῖ ἕνα ἀπό τά βασικά στοιχεῖα τῆς σύγχρονης οἰκονομικῆς ζωῆς. Μεταλλεύματα σιδήρου βρίσκονται σέ πολλά σημεῖα τῆς ἐπιφάνειας τῆς Γῆς. Ἀνάλογα μέ τήν περιεκτικότητά τους σέ σίδηρο διακρίνουμε τά σιδηρομεταλλεύματα σέ πλούσια (35 - 75%) καί σέ φτωχά (20 - 35%). Τά πλουσιότερα ἐκμεταλλεύσιμα μεταλλεύματα σιδήρου (περιεκτικότητα 70%) βρίσκονται στή Σουηδική Λαπωνία, κοντά στήν Ἀνώτερη Λίμνη τῶν Ἡν. Πολιτειῶν καί στό Κριβόι - Ρόγκ τῆς Οὐκρανίας. Τά σιδηρομεταλλεύματα εἶναι ἐκμεταλλεύσιμα, ὅταν βρίσκονται σέ μεγάλες ποσότητες καί κοντά σέ λιθανθρακοφόρες περιοχές ἢ ὅταν βρίσκονται σέ μικρή ἀπόσταση ἀπό τή θάλασσα.

α) Ἡ παραγωγή. Τή μεγαλύτερη παραγωγή σιδηρομεταλλεύματος ἔχουν κατά σειρά ἡ Ρωσία, οἱ Ἡν. Πολιτεῖες καί ἡ Αὐστραλία (πίνακας 24). Στήν Εὐρώπη σημαντική παραγωγή σιδηρομεταλλεύματος ἔχουν ἡ Μ. Βρετανία, ἡ Γαλλία, ἡ Ἰσπανία, τό Λουξεμβοῦργο καί ἡ Γερμανία.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

β) Τό ἐμπόριο. Οἱ χῶρες πού εἶναι πλούσιες σέ σιδηρομετάλλευμα καί σέ λιθάνθρακα δέν ἐξάγουν σιδηρομετάλλευμα, γιατί διαθέτουν μεγάλη ἐθνική μεταλουργία σιδήρου. Σ' αὐτή τήν κατηγορία τῶν χωρῶν ἀνήκουν οἱ Ἡν. Πολιτεῖες, ἡ Ρωσία, ὁ Καναδάς καί ἡ Κίνα. Σιδηρομετάλλευμα ἐξάγουν οἱ χῶρες, πού εἶναι πλούσιες σέ σιδηρομετάλλευμα, ἀλλά δέν ἔχουν ἀρκετό λιθάνθρακα. Τέτοιες χῶρες εἶναι ἡ Σουηδία, ἡ Γαλλία, ἡ Ἱσπανία, τό Ἀλγέριο κ.ἄ. Ἀντίθετα σιδηρομετάλλευμα εἰσάγουν οἱ χῶρες, πού εἶναι πλούσιες σέ λιθάνθρακα, ἀλλά δέν ἔχουν ἀρκετό σιδηρομετάλλευμα. Τέτοιες χῶρες εἶναι ἡ Μ. Βρετανία, τό Βέλγιο, ἡ Γερμανία, ἡ Πολωνία. Οἱ Ἡν. Πολιτεῖες εἰσάγουν μεγάλες ποσότητες σιδηρομεταλλεύματος (τό ἕνα τέταρτο τῆς παγκόσμιας εἰσαγωγῆς), γιατί ἡ ἐγχώρια παραγωγή δέν καλύπτει τήν τεράστια δυναμικότητα τῆς μεταλλουργικῆς βιομηχανίας.

ΠΙΝΑΚΑΣ 24

1973. Ἡ παραγωγή σιδηρομεταλλεύματος

Περιεχόμενος σίδηρος μέσα στά μεταλλεύματα πού ἐξορύχτηκαν (ἑκατομμύρια τόνοι)

Ρωσία	118
Ἡν. Πολιτεῖες	53
Αὐστραλία	47
Βραζιλία	39
Κίνα	39
Καναδάς	31
Λιβερία	24
Ἰνδία	22
Σουηδία	22
Γαλλία	16
Βενεζουέλα	14
Παγκόσμια παραγωγή 482,6 ἑκατομμύρια τόνοι	

55. Ἡ παραγωγή ἄλλων χρήσιμων μεταλλευμάτων.

Ἐκτός ἀπό τό σίδηρο καί ἄλλα μέταλλα εἶναι σήμερα ἀπαραίτητα σέ πολλούς κλάδους τῆς βιομηχανίας. Τέτοια μέταλλα εἶναι π.χ. ὁ χαλκός, ὁ ψευδάργυρος, ὁ μόλυβδος, τό χρώμιο, τό ἀργίλιο, τό βολφρά-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

μιο κ.ἄ. Ὁ πίνακας 25 δείχνει τά μεγαλύτερα κέντρα παραγωγῆς μερικῶν χρήσιμων μετάλλων (οἱ ἀριθμοί ἀναφέρονται στό καθαρό μέταλλο πού περιέχεται μέσα στά μεταλλεύματα πού ἐξορύχτηκαν).

ΠΙΝΑΚΑΣ 25

1972. Ἡ παραγωγή μερικῶν χρήσιμων μετάλλων

Χαλκός (χιλιάδες τόνοι)		Ψευδάργυρος (χιλιάδες τόνοι)	
Ἡν. Πολιτεῖες	1510	Καναδάς	1279
Ρωσία	1050	Ρωσία	650
Χιλή	723	Αὐστραλία	497
Ζάμπια	718	Ἡν. Πολιτεῖες	434
Καναδάς	709	Περού	310
Ζαΐρ	413	Ἰαπωνία	281
Περού	217	Μεξικό	272
Φιλιππίνες	214	Πολωνία	236
Αὐστραλία	172	Δ. Γερμανία	121
Ν. Ἀφρική	155	Ἰταλία	115
Ἰαπωνία	112	Ζαΐρ	109
Παγκόσμια παραγωγή 6.780 χιλιάδες τόνοι		Παγκόσμια παραγωγή 5.550 χιλιάδες τόνοι	

Βωξίτης (χιλιάδες τόνοι)		Μόλυβδος (χιλιάδες τόνοι)	
Αὐστραλία	13.700	Ἡν. Πολιτεῖες	561
Ἰαμαϊκή	12.990	Ρωσία	460
Σουρινάμ	6.780	Αὐστραλία	420
Ρωσία	4.700	Καναδάς	377
Βρετ. Γουϊάνα	3.710	Μεξικό	161
Γαλλία	3.260	Περού	154
Ἑλλάδα	2.435	Γιουγκοσλαβία	120
Οὐγγαρία	2.360	Κίνα	108
Ἡν. Πολιτεῖες	2.235	Μαρόκο	95
Παγκόσμια παραγωγή 65.800 χιλιάδες τόνοι		Παγκόσμια παραγωγή 3.410 χιλιάδες τόνοι	

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

56. Τά πολύτιμα μέταλλα καί τό οὐράνιο.

Τά τρία πολύτιμα μέταλλα χρυσός, λευκόχρυσος καί ἄργυρος χρησιμοποιοῦνται σέ πολλές ἐφαρμογές. Ἰδιαίτερα ὁ χρυσός συσχετίζεται μέ τή νομισματική βάση. Ἡ Ν. Ἀφρική παράγει περισσότερο ἀπό τή μισή παγκόσμια παραγωγή (πίνακας 26). Ἄλλα μεγάλα κέντρα παραγωγῆς χρυσοῦ εἶναι ὁ Καναδάς, οἱ Ἡν. Πολιτεῖες, ἡ Ρωσία.

Τή μεγαλύτερη παραγωγή λευκόχρυσου ἔχουν ὁ Καναδάς, ἡ Ν. Ἀφρική, ἡ Ρωσία καί οἱ Ἡν. Πολιτεῖες. Στήν παραγωγή ἀργύρου τίς πρῶτες θέσεις κατέχουν ὁ Καναδάς, ἡ Ρωσία, τό Περού, τό Μεξικό καί οἱ Ἡν. Πολιτεῖες.

Μετά τήν ἀνακάλυψη τῆς πυρηνικῆς ἐνέργειας **τό οὐράνιο** ἔγινε ἕνα περιζήτητο μέταλλο, γιατί οἱ ἐφαρμογές τῆς πυρηνικῆς ἐνέργειας διαρκῶς ἐπεκτείνονται. Τή μεγαλύτερη παραγωγή οὐρανίου ἔχουν οἱ Ἡν. Πολιτεῖες, ὁ Καναδάς καί ἡ Ν. Ἀφρική.

ΠΙΝΑΚΑΣ 26

1973. Ἡ παραγωγή χρυσοῦ, ἀργύρου καί οὐρανίου

(τόνοι)

Χρυσός		Ἄργυρος		Οὐράνιο	
Ν. Ἀφρική	855,60	Καναδάς	1.519	Ἡν. Πολιτεῖες	10.164
Καναδάς	59,80	Ρωσία	1.275	Καναδάς	3.696
Ἡν. Πολιτεῖες	36,30	Περού	1.250	Ν. Ἀφρική	2.695
Ἰαπωνία	32,70	Μεξικό	1.206	Γαλλία	1.540
Γκάνα	22,67	Ἡν. Πολιτεῖες	1.177	Νιγηρία	1.000
Αὐστραλία	18,09	Αὐστραλία	609	Γκαμπόν	385
Φιλιππίνες	17,80	Ἰαπωνία	356	Πορτογαλία	81
Ν. Ροδεσία	15,00	Ἀ. Γερμανία	218	Ἱσπανία	60
Παγκόσμια παραγωγή 1.135 τόνοι (ἐκτός τῆς Ρωσίας καί τῆς Κίνας)		Παγκόσμια παραγωγή 9.180 τόνοι		Παγκόσμια παραγωγή 19.480 τόνοι (ἐκτός τῆς Ρωσίας καί τῆς Κίνας)	

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΠΑΡΑΓΩΓΗ

57. Ἡ σύγχρονη βιομηχανία.

Ἡ σημερινή μορφή τῆς βιομηχανίας ἐμφανίστηκε γιά πρώτη φορά στήν Ἀγγλία στά μέσα τοῦ 18ου αἰώνα. Τά τελευταῖα τριάντα χρόνια ἡ βιομηχανική παραγωγή ἐξελίσσεται ραγδαῖα (πίνακας 27). Γιά τήν ἀνάπτυξη τῆς βιομηχανίας ἀπαιτοῦνται οἱ ἑξῆς ὅροι:

1) Ἀφθονία πρώτων ὑλῶν, ἐνέργειας καί κεφαλαίων.

2) Διαμόρφωση τῶν κατάλληλων συνθηκῶν, πού ἐξασφαλίζουν τήν ἀσφαλή προμήθεια τῶν πρώτων ὑλῶν καί τή βέβαιη κατανάλωση τῶν βιομηχανικῶν προϊόντων.

3) Μεγάλη εὐκολία συγκοινωνιῶν καί διεύρυνση τῶν ἐμπορικῶν συναλλαγῶν.

4) Μεγάλη πυκνότητα πληθυσμοῦ καί ὕπαρξη πολυάριθμης ἐργατικῆς τάξεως.

5) Συνεχής πρόοδος τῆς τεχνικῆς, γιά νά παράγονται ἀφθονότερα καί φτηνότερα βιομηχανικά προϊόντα καί γιά νά παράγονται καινούρια εἴδη (ὅπως π.χ. εἶναι οἱ συνθετικές ὑφαντικές καί πλαστικές ὕλες, οἱ τρανζίστορ, οἱ ἠλεκτρονικοί ὑπολογιστές κ.ἄ.).

6) Πολλαπλασιασμός καί ἐξομοίωση τῶν ἀναγκῶν τοῦ πληθυσμοῦ, ὥστε νὰ καταναλώνονται ἄφθονα βιομηχανικά προϊόντα.

Ἀπό τούς πιό σημαντικούς παράγοντες, πού ἐξασφαλίζουν τή μεγάλη παραγωγικότητα τῆς βιομηχανίας εἶναι **«ἡ μαζική παραγωγή»**, δηλαδή ἡ παραγωγή τυποποιημένων προϊόντων σέ μεγάλες ποσότητες κι' ἀκόμα ὁ αὐτόματος ἔλεγχος κατά τήν παραγωγή, ὁ ὁποῖος ἐλαττώνει σέ μεγάλο βαθμό τό κόστος τῆς παραγωγῆς.

ΠΙΝΑΚΑΣ 27

1973. Γενικός δείκτης βιομηχανικῆς παραγωγῆς γιά μερικές χῶρες
1970 = 100

Ἑλλάδα	146	Γαλλία	120
Ἰράν	142	Ἀ. Γερμανία	120
Ἱσπανία	140	Ἡν. Πολιτεῖες	118
Βουλγαρία	131	Ὀλλανδία	118
Ἰαπωνία	129	Δ. Γερμανία	114
Ρωσία	123	Ἰταλία	114
Καναδάς	123	Σουηδία	111
Ἰσραήλ	123	Ἰνδία	109

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

58. Κλάδοι τῆς βιομηχανικῆς παραγωγῆς.

Ἡ διάκριση τῆς βιομηχανίας σέ κλάδους δέν εἶναι ἀπόλυτη. Συνήθως διακρίνουν δύο βασικούς κλάδους, τή **βαριά βιομηχανία** καί τήν **ἐλαφριά βιομηχανία.**

α) **Ἡ βαριά βιομηχανία** κατεργάζεται μεγάλες ποσότητες ἀπό βαριά ὑλικά (μεταλλεύματα, μέταλλα, ὀρυκτά καύσιμα κ.ἄ.). Χαρακτηριστικό τῆς βαριᾶς βιομηχανίας εἶναι ὁ μεγάλος ὄγκος τῶν ἐγκαταστάσεων καί ἡ ξεχωριστή μορφή πού δίνουν αὐτές οἱ ἐγκαταστάσεις στό γεωγραφικό τοπίο. Ἔτσι μιά ἐγκατάσταση πού παράγει σίδηρο καί χάλυβα κάνει ἐντύπωση γιά τόν τεράστιο ὄγκο της καί τήν παράδοξη μορφή της.

Ὁ πιό σημαντικός κλάδος τῆς βαριᾶς βιομηχανίας εἶναι ἡ βιομηχανία σιδήρου πού πάντοτε βρίσκεται κοντά στό λιθάνθρακα. Ἡ βαριά βιομηχανία ὀνομάζεται καί **βιομηχανία παραγωγικοῦ ἐξοπλισμοῦ.** Αὐτή ἀκόμα παράγει ἐνέργεια, μεταφορικά μέσα, διάφορα εἴδη μηχανῶν καί ὑλικά γιά πολλές μηχανικές καί τεχνικές κατασκευές. Ἡ βαριά βιομηχανία ἔχει τεράστια οἰκονομική καί στρατηγική σημασία. «Μιά χώρα, πού δέν ἔχει βιομηχανία παραγωγικοῦ ἐξοπλισμοῦ, δέν μπορεῖ νά ἀναπτύξει τίς παραγωγικές ἱκανότητές της, παρά μόνο μέ τή βοήθεια τῶν βιομηχανιῶν ἄλλων χωρῶν. Ἡ χώρα αὐτή δέν μπορεῖ νά ἐλπίζει σέ βιομηχανική καί οἰκονομική ἀνεξαρτησία της» (P. George).

β) **Ἡ ἐλαφριά βιομηχανία** παράγει πολύ μεγάλη ποικιλία προϊόντων, πού ἔχουν πολύ πλατιά κατανάλωση. Μορφές τῆς ἐλαφριᾶς βιομηχανίας εἶναι οἱ βιομηχανίες ὑφαντουργίας, κατεργασίας δερμάτων, τροφίμων, ἱματισμοῦ, ποτῶν, καπνοῦ, χημικῶν προϊόντων κ.ἄ.

59. Τά μεγάλα κέντρα βιομηχανικῆς παραγωγῆς.

Οἱ χῶρες πού ἔχουν μεγάλη βιομηχανική παραγωγή, διακρίνονται σέ δύο κατηγορίες:

α) στίς χῶρες πού ἔχουν βαριά καί ἐλαφριά βιομηχανία καί,

β) στίς χῶρες πού ἔχουν μόνο ἐλαφριά βιομηχανία.

Οἱ χῶρες τῆς πρώτης κατηγορίας θεωροῦνται ὡς τά μεγάλα κέντρα τῆς βιομηχανικῆς παραγωγῆς καί ρυθμίζουν τήν παγκόσμια οἰκονομική ζωή, γιατί αὐτές παρέχουν σέ ὅλες τίς ἄλλες χῶρες τοῦ κόσμου τά μέσα γιά τήν παραγωγική δραστηριότητά τους.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

60. Ἡ παραγωγή μετάλλων.

Ἡ παραγωγή καθαρῶν μετάλλων (μεταλλουργία) εἶναι βασικό στοιχεῖο τῆς σύγχρονης οἰκονομικῆς ζωῆς. Πρωταρχική ὅμως σημασία ἔχει ἡ παραγωγή χυτοσιδήρου καί χάλυβα, πού εἶναι συγκεντρωμένη κυρίως σέ δύο λιθανθρακοφόρες περιοχές, στίς ΒΑ. Ἡν. Πολιτεῖες καί στή Δ. Εὐρώπη, δηλαδή στή Μ. Βρετανία, τή Γαλλία, τή Γερμανία καί τό Βέλγιο. Σ' αὐτές τίς δύο περιοχές παράγεται τό ἕνα τρίτο τῆς παγκόσμιας παραγωγῆς χυτοσιδήρου καί χάλυβα (πίνακας 28). Ἄλλα σημαντικά κέντρα εἶναι ἡ Ρωσία, ἡ Ἰαπωνία καί ἡ Κίνα.

Ἡ παραγωγή χυτοσιδήρου καί χάλυβα διαρκῶς αὐξάνει. Στίς περιοχές τῆς μεγάλης μεταλλουργίας εἶναι ἐγκαταστημένες οἱ βιομηχανίες πού παράγουν ὑλικό **μηχανικοῦ ἐξοπλισμοῦ.** Αὐτό τό ὑλικό χρησιμεύει γιά τόν ἐξοπλισμό ἐργοστασίων κάθε μορφῆς, γιά τήν κατασκευή τεχνικῶν ἔργων (γέφυρες, ἐκμετάλλευση ὀρυχείων κ.ἄ.). Ὅλα τά μεγάλα κέντρα μεταλλουργίας εἶναι καί κέντρα μεγάλης βιομηχανίας μηχανικοῦ ἐξοπλισμοῦ.

ΠΙΝΑΚΑΣ 28

1973. Ἡ παραγωγή χυτοσιδήρου καί χάλυβα

(ἑκατομμύρια τόνοι)

Χυτοσίδηρος		Χάλυβας	
Ρωσία	95,90	Ἡν. Πολιτεῖες	136,80
Ἡν. Πολιτεῖες	93,50	Ρωσία	131,50
Ἰαπωνία	92,00	Ἰαπωνία	119,30
Δ. Γερμανία	37,00	Δ. Γερμανία	49,50
Κίνα	33,00	Μ. Βρετανία	26,70
Γαλλία	20,80	Γαλλία	25,30
Μ. Βρετανία	16,90	Κίνα	25,00
Βέλγιο	12,70	Ἰταλία	21,00
Ἰταλία	10,30	Βέλγιο	15,50
Καναδάς	9,70	Πολωνία	14,00
Τσεχοσλοβακία	8,70	Καναδάς	13,40
Πολωνία	7,90	Τσεχοσλοβακία	13,20
Ἰνδία	7,30	Ἱσπανία	10,50
Παγκόσμια παραγωγή		Παγκόσμια παραγωγή	
1973. 512 ἑκατομμύρια τόνοι		1973. 683,8 ἑκατομμύρια τόνοι	
1956. 196 ἑκατομμύρια τόνοι		1956. 278 ἑκατομμύρια τόνοι	

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

61. Οἱ ναυπηγήσεις.

Τά μεγάλα ναυπηγεῖα βρίσκονται κοντά σέ μεγάλα λιμάνια. Πιό εὐνοϊκά εἶναι τά λιμάνια πού εἶναι κοντά σέ περιοχές μέ μεγάλη μεταλλουργία (π.χ. ἡ Βοστώνη, τό Λίβερπουλ, τό Σαίν - Ναζέρ, τό Τόκιο κ.ἄ.). Ἡ Μ. Βρετανία γιά πολύ καιρό κατεῖχε τήν πρώτη θέση στίς ναυπηγήσεις ἐμπορικῶν πλοίων. Στή διάρκεια τοῦ Β΄ Παγκόσμιου πολέμου (1941 - 1945) οἱ Ἡν. Πολιτεῖες, γιά νά ἐξυπηρετήσουν τή διεξαγωγή τοῦ πολέμου, ἀνάπτυξαν μιά καταπληκτική ἱκανότητα ναυπηγήσεων, ἀλλά μεταπολεμικά οἱ ναυπηγήσεις ἐμπορικῶν πλοίων ἐλαττώθηκαν πολύ. Σήμερα τά μεγαλύτερα κέντρα ναυπηγήσεων εἶναι ἡ Ἰαπωνία, ἡ Δ. Γερμανία, ἡ Σουηδία, ἡ Μ. Βρετανία, ἡ Ἰσπανία, ἡ Γαλλία καί ἡ Νορβηγία. Οἱ ναυπηγήσεις στή Ρωσία ὑπολογίζεται ὅτι εἶναι περίπου ἴσες μέ τίς βρετανικές. Στόν πίνακα 29 ἀναφέρεται ἡ χωρητικότητα τῶν πλοίων πού καθελκύστηκαν σέ κόρους (1 κόρος = 100 κυβικά πόδια = 2,83 κυβικά μέτρα).

ΠΙΝΑΚΑΣ 29

1973. Οἱ ναυπηγήσεις ἐμπορικῶν πλοίων

(χιλιάδες κόροι)

Ὁλική χωρητικότητα		Δεξαμενόπλοια (τάνκερ)	
Ἰαπωνία	15.675	Ἰαπωνία	9.250
Σουηδία	2.515	Σουηδία	1.385
Δ. Γερμανία	1.980	Ἰσπανία	1.010
Ἰσπανία	1.570	Δ. Γερμανία	815
Γαλλία	1.135	Ὁλλανδία	740
Νορβηγία	1.070	Δανία	690
Μ. Βρετανία	1.020	Γαλλία	650
Δανία	905	Νορβηγία	575
Ὁλλανδία	895	Ἰταλία	380
Ἡν. Πολιτεῖες	890	Ἡν. Πολιτεῖες	365
Ἰταλία	755	Μ. Βρετανία	355
Παγκόσμιες ναυπηγήσεις 31.520 χιλιάδες κόροι (ἐκτός τῆς Ρωσίας)			

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

62. Ἡ παραγωγή σιδηροδρομικοῦ ὑλικοῦ.

Οἱ βιομηχανίες πού παράγουν σιδηροδρομικό ὑλικό βρίσκονται στίς περιοχές τῆς μεταλλουργίας. Τή μεγαλύτερη παραγωγή μηχανῶν ἕλξεως καί ὀχημάτων ἔχουν οἱ Ἡν. Πολιτεῖες, ἡ Ρωσία, ἡ Μ. Βρετανία, ἡ Ἰαπωνία.

63. Ἡ παραγωγή αὐτοκινήτων.

Ἡ βιομηχανία κατασκευῆς αὐτοκινήτων (ὅπως καί ἡ βιομηχανία κατασκευῆς ἀεροπλάνων) χρησιμοποιεῖ μεγάλη ποικιλία ἀπό πρῶτες ὕλες καί μισοκατεργασμένα προϊόντα. Ἐπίσης χρησιμοποιεῖ ἐργατικό προσωπικό μέ ποικίλες εἰδικότητες. Ὁλοκληρωμένη βιομηχανία αὐτοκινήτων ὑπάρχει μόνο σέ ὁρισμένες χῶρες (Ἡν. Πολιτεῖες, Μ. Βρετανία, Γερμανία, Γαλλία, Ἰταλία, Ρωσία, Ἰαπωνία). Σέ μερικές ἄλλες χῶρες λειτουργοῦν ἐργοστάσια πού συναρμολογοῦν αὐτοκίνητα ἀπό ὑλικά, πού εἰσάγονται ἕτοιμα (Ἰσπανία, Ρουμανία, Ἰνδία, Βραζιλία, κ.ἄ.). Οἱ Ἡν. Πολιτεῖες παράγουν τό ἕνα τρίτο τῆς παγκόσμιας παραγωγῆς αὐτοκινήτων, ἡ Δ. Εὐρώπη παράγει τό ἄλλο ἕνα τρίτο καί ἡ Ἰαπωνία παράγει τό ἕνα πέμπτο (πίνακας 30). Ἡ παραγωγή αὐτοκινήτων στίς Ἡν. Πολιτεῖες τροφοδοτεῖ κυρίως τήν ἐσωτερική κατανάλωση, γιατί ἡ ἐξαγωγή αὐτοκινήτων εἶναι πολύ μικρή (τά 6 ὡς 8% τῆς ἀμερικανικῆς παραγωγῆς). Τό Ντητρόϊτ εἶναι ἡ πόλη τῶν αὐτοκινήτων. Σχεδόν ὁλόκληρη ἡ ἀμερικανική παραγωγή αὐτοκινήτων ἐλέγχεται

ΠΙΝΑΚΑΣ 30

1973. Ἡ παραγωγή αὐτοκινήτων

(χιλιάδες ὀχήματα)

Ἡν. Πολιτεῖες	12.640
Ἰαπωνία	7.090
Δ. Γερμανία	3.950
Μ. Βρετανία	2.160
Ἰταλία	1.960
Καναδάς	1.600
Ρωσία	1.600
Παγκόσμια παραγωγή 38.590 χιλιάδες ὀχήματα	

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἀπό τρία τεράστια τράστ (General motors, Ford καί Chrysler). Στήν Εὐρώπη μεγάλη παραγωγή αὐτοκινήτων ἔχουν ἡ Δ. Γερμανία, ἡ Γαλλία, ἡ Μ. Βρετανία καί ἡ Ἰταλία. Ἡ Ἰαπωνία κατέχει τή δεύτερη θέση στήν παγκόσμια παραγωγή αὐτοκινήτων.

64. Ἡ παραγωγή γεωργικῶν μηχανῶν.

Ἡ βιομηχανία παραγωγῆς γεωργικῶν μηχανῶν εἶναι ἀναπτυγμένη στίς χῶρες πού ἐφαρμόζουν σέ μεγάλη ἔκταση τή μηχανική καλλιέργεια. Στήν παραγωγή γεωργικῶν μηχανῶν τήν πρώτη θέση κατέχουν οἱ Ἡν. Πολιτεῖες καί ἡ Ρωσία. Οἱ Ἡν. Πολιτεῖες καί οἱ χῶρες τῆς Δ. Εὐρώπης ἐξάγουν πολλές γεωργικές μηχανές σέ διάφορες γεωργικές χῶρες. Τό 1972 λειτουργοῦσαν 16 ἑκατομμύρια γεωργικές μηχανές καί ἀπό αὐτές 4,4 ἑκατομμύρια ὑπῆρχαν στίς Ἡν. Πολιτεῖες καί 2 ἑκατομμύρια στή Ρωσία.

65. Τά κέντρα τῆς μεγάλης ὑφαντουργικῆς παραγωγῆς.

Ἡ ὑφαντουργική βιομηχανία εἶναι μιά ἀπό τίς πιό παλιές, ἀλλά καί πιό σπουδαῖες μορφές τῆς βιομηχανίας. Τό βαμβάκι κατέχει τήν πρώτη θέση στή σειρά τῶν ὑφαντικῶν ὑλῶν καί ἀκολουθοῦν τό μαλλί, οἱ τεχνιτές καί συνθετικές ὑφαντικές ὕλες. Ἡ μεγάλη βιομηχανία τοῦ

ΠΙΝΑΚΑΣ 31

1973. Ἡ παραγωγή νημάτων

(χιλιάδες τόνοι)

Ἀπό βαμβάκι		Ἀπό μαλλί	
Ρωσία	1.535	Ρωσία	393
Ἡν. Πολιτεῖες	1.397	Μ. Βρετανία	235
Ἰνδία	998	Ἰταλία	199
Ἰαπωνία	555	Ἰαπωνία	199
Πακιστάν	376	Γαλλία	151
Γαλλία	280	Ἡν. Πολιτεῖες	89
Δ. Γερμανία	215	Πολωνία	89
Πολωνία	214	Βέλγιο	84
Ἰταλία	196	Δ. Γερμανία	65
Μεξικό	163	Τσεχοσλοβακία	49
Μ. Βρετανία	152		
Τσεχοσλοβακία	123		

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

βαμβακιοῦ ἦταν ἄλλοτε συγκεντρωμένη στίς βιομηχανικές περιοχές τῆς Δ. Εὐρώπης καί στίς Βορειοανατολικές Πολιτεῖες τῶν Ἡν. Πολιτειῶν. Ἀλλά μετά τό Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο ἀναπτύχθηκαν πάρα πολύ γρήγορα μεγάλες βιομηχανίες στούς τόπους πού παράγεται τό βαμβάκι. Τέτοιες βιομηχανίες δημιουργήθηκαν στίς Νοτιοανατολικές Πολιτεῖες τῶν Ἡν. Πολιτειῶν, τό Μεξικό, τήν Ἰνδία, τό Πακιστάν, τήν Αἴγυπτο, τήν Κεντρική Ἀσία, τήν Ἰαπωνία (πίνακας 31).

Ἡ μεγάλη βιομηχανία τοῦ μαλλιοῦ παραμένει ἐντοπισμένη σέ ὁρισμένες χῶρες (Μ. Βρετανία, Γαλλία, Ἰταλία, Ρωσία, Ἰαπωνία, Ἡν. Πολιτεῖες κ.ἄ.).

Οἱ Ἡν. Πολιτεῖες κατεργάζονται τά τέσσερα πέμπτα ἀπό τό φυσικό μετάξι, πού παράγεται σέ ὅλο τόν κόσμο καί γιά νά καλύψουν τίς ἀνάγκες τῆς ἐσωτερικῆς καταναλώσεως εἰσάγουν καί μεταξωτά ὑφάσματα ἀπό τήν Ἰαπωνία, τήν Κίνα, τή Γαλλία, καί τήν Ἰταλία.

Σήμερα πάρα πολλά ὑφάσματα κατασκευάζονται ἀπό τήν ἀνάμειξη φυσικῶν ὑφαντικῶν ὑλῶν (βαμβάκι, μαλλί) μέ συνθετικές ὑφαντιλές ὕλες.

ΤΑ ΜΕΓΑΛΑ ΚΕΝΤΡΑ ΤΟΥ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΕΜΠΟΡΙΟΥ

66. Τό ἐξωτερικό ἐμπόριο.

Τό σύνολο τῶν ἐνεργειῶν, πού καταβάλλει ὁ ἄνθρωπος, γιά νά φτάσουν στήν κατανάλωση τά παραγόμενα οἰκονομικά ἀγαθά, ὀνομάζεται **ἐμπόριο.** Εἰδικότερα **ἐξωτερικό ἐμπόριο** μιᾶς χώρας ὀνομάζεται ἡ ἀνταλλαγή οἰκονομικῶν ἀγαθῶν μεταξύ αὐτῆς τῆς χώρας καί τῶν ἄλλων χωρῶν. Τό ἐξωτερικό ἐμπόριο μιᾶς χώρας ἀποτελεῖται ἀπό δύο κλάδους, τήν **ἐξαγωγή** οἰκονομικῶν ἀγαθῶν πρός τίς ἄλλες χῶρες καί τήν **εἰσαγωγή** οἰκονομικῶν ἀγαθῶν ἀπό ἄλλες χῶρες. Ἡ διαφορά μεταξύ τῆς ἀξίας τῆς ἐξαγωγῆς καί τῆς ἀξίας τῆς εἰσαγωγῆς ὀνομάζεται **διαφορά ἐμπορικοῦ ἰσοζυγίου** καί ἔχει ἰδιαίτερη σημασία γιά τήν οἰκονομία μιᾶς χώρας. Γιατί, ἄν σέ μιά χώρα ἡ ἀξία τῆς ἐξαγωγῆς εἶναι μεγαλύτερη ἀπό τήν ἀξία τῆς εἰσαγωγῆς, τότε ἡ χώρα ἔχει **πλεόνασμα** ἐμπορικοῦ ἰσοζυγίου καί συνεπῶς στή χώρα αὐτή συμβαίνει συγκέντρωση κεφαλαίων. Ἀντίθετα, ἄν ἡ ἀξία τῆς εἰσαγωγῆς εἶναι μεγαλύτερη ἀπό τήν ἀξία τῆς ἐξαγωγῆς, τότε ἡ χώρα ἔχει **ἔλλειμμα** ἐμπορικοῦ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

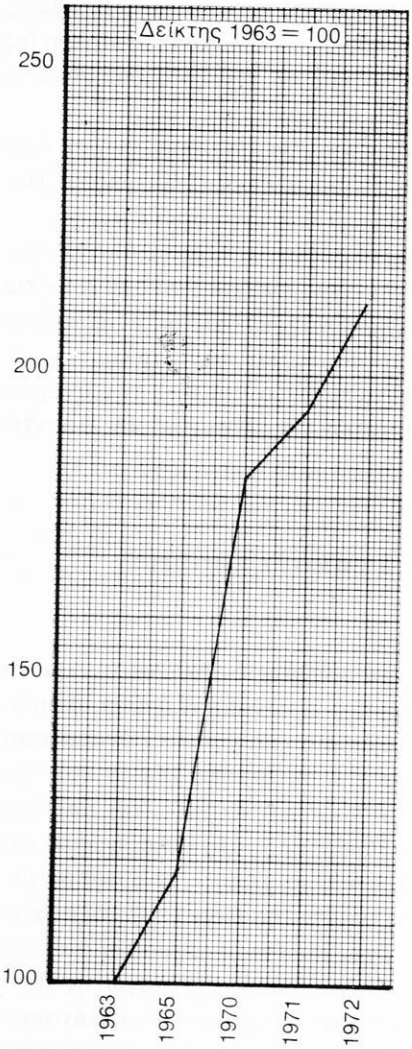

Σχ. 3. Ἡ ἐξέλιξη τῶν παγκόσμιων εἰσαγωγῶν (σέ βάρος) 1963-1972.

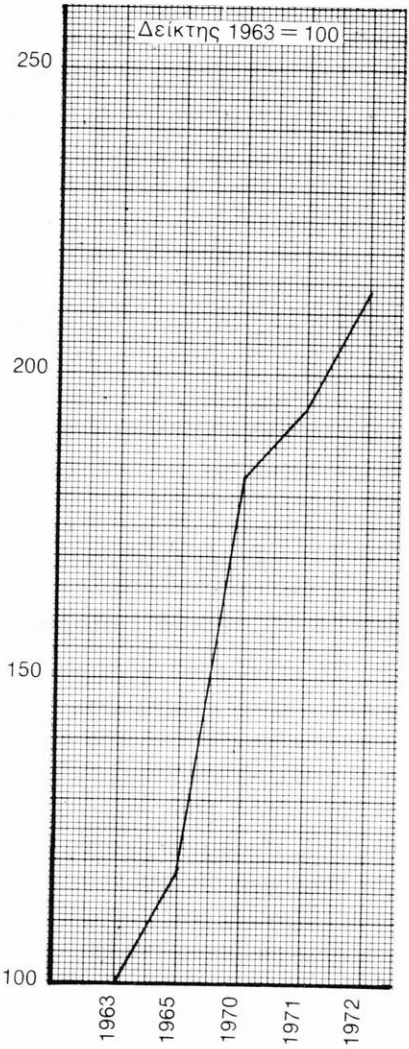

Σχ. 4. Ἡ ἐξέλιξη τῶν παγκόσμιων ἐξαγωγῶν (σέ βάρος) 1963-1972.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἰσοζυγίου καί ἀναγκαστικά ἡ χώρα αὐτή ἀναζητεῖ ἄλλους πόρους, γιά νά καλύψει τό ἔλλειμμα τοῦ ἐμπορικοῦ ἰσοζυγίου. Θά ἐξετάσουμε παρακάτω μερικά ἀπό τά μεγαλύτερα κέντρα τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου, δηλαδή τίς χῶρες πού ἔχουν τό μεγαλύτερο ἐξωτερικό ἐμπόριο (πίνακας 32).

67. Οἱ Ἡνωμένες Πολιτεῖες.

Μετά τό Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο οἱ Ἡν. Πολιτεῖες ἔγιναν ἡ μεγαλύτερη ἐμπορική Δύναμη τοῦ κόσμου. Εἰσάγουν εἴδη διατροφῆς, πού προέρχονται κυρίως ἀπό τροπικές χῶρες, καί ὁρισμένες πρῶτες ὕλες γιά τή βιομηχανία. Ἐξάγουν διάφορα βιομηχανικά προϊόντα, εἴδη διατροφῆς καί πρῶτες ὕλες γιά πολλές βιομηχανίες. Τό μεγαλύτερο μέρος τῶν ἐξαγωγῶν κατευθύνεται πρός τήν Εὐρώπη. Οἱ Ἡν. Πολιτεῖες, ἄν καί ἔχουν τεράστια παραγωγή σέ ὅλους τούς κλάδους, ἐξάγουν μόνο ἕνα ἐλάχιστο μέρος ἀπό τήν ὅλη παραγωγή τους. Κι' ὅμως ἡ ἀξία τῆς ἐξαγωγῆς εἶναι ἡ μεγαλύτερη στόν κόσμο. Τό λιμάνι τῆς Νέας Ὑόρκης εἶναι τό πρῶτο ἐμπορικό λιμάνι τοῦ κόσμου. Τό ἐσωτερικό ἐμπόριο εἶναι ἀνώτερο ἀπό τό ἐξωτερικό ἐμπόριο, ἐξαιτίας τῆς μεγάλης καταναλωτικῆς ἱκανότητας πού ἔχει ὁ ἀμερικανικός λαός.

68. Ἡ Δυτική Γερμανία.

Ἡ Δυτική Γερμανία εἶναι ἡ δεύτερη ἐμπορική Δύναμη τοῦ κόσμου. Εἰσάγει μεγάλες ποσότητες τροφίμων γιά τή συντήρηση τοῦ μεγάλου ἀστικοῦ πληθυσμοῦ της καί πολύ μεγάλες ποσότητες ἀπό διάφορες πρῶτες ὕλες γιά τή βιομηχανία της (σιδηρομετάλλευμα, ὑφαντικές ὕλες, μέταλλα, πετρέλαιο κ.ἄ.). Ἐξάγει διάφορα βιομηχανικά προϊόντα (μηχανές, ὑφάσματα, χημικά προϊόντα). Τό ἐξωτερικό ἐμπόριο διεξάγεται κυρίως μέ τίς εὐρωπαϊκές χῶρες καί τό μεγαλύτερο μέρος τοῦ ἐμπορίου γίνεται μέ χερσαῖα μέσα μεταφορᾶς. Τό Ἀμβοῦργο καί ἡ Βρέμη εἶναι τά μεγαλύτερα ἐμπορικά λιμάνια τῆς Δυτικῆς Γερμανίας.

69. Ἡ Μεγάλη Βρετανία.

Ὡς τό 1939 ἡ Μ. Βρετανία ἦταν ἡ μεγαλύτερη ἐμπορική Δύναμη τοῦ κόσμου, σήμερα ὅμως ἔρχεται μετά τίς Ἡν. Πολιτεῖες καί τή Δ. Γερμανία. Εἰσάγει μεγάλες ποσότητες τροφίμων γιά τή συντήρηση τοῦ μεγάλου ἀστικοῦ πληθυσμοῦ της καί τεράστιες ποσότητες ἀπό διά-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

φορες πρῶτες ὕλες γιά τή βιομηχανία της. Ἐξάγει γαιάνθρακα καί βιομηχανικά προϊόντα. Μεγάλο μέρος τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου διεξάγεται μέ τά μέλη τῆς Βρετανικῆς Κοινοπολιτείας καί τίς παλιές βρετανικές ἀποικίες. Τό Λονδίνο εἶναι ἕνα ἀπό τά μεγαλύτερα ἐμπορικά λιμάνια τοῦ κόσμου.

70. Ἡ Γαλλία.

Ἡ Γαλλία εἶναι μιά μεγάλη ἐμπορική Δύναμη, πού ἔχει ἄφθονο γεωργικό πλοῦτο, μεγάλη βιομηχανία καί πολλά κεφάλαια. Εἰσάγει λίγα εἴδη διατροφῆς ἀπό τίς τροπικές χῶρες, κυρίως ὅμως εἰσάγει πρῶτες ὕλες γιά τή βιομηχανία της (μέταλλα, ὑφαντικές ὕλες, πετρέλαιο κ.ἄ.). Ἐξάγει βιομηχανικά προϊόντα καί εἴδη πολυτελείας. Τό γαλλικό ἐμπόριο διεξάγεται μέ τίς εὐρωπαϊκές χῶρες καί τίς παλιές γαλλικές ἀποικίες. Ἡ Μασσαλία καί ἡ Χάβρη εἶναι τά μεγαλύτερα ἐμπορικά λιμάνια τῆς Γαλλίας.

ΠΙΝΑΚΑΣ 32

1973. Τό ἐξωτερικό ἐμπόριο τῶν μεγαλύτερων ἐμπορικῶν χωρῶν

(ἑκατομμύρια δολλάρια)

Χῶρες	Εἰσαγωγές	Ἐξαγωγές	Διαφορά ἰσοζυγίου
Ἡν. Πολιτεῖες	68.656	70.223	+ 1.567
Δ. Γερμανία	55.499	68.571	+ 13.072
Μ. Βρετανία	38.846	30.535	— 8.311
Ἰαπωνία	38.314	36.930	— 1.384
Γαλλία	36.987	35.565	— 1.422
Ἰταλία	27.797	22.224	— 5.573
Ὀλλανδία	23.835	24.059	+ 224
Καναδάς	23.302	25.301	+ 1.999
Βέλγιο	21.925	22.456	+ 531
Ρωσία	21.108	21.462	+ 354
Ἐλβετία	11.626	9.472	— 2.154
Σουηδία	10.628	12.198	+ 1.570
Τσεχοσλοβακία	7.854	6.035	— 1.819
Ἀ. Γερμανία	7.854	7.520	— 334
Πολωνία	7.814	6.374	— 1.440
Αὐστραλία	6.802	9.389	+ 2.587
Κόσμος	587.400	574.200	

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

71. Ἄλλα μεγάλα κέντρα διεθνοῦς ἐμπορίου.

Στήν Εὐρώπη μεγάλα κέντρα διεθνοῦς ἐμπορίου εἶναι ἡ Ἰταλία, ἡ Ὁλλανδία, τό Βέλγιο, ἡ Ἐλβετία καί ἡ Σουηδία.

Ὁ Καναδάς ἔγινε μιά μεγάλη ἐμπορική Δύναμη, γιατί ἔχει ἄφθονο γεωργικό, δασικό καί ὀρυκτό πλοῦτο καί μεγάλη βιομηχανία πού ἀναπτύσσεται γρήγορα. Ἡ Ἰαπωνία κατέχει ἐξαιρετική θέση ἀνάμεσα στίς μεγάλες ἐμπορικές Δυνάμεις τοῦ κόσμου. Εἰσάγει εἴδη διατροφῆς γιά τό μεγάλο πληθυσμό της καί πρῶτες ὕλες γιά τή βιομηχανία της. Ἐξάγει ἁλιευτικά προϊόντα καί μεγάλη ποικιλία ἀπό βιομηχανικά προϊόντα.

72. Τό σύγχρονο διεθνές ἐμπόριο.

Σήμερα τό διεθνές ἐμπόριο χαρακτηρίζεται ἀπό τό διαχωρισμό τοῦ κόσμου σέ δύο μεγάλες αὐτόνομες ἀγορές. Στή μιά ἀγορά ἀνήκουν ἡ Ρωσία, οἱ χῶρες τῆς Ἀνατολικῆς Εὐρώπης καί ἡ Κίνα καί στήν ἄλλη ἀγορά ἀνήκει ὁλόκληρος ὁ ὑπόλοιπος κόσμος. Οἱ ἐμπορικές συναλλαγές μεταξύ αὐτῶν τῶν δύο ἀγορῶν ὑπάγονται ἀκόμα σέ ὁρισμένους περιορισμούς. Τά τελευταῖα ὅμως χρόνια καταβάλλονται πολλές προσπάθειες, γιά νά διευρυνθοῦν οἱ ἐμπορικές συναλλαγές μεταξύ τῶν διαφόρων χωρῶν τοῦ κόσμου καί νά ἀποκατασταθεῖ τέλεια ἐλευθερία στά ρεύματα τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου.

ΟΙ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ

73. Ἡ σημασία τῶν συγκοινωνιῶν.

Κάθε κοινωνία ἀνθρώπων ζεῖ μέσα σέ περιβάλλον μέ διαφορετικό φυσικό πλοῦτο καί βρίσκεται σέ διαφορετικό βαθμό τεχνικοῦ πολιτισμοῦ. Σήμερα καμιά πολιτισμένη χώρα δέν παράγει καθετί πού καταναλώνει καί δέν μπορεῖ νά καταναλώσει ὅλα ὅσα παράγει. Γι' αὐτό εἶναι ἀνάγκη νά γίνεται ἐντατική ἀνταλλαγή τῶν προϊόντων. Ἡ εὔκολη μεταφορά κατορθώθηκε, ὅταν κατανικήθηκαν καί συντομεύτηκαν οἱ ἀποστάσεις. Ἡ σύγχρονη οἰκονομική μορφή τοῦ κόσμου γεννήθηκε ἀπό τή μεταβολή πού προκάλεσαν στά μεταφορικά μέσα ὁ ἀτμός, τό πετρέλαιο καί ὁ ἠλεκτρισμός. Σήμερα ὁλόκληρη ἡ ὑφήλιος ἀποτελεῖ ἕναν τεράστιο ὀργανισμό, πού ὅλα τά μέρη του βρίσκονται σέ ἀμοι-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

βαία ἐξάρτηση. Μιά μεταβολή πού συμβαίνει σέ μιά χώρα, ἔχει ἀντίχτυπο σέ ἄλλες χῶρες. Ὅλες σχεδόν οἱ χῶρες ὑψώνουν δασμολογικά τείχη, ἄν καί κάθε χώρα εἶναι εἰδικευμένη ἤ τείνει νά εἰδικευτεῖ σέ ὁρισμένη παραγωγή καί, ἑπομένως, ἔχει ἀπόλυτη ἀνάγκη ἀπό τή συνδρομή πολλῶν ἄλλων χωρῶν. Ὁ σύγχρονος πολιτισμός ἐπιβάλλει στούς λαούς μιά ἐντατική ἀνταλλαγή οἰκονομικῶν ἀγαθῶν καί ἰδεῶν (ἐπιστημονικές καί τεχνικές κατακτήσεις, γράμματα, τέχνες κ.ἄ.).

Ι. ΧΕΡΣΑΙΕΣ ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ

74. Οἱ ὁδικές μεταφορές.

Κατά τά τελευταῖα χρόνια αὐξήθηκαν πάρα πολύ οἱ ὁδικές μεταφορές, ἐπειδή γενικεύτηκε ἡ χρήση τοῦ αὐτοκινήτου. Ὅλες οἱ χῶρες συγχρονίζουν τά παλιά ὁδικά τους δίκτυα καί κατασκευάζουν καινούριους συγχρονισμένους δρόμους (αὐτοκινητόδρομοι), γιά νά κυκλοφοροῦν εὔκολα τά αὐτοκίνητα. Τά ἐθνικά ὁδικά δίκτυα συνδέθηκαν κι ἔτσι πάνω στίς ἠπείρους σχηματίστηκαν διεθνή ὁδικά δίκτυα, πού ἐπιτρέπουν στό αὐτοκίνητο νά διασχίσει ὁλόκληρες ἠπείρους (π.χ. ἀπό τή Στοκχόλμη μπορεῖ νά φτάσει στήν Ἀθήνα ἤ στόν Περσικό κόλπο). Τό αὐτοκίνητο μπῆκε σέ ὅλες τίς νέες καί τίς καθυστερημένες χῶρες καί πολλαπλασίασε κατά πολύ τίς ἐμπορικές συναλλαγές. Ἡ διαρκῶς μεγαλύτερη χρησιμοποίηση τοῦ αὐτοκινήτου ὡς μεταφορικοῦ μέσου πραγματοποιεῖ σήμερα μιά μεταμόρφωση τοῦ κόσμου, πολύ πιό γρήγορη καί πολύ μεγαλύτερης σημασίας ἀπό ἐκείνη πού προκάλεσε ὁ σιδηρόδρομος τόν περασμένο αἰώνα. Τό μεγαλύτερο ὁδικό δίκτυο τοῦ κόσμου εἶναι στίς Ἡν. Πολιτεῖες καί ἀποτελεῖ περίπου τό μισό ἀπό τό παγκόσμιο ὁδικό δίκτυο. Πάνω σ' αὐτό τό ὁδικό δίκτυο κυκλοφοροῦν 123 ἑκατομμύρια αὐτοκίνητα (δηλαδή τά 42% τῶν αὐτοκινήτων πού κυκλοφοροῦν σέ ὅλο τόν κόσμο (πίνακας 33).

75. Οἱ σιδηροδρομικές μεταφορές.

Παρά τή μεγάλη ἐξάπλωση τοῦ αὐτοκινήτου ὁ σιδηρόδρομος ἐξακολουθεῖ νά ἔχει ἐξαιρετική σημασία, γιά τίς χερσαῖες μεταφορές, γιατί μεταφέρει πολλούς ἐπιβάτες καί μεγάλες ποσότητες ἐμπορευμάτων. Ἀπό τή σύνδεση τῶν ἐθνικῶν δικτύων διαμορφώθηκαν οἱ μεγάλες διεθνεῖς σιδηροδρομικές γραμμές. Στή Β. Ἀμερική ὑπάρχουν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΙΝΑΚΑΣ 33

1973. Ἡ κυκλοφορία αὐτοκινήτων

(χιλιάδες ὀχήματα)

Ἡν. Πολιτεῖες	123.312
Ἰαπωνία	24.630
Δ. Γερμανία	17.673
Γαλλία	17.172
Μ. Βρετανία	15.595
Ἰταλία	14.932
Καναδάς	10.078
Αὐστραλία	5.583
Ἰσπανία	4.727
Βραζιλία	3.878
Ὁλλανδία	3.575
Βέλγιο	2.670
Σουηδία	2.667
Ἀν. Γερμανία	2.032
Παγκόσμια κυκλοφορία 295,3 ἑκατομμύρια αὐτοκίνητα	

τά 40% τῶν σιδηροδρομικῶν γραμμῶν ὅλου τοῦ κόσμου καί στή Δυτική καί Κεντρική Εὐρώπη καί τό δυτικό τμῆμα τῆς Ρωσίας ὑπάρχουν τά 30%. Τά μεγαλύτερα ἐθνικά δίκτυα ἔχουν οἱ Ἡν. Πολιτεῖες, ἡ Ρωσία, ὁ Καναδάς, ἡ Γερμανία, ἡ Γαλλία καί ἡ Μ. Βρετανία. Ἡ μεγαλύτερη μεταφορά ἐμπορευμάτων μέ σιδηροδρόμους γίνεται στή Ρωσία, τίς Ἡν. Πολιτεῖες, τόν Καναδά, τήν Ἰνδία καί τήν Πολωνία (πίνακας 34), ἐνῶ ἡ μεταφορά ἐπιβατῶν εἶναι μεγαλύτερη στήν Ἰαπωνία, τή Ρωσία καί τήν Ἰνδία.

Οἱ μεγάλες ἠπειρωτικές σιδηροδρομικές γραμμές. Στό βόρειο ἡμισφαίριο ὑπάρχουν σιδηροδρομικές γραμμές πού διασχίζουν ὁλόκληρες ἠπείρους.

α) Στήν **Εὐρώπη** ὑπάρχει ἕνα τέλειο διεθνές δίκτυο σιδηροδρομικῶν γραμμῶν, πού συνδέει ὅλες τίς χῶρες τῆς Εὐρώπης. Ἄξονες αὐτοῦ τοῦ δικτύου εἶναι δύο μεγάλες διεθνεῖς σιδηροδρομικές γραμμές. Ἡ μιά γραμμή, ἔχει διεύθυνση ἀπό ΝΔ πρός ΒΑ, ἀρχίζει ἀπό τή Λισσαβώνα καί καταλήγει στή Μόσχα. Ἡ δεύτερη γραμμή ἔχει διεύθυνση

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἀπό ΒΔ πρός ΝΑ, ἀρχίζει ἀπό τό Λονδίνο καί καταλήγει στήν Κωνσταντινούπολη. Αὐτές οἱ δύο κεντρικές διεθνεῖς γραμμές ἔχουν πολλές μεγάλες διακλαδώσεις πού καταλήγουν σέ διάφορες χῶρες (π.χ. στήν Ἰταλία, στήν Ἑλλάδα, στή Σκανδιναβία, τήν Αἴγυπτο).

β) Στήν **Ἀσία** δέν ὑπάρχει διεθνές δίκτυο. Ὁ ὑπερσιβηρικός σιδηρόδρομος εἶναι ἡ μεγαλύτερη σέ μῆκος σιδηροδρομική γραμμή τοῦ κόσμου (8.684 km) καί συνδέει τήν Εὐρώπη μέ τήν Ἄπω Ἀνατολή (Μόσχα - Βλαδιβοστόκ). Μεγάλες διακλαδώσεις τοῦ ὑπερσιβηρικοῦ καταλήγουν στό Τουρκεστάν καί τήν Κίνα. Μεγάλα τοπικά δίκτυα ὑπάρχουν στήν Κίνα καί τήν Ἰνδία. Τό ὁροπέδιο τοῦ Ἰράν διασχίζεται ἀπό μιά γραμμή, πού συνδέει τίς ἀκτές τῆς Κασπίας (Μπεντέρ Σάχ) μέ τίς ἀκτές τοῦ Περσικοῦ Κόλπου (Μπεντέρ Σαπούρ).

ΠΙΝΑΚΑΣ 34

1973. Οἱ σιδηροδρομικές μεταφορές

Α. Μεταφορές ἐπιβατῶν (δισεκατομμύρια χιλιομετρικοί ἐπιβάτες)*		**Β. Μεταφορές φορτίων** (δισεκατομμύρια χιλιομετρικοί τόνοι)*	
Ἰαπωνία	311	Ρωσία	2.958
Ρωσία	297	Ἡν. Πολιτεῖες	1.243
Ἰνδία	131	Καναδάς	191
Γαλλία	45	Ἰνδία	120
Δ. Γερμανία	40	Πολωνία	116
Πολωνία	40	Γαλλία	74
Ἰταλία	36	Δ. Γερμανία	67
Μ. Βρετανία	35	Τσεχοσλοβακία	65
Ἀ. Γερμανία	21	Ν. Ἀφρική	60
Ρουμανία	21	Ἰαπωνία	58
Τσεχοσλοβακία	19	Ρουμανία	57
Ἡν. Πολιτεῖες	15	Ἀ. Γερμανία	53

* Γιά νά συγκρίνουμε τίς σιδηροδρομικές μεταφορές, χρησιμοποιοῦμε τό γινόμενο τῶν ἐπιβατῶν ἤ τῶν φορτίων πού μεταφέρθηκαν ἐπί τήν ἀντίστοιχη ἀπόσταση πού διανύθηκε, δηλαδή:

ἐπιβάτες × χιλιόμετρα καί τόνοι × χιλιόμετρα.

Τό γινόμενο αὐτό λέγεται χιλιομετρικοί ἐπιβάτες καί χιλιομετρικοί τόνοι.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

γ) Στή **Βόρεια 'Αμερική** ὑπάρχουν δύο συστήματα μεγάλων σιδηροδρομικῶν γραμμῶν. Τό ἕνα σύστημα ἀποτελεῖται ἀπό τίς γραμμές πού συνδέουν τίς ἀκτές τοῦ 'Ατλαντικοῦ μέ τίς ἀκτές τοῦ Εἰρηνικοῦ. 'Υπάρχουν δύο τέτοιες γραμμές στόν Καναδά καί ἕξι στίς 'Ην. Πολιτεῖες. Τό δεύτερο σύστημα ἀποτελεῖται ἀπό τίς γραμμές πού διευθύνονται ἀπό Βορρά πρός Νότο. Ἔτσι στή Β. 'Αμερική διαμορφώθηκε τό πυκνότερο σιδηροδομικό δίκτυο τοῦ κόσμου.

δ) Στή **Νότια 'Αμερική** ὑπάρχουν δύο μεγάλες σιδηροδρομικές γραμμές κατά μῆκος τῶν ἀκτῶν τοῦ 'Ατλαντικοῦ καί τοῦ Εἰρηνικοῦ. Μεγάλη σημασία ἔχει ὁ σιδηρόδρομος Μπουένος Ἄυρες - Βαλπαραίζο, πού διασχίζει τίς Ἄνδεις ἀνεβαίνοντας σέ ὕψος 3.145 μέτρα.

ε) Στήν **Αὐστραλία** ὑπάρχουν πολλά τοπικά δίκτυα, πού εἶναι ἀσύνδετα, γιατί οἱ γραμμές ἔχουν διαφορετικό πλάτος. 'Ιδιαίτερη σημασία ἔχουν οἱ γραμμές: Σύδνεϋ - Πέρθ καί Σύδνεϋ - Πόρτ Ντάρβιν.

στ) Στήν **'Αφρική** ὑπάρχουν τοπικά δίκτυα, πού ἀκόμα παραμένουν ἀσύνδετα.

ΙΙ. ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ ΜΕ ΠΛΩΤΑ ΜΕΣΑ

76. Οἱ μεταφορές σέ ποταμούς.

Οἱ πλωτοί ποταμοί καί οἱ διώρυγες ἀποτελοῦν σπουδαιότατο στοιχεῖο γιά τήν οἰκονομική ἀνάπτυξη μιᾶς χώρας. Λίγοι ὅμως ποταμοί εἶναι τέλειες ὑγρές λεωφόροι, γιατί ἤ παγώνουν γιά πολλούς μῆνες (Ρωσία, Σιβηρία, Καναδάς) ἤ ἔχουν καταρράκτες (Κόγγος, Ζαμβέζης, Μεκόγκ) ἤ ἔχουν μεγάλες πλημμύρες (Μισσισιπής) ἤ ἔχουν ἐλώδεις ὄχθες ('Αμαζόνιος). Τήν ὡραιότερη πλωτή λεωφόρο ἀποτελεῖ ὁ Γιάγκ - Τσέ - Γιάγκ, πού εἶναι πλωτός σέ μῆκος 2.800 χιλιόμετρα ἀπό τίς ἐκβολές του. Ὡς τό Χανκόου (900 km ἀπό τή θάλασσα) φτάνουν πλοῖα πού ἔχουν βύθισμα 5 μέτρα.

Στήν Εὐρώπη μεγάλοι πλωτοί δρόμοι εἶναι κατά σειρά ὁ Ρῆνος, ὁ Βόλγας καί ὁ Δούναβης. Στή Β. 'Αμερική εἶναι ὁ Μισσισιπής, οἱ Μεγάλες Λίμνες, ὁ Ἅγιος Λαυρέντιος καί ὁ 'Οχάϊο. Στή Ν. 'Αμερική εἶναι ὁ Ρίο - ντέ - λά - Πλάτα. Παρά τήν τεράστια ἀνάτυξη τῶν σιδηροδρόμων, οἱ ποταμοί καί οἱ διώρυγες ἐξακολουθοῦν νά εἶναι πολύτι-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

μοι δρόμοι, πού χρησιμοποιοῦμε κυρίως γιά τή μεταφορά προϊόντων πού ἔχουν μεγάλο βάρος καί μικρή τιμή.

77. Οἱ θαλάσσιες μεταφορές.

Τό μεγαλύτερο μέρος τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου διεξάγεται μέ θαλάσσιες μεταφορές. Τά σύγχρονα πλοῖα χρειάζονται λιμάνια εὐρύχωρα, βαθιά καί ἐφοδιασμένα μέ διάφορες ἐγκαταστάσεις (γιά τή γρήγορη φόρτωση καί ἐκφόρτωση, τόν ἀνεφοδιασμό σέ καύσιμα καί γιά ἐπισκευές). Γι' αὐτό ἡ μεγάλη ναυτιλιακή κίνηση ἔχει συγκεντρωθεῖ σέ ὁρισμένα λιμάνια, πού ἔγιναν τά μεγαλύτερα κέντρα τῶν θαλάσσιων μεταφορῶν. Οἱ μεγάλες γραμμές τῆς ναυσιπλοΐας εἶναι οἱ ἑξῆς:

α) Οἱ γραμμές τοῦ Β. Ἀτλαντικοῦ, πού συνδέουν τούς μεγάλους λιμένες τῆς Δ. Εὐρώπης μέ τά λιμάνια τοῦ Καναδᾶ καί τῶν Ἡν. Πολιτειῶν. Ἀπό τή θάλασσα τῆς Μάγχης ὥς τίς ἐκβολές τοῦ Ἁγίου Λαυρέντιου καί τή Νέα Ὑόρκη ἐκτείνεται ἡ πιό πολυσύχναστη θαλάσσια λεωφόρος τοῦ κόσμου.

β) Οἱ γραμμές πού ἀπό τή Δ. Εὐρώπη ὁδηγοῦν πρός τήν Κεντρική Ἀμερική, τή διώρυγα τοῦ Παναμᾶ, τή Βραζιλία, τήν Ἀργεντινή, τή Δ. καί Ν. Ἀφρική.

γ) Οἱ γραμμές τῆς Μεσογείου καί τοῦ Ἰνδικοῦ ὠκεανοῦ, πού καταλήγουν στά λιμάνια τῆς Ἀν. Ἀφρικῆς, τῶν Ἰνδιῶν, τῆς Ἰνδονησίας, τῆς Ἄπω Ἀνατολῆς καί τῆς Αὐστραλίας.

δ) Οἱ γραμμές τοῦ Εἰρηνικοῦ, πού συνδέουν τά δυτικά λιμάνια

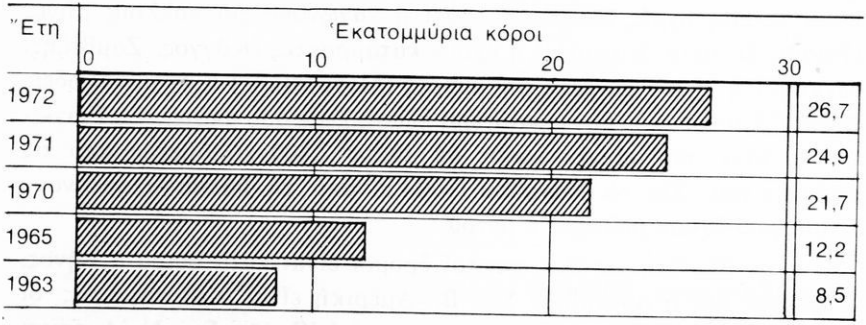

Σχ. 5. Αὔξηση τῶν θαλάσσιων μεταφορῶν συνεπάγεται αὔξηση τῶν ναυπηγήσεων (ναυπηγία 1963-1972).

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τοῦ Καναδᾶ καί τῶν Ἡν. Πολιτειῶν μέ τά λιμάνια τῆς Ἰαπωνίας, τῆς Κίνας, τῆς Αὐστραλίας καί τῆς Νέας Ζηλανδίας.

ε) Οἱ γραμμές τῶν θαλασσῶν τῆς Κίνας.

78. Οἱ διεθνεῖς διώρυγες.

α) Ἡ διώρυγα τοῦ Σουέζ. Ἡ διάνοιξη τῆς διώρυγας (1859 - 1869) ὀφείλεται στόν Λεσέψ. Ἡ διώρυγα ἔχει μῆκος 168 km, βάθος 12 m καί πλάτος 100 m. Οἱ ἀμμώδεις ὄχθες τῆς διώρυγας εὔκολα πέφτουν καί γι' αὐτό σχεδόν διαρκῶς γίνεται ἐκχωμάτωση. Τά πλοῖα περνοῦν τή διώρυγα σέ 14 ὧρες. Ἡ διώρυγα τοῦ Σουέζ ἔχει πολύ μεγάλη στρατηγική καί οἰκονομική σημασία. Κάθε χρόνο περνοῦν ἀπό τή διώρυγα πάνω ἀπό 15 χιλιάδες πλοῖα, πού ἡ χωρητικότητά τους ξεπερνᾶ τά 100 ἑκατομμύρια κόρους.

β) Ἡ διώρυγα τοῦ Παναμᾶ. Ἡ διάνοιξη τῆς διώρυγας τοῦ Παναμᾶ ἐπιχειρήθηκε ἀπό τόν Λεσέψ. (1883), ἡ κατασκευή της ὅμως ὀφείλεται ἀποκλειστικά στίς Ἡν. Πολιτεῖες (1904 - 1914). Ἡ διώρυγα τοῦ Παναμᾶ δέν εἶναι ἰσόσταθμη. Μέ σύστημα δεξαμενῶν, πού βρίσκονται σέ διαφορετικά ὕψη, τά πλοῖα ἀνεβαίνουν στήν τεχνητή λίμνη Γκατούν, πού εἶναι σέ ὕψος 28 m πάνω ἀπό τήν ἐπιφάνεια τῆς θάλασσας καί μέ σύστημα δεξαμενῶν κατεβαίνουν. Ἡ διώρυγα ἔχει μῆκος 79 km καί βάθος 13 m. Τά πλοῖα περνοῦν τή διώρυγα σέ 7 ὧρες. Ἡ διώρυγα τοῦ Παναμᾶ δέν ἔχει τή διεθνή σημασία πού ἔχει ἡ διώρυγα τοῦ Σουέζ. Κάθε χρόνο περνοῦν ἀπό τή διώρυγα περίπου 6 χιλιάδες πλοῖα, πού ἡ χωρητικότητά τους φτάνει τά 30 ἑκατομμύρια κόρους.

γ) Ἄλλες μικρότερες διώρυγες εἶναι **ἡ διώρυγα τοῦ Κιέλου** καί **ἡ διώρυγα τῆς Κορίνθου.**

79. Οἱ μεγαλύτεροι ἐμπορικοί στόλοι.

Ὅλες οἱ μεγάλες βιομηχανικές χῶρες δημιούργησαν μεγάλους ἐμπορικούς στόλους, γιά νά ἐξυπηρετήσουν τό ἐμπόριό τους. Μερικές ὅμως χῶρες, πού δέν εἶναι μεγάλες βιομηχανικές χῶρες (Ἑλλάδα, Νορβηγία) ἐκμεταλλεύτηκαν τή ναυτική τους παράδοση καί δημιούργησαν ἐμπορικούς στόλους, πού ἐξασφαλίζουν μεγάλα κέρδη. Σήμερα περίπου τό ἕνα πέμπτο τοῦ διεθνοῦς ἐμπορικοῦ στόλου ταξιδεύει μέ τή σημαία τῆς Λιβερίας καί τοῦ Παναμᾶ, γιά νά ἀποφεύγει τίς διεθνεῖς συμβάσεις ἐργασίας καί ὁρισμένες οἰκονομικές καί ἠθικές ἐθνι-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΙΝΑΚΑΣ 35

1973. Οἱ μεγαλύτεροι ἐμπορικοί στόλοι

(χωρητικότητα σέ χιλιάδες κόρους)

Χῶρες	Ὁλική χωρητικότητα	Πετρελαιοφόρα
Λιβερία	55.322	33.750
Ἰαπωνία	38.708	16.012
Μ. Βρετανία	31.566	15.203
Νορβηγία	24.853	12.203
Ἑλλάδα	21.759	7.560
Ρωσία	18.176	3.658
Ἡν. Πολιτεῖες	14.429	4.883
Παναμάς	11.003	4.682
Ἰταλία	9.322	3.670
Γαλλία	8.835	5.509
Δ. Γερμανία	7.980	2.141
Σουηδία	6.227	2.145
Ὀλλανδία	5.501	2.514
Ἰσπανία	4.949	2.260
Δανία	4.460	2.198
Κόσμος	311.323	129.491

κές ὑποχρεώσεις. Στόν πίνακα 35 ἀναφέρονται οἱ μεγαλύτεροι ἐμπορικοί στόλοι καί οἱ μεγαλύτεροι στόλοι πετρελαιοφόρων πλοίων (τάνκερ).

III. ΕΝΑΕΡΙΕΣ ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ

80. Ἡ ἀεροπορική συγκοινωνία.

Τό ἀεροπλάνο ἔγινε ἀσύγκριτο μεταφορικό μέσο, γιατί εἶναι ταχύτατο καί δέν ἐπηρεάζεται ἀπό τούς φυσικούς ὅρους τῆς ἐπιφάνειας τοῦ ἐδάφους (βουνά, λίμνες, ποταμοί, θάλασσες, ἔρημοι, οἰκισμοί κ.λ.). Ἡ ὑπεροχή τοῦ ἀεροπλάνου φαίνεται, ὅταν συγκρίνουμε τή διάρκεια ταξιδιῶν σέ μεγάλες ἀποστάσεις. Ἔτσι μέ τό ἀεροπλάνο μέσα σέ λίγες ὧρες πηγαίνουμε ἀπό τήν Ἀθήνα στή Νέα Ὑόρκη, ἐνῶ μέ τό πλοῖο θά χρειαζόμαστε ἕντεκα μέρες. Τό ἀεροπλάνο εἶναι ἀκριβό μεταφορικό μέσο καί γι' αὐτό χρησιμοποιεῖται κυρίως γιά νά μεταφέ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ρει ἐπιβάτες καί ἐμπορεύματα πού ἔχουν μικρό βάρος καί μεγάλη ἀξία. Σήμερα ὅλες οἱ χῶρες ἔχουν ἐθνικά ἀεροπορικά δίκτυα, πού ἐπεκτείνονται καί σέ ἄλλες χῶρες. Οἱ μεγάλες ἀεροπορικές ἑταιρίες ἔχουν ἐναέρια δίκτυα πού ἁπλώνονται σέ πολλές ἠπείρους. Οἱ ἐναέριες μεταφορές συνεχῶς αὐξάνονται. Ὑπολογίζουν ὅτι ἡ πολιτική ἀεροπορία μεταφέρει κάθε ἔτος περίπου 100 ἑκατομμύρια ἐπιβάτες. Τό ἕνα τέταρτο τῶν παγκόσμιων ἀεροπορικῶν μεταφορῶν διενεργεῖται στό ἐσωτερικό δίκτυο τῶν Ἡν. Πολιτειῶν (πίνακας 36). Μεγάλο ἐσωτερικό ἐναέριο δίκτυο ἔχει καί ἡ Ρωσία (πάνω ἀπό 250 γραμμές). Οἱ μεγάλες διεθνεῖς ἀεροπορικές γραμμές καθορίζονται ἀπό τίς πολιτικές καί οἰκονομικές ἐπιδιώξεις τῶν διαφόρων χωρῶν.

81. Οἱ μεγάλες γραμμές τῶν ἐναέριων μεταφορῶν.

Σήμερα τό διεθνές δίκτυο τῶν ἀεροπορικῶν συγκοινωνιῶν εἶναι πυκνότατο. Ὁρισμένες μεγάλες ἑταιρίες ἔχουν ἀναπτύξει πολύ μεγάλα διεθνή ἀεροπορικά δίκτυα, πού καθένα ἀπό αὐτά ἔχει τεράστιο μῆκος. Οἱ διεθνεῖς ἀεροπορικές γραμμές συνδέουν τίς μεγάλες πόλεις ὅλου τοῦ κόσμου.

ΠΙΝΑΚΑΣ 36

1973. Οἱ ἀεροπορικές μεταφορές

Χῶρες	Ἀποστάσεις πού διανύθηκαν (ἑκατομ. χιλιόμετρα)	Ἐπιβάτες πού μεταφέρθηκαν (χιλιάδες)
Ἡν. Πολιτεῖες	550	18.270
Μ. Βρετανία	315	12.580
Γαλλία	167	6.285
Δ. Γερμανία	139	4.360
Ἰταλία	109	3.875
Ὁλλανδία	94	3.350
Ἐλβετία	81	3.960
Ἰσπανία	76	3.855
Βέλγιο	46	1.545
Σουηδία	38	1.515
Ρωσία	—	1.365
Κόσμος	2.800	96.000

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

IV. ΜΕΤΑΔΟΣΗ ΤΗΣ ΣΚΕΨΕΩΣ

82. Οἱ τηλεπικοινωνίες.

Γιά τή μετάδοση τῆς ἀνθρώπινης σκέψεως ἔχουν καταργηθεῖ οἱ ἀποστάσεις. Ἡ ἐνσύρματη τηλεπικοινωνία περιβάλλει ὁλόκληρο τόν πλανήτη μας μέ ἕνα πυκνό δίκτυο ἀπό σύρματα. Τό δίκτυο αὐτό εἶναι συνεχές καί διακλαδίζεται μέσα στίς θάλασσες μέ ὑποβρύχια καλώδια. Ἡ Μ. Βρετανία διαθέτει πέντε μεγάλες ὁμάδες ἀπό ὑποβρύχια καλώδια πού ἔχουν πάρα πολλές διακλαδώσεις. Αὐτές καταλήγουν σέ ὅλα τά μεγάλα κέντρα τοῦ κόσμου. Μικρότερα ὑποβρύχια καλώδια διαθέτουν οἱ Ἡν. Πολιτεῖες, ἡ Γαλλία, ἡ Ἰταλία, ἡ Δ. Γερμανία καί ἡ Ἰαπωνία.

Κατά τίς τελευταῖες δεκαετίες ἀναπτύχθηκε ραγδαῖα ἡ ραδιοτηλεπικοινωνία, δηλαδή ἡ ἀσύρματη τηλεγραφία, τηλεφωνία καί τηλεφωτογραφία. Σήμερα ἐφαρμόζεται ἡ αὐτόματη ραδιοτηλεφωνική σύνδεση ἀνθρώπων πού βρίσκονται σέ διαφορετικές ἠπείρους (π.χ. Ἀ-

ΠΙΝΑΚΑΣ 37

1972. Τά τηλέφωνα σέ μερικές χῶρες

Χῶρες	Ἀριθμός συσκευῶν (χιλιάδες)	Συσκευές κατά 100 κατοίκους
Ἡν. Πολιτεῖες	131.100	63
Ἰαπωνία	34.000	32
Μ. Βρετανία	17.600	31
Δ. Γερμανία	16.500	27
Ρωσία	13.200	5
Ἰταλία	11.300	21
Καναδάς	11.000	50
Γαλλία	10.300	20
Ἰσπανία	5.700	16
Σουηδία	4.700	58
Αὐστραλία	4.400	34
Ὁλλανδία	4.000	30
Ἐλβετία	3.400	54
Ἑλλάδα	1.440	16
Κόσμος	312.900	8,2

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

θήνα - Νέα Ὑόρκη, Λονδίνο - Σύδνεϋ κ.λ.). Ἡ ραδιοτηλεπικοινωνία ἐξυπηρετεῖται καί ἀπό εἰδικούς τεχνητούς δορυφόρους τῆς Γῆς.

Τό τηλέφωνο χρησιμοποιεῖται γιά τίς ἀστικές καί ὑπεραστικές συνδιαλέξεις. Σέ ὅλο τόν κόσμο τό 1932 λειτουργοῦσαν 33 ἑκατομμύρια τηλέφωνα, ἐνῶ τό 1972 ἔφτασαν τά 313 ἑκατομμύρια. Ἀπό αὐτά 131 ἑκατομμύρια ἀντιστοιχοῦν στίς Ἡν. Πολιτεῖες (πίνακας 37). Ἡ χρήση τοῦ τηλεφώνου σέ μιά χώρα καταφαίνεται ἀπό τόν ἀριθμό τῶν συσκευῶν πού ἀναλογοῦν σέ 100 κατοίκους. Ἀπό τήν ἄποψη αὐτή στήν πρώτη σειρά ἔρχονται οἱ Ἡν. Πολιτεῖες, ἡ Σουηδία, ἡ Ἑλβετία καί ὁ Καναδάς (πάνω ἀπό 50 συσκευές κατά 100 κατοίκους).

Γιά τή μεταφορά τῶν ἀνθρώπων καί τῶν ἐμπορευμάτων οἱ ἀποστάσεις διαρκῶς μικραίνουν, ὅσο αὐξάνονται οἱ ταχύτητες τῶν μεταφορικῶν μας μέσων. Γιά τή μετάδοση ὅμως τῆς ἀνθρώπινης σκέψεως οἱ ἀποστάσεις ἔχουν ἐκμηδενιστεῖ.

V. ΔΙΕΘΝΗΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

83. Ὁ διεθνής τουρισμός.

Ἡ ὕψωση τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου τῶν λαῶν καί ἡ ἀνάπτυξη τῶν μέσων συγκοινωνίας συντέλεσαν στό νά ἀναπτυχθεῖ μιά ζωηρή τουριστική κίνηση. Μέσα στά ὅρια καθεμιᾶς χώρας ἔχει ἀναπτυχθεῖ **ὁ ἐσωτερικός τουρισμός.** Ἀλλά γιά τήν ἐθνική οἰκονομία μιᾶς χώρας ἰδιαίτερη σημασία ἔχει **ὁ διεθνής τουρισμός,** δηλαδή ἡ εἴσοδος στή χώρα «ἐπισκεπτῶν» πού προέρχονται ἀπό ἄλλες χῶρες. Οἱ ξένοι, πού ἔρχονται στή χώρα, παραμένουν μιά μέρα ἤ καί περισσότερο, ὄχι γιά ἐργασία, ἀλλά γιά λόγους ὑγείας, γιά διασκέδαση, γιά ἐπίσκεψη ἀρχαιολογικῶν τόπων ἤ φυσικῶν τοπίων, γιά ἐκτέλεση ἤ παρακολούθηση καλλιτεχνικῶν ἐκδηλώσεων, γιά ἐπιστημονικές ἤ ἄλλες μελέτες κ.λ. Ἡ εἴσοδος σέ μιά χώρα πολλῶν τουριστῶν ἀσκεῖ εὐεργετική ἐπίδραση στήν οἰκονομία τῆς χώρας, γιά τούς ἑξῆς λόγους:

α) προκαλεῖ τήν εἰσροή ξένου συναλλάγματος, πού καλύπτει μέρος τοῦ ἐλλείμματος τοῦ ἐμπορικοῦ ἰσοζυγίου καί

β) δημιουργεῖ ἀπασχόληση σέ μεγάλες ὁμάδες κατοίκων τῆς χώρας.

Γιά νά ἀναπτυχθεῖ σέ μιά χώρα διεθνής τουριστική κίνηση, χρειά-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΙΝΑΚΑΣ 38

1973. Τά μεγάλα κέντρα τοῦ διεθνοῦς τουρισμοῦ

(Ἀριθμός τουριστῶν σέ χιλιάδες)

Καναδάς	38.290
Ἰσπανία	32.505
Ἀ. Γερμανία	17.320
Σκανδιναβία	15.000
Ἡν. Πολιτεῖες	12.885
Ἰταλία	10.605
Αὐστρία	10.215
Γαλλία	10.160
Ἅγιος Δομίνικος	9.480
Μ. Βρετανία	7.610
Δ. Γερμανία	7.475
Βέλγιο	7.435
Ἐλβετία	6.820
Γιουγκοσλαβία	6.150

ζονται πολλές προσπάθειες, δηλαδή διαφημίσεις, πληρέστατο δίκτυο συγκοινωνιῶν, συγχρονισμένες ξενοδοχειακές ἐγκαταστάσεις, εἰδικά περίπτερα (ξενῶνες) σέ ὁρισμένες περιοχές, διαμορφώσεις σέ μεγάλες ἐκτάσεις βουνῶν καί ἀκτῶν, ὀργάνωση κέντρων ψυχαγωγίας κ.ἄ. Τά δύο μεγαλύτερα κέντρα τοῦ διεθνοῦς τουρισμοῦ εἶναι ὁ Καναδάς καί ἡ Ἰσπανία (πίνακας 38).

ΟΙ ΜΕΓΑΛΕΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ

84. Οἱ Μεγάλες Δυνάμεις.

Στό σημερινό κόσμο ὁρισμένες χῶρες ὑπερέχουν πάρα πολύ ἀπό τίς ἄλλες χῶρες καί γι' αὐτό τίς ὀνομάζουμε **Μεγάλες Δυνάμεις.** Τό κύριο γνώρισμα τῶν Μεγάλων Δυνάμεων εἶναι ἡ τεράστια οἰκονομική ἰσχύς τους, πού ἐξασφαλίζει καί τή μεγάλη στρατιωτική ἰσχύ τους. Ἡ ἐξέλιξη μιᾶς χώρας σέ Μεγάλη Δύναμη ὀφείλεται σέ ὁρισμένα αἴτια, πού δέν εἶναι ἀκριβῶς τά ἴδια γιά ὅλες τίς Μεγάλες Δυνάμεις. Ἡ οἰκονομική ζωή μιᾶς Μεγάλης Δυνάμεως εἶναι πολύ ἔντονη καί χαρακτηρίζεται ἀπό τό ἑξῆς φαινόμενα:

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

α) μεγάλη ἱκανότητα παραγωγῆς·

β) ἐντατικές μεταφορές στό ἐσωτερικό τῆς χώρας·

γ) μεγάλο ἐσωτερικό καί ἐξωτερικό ἐμπόριο·

δ) ἰσχυρό καί ὑγιές νόμισμα.

Τό ὅτι λίγες μόνον χῶρες ἀναδείχτηκαν Μεγάλες Δυνάμεις, αὐτό ὀφείλεται σέ ὁρισμένους φυσικούς καί ἀνθρώπινους παράγοντες.

85. Παράγοντες γιά τήν ἐξέλιξη μιᾶς χώρας σέ Μεγάλη Δύναμη.

Γιά νά ἐξελιχθεῖ μιά χώρα σέ Μεγάλη Δύναμη, πρέπει νά συντρέξουν ὁρισμένοι παράγοντες, ἀπό τούς ὁποίους οἱ κυριότεροι εἶναι οἱ ἑξῆς:

α) **Ἡ ἔκταση** τῆς χώρας δέν παίζει πάντοτε ἀποφασιστικό ρόλο γιά τήν ἐξέλιξή της σέ Μεγάλη Δύναμη. Ἔτσι π.χ. ἡ Τουρκία σέ ἔκταση εἶναι πολύ μεγαλύτερη ἀπό τή Δ. Γερμανία κι ὅμως οἱ Δ. Γερμανία εἶναι μιά Μεγάλη Δύναμη. Ὑπάρχουν ὅμως καί Μεγάλες Δυνάμεις πού ἔχουν τεράστια ἔκταση, ὅπως εἶναι οἱ Ἡν. Πολιτεῖες, ἡ Ρωσία, ὁ Καναδάς.

β) **Ὁ πληθυσμός** μιᾶς χώρας, ὅταν εἶναι πολύ μεγάλος, ἀποτελεῖ στοιχεῖο ἰσχύος γι' αὐτή τή χώρα, ἀλλά τό στοιχεῖο αὐτό δέν εἶναι ἀρκετό γιά νά ἀναδείξει τή χώρα Μεγάλη Δύναμη. Ἔτσι ἡ Ἰνδία ἔχει πληθυσμό ὑπερδιπλάσιο ἀπό τίς Ἡν. Πολιτεῖες κι ὅμως οἱ Ἡν. Πολιτεῖες εἶναι ἀσύγκριτα ἰσχυρότερες ἀπό τήν Ἰνδία.

γ) Μερικές χῶρες κατέχουν σήμερα ἐξαιρετική θέση στόν κόσμο, ἐπειδή διέσπειραν ἕνα σημαντικό ἀριθμό κατοίκων τους σέ διάφορες ἄλλες χῶρες. Ἔτσι **ἡ ἀποδημία** ἀποτέλεσε στοιχεῖο, πού ἀνέδειξε ὁρισμένες χῶρες Μεγάλες Δυνάμεις. Ἡ κατά μάζες διασπορά τῶν Ἄγγλων ἔξω ἀπό τήν Ἀγγλία βοήθησε ἀποτελεσματικά στήν ἀνάπτυξη τοῦ ἀγγλικοῦ ἐμπορίου σ' ὅλο τόν κόσμο, στήν κατάκτηση ἐπίκαιρων στρατηγικῶν σημείων σέ πολλά σημεῖα τῆς Γῆς, καί στήν κατάκτηση τῶν περιοχῶν πού ἀποτελοῦν σήμερα τά μέλη τῆς Βρετανικῆς Κοινοπολιτείας. Ἐπίσης ἡ ἀποδημία τῶν Γερμανῶν βοήθησε νά ἀναπτυχθοῦν μεγάλοι ἐμπορικοί σύνδεσμοι μεταξύ τῆς Γερμανίας καί τῶν περιοχῶν, ὅπου ἐγκαταστάθηκαν οἱ Γερμανοί μετανάστες. Αὐτοί οἱ ἐμπορικοί σύνδεσμοι εἶναι ἀκόμα καί σήμερα ἕνα σημαντικό στοιχεῖο τῆς οἰκονομικῆς καί πολιτικῆς ἰσχύος τῆς Γερμανίας. Ἡ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἀποδημία ἀπό μιά χώρα γίνεται στοιχεῖο ἰσχύος γι' αὐτή τή χώρα, ὅταν ἡ ἀποδημία ἐκδηλώνεται ὡς **δύναμη γιά ἐξάπλωση** τῶν κατοίκων τῆς χώρας καί σύγχρονα συνοδεύεται ἀπό ἐξοπλισμό **ὑλικοῦ πολιτισμοῦ.** Ἔτσι ἡ ἰαπωνική ἀποδημία, ἄν καί σέ ἀριθμό ἦταν πολύ μικρή, βοήθησε ὅμως πολύ περισσότερο στήν ἐξάπλωση τῆς Ἰαπωνίας, παρά ἡ ὀγκώδης κινεζική ἀποδημία πού δέν συνέβαλε στήν τόνωση τῆς ἰσχύος τῆς Κίνας. Ἡ ἰαπωνική ἀποδημία μετέφερε δύναμη καί στοιχεῖα ὑλικοῦ πολιτισμοῦ, ἐνῶ ἡ κινεζική ἀποδημία μετέφερε φτώχια καί ἀθλιότητα. Οἱ Ἡν. Πολιτεῖες καί ἡ Ρωσία εἶναι σήμερα Μεγάλες Δυνάμεις, ἀλλά δέν παρουσίασαν στό παρελθόν τό φαινόμενο τῆς ἀποδημίας. Καί στίς δύο ὅμως αὐτές χῶρες παρατηρεῖται ἔντονη ἐξάπλωση τοῦ πληθυσμοῦ τους στίς ἀπέραντες νέες ἐκτάσεις, πού ὑπάρχουν μέσα στά ὅρια τῆς χώρας τους.

δ) Ἡ κατοχή **ἀποικιῶν** εἶναι σημαντικό στοιχεῖο ἰσχύος γιά μιά χώρα, γιατί ἡ ἀποικία αὐξάνει τήν ἔκταση καί τόν πληθυσμό τῆς χώρας καί ἐπιδρᾶ εὐεργετικά στήν οἰκονομία τῆς χώρας. Ὁ ρόλος τῶν ἀποικιῶν ὑπῆρξε σημαντικός ὥς τίς ἀρχές τοῦ εἰκοστοῦ αἰώνα. Ἡ κατοχή ἀποικιῶν ἦταν μεγάλο πλεονέκτημα γιά μιά χώρα, γιατί οἱ ἀποικίες ἦταν τόποι γιά προνομιακή ἐγκατάσταση τῶν κατοίκων τῆς μητροπόλεως, ἦταν περιοχές γιά ἐπικερδή τοποθέτηση κεφαλαίων, ἦταν πιστοί προμηθευτές φτηνῶν καί πολλῶν πρώτων ὑλῶν κι' ἀκόμα ἦταν ἐξασφαλισμένα κέντρα γιά τήν κατανάλωση τῶν προϊόντων τῆς μητροπολιτικῆς βιομηχανίας. Ἀλλά ἀπό τίς ἀρχές τοῦ εἰκοστοῦ αἰώνα καί ἰδιαίτερα μετά τό δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο ἡ ἀκαταμάχητη τάση τῶν λαῶν γιά αὐτοδιάθεση ἐξαφάνισε τό φαινόμενο τῶν ἀποικιῶν. Ὁρισμένες ὅμως σύγχρονες Μεγάλες Δυνάμεις, ὅπως ἡ Μεγάλη Βρετανία, ἡ Γαλλία, τό Βέλγιο, ἡ Ὀλλανδία, κατά ἕνα μεγάλο μέρος ὀφείλουν τή σημερινή ἰσχύ τους στίς μεγάλες καί πλούσιες ἀκοικίες, πού εἶχαν στήν κατοχή τους μέχρι πρίν ἀπό λίγα ἀκόμα χρόνια. Ἄλλες σύγχρονες Μεγάλες Δυνάμεις, ὅπως οἱ Ἡν. Πολιτεῖες, ἡ Ρωσία, ὁ Καναδάς δέν εἶχαν στό παρελθόν ἀποικίες, ἔχουν ὅμως στήν κατοχή τους μέσα στά ἐθνικά τους ὅρια μεγάλες ἐκτάσεις νέων χωρῶν. Σ' αὐτές τίς νέες χῶρες διενεργεῖται σήμερα ἕνα καινούριο εἶδος ἀποικισμοῦ.

ε) Ἀπό ὅλες τίς προϋποθέσεις, πού ἀπαιτοῦνται γιά νά ἐξελιχθεῖ μιά χώρα σέ Μεγάλη Δύναμη, ἐκείνη πού ἀναμφισβήτητα ἔχει τή

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

μεγαλύτερη σημασία εἶναι **ἡ κατοχή ὁρισμένων προϊόντων,** πού εἶναι ἀπαραίτητα γιά νά ἐξασφαλιστεῖ ἡ σημερινή μορφή τῆς ζωῆς. Αὐτά τά προϊόντα ἔχουν σήμερα τή μεγαλύτερη ζήτηση στόν κόσμο, γιατί αὐτά ἐξασφαλίζουν τήν ὑλική ζωή τῶν ἀνθρώπων καί τήν πολεμική δύναμη. Τά προϊόντα αὐτά ὀνομάζονται **βασικά προϊόντα** (ἤ προϊόντα - κλειδιά) καί ἀποτελοῦν ἀντικείμενο διεθνοῦς ἐμπορίου. Εἶναι τά βασικά ὑλικά γιά τίς θεμελιώδεις βιομηχανίες τῆς ζωῆς καί τοῦ θανάτου, δηλαδή γιά τίς θεμελιώδεις βιομηχανίες τῆς εἰρηνικῆς ζωῆς καί τοῦ πολέμου. Οἱ βιομηχανίες αὐτές λέγονται **βασικές βιομηχανίες** (ἤ βιομηχανίες - κλειδιά).

86. Τά βασικά προϊόντα.

Τά βασικά προϊόντα ἔχουν σχέση μέ τίς ζωτικές ἀνάγκες τῶν πολιτισμένων λαῶν.

1) Γιά **τή διατροφή** τῶν ἀνθρώπων εἶναι ἀπαραίτητα διάφορα προϊόντα. Ἀπό αὐτά τήν πρώτη θέση ἔχει **τό σιτάρι,** πού εἶναι ἡ βασική ὕλη διατροφῆς γιά ὁλόκληρη τή λευκή φυλή. Ἔπειτα ἔρχεται **τό ρύζι** μέ τό ὁποῖο συντηρεῖται τό μεγαλύτερο μέρος τῆς κίτρινης φυλῆς. Ἡ ζάχαρη, τό κρέας, τό γάλα καί τά παράγωγά του εἶναι κι' αὐτά βασικά προϊόντα διατροφῆς γιά τή λευκή φυλή.

2) Γιά **τήν ἐνδυμασία** τῶν ἀνθρώπων χρησιμοποιοῦνται κυρίως δύο βασικές ὑφαντικές ὕλες, **τό βαμβάκι,** πού ἔχει φυτική προέλευση καί **τό μαλλί,** πού ἔχει ζωική προέλευση. Ἡ χώρα πού ἔχει στήν κατοχή της τίς πηγές παραγωγῆς τῶν ὑφαντικῶν ὑλῶν καί τό βιομηχανικό ἐξοπλισμό γιά τήν κατεργασία τους, ἀναμφισβήτητα διαθέτει ἕνα στοιχεῖο ἰσχύος σχετικά μέ τίς ἄλλες χῶρες. Οἱ καινούριες ὑφαντικές ὕλες, πού παρασκευάζει ἡ σύγχρονη χημική βιομηχανία, δέν μπόρεσαν νά ἐλαττώσουν τή σημασία πού ἔχουν οἱ παλιές ὑφαντικές ὕλες, δηλαδή τό βαμβάκι καί τό μαλλί.

3) Ὡς **πηγές ἐνέργειας** χρησιμοποιοῦνται σήμερα **ὁ λιθάνθρακας** καί **ὁ λιγνίτης, τό πετρέλαιο, οἱ ὑδατοπτώσεις** καί **τά γαιαέρια.** Ὁ λιθάνθρακας ἐξακολουθεῖ νά εἶναι καύσιμη ὕλη καί χρησιμοποιεῖται στίς ἑστίες ἀτμομηχανῶν ἐργοστασίων, δίνει στή μεταλλουργία τό ἀπαραίτητο κόκ καί εἶναι θεμελιώδης πρώτη ὕλη γιά τή μεγάλη χημική βιομηχανία. Τό πετρέλαιο εἶναι περιζήτητη καύσιμη ὕλη, πού ἐξασφα-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

λίζει τήν κίνηση τῶν ἀεροπλάνων, τῶν αὐτοκινήτων, τῶν σιδηροδρόμων, τοῦ ἐμπορικοῦ καί πολεμικοῦ στόλου. Ἀπό τό πετρέλαιο παίρνουμε ἀκόμα καί πάρα πολλά χημικά προϊόντα. Ἡ σημασία τοῦ πετρελαίου γιά τήν ἐξασφάλιση τῆς μορφῆς, πού ἔχει σήμερα ἡ ζωή τῶν λαῶν, διαρκῶς αὐξάνει. Τά κράτη πού ἔχουν στήν κατοχή τους ἤ ἐλέγχουν οἰκονομικά τά κοιτάσματα τοῦ λιθάνθρακα καί τοῦ πετρελαίου, ἀποκτοῦν αὐτόματα μεγάλη ἰσχύ. Στή σύγχρονη ζωή οἱ ὑδατοπτώσεις ἔχουν πολύ μεγάλη σημασία, γιατί ἡ ἐπιστήμη καί ἡ τεχνική μπόρεσαν νά λύσουν τό πρόβλημα τῆς μεταφορᾶς τῆς ἠλεκτρικῆς ἐνέργειας σέ μεγάλη ἀπόσταση ἀπό τόν τόπο πού βρίσκεται τό ὑδροηλεκτρικό ἐργοστάσιο. Ἡ ἐκμετάλλευση τῶν ὑδατοπτώσεων γενικεύεται, τόσο στίς χῶρες πού διαθέτουν λιθάνθρακα καί πετρέλαιο, ὅσο καί στίς χῶρες πού δέν διαθέτουν αὐτά τά δύο πολύτιμα καύσιμα. Οἱ χῶρες τῆς δεύτερης κατηγορίας, μέ τήν ἐκμετάλλευση τῶν ὑδατοπτώσεων, μετριάζουν κατά πολύ τήν ἐξάρτησή τους ἀπό τίς χῶρες πού παράγουν τό λιθάνθρακα καί τό πετρέλαιο. Ἡ νέα μορφή ἐνέργειας, **ἡ πυρηνική ἐνέργεια,** προσδίνει ἐξαιρετική οἰκονομική καί πολεμική ἰσχύ στίς χῶρες πού τήν διαθέτουν.

4) Ἀπό **τά βιομηχανικά μέταλλα,** τρία εἶναι βασικά στοιχεῖα τῆς ἰσχύος μιᾶς χώρας: **ὁ σίδηρος, ὁ χαλκός** καί **τό ἀργίλιο** (ἀλουμίνιο). Οἱ κατασκευές πλοίων, σιδηροδρόμων, ἀεροπλάνων καί τεχνικῶν ἔργων, ἡ οἰκοδομική καί γενικά οἱ μηχανικές κατασκευές τῆς εἰρηνικῆς ζωῆς καί τοῦ πολέμου χρησιμοποιοῦν εὐρύτατα τά παραπάνω τρία μέταλλα. Γιά τή σύγχρονη τεχνική σημαντικά εἶναι καί διάφορα ἄλλα μέταλλα (π.χ. μαγγάνιο, νικέλιο, βολφράμιο κ.ἄ.). Περιζήτητα εἶναι καί τά μέταλλα οὐράνιο καί θόριο.

5) Ἀπό **τά πολύτιμα μέταλλα** τήν πρώτη θέση ἔχει **ὁ χρυσός,** πού ἐξακολουθεῖ νά συσχετίζεται μέ τά νομισματικά προβλήματα καί ἀποτελεῖ σπουδαῖο ἀντικείμενο διεθνοῦς ἐμπορίου. Ἡ κατοχή ἤ ὁ οἰκονομικός ἔλεγχος τῶν χυσοφόρων κοιτασμάτων εἶναι ἕνα στοιχεῖο ἰσχύος γιά μιά χώρα, γιατί ἡ παραγωγή χρυσοῦ ἰσοδυναμεῖ μέ εἰσροή πλούτου σέ αὐτή τή χώρα. Ὁ λευκόχρυσος καί ὁ ἄργυρος δέν ἔχουν τή μεγάλη σημασία πού ἔχει ὁ χρυσός.

6) Ἀπό τή μεγάλη ποικιλία τῶν προϊόντων πού παράγει **ἡ χημική βιομηχανία** ὁρισμένα χημικά προϊόντα ἀποτελοῦν σημαντικά στοι-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

χεῖα τῆς ἰσχύος μιᾶς χώρας. Στήν πρώτη σειρά ἔρχεται τό μέταλλο **κάλιο.** Αὐτό εἶναι ἀπαραίτητο γιά τήν παραγωγή πλούσιων **χημικῶν λιπασμάτων,** μέ τά ὁποῖα πετυχαίνουμε τήν ποσοτική καί ποιοτική βελτίωση τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς. Τό κάλιο εἶναι ἀπαραίτητο καί σέ ἄλλες χημικές βιομηχανίες. Στή σύγχρονη ζωή σημαντικό ρόλο παίζουν οἱ δύο ἑνώσεις τοῦ ἀζώτου, ἡ ἀμμωνία καί τό νιτρικό ὀξύ. Οἱ ἑνώσεῖς αὐτές εἶναι βασικά χημικά προϊόντα καί παράγονται σέ τεράστιες ποσότητες ἀπό τή μεγάλη **βιομηχανία τοῦ ἀζώτου.** Αὐτή ἀπαιτεῖ ἄφθονο καί φτηνό ἠλεκτρικό ρεῦμα, πού παράγεται σέ μεγάλες θερμοηλεκτρικές ἤ ὑδροηλεκτρικές ἐγκαταστάσεις. Ἄλλο βασικό χημικό προϊόν εἶναι **τό θειικό ὀξύ,** πού λέγεται «ψωμί τῆς χημικῆς βιομηχανίας» καί ἔχει ἐξαιρετική σημασία γιά πολλούς κλάδους τῆς παραγωγῆς. Γιά τή βιομηχανία τῶν χρωμάτων, τήν κατεργασία ὑφαντικῶν ὑλῶν καί γενικά γιά πολλές εἰρηνικές καί πολεμικές ἐφαρμογές τῆς χημείας σπουδαιότατο ρόλο παίζει **τό χλώριο.**

7) Ἀπό **τό φυτικό κόσμο** παίρνουμε σήμερα μεγάλη ποικιλία προϊόντων. Στήν πρώτη γραμμή βρίσκεται **ἡ κυτταρίνη,** πού τήν παίρνουμε κυρίως ἀπό τό ξύλο. Ἡ κυτταρίνη ἀποτελεῖ τή βασική πρώτη ὕλη γιά ἕνα μεγάλο πλῆθος βιομηχανιῶν, πού παράγουν διάφορα προϊόντα, ἀπαραίτητα γιά τή σύγχρονη ζωή. Σέ αὐτά τά προϊόντα ἀνήκουν τό χαρτί, οἱ τεχνητές ὑφαντικές ὕλες, οἱ πλαστικές καί ἐκρηκτικές ὕλες, χρώματα καί βερνίκια, φωτογραφικά φίλμ, κ.ἄ. **Τό βαμβάκι** ἐπίσης εἶναι προϊόν μεγάλης σημασίας, γιατί δίνει τήν πιό διαδομένη ὑφαντική ὕλη καί τό πολύτιμο βαμβακόλαδο, πού τό χρησιμοποιοῦν ὁρισμένες βιομηχανίες. Ἀπό τό φυτικό κόσμο παίρνουμε καί **τό καουτσούκ,** πού ἀποτελεῖ βασικό στοιχεῖο γιά τή σύγχρονη μορφή τῆς ζωῆς τῶν λαῶν. Ἡ χώρα, πού ἔχει στήν κατοχή της ἤ ἐλέγχει οἰκονομικά τήν παραγωγή τοῦ καουτσούκ, διαθέτει ἕνα σημαντικό στοιχεῖο ἰσχύος, γιατί τό καουτσούκ εἶναι ἀπαραίτητο σέ καιρό εἰρήνης καί πολύτιμο σέ καιρό πολέμου. Γι' αὐτό οἱ χῶρες πού δέν παράγουν φυσικό καουτσούκ φρόντισαν νά ἔχουν ἄφθονη παραγωγή συνθετικοῦ καουτσούκ.

8) Βασικό προϊόν γιά νά διατηρηθεῖ ἡ σημερινή μορφή τοῦ ὑλικοῦ πολιτισμοῦ εἶναι **τό τσιμέντο.** Αὐτό τό χρησιμοποιοῦμε στή σύγχρονη οἰκοδομική, γιά νά κατασκευάζουμε μικρές κατοικίες ἤ τερά-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

στια οἰκοδομικά συγκροτήματα. Χάρη στό τσιμέντο διαμορφώθηκε μιά καινούρια τεχνική γιά τήν κατασκευή τῶν οἰκοδομῶν, πού γρήγορα ἀλλάζει τή μορφή τῶν παλιῶν πόλεων. Τό τσιμέντο χρησιμοποιεῖται ἐπίσης γιά τήν κατασκευή τῶν μεγάλων τεχνικῶν ἔργων, ὅπως εἶναι τά φράγματα, τά λιμενικά ἔργα, οἱ γέφυρες, οἱ δρόμοι, τά ἀεροδρόμια καθώς καί μεγάλα ἔργα πολεμικῆς σημασίας. Ἔτσι τό τσιμέντο ἔγινε ἡ δομική ὕλη, πού ἔχει τεράστια σημασία γιά τή σύγχρονη ζωή.

9) Ἀπό τό 1945 ἡ ἐπιστήμη ἔθεσε στή διάθεση τῆς ἀνθρωπότητας μιά νέα μορφή ἐνέργειας, **τήν πυρηνική ἐνέργεια.** Δέν μποροῦμε νά μαντέψουμε ποιά ριζική ἀλλαγή θά προκαλέσει μελλοντικά στή διάρθρωση τῆς οἰκονομίας τῶν λαῶν ἡ ἄφθονη παραγωγή πυρηνικῆς ἐνέργειας. Σήμερα ἡ παραγωγή πυρηνικῆς ἐνέργειας εἶναι περιορισμένη καί γίνεται μέ τούς ἑξῆς δύο τρόπους:

α) μέ τή διάσπαση τοῦ ἀτομικοῦ πυρήνα τοῦ οὐρανίου καί τοῦ πλουτωνίου καί

β) μέ τή σύντηξη ἐλαφρῶν ἀτομικῶν πυρήνων (ὑδρογόνου).

Ἡ δεύτερη μέθοδος βρίσκεται ἀκόμα στό στάδιο τῆς ἐργαστηριακῆς ἔρευνας. Ἀντίθετα ἡ πρώτη μέθοδος εἶναι εὐκολότερη, γι' αὐτό σήμερα γίνεται βιομηχανική ἐκμετάλλευση τῆς πυρηνικῆς ἐνέργειας, πού παράγεται μέσα στούς ἀτομικούς ἀντιδραστῆρες. Ἔτσι τά σπάνια ραδιενεργά στοιχεῖα, οὐράνιο καί θόριο, ἔγιναν βασικά ὀρυκτά προϊόντα, πού ἐξασφαλίζουν μεγάλη ἰσχύ στίς χῶρες πού ἔχουν στήν κατοχή τους ἤ ἐλέγχουν οἰκονομικά τά κοιτάσματα οὐρανίου καί θορίου.

10) Ἀναφέραμε παραπάνω τά πιό βασικά προϊόντα, πού σήμερα ἐξασφαλίζουν ἰσχύ σέ μιά χώρα. Ἐκτός ὅμως ἀπό τά προϊόντα αὐτά ὑπάρχουν καί πολλά ἄλλα, πού εἶναι ἀπαραίτητα γιά τή σύγχρονη ζωή καί τή σύγχρονη τεχνική. Τέτοια π.χ. προϊόντα εἶναι οἱ θερμικοί καί ἠλεκτρικοί μονωτές, οἱ ἄκαυστες ὕλες, οἱ ἡμιαγωγοί κ.ἄ.

87. Ἡ κατοχή τῶν βασικῶν προϊόντων.

Σήμερα καμιά χώρα, ὅσο μεγάλη κι' ἄν εἶναι, δέν μπορεῖ νά ἔχει ὅ,τι χρειάζεται γιά τούς κατοίκους της. Πολλά ἀπαραίτητα γιά τή ζωή τῶν κατοίκων της προϊόντα ἤ παράγονται σέ ἀνεπαρκεῖς ποσότητες ἤ δέν παράγονται διόλου μέσα στά ὅρια τῆς χώρας. Ἔτσι π.χ. οἱ Ἡν. Πολιτεῖες καί ἡ Ρωσία δέν παράγουν διόλου φυσικό καουτσούκ, καί

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ὅμως ἔχουν μεγάλη βιομηχανία αὐτοκινήτων. Ἐπίσης ἡ Δ. Γερμανία ἔχει τεράστια βιομηχανία χυτοσιδήρου καί χάλυβα, ἐνῶ τό σιδηρομετάλλευμα πού παράγει εἶναι πολύ λιγότερο ἀπό αὐτό πού χρειάζεται. Ὅλες οἱ Μεγάλες Δυνάμεις ἀναγκάζονται νά κάνουν τεράστιες **εἰσαγωγές,** γιά νά συντηρήσουν τό μεγάλο πληθυσμό τους καί τό ρυθμό τῆς παραγωγῆς τους. Καί ἀντίστροφα ὅλες οἱ Μεγάλες Δυνάμεις εἶναι ὑποχρεωμένες νά κάνουν σέ μεγάλη κλίμακα **ἐξαγωγές,** γιά νά διαθέτουν τά προϊόντα τῆς μεγάλης παραγωγικῆς μηχανῆς τους. Ἡ κλειστή ἐθνική οἰκονομία εἶναι σήμερα μιά ἀπραγματοποίητη μορφή οἰκονομίας.

Γιά τήν κατοχή τῶν πρώτων ὑλῶν καί τή διάθεση τῶν βιομηχανικῶν προϊόντων τους οἱ Μεγάλες Δυνάμεις ἀπέβλεπαν ἄλλοτε στίς ἀποικίες. Ἀλλά κατά τά τελευταῖα χρόνια ἔγιναν σημαντικές μεταβολές στήν πολιτική καί οἰκονομική διάρθρωση τοῦ κόσμου. Σήμερα ὑπάρχουν ἀρκετές χῶρες, πού στόν ἐθνικό χῶρο τους **κατέχουν** πρῶτες ὕλες, χωρίς ὅμως νά ἔχουν καί **τόν ἔλεγχό τους,** γιατί ἡ παραγωγή τους γίνεται μέ κεφάλαια καί τεχνικό ἐξοπλισμό ξένων ἑταιριῶν.

Σύμφωνα μέ ἕναν παλιό οἰκονομικό νόμο, οἱ πρῶτες ὕλες ἀνῆκαν «σ' ἐκεῖνον πού τίς κατέκτησε καί ὀργάνωσε τήν ἐκμετάλλευσή τους». Ἀλλά κατά τά τελευταῖα χρόνια οἱ χῶρες πού διαθέτουν τίς πρῶτες ὕλες ἄρχισαν νά ἀποκτοῦν δικαιώματα στήν ἐκμετάλλευσή τους.

Οἱ Ἡν. Πολιτεῖες ἔχουν στήν κατοχή τους τή μισή ποσότητα τοῦ χρυσοῦ πού ὑπάρχει διαθέσιμος σ' ὅλο τόν κόσμο, μολονότι τά χρυσοφόρα κοιτάσματα βρίσκονται κυρίως μέσα στά ὅρια τῆς Βρετανικῆς Κοινοπολιτείας καί τῆς Ρωσίας. Τό παράδειγμα αὐτό δείχνει ὅτι **ἡ οἰκονομική κατανομή** μερικῶν βασικῶν προϊόντων πού εἶναι συντελεστές ἰσχύος τῶν Μεγάλων Δυνάμεων δέν συμπίπτει ἀναγκαστικά μέ τή γεωγραφική κατανομή αὐτῶν τῶν προϊόντων πάνω στόν πλανήτη μας.

88. Οἱ προσπάθειες γιά ἐξασφάλιση καί ὑποκατάσταση βασικῶν προϊόντων.

Μέ τή σημερινή μορφή τῆς ζωῆς τῶν πολιτισμένων λαῶν καμιά χώρα δέν ἔχει αὐτάρκεια. Ἀκόμα καί μιά Μεγάλη Δύναμη ἔχει ἐξάρτηση ἀπό τήν παραγωγή ἄλλων χωρῶν. Οἱ Μεγάλες Δυνάμεις, γιά νά

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἐξασφαλίσουν τά ἀπαιτούμενα βασικά προϊόντα, πού παράγονται ἔξω ἀπό τόν ἐθνικό χῶρο τους, ἀπέβλεπαν ἄλλοτε στήν κατοχή ἀποικιῶν, σήμερα ὅμως ἡ ἐξασφάλιση αὐτῶν τῶν προϊόντων ἐπιδιώκεται μέ ἄλλους τρόπους. Ἔτσι οἱ Μεγάλες Δυνάμεις, μέ τά κεφάλαια πού διαθέτουν, ἐπιδιώκουν νά ἀποκτήσουν **τήν ἐκμετάλλευση** τῆς παραγωγῆς αὐτῶν τῶν προϊόντων. Ὅπου π.χ. ἀνακαλυφθοῦν κοιτάσματα πετρελαίου, παρατηρεῖται τρομερός ἀνταγωνισμός ξένων κεφαλαίων, πού θέλουν νά ἀναλάβουν τήν ἐκμετάλλευσή τους.

Ἄλλοι τρόποι γιά νά ἐξασφαλιστοῦν ὁρισμένα βασικά προϊόντα εἶναι **ἡ ὑποκατάστασή τους** μέ ἄλλα προϊόντα, πού ὀνομάζονται **ὑποκατάστατα** (ἐρζάτς). Ἡ πρώτη τέτοια προσπάθεια ἔγινε στούς χρόνους τοῦ Ναπολέοντα, ὁπότε ἄρχισαν στή Δ. Εὐρώπη νά καλλιεργοῦν τά ζαχαρότευτλα, γιά νά ὑποκαταστήσουν τό ζαχαροκάλαμο. Ἄλλο παράδειγμα ἔχουμε τή Γερμανία, ἡ ὁποία στόν πρῶτο παγκόσμιο πόλεμο κατόρθωσε νά παρασκευάζει ἑνώσεις τοῦ ἀζώτου, ὄχι ἀπό τό νίτρο τῆς Χιλῆς, ἀλλά δεσμεύοντας τό ἀτμοσφαιρικό ἄζωτο. Ἐπίσης παρασκεύασε συνθετικό καουτσούκ, συνθετικά προϊόντα πετρελαίου, τεχνητές καί συνθετικές ὑφαντικές ὕλες. Ἡ Ρωσία προσπαθεῖ νά ἀναπτύξει τήν καλλιέργεια νέων φυτῶν, πού θά τῆς προμηθεύουν καουτσούκ. Ἡ Ἰταλία παρασκευάζει συνθετικό μαλλί ἀπό τήν καζεΐνη, πού ὑπάρχει στό γάλα. Σήμερα σέ ὅλες τίς χῶρες, καί ἰδιαίτερα στίς Μεγάλες Δυνάμεις, ὅπου ὑπάρχουν τέλεια ἐργαστήρια, καταβάλλονται μεγάλες προσπάθειες ἀπό τήν ἐπιστήμη καί τήν τεχνική, γιά νά μποροῦμε νά παράγουμε ἄφθονα προϊόντα ὑποκαταστάσεως. Ἔτσι οἱ διάφορες χῶρες ἐπιδιώκουν νά ἐλαττώσουν τήν ἐξάρτησή τους ἀπό τήν παραγωγή πού γίνεται ἔξω ἀπό τόν ἐθνικό χῶρο τους.

89. Οἱ ἀνθρώπινοι παράγοντες τῆς ἰσχύος μιᾶς χώρας.

Γιά τήν ἐξέλιξη μιᾶς χώρας σέ Μεγάλη Δύναμη, συντελοῦν ὁρισμένοι **φυσικοί παράγοντες,** ὅπως π.χ. ἡ ὕπαρξη τῶν βασικῶν προϊόντων μέσα στόν ἐθνικό χῶρο ἤ ἡ οἰκονομική ἐκμετάλλευσή τους μέσα σέ ἄλλους ἐθνικούς χώρους. Ἀλλά μόνοι οἱ φυσικοί παράγοντες δέν εἶναι ἀρκετό στοιχεῖο γιά νά ἐξασφαλίσει τήν ἰσχύ σέ μιά χώρα. Στήν ἀνάδειξη μιᾶς χώρας συντελοῦν καί **ἀνθρώπινοι παράγοντες,** πού εἶναι πολλοί καί πολλές φορές ἀστάθμητοι. Ἔτσι ὁρισμένες σύγχρονες Με-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

γάλες Δυνάμεις ἔχουν δημιουργήσει μεγάλη **πολιτική καί διπλωματική ἐπιρροή** πάνω σέ πολλούς ἄλλους λαούς. Τό γεγονός αὐτό ὀφείλεται σέ διάφορα αἴτια (π.χ. σέ ἱστορικά γεγονότα, σέ πνευματικούς δεσμούς κ.ἄ.). Ἄλλες Μεγάλες Δυνάμεις ὀφείλουν μέρος ἀπό τήν ἰσχύ τους στή ναυτική ζωή μεγάλου μέρους τοῦ πληθυσμοῦ τους. Τό μέγεθος **τῶν θαλάσσιων μεταφορῶν,** πού διενεργοῦν τά πλοῖα μιᾶς χώρας, εἶναι στοιχεῖο ἰσχύος γιά τή χώρα αὐτή. Μέ αὐτό τό στοιχεῖο ἐμφανίστηκε γιά πρώτη φορά ἡ ἰσχύς τῆς Ἀγγλίας καί στό στοιχεῖο αὐτό ὀφείλεται σημαντικό μέρος τῆς σημερινῆς ἰσχύος τῆς Ἰαπωνίας.

Ἄλλος ἀνθρώπινος παράγοντας, πού ἐξασφαλίζει τήν ἰσχύ μιᾶς χώρας, εἶναι ἡ συσσώρευση πλούτου στή χώρα αὐτή. Ἡ συσσώρευση πλούτου δημιουργεῖ **ἀποθέματα κεφαλαίων,** πού ἀναζητοῦν ἐπικερδεῖς τοποθετήσεις ἔξω ἀπό τά ὅρια τῆς χώρας. Ἀλλά τίς τοποθετήσεις κεφαλαίων στό ἐξωτερικό τίς συνοδεύουν πάντοτε μακροχρόνιες δεσμεύσεις τῆς χώρας, πού δέχεται τά κεφάλαια, μέ τή Μεγάλη Δύναμη, πού διαθέτει τά κεφάλαια. Σ' αὐτό τόν παράγοντα ὀφείλεται μεγάλο μέρος τῆς ἰσχύος πού εἶχε ἡ Ἀγγλία ὥς τόν πρῶτο παγκόσμιο πόλεμο. Γιατί σέ ὅλο τό δέκατο ἔνατο αἰώνα, ἡ Ἀγγλία ἦταν ὁ μεγαλύτερος τραπεζίτης τοῦ κόσμου. Τά ἀγγλικά κεφάλαια, πού εἶχαν τοποθετηθεῖ στό ἐξωτερικό, εἶχαν δημιουργήσει μακροχρόνιους δεσμούς πολλῶν χωρῶν μέ τήν Ἀγγλία καί εἶχαν δημιουργήσει σέ πολλά μέρη τοῦ κόσμου πηγές ποταμῶν χρυσοῦ, πού εἶχαν τίς ἐκβολές τους στό Λονδίνο. Μετά τό δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο οἱ Ἡν. Πολιτεῖες ἔδωσαν στίς χῶρες πού καταστράφηκαν ἀπό τόν πόλεμο τεράστια κεφάλαια, γιά νά ἀνορθωθεῖ ἡ οἰκονομία τους. Μέ αὐτά τά ἀμερικανικά κεφάλαια γρήγορα ἀποκαταστάθηκε ὁ ρυθμός τῆς ζωῆς στίς καταστρεμμένες χῶρες, ἀλλά τά κεφάλαια αὐτά, βοήθησαν καί στήν ἐξάπλωση τῆς ἀμερικανικῆς ἐπιρροῆς σέ πολλά σημεῖα τοῦ κόσμου.

Ἀνθρώπινος παράγοντας ἰσχύος εἶναι καί ἡ στάθμη **τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου** μιᾶς χώρας. Ὅταν τό βιοτικό ἐπίπεδο εἶναι ψηλό, τότε ἀναπτύσσεται μεγάλο ἐσωτερικό ἐμπόριο, πού ζωογονεῖ τήν παραγωγική μηχανή τῆς χώρας. Ἔτσι οἱ Ἡν. Πολιτεῖες, ἄν καί ἔχουν τεράστια παραγωγή σέ ὅλους τούς τομεῖς, ἔχουν σχετικά πολύ μικρές ἐξαγωγές. Τό μεγαλύτερο μέρος τῆς ἐγχώριας παραγωγῆς ἀπορροφᾶται ἀπό τήν ἐσωτερική κατανάλωση, ἐπειδή οἱ κάτοικοι τῆς χώρας ἔχουν πολύ μεγάλη καταναλωτική ἱκανότητα.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Στούς ἀνθρώπινους παράγοντες ἀνήκει καί **ὁ πνευματικός πολιτισμός,** πού ὑπάρχει σέ μιά χώρα καί ὁ ὁποῖος ἔχει διάφορες ἐκδηλώσεις. Μιά ἀπό αὐτές εἶναι **ἡ ἀνάπτυξη τῆς ἐπιστήμης καί τῆς τεχνικῆς.** Αὐτή ἡ ἀνάπτυξη εἶναι σήμερα πολύ ψηλή σέ ὁρισμένες χῶρες οἱ ὁποῖες χάρη στά ἄφθονα μέσα πού διαθέτουν, δημιούργησαν τεράστια ἐργαστήρια γιά ἐπιστημονικές ἔρευνες καί πλήθη ἀπό εἰδικευμένους ἐρευνητές. Ἔτσι οἱ λίγες αὐτές χῶρες κατορθώνουν νά κάνουν πολύ συχνά καταπληκτικές ἐπιστημονικές καί τεχνικές προόδους, πού ἀποτελοῦν παράγοντα ἰσχύος μέ μεγάλη σημασία.

Ἡ ἐξέλιξη τῆς τεχνικῆς τονώνει τήν ἰσχύ μιᾶς χώρας ἤ συντελεῖ στό νά ἀναδειχθεῖ μιά ἄλλη χώρα. Ἔτσι ἡ χρησιμοποίηση τοῦ πετρελαίου ὡς καύσιμης ὕλης συνετέλεσε ἀποφασιστικά στήν ἀνάδειξη τῶν Ἡν. Πολιτειῶν καί τῆς Ρωσίας. Ἡ πραγματοποίηση σκληρῶν καί ἐλαφρῶν κραμάτων τοῦ ἀργιλίου, πού εἶναι ἀπαραίτητα στήν ἀεροπορία, ἔδωσε σημαντική ἰσχύ στίς Ἡν. Πολιτεῖες, τή Γαλλία καί τή Γερμανία. Ἡ ἐπινόηση τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῶν ὑδατοπτώσεων γιά τήν παραγωγή ἄφθονης καί φτηνῆς ἠλεκτρικῆς ἐνέργειας συνετέλεσε στή ραγδαία οἰκονομική ἐξέλιξη τῆς Ἰταλίας, τῆς Ἰαπωνίας καί τοῦ Καναδά. Χάρη στήν ἐκμετάλλευση τῶν ὑδατοπτώσεων, μέσα σέ λίγα μόνο χρόνια ἡ Ἰταλία, ἀπό φτωχή χώρα, ἔγινε μιά μεγάλη βιομηχανική Δύναμη. Γενικά οἱ κατακτήσεις τῆς ἐπιστήμης καί τῆς τεχνικῆς προκαλοῦν σημαντική καί καμιά φορά ἀπότομη ἐνίσχυση (ἤ ἐξασθένηση) τῆς ἰσχύος μιᾶς χώρας.

Οἱ φυσικοί καί οἱ ἀνθρώπινοι παράγοντες, πού θεμελιώνουν τήν ἰσχύ μιᾶς Μεγάλης Δυνάμεως, μεταβάλλονται γρήγορα κι ἔτσι συμβαίνουν μεταβολές στόν κατάλογο τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, γιατί ἄλλες Δυνάμεις ἐνισχύονται, ἄλλες ἐξασθενίζουν καί ἄλλες καινούριες Δυνάμεις ἐμφανίζονται.

90. Οἱ σύγχρονες Μεγάλες Δυνάμεις.

Οἱ σύγχρονες Μεγάλες Δυνάμεις εἶναι χῶρες οἰκονομικά ἀναπτυγμένες. Στήν Εὐρώπη Μεγάλες Δυνάμεις εἶναι ἡ Μ. Βρετανία, ἡ Γαλλία, ἡ Δ. Γερμανία καί ἡ Ρωσία. Στή Β. Ἀμερική εἶναι οἱ Ἡν. Πολιτεῖες καί ὁ Καναδάς. Στήν Ἀσία εἶναι ἡ Ἰαπωνία καί ἡ Κίνα. Στό σύγχρονο κόσμο οἱ Ἡν. Πολιτεῖες καί ἡ Ρωσία διαθέτουν τεράστιο οἰκονομικό

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

καί πολεμικό ἐξοπλισμό καί γι' αὐτό τίς δύο αὐτές χῶρες τίς λέμε καί Ὑπερδυνάμεις.

Στόν πίνακα 39 ἀναφέρονται γιά κάθε Μεγάλη Δύναμη τά σπουδαιότερα στοιχεῖα, πού προσδιορίζουν τήν ἰσχύ της. Στόν πίνακα 40 ἀναφέρονται οἱ χῶρες πού ἐκμεταλλεύονται τήν πυρηνική ἐνέργεια.

ΠΙΝΑΚΑΣ 39

1972. Οἱ μεγάλες οἰκονομικές Δυνάμεις

A.

	Ἔκταση (χιλ. km²)	Πληθυσμός (ἑκατομ.)	Σιτάρι (ἑκ. τόν.)	Ρύζι (ἑκ. τόν.)	Λιθάνθρακας (ἑκ. τόν.)
Ἡν. Πολιτεῖες	9.363	205	42	3,8	535
Ρωσία	22.402	247	86	1,6	451
Μ. Βρετανία	244	56	5	—	171
Γαλλία	547	52	18	—	30
Δ. Γερμανία	248	62	6,5	—	103
Ἰταλία	301	54	9,5	0,7	0,15
Καναδάς	9.976	22	14,5	—	16
Ἰαπωνία	372	107	0,3	15,3	28
Κίνα	9.597	800	34,5	101	400
Κόσμος		3.782	347,70	292,90	2.144,80

B.

	Πετρέλαιο (ἑκ. τόν.)	Ἠλ. ἐνέργεια (δισεκ. kWh)	Χυτοσίδηρος (ἑκ. τόν.)	Χάλυβας (ἑκ. τόν.)	Ἀργίλιο (χιλ. τόν.)
Ἡν. Πολιτεῖες	467	1.853	82,9	120,9	3.740
Ρωσία	400	857	92,3	125,6	1.250
Μ. Βρετανία	0,08	264	15,3	25,3	171
Γαλλία	1,5	163	19,4	24	392
Δ. Γερμανία	7	275	32,2	43,7	445
Ἰταλία	1,15	135	9,6	19,8	149
Καναδάς	73	238	8,7	11,8	907
Ἰαπωνία	0,7	429	75,8	96,9	1.015
Κίνα	29,5	;	28	23	140
Κόσμος	2.527,40	5.646,70	461,90	626,30	10.760

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Γ.

	Γεωργικές μηχανές (χιλιάδες)	Τσιμέντο (έκατομ. (τόνοι)	Θειϊκό ἰδξύ καθαρό (χιλ. τόν.)	Κόκ (χιλιάδες (τόνοι)	Βαμβάκι νήματα (χιλ. τόν.)
Ἡν. Πολιτεῖες	4.387	74,9	28.165	58.757	1.517
Ρωσία	2.112	104,3	13.685	79.773	1.504
Μ. Βρετανία	450	18	3.490	14.523	153
Γαλλία	1.400	30,2	4.114	11.545	275
Δ. Γερμανία	1.430	43,1	4.735	34.449	222
Ἰταλία	698	33,5	3.033	7.556	201
Καναδάς	645	9	2.749	4.724	78
Ἰαπωνία	270	66,3	6.711	36.247	555
Κίνα	115	—	—	—	1.450
Κόσμος	16.066,25	640	93.300	337.900	—

Σημείωση: Στίς γεωργικές μηχανές περιλαμβάνονται τά τρακτέρ καί οἱ μηχανές συλλογῆς.

Δ.

	Μαλλί	Ἐξωτερικό Ἐμπόριο	
	νήματα (χιλιάδες τόνοι)	Εἰσαγωγές (έκατ. δολλάρια)	Ἐξαγωγές (έκατ. δολλάρια)
Ἡν. Πολιτεῖες	116	55.310	48.979
Ρωσία	377	16.047	15.361
Μ. Βρετανία	232	27.860	24.344
Γαλλία	155	26.715	25.848
Δ. Γερμανία	87	39.763	46.208
Ἰταλία	180	19.282	18.548
Καναδάς	(16)	18.854	20.178
Ἰαπωνία	196	23.471	28.591
Κίνα	;	;	;
Κόσμος	;	427.500	412.400

ΠΙΝΑΚΑΣ 40

1973. Ἡ παραγωγή πυρηνικῆς ἐνέργειας

(έκατομμύρια kWh)

Ἡν. Πολιτεῖες	83.292	Ἰαπωνία	9.480
Μ. Βρετανία	27.997	Ἰταλία	3.142
Καναδάς	14.256	Ἰνδία	2.204
Γαλλία	13.968	Σουηδία	2.111
Δ. Γερμανία	11.755	Ὁλλανδία	1.110

Κόσμος 181.300 έκατομμύρια kWh

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Ο ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

91. Οἱ κάτοικοι.

Στήν Ἑλλάδα δέν βρέθηκαν ἀκόμα ἴχνη ἀνθρώπων τῆς Παλαιολιθικῆς ἐποχῆς. Κατά τή νεολιθική ἐποχή ἔζησαν οἱ Πελασγοί. Αὐτοί ἦταν λαός προελληνικός, πού δέν ξέρουμε ἀπό ποῦ ἦρθαν. Κατά τό τέλος τῆς Γ' π.Χ. χιλιετηρίδας ἄρχισε ἡ κάθοδος τῶν ἑλληνικῶν λαῶν (Ἀχαιοί, Αἰολεῖς, Δωριεῖς, Ἴωνες). Αὐτοί οἱ λαοί ἔρχονταν ἀπό Βορρᾶ, ἦταν ἰνδοευρωπαϊκῆς καταγωγῆς καί γνώριζαν τήν κατεργασία τοῦ χαλκοῦ. Στήν ἀρχή ζοῦσαν ὡς νομάδες κτηνοτρόφοι, γρήγορα ὅμως ἐπιδόθηκαν στή γεωργία καί τό ψάρεμα. Ἐξαιτίας τῆς θέσης πού ἔχει ἡ Ἑλλάδα, κατά καιρούς πέρασαν ἀπό τή χώρα διάφοροι ξένοι λαοί (Ρωμαῖοι, Σλάβοι, Φράγκοι, Ἐνετοί, Τοῦρκοι). Ἀλλά ἡ ὀρεινή καί νησιωτική φύση τῆς χώρας συνετέλεσε, ὥστε μεγάλες ἑλληνικές ὁμάδες νά ἀποφύγουν τήν ἐπιμειξία κι ἔτσι δέν ἄλλαξαν ριζικά οἱ γενικοί φυλετικοί χαρακτῆρες. Τά χαρακτηριστικά τοῦ Ἕλληνα εἶναι τά ἑξῆς: ἀνάστημα μέτριο, καστανή ἀπόχρωση τοῦ δέρματος, τῶν μαλλιῶν καί τῆς ἴριδας, μεσοκεφαλία καί λεπτορρινία μέ εὐθεία μύτη.

92. Τό φυσικό περιβάλλον.

Εἶναι γνωστό ὅτι τό φυσικό περιβάλλον ἐξασκεῖ πολύ μεγάλη ἐπίδραση στήν πολιτιστική ἐξέλιξη καί τή διαμόρφωση τοῦ χαρακτήρα τῶν ἀνθρώπων. Ὅπως ἀποδείχτηκε ἀπό μακροχρόνιες ἐπιστημονικές ἔρευνες, τό κλίμα τῆς Ἑλλάδας δέν ἄλλαξε ἀπό τήν ἀρχαιότητα ὡς σήμερα. Ἄν συνέβαινε μεταβολή τῆς μέσης ἐτήσιας θερμοκρασίας, ἔστω κατά ἕνα μόνο βαθμό, τότε θά ἔπρεπε νά παρουσιαστεῖ πολύ αἰσθητή μεταβολή στή γεωγραφική κατανομή τῶν φυτῶν τῆς Ἑλλάδας Ὅποια ὅμως ἦταν στήν Ἑλλάδα ἡ γεωγραφική κατανομή τῶν φυτῶν πρίν ἀπό 2500 χρόνια, ἡ ἴδια ἀκριβῶς εἶναι καί σήμερα. Ἔτσι ὁ Ἕλ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ληνας διά μέσου τῆς μακραίωνης ἱστορίας του ἔζησε μέσα στό ἴδιο φυσικό περιβάλλον. Ὁ συνήθως καθαρός οὐρανός, ἡ εὐχάριστη θερμοκρασία, ὁ διαυγής ὁρίζοντας, ὅπου διαγράφονται οἱ ἁρμονικές γραμμές κορυφογραμμῶν καί ἀκτῶν, τό ὡραῖο γαλάζιο χρῶμα τῆς θάλασσας καί οἱ ἐναλλασσόμενες ἀποχρώσεις τοῦ ἑλληνικοῦ τοπίου ἄσκησαν μεγάλη ἐπίδραση στήν πνευματική ἀνάπτυξη τοῦ Ἕλληνα διά μέσου ὅλων τῶν αἰώνων. Ὁ Ἕλληνας εἶναι ἀνήσυχος καί ἐρευνητικός, ἔχει ἀναπτυγμένη καί καθαρή σκέψη καί συνταράζεται ἀπό πλούσιο συναισθηματικό κόσμο, πού εἶναι ἀστείρευτη πηγή γιά τή δημιουργία ἔργων Τέχνης καί τήν πραγματοποίηση ἡρωικῶν πράξεων.

Ὁ Ἕλληνας δέν ἀντλεῖ ἀπό τό φυσικό περιβάλλον του ἄνετα καί ἄφθονα τά μέσα τῆς ζωῆς (πολλά βουνά, ἔλλειψη ἀπό μεγάλες πεδιάδες καί μεγάλους ποταμούς, μεγάλες ἐποχές ξηρασίας). Γι' αὐτό ἀναγκάζεται νά παλεύει μέ τούς φυσικούς ὅρους, πού ὅμως δέν εἶναι ἀξεπέραστοι ἤ καταθλιπτικοί, ἀλλά ἀντίθετα διαρκῶς διεγείρουν τήν ἐνεργητικότητα καί τήν ἐφευρετικότητά του. Ἀπό τά πολύ παλιά χρόνια οἱ Ἕλληνες στράφηκαν πρός τή ναυτική ζωή, γιατί τά ψηλά καί δύσβατα βουνά ἐμπόδιζαν τίς συγκοινωνίες ἀπό τήν ξηρά, κυρίως ὅμως γιατί πέρα ἀπό τίς θάλασσες ἦταν οἱ μεγάλες γεωργικές χῶρες (Αἴγυπτος, Σικελία, χῶρες τοῦ Εὐξείνου) ἀπό τίς ὁποῖες μετέφεραν διάφορα προϊόντα, ἀπαραίτητα γιά νά συντηρηθεῖ ὁ πληθυσμός τῶν μικρῶν ἑλληνικῶν πεδιάδων, πού εἶχε αὐξηθεῖ σημαντικά. Στήν ἀνάπτυξη τῆς ναυσιπλοΐας συντέλεσε καί τό γεγονός ὅτι στά παράλια τῶν ἑλληνικῶν θαλασσῶν δημιουργήθηκαν πολλές ἑλληνικές πόλεις, πού μεταξύ τους ἀνέπτυξαν στενές καί οἰκονομικές σχέσεις. Ἡ θάλασσα ἄσκησε πολύ μεγάλη ἐπίδραση στήν πνευματική καί οἰκονομική ζωή τῶν Ἑλλήνων.

93. Ἡ ἐπιφάνεια τῆς χώρας.

Ἡ ἐπιφάνεια τῆς Ἑλλάδας εἶναι περίπου 132.000 τετραγωνικά χιλιόμετρα (γιά τήν ἀκρίβεια 131.986). Τό ἠπειρωτικό τμῆμα της ἔχει ἐπιφάνεια 107.000 km², ἐνῶ τό νησιωτικό τμῆμα ἔχει ἐπιφάνεια 25.000 km². Τό ἑλληνικό ἔθνος μέ τούς ἀδιάκοπους σκληρούς ἀπελευθερωτικούς ἀγῶνες του κατόρθωσε μέσα σέ ἕναν αἰώνα νά τριπλασιάσει τήν ἐπιφάνεια τῆς χώρας (πίνακας 41).

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΙΝΑΚΑΣ 41

Οἱ μεταβολές τῆς ἐπιφάνειας τῆς Ἑλλάδας

(χιλιάδες km²)

1832.	Ἀρχική ἐπιφάνεια τοῦ ἐλεύθερου Κράτους	47
1864.	Μετά τήν προσάρτηση τῶν Ἰονίων Νήσων	50
1881.	Μετά τήν προσάρτηση Θεσσαλίας καί Ἄρτας	64
1913.	Μετά τούς Βαλκανικούς πολέμους	122
1919.	Μετά τή συνθήκη τῶν Σεβρῶν	150
1923.	Μετά τή συνθήκη τῆς Λωζάννης	130
1945.	Μετά τό Β΄ παγκόσμιο πόλεμο	132

94. Ὁ πληθυσμός.

Ἀπό τή σύσταση τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους παρατηρεῖται συνεχής αὔξηση τοῦ πληθυσμοῦ. Ἡ αὔξηση αὐτή ὀφείλεται στίς προσαρτήσεις νέων ἑλληνικῶν περιοχῶν, στίς μεταναστεύσεις τμημάτων τοῦ ἔξω ἑλληνισμοῦ καί στή σταθερή φυσική αὔξηση τοῦ πληθυσμοῦ. Κατά τήν ἀπογραφή τοῦ 1971 οἱ κάτοικοι τῆς Ἑλλάδας ἦταν 8.768.640. Ἀπό αὐτούς τά 49% ἦταν ἄνδρες καί τά 51% ἦταν γυναῖκες. Κατά τό 1975 ὑπολογίζεται ὅτι ὁ πληθυσμός ἦταν 9.046.500 Ἡ φυσική κίνηση τοῦ πληθυσμοῦ μεταπολεμικά παρουσιάζει τά ἑξῆς χαρακτηριστικά: Ἐνῶ ὡς τό 1940 οἱ γεννήσεις ἦταν πάνω ἀπό 25 ‰ καί οἱ θάνατοι πάνω ἀπό 13 ‰, μετά τό 1949 οἱ γεννήσεις εἶναι κάτω ἀπό 20 ‰ καί οἱ θάνατοι κάτω ἀπό 8 ‰. Ἡ μεγάλη ἐλάττωση τῆς θνησιμότητας δείχνει ὅτι ἡ χώρα σιγά - σιγά ἐκπολιτίζεται. Ἔτσι κατά τά τελευταῖα χρόνια ἡ μέση ἐτήσια αὔξηση τοῦ πληθυσμοῦ εἶναι 7,5 ‰ περίπου, καί τό 1974 ἡ ὁλική ἐτήσια αὔξηση ἦταν περίπου 33.000.

95. Ἡ πυκνότητα τοῦ πληθυσμοῦ.

Κατά τό 1975 ἡ μέση πυκνότητα τοῦ πληθυσμοῦ στήν Ἑλλάδα ἦταν 68,5 κάτοικοι κατά τετραγωνικό χιλιόμετρο. Ἀλλά στά διάφορα γεωγραφικά διαμερίσματα τῆς χώρας ἡ πυκνότητα τοῦ πληθυσμοῦ εἶναι διαφορετική (πίνακας 42). Τή μεγαλύτερη πυκνότητα πληθυσμοῦ ἔχει τό διαμέρισμα Ἀθηνῶν (15.000 κάτοικοι κατά km²), ὁ νομός Θεσσαλονίκης (200 κάτοικοι κατά km²) καί ὁ νομός Κερκύρας (145 κάτοικοι

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

κατά km²), ἐνῶ τή μικρότερη πυκνότητα πληθυσμοῦ ἔχει ὁ νομός Εὐρυτανίας (14,4 κάτοικοι κατά km²).

96. Κατανομή τοῦ πληθυσμοῦ κατά ἡλικίες.

Ὁ πληθυσμός κατανέμεται (1971) σέ τρεῖς μεγάλες ὁμάδες ἡλικιῶν ὡς ἑξῆς:

25% παιδική ἡλικία (0 - 14 ἐτῶν),
64% παραγωγική ἡλικία (15 - 64 ἐτῶν) καί
11% γεροντική ἡλικία (65 ἐτῶν καί πάνω).

Ἡ πυραμίδα τῶν ἡλικιῶν εἶναι σχεδόν κανονική (σχ. 1, σελ. 20).

97. Ἡ μόρφωση τῶν κατοίκων.

Κατά τήν ἀπογραφή τοῦ 1971 βρέθηκε ὅτι ἀπό τούς κατοίκους τῆς χώρας, πού εἶχαν ἡλικία πάνω ἀπό 10 ἔτη, τά 86% ἦταν ἐγγράμματοι καί τά 14% ἦταν ἀγράμματοι (δηλαδή δέν ἤξεραν γραφή καί ἀνάγνωση). Τό ποσοστό τῶν ἀγραμμάτων εἶναι ἀκόμα σημαντικό, εἶναι ὅμως πολύ μικρότερο ἀπό τό ποσοστό πού βρέθηκε σέ λίγο παλαιότερες ἐποχές (42% κατά τό 1928). Ἀνάλογα μέ τό φύλο βρέθηκε ὅτι ἀγράμματοι ἦταν τά 6% ἀπό τούς ἄνδρες καί τά 21% ἀπό τίς γυναῖκες.

98. Ἡ ἐθνογραφική σύνθεση τοῦ πληθυσμοῦ.

Ὁ πληθυσμός τῆς Ἑλλάδας ἔχει ἀπόλυτη ἐθνική ὁμοιογένεια. Ἡ ἀνταλλαγή τῶν πληθυσμῶν εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα νά ἀποκτήσει ἡ χώρα ἀπόλυτα ὁμοιογενή πληθυσμό. Σήμερα ἡ μόνη ἐθνική μειονότητα εἶναι οἱ λίγοι Τοῦρκοι, πού ἔμειναν στή Δυτική Θράκη σύμφωνα μέ τή συνθήκη τῆς Λωζάννης (1923) καί σέ ἀντάλλαγμα τῶν λίγων Ἑλλήνων πού ἔμειναν ὡς μειονότητα στήν Κωνσταντινούπολη. Λίγοι Τοῦρκοι ζοῦν καί στά Δωδεκάνησα.

99. Ἡ κατανομή τοῦ πληθυσμοῦ κατά ὑψομετρικές ζῶνες.

Ἡ Ἑλλάδα εἶναι χώρα ὀρεινή καί ἑπομένως παρουσιάζει διάφορες ὑψομετρικές ζῶνες. Καθεμιά ἀπό τίς ὑψομετρικές ζῶνες ἀποτελεῖ γιά τόν ἄνθρωπο ἰδιαίτερο φυσικό περιβάλλον. Τό μεγαλύτερο μέρος τοῦ πληθυσμοῦ τῆς χώρας ζεῖ σέ περιοχές, πού ἔχουν ὑψόμετρο μικρότερο ἀπό 500 μέτρα (πίνακας 43). Μόνο τό 1% τοῦ πληθυσμοῦ ζεῖ σέ περιοχές μέ ὑψόμετρο πάνω ἀπό 1000 μέτρα.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΙΝΑΚΑΣ 42

Πληθυσμός καί πυκνότητα τοῦ πληθυσμοῦ κατά γεωγραφικά διαμερίσματα

(Ἀπογραφή 1971)

Γεωγραφικά διαμερίσματα	Πληθυσμός (κατά προσέγγιση χιλιάδας)	Πυκνότητα (κάτοικοι κατά km²)
Περιφέρεια Πρωτεύουσας	2.540.000	5.866,6
Λοιπή Στερεά Ἑλλάδα	992.000	40,5
Πελοπόννησος	987.000	46
Ἰόνια Νησιά	184.000	79,9
Θεσσαλία	660.000	47,5
Μακεδονία	1.891.000	55,3
Ἤπειρος	310.000	33,7
Κρήτη	457.000	54,8
Νησιά Αἰγαίου	418.000	45,8
Θράκη	330.000	38,4
Σύνολο	8.769.000	66,4

ΠΙΝΑΚΑΣ 43

Κατανομή τοῦ πληθυσμοῦ κατά ὑψομετρικές ζῶνες

(Ἀπογραφή 1951)

Ὕψος σέ μέτρα	Πληθυσμός	Ἀναλογία %
0 — 200	5.210.000	69
200 — 500	1.317.000	17
500 — 800	784.000	10
800 — 1000	237.000	3
1000 καί πάνω	85.000	1

100. Ἡ συγκέντρωση τοῦ πληθυσμοῦ.

Διακρίνουμε τρεῖς μορφές συγκεντρώσεων τοῦ πληθυσμοῦ, **τίς πόλεις, τίς κωμοπόλεις** καί **τά χωριά.** Οἱ πόλεις ἔχουν πάνω ἀπό 10.000 κατοίκους, οἱ κωμοπόλεις ἔχουν 2.000 ὥς 10.000 κατοίκους καί τά χωριά ἔχουν κάτω ἀπό 2.000 κατοίκους. Στήν Ἑλλάδα ἡ μεγαλύτερη πόλη εἶναι τό Πολεοδομικό Συγκρότημα τῆς Πρωτεύουσας, πού κατά τήν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἀπογραφή τοῦ 1971 εἶχε πάνω ἀπό δυόμιση ἑκατομμύρια κατοίκους (2.540.240). Τό συγκρότημα αὐτό περιλαμβάνει τήν κυρίως Ἀθήνα (867.000), τόν Πειραιά (187.500) καί τά γύρω τους προάστεια. Δεύτερη πόλη εἶναι τό Πολεοδομικό Συγκρότημα τῆς Θεσσαλονίκης, πού ἔχει πάνω ἀπό μισό ἑκατομμύριο κατοίκους (557.400). Διοικητικά ἡ Ἑλλάδα διαιρεῖται σέ 51 νομούς.

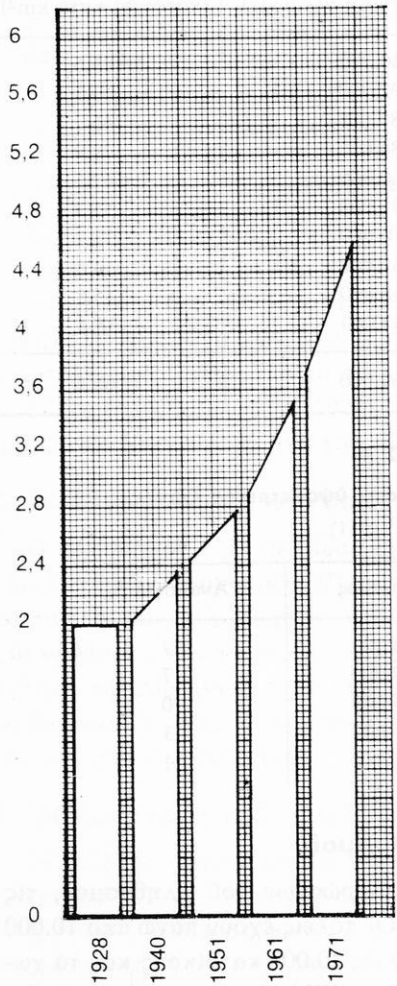

Σχ. 6. Ἡ ἐξέλιξη τοῦ ἀστικοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδας (1928-1971).

101. Ἀστικός, ἡμιαστικός καί ἀγροτικός πληθυσμός.

Ἀνάλογα μέ τίς τρεῖς μορφές συγκεντρώσεων τοῦ πληθυσμοῦ (πόλεις, κωμοπόλεις, χωριά) διακρίνουμε τόν πληθυσμό τῆς χώρας σέ **ἀστικό, ἡμιαστικό** καί **ἀγροτικό** πληθυσμό. Στόν ἀστικό πληθυσμό ἀνήκει ὁ πληθυσμός τῶν πόλεων, στόν ἡμιαστικό ὁ πληθυσμός τῶν κωμοπόλεων καί στόν ἀγροτικό ὁ πληθυσμός τῶν χωριῶν. Κατά τήν ἀπογραφή τοῦ 1971 βρέθηκε ὅτι ἀπό τόν πληθυσμό τῆς Ἑλλάδας

τά 53,2% εἶναι ἀστικός πληθυσμός,
τά 11,7% εἶναι ἡμιαστικός πληθυσμός καί
τά 35,1% εἶναι ἀγροτικός πληθυσμός.

Μέσα σέ εἴκοσι χρόνια (1951-1971) ὁ ἀστικός πληθυσμός τῆς χώρας αὐξήθηκε κατά 15,5% καί ὁ ἀγροτικός πληθυσμός ἐλατώθηκε κατά 12,4% (σχ. 6). Ὁ ἀγροτικός πληθυσμός διαρρέει συνεχῶς πρός τίς πόλεις (ἀστυφιλία) καί ὄχι πρός

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΙΝΑΚΑΣ 44

Ἡ ἀπασχόληση τῶν κατοίκων

(Ἀπογραφή 1971)

Κλάδος τῆς Οἰκονομίας	Ἐνεργός Πληθυσμός		
	Ὁλικός	Ἄνδρες	Γυναῖκες
Ἀγροτική Οἰκονομία	1.330.320	845.460	484.860
Ὀρυχεῖα	20.980	19.600	1.320
Βιομηχανία	539.880	394.960	144.920
Κατασκευές	255.020	253.300	1.720
Ἠλεκτρισμός, φωταέριο κ.λ.	24.960	22.380	2.580
Ἐμπόριο	350.420	275.540	74.880
Μεταφορές	213.140	199.960	13.180
Ὑπηρεσίες	409.220	256.320	152.900
Ἀκαθόριστες ἀσχολίες	61.800	44.540	17.260
Συνολικά	3.283.880	2.369.740	914.140

τίς κωμοπόλεις. Γι' αὐτό στό παραπάνω χρονικό διάστημα παρατηροῦμε ὅτι καί ὁ ἡμιαστικός πληθυσμός ἐλαττώθηκε κατά 3,1%.

102. Ἡ ἀπασχόληση τῶν κατοίκων.

Κατά τήν ἀπογραφή τοῦ 1971 βρέθηκε ὅτι ὁ ἐνεργός πληθυσμός τῆς χώρας ἀποτελεῖ τά 82,5% τοῦ ὁλικοῦ πληθυσμοῦ (πίνακας 44). Ἀπό τόν ἐνεργό πληθυσμό τά 72% εἶναι ἄνδρες καί τά 28% εἶναι γυναῖκες. Στήν ἀγροτική οἰκονομία ἀπασχολοῦνται τά 40% τοῦ ἐνεργοῦ πληθυσμοῦ, στή βιομηχανία τά 16,7%, στό ἐμπόριο τά 10,6% καί στίς μεταφορές τά 6,4%. Μέ τόν ὅρο ἀγροτική οἰκονομία ἐννοοῦμε τή γεωργία, τήν κτηνοτροφία, τή δασοκομία καί τό ψάρεμα.

103. Ὁ ἑλληνισμός τοῦ ἐξωτερικοῦ.

Σέ ὅλο τό δέκατο ἔνατο αἰώνα σημειώθηκε μικρή ἀποδημία, κυρίως ἀπό τά ὀρεινά μέρη καί τά νησιά, πρός τίς παραλιακές πόλεις τῆς Τουρκίας, τῆς Ρωσίας, τῆς Ρουμανίας καί τῆς Αἰγύπτου. Ἀπό τό τέλος, ὅμως τοῦ δέκατου ἔνατου αἰώνα ὥς τό 1921 παρατηρήθηκε ἕνα μεγάλο ρεῦμα ἀποδημίας κυρίως πρός τίς Ἡν. Πολιτεῖες, ὅπου κατέφευγαν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τά ἐννιά δέκατα τῶν ἐκπατριζόμενων Ἑλλήνων. Μέσα σέ δώδεκα χρόνια (1899 - 1911) μετανάστευσαν στίς Ἡν. Πολιτεῖες ἀπό τή μικρή τότε ἐλεύθερη Ἑλλάδα 200 χιλιάδες Ἕλληνες καί 54 χιλιάδες ἀπό τίς ὑπόδουλες ἑλληνικές χῶρες. Ὡς τό 1918 ἔφευγαν κάθε χρόνο 20 ὥς 30 χιλιάδες, ἀλλά κατά τά ἑπόμενα χρόνια ἡ φυγή Ἑλλήνων περιορίστηκε σέ 3 ὥς 4 χιλιάδες. Κατά τά τελευταῖα χρόνια ἀναπτύχθηκε μιά μεταναστευτική κίνηση πρός τίς χῶρες τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης καί τήν Αὐστραλία. Τό 1974 μετανάστευσαν μόνιμα 24.500 ἄτομα καί προσωρινά 92.600 ἄτομα

Ἡ ἀθρόα ἀποδημία πού παρατηρήθηκε στίς ἀρχές τοῦ εἰκοστοῦ αἰώνα ἀποδίδεται κυρίως στό γεγονός ὅτι ἔλειπαν τά ἀπαραίτητα ἐπιστημονικά καί οἰκονομικά κεφάλαια γιά τήν ἀνάπτυξη τῶν οἰκονομικῶν δυνάμεων τῆς χώρας. Οἱ Ἕλληνες πού ζοῦν ἔξω ἀπό τά ὅρια τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους ὑπολογίζονται σέ 2 ἑκατομμύρια. Ἐκτός ὅμως ἀπό αὐτούς ὑπάρχουν σέ διάφορα μέρη τοῦ κόσμου καί ἄλλα 2 ἑκατομμύρια, πού ἔχουν ἑλληνική καταγωγή, ἀλλά δέν ἔχουν τήν ἑλληνική ἰθαγένεια.

Ἡ ἀποδημία ἀπό μιά χώρα ἔχει τό σοβαρό μειονέκτημα τῆς ἐξασθενήσεως τῶν ἐθνικῶν δυνάμεων, γιατί ἀπομακρύνει ἀπό τήν πατρίδα προσωρινά ἤ καί ὁριστικά παραγωγικές καί μάχιμες δυνάμεις τοῦ ἔθνους. Τέτοιος κίνδυνος ὅμως δέν ὑπῆρξε ποτέ γιά τήν Ἑλλάδα, γιατί ἡ βαθιά πίστη τοῦ Ἕλληνα στίς οἰκογενειακές καί ἐθνικές παραδόσεις του σφυρηλατεῖ τούς ἀκατάλυτους δεσμούς τοῦ ἔξω Ἑλληνισμοῦ μέ τή μητέρα πατρίδα. Ἡ ἀποδημία ἔγινε ἕνας σπουδαιότατος συντελεστής γιά τήν πολιτιστική καί οἰκονομική ἐξέλιξη τῆς χώρας. Σέ δωρεές ὁμογενῶν τοῦ ἐξωτερικοῦ (Σίνας, Ἀβέρωφ, Συγγρός κ.ἄ.) ὀφείλονται πολλά μεγάλα κοινωφελή καί ἐκπολιτιστικά ἔργα. Τά ἐμβάσματα τοῦ μετανάστη πρός τούς συγγενεῖς του μετριάζουν τό ἔλλειμμα τοῦ ἐμπορικοῦ ἰσοζυγίου (βλ. πίνακα 57).

104. Ἡ πνευματική ζωή.

Ὅλοι σχεδόν οἱ Ἕλληνες εἶναι χριστιανοί ὀρθόδοξοι. Πολύ λίγοι Ἕλληνες εἶναι καθολικοί (κυρίως στίς Κυκλάδες), μωαμεθανοί (οἱ Τοῦρκοι τῆς Δ. Θράκης καί τῶν Δωδεκανήσων) καί ἰουδαῖοι.

Ἡ παιδεία διακρίνεται σέ ἀνώτατη, ἀνώτερη, μέση καί στοιχειώδη καί παρέχεται δωρεάν σέ ὅλες τίς βαθμίδες της. Γιά ὅλους τούς Ἕλ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ληνες καθορίστηκε ὅτι ἡ ὑποχρεωτική παιδεία διαρκεῖ ἐννιά χρόνια. Ἡ Ἀνώτατη Ἐκπαίδευση διαθέτει πέντε πανεπιστήμια (Ἀθηνῶν, Θεσσαλονίκης, Ἰωαννίνων, Πατρῶν, Θράκης), τό Μετσόβιο Πολυτεχνεῖο καί 13 ἄλλες Ἀνώτατες Σχολές (Βιομηχανική, Γεωπονική, Πάντειος κ.ἄ.). Ἡ Ἀνώτερη Ἐκπαίδευση διαθέτει διάφορες ἐπαγγελματικές σχολές. Ἡ Μέση Ἐκπαίδευση ἔχει σχολεῖα πού παρέχουν γενική ἤ ἐπαγγελματική μόρφωση (Γυμνάσια καί Λύκεια, Ἐπαγγελματικές Σχολές). Γιά τή Στοιχειώδη Ἐκπαίδευση ὑπάρχουν τά Δημοτικά σχολεῖα καί γιά τήν προσχολική ἀγωγή ὑπάρχουν τά Νηπιαγωγεῖα. Ἐκτός ἀπό τά παραπάνω ὑπάρχει καί ἡ Εἰδική Ἐκπαίδευση, στήν ὁποία ἀνήκουν οἱ στρατιωτικές σχολές, οἱ εἰδικές σχολές γιά διάφορους κλάδους τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν, οἱ θρησκευτικές σχολές κ.ἄ. Ἀνώτατη ἐκκλησιαστική ἀρχή εἶναι ἡ Ἱερά Σύνοδος. Τήν ἀνώτατη ἐποπτεία στήν κίνηση τῶν γραμμάτων, τῆς τέχνης καί τῆς ἐπιστήμης ἀσκεῖ ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν.

105. Ἡ κοινωνική ἀντίληψη καί ἀσφάλιση.

Γιά τήν προστασία τῆς δημόσιας ὑγείας καί τήν παροχή ἰατρικῆς περιθάλψεως στίς πιό ἄπορες τάξεις ὑπάρχουν δημόσιες καί δημοτικές ὑπηρεσίες, ἰατρεῖα καί νοσοκομεῖα. Γιά τήν προστασία τῶν ἐργαζομένων τό Κράτος ἔχει λάβει διάφορα μέτρα, πού καθορίζουν τίς ὧρες καί τούς ὅρους ἐργασίας, τό κατώτατο ὅριο τοῦ ἡμερομίσθιου, τήν προστασία τῶν ἐπαγγελμάτων, τήν εὕρεση ἐργασίας, τίς συλλογικές συμβάσεις κ.ἄ. Πολύ μεγάλη ἐθνική ἀποστολή ἐκπληρώνουν τό Ἵδρυμα Κοινωνικῶν Ἀσφαλίσεων (ΙΚΑ) καί ὁ Ὀργανισμός Γεωργικῶν Ἀσφαλίσεων (ΟΓΑ). Κατά τό 1974 ἀπό τό Κράτος καί τούς Ὀργανισμούς Ἀσφαλίσεων διατέθησαν 55 δισεκατομμύρια δραχμές.

Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΖΩΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

106. Ἡ ἐξέλιξη τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας.

Ὅταν ἡ Ἑλλάδα ἔγινε ἐλεύθερο Κράτος, ἡ οἰκονομική ζωή τῆς χώρας ἦταν σέ ἄθλια κατάσταση, ἐξαιτίας τῆς μακροχρόνιας δουλείας καί τοῦ σκληροῦ ἀγώνα γιά τήν ἀπόκτηση τῆς ἀνεξαρτησίας της. Ὁ Καποδίστριας ἀπό τήν πρώτη στιγμή ἐπιδίωξε τήν ἀνόρθωση τῆς οἰ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

κονομικῆς ζωῆς τῆς χώρας, ἀλλά ἡ δολοφονία του ἀνέκοψε αὐτή τήν προσπάθεια καί ἡ ἐθνική οἰκονομία ἐγκαταλείφθηκε στήν τύχη της. Ὡς τίς ἀρχές τοῦ εἰκοστοῦ αἰώνα δέν ἔγινε καμιά σοβαρή καί σταθερή προσπάθεια γιά τή βελτίωση τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας καί δέν ἐπιδιώχτηκε συστηματικά ἡ ἐξυπηρέτηση τῶν ἀναγκῶν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ μέ τήν ἀνάπτυξη τῆς ἐθνικῆς παραγωγῆς.

Ἀπό τίς ἀρχές ὅμως τοῦ εἰκοστοῦ αἰώνα ἄρχισε ἡ ἐπέμβαση τοῦ Κράτους (κρατικός παρεμβατισμός) στήν ἐθνική οἰκονομία. Ἔτσι γιά τήν παρακολούθηση, καθοδήγηση καί προστασία τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας δημιουργήθηκαν εἰδικές δημόσιες ὑπηρεσίες (εἰδικά ὑπουργεῖα, εἰδικές σχολές κ.λ.), ἔγιναν εἰδικοί νόμοι καί ἐφαρμόστηκαν προστατευτικά δασμολόγια. Μέ τά μέτρα αὐτά ἡ ἐθνική οἰκονομία μπῆκε στό δρόμο γιά τήν ἀνασυγκρότησή της. Κατά τήν περίοδο 1923 - 1940 ἡ ἑλληνική οἰκονομία σημείωσε ταχύτατη ἀνάπτυξη ἐξαιτίας τῶν ἑξῆς γεγονότων: οἱ πόλεμοι σταμάτησαν, ὁ πληθυσμός τῆς χώρας αὐξήθηκε κατά ἕνα ἑκατομμύριο μέ τούς πρόσφυγες, ἡ μετανάστευση περιορίστηκε, εἰσέρευσαν στή χώρα μεγάλα κεφάλαια μέ τή μορφή δανείων (προσφυγικά, παραγωγικά, τραπεζικά, βιομηχανικά) καί τέλος γιατί τό Κράτος ἄρχισε νά ἐκτελεῖ μεγάλα παραγωγικά ἔργα (ὁδοποιία, ἀποξήρανση ἑλῶν, πότισμα ἐδαφῶν, οἰκοδόμιση προσφυγικῶν συνοικισμῶν, σχολείων κ.ἄ.). Κατά τήν πολεμική περίοδο 1940 - 1948 ἡ ἐθνική οἰκονομία ἐξαρθρώθηκε. Ἀλλά μετά τό 1948 ἄρχισε πάλι μιά ταχύτατη ἀνάπτυξη τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας, ἡ ὁποία καθοδηγεῖται μεθοδικά καί προστατεύεται ἀποτελεσματικά ἀπό τό Κράτος.

107. Ἡ γεωργία.

α) Ἡ σημασία καί ἡ ἐξέλιξη τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς. Ἡ γεωργία ἀποτελεῖ τό σημαντικότερο κλάδο τῆς ἐθνικῆς μας οἰκονομίας, γιατί:

1) ἀπασχολεῖ τό μεγαλύτερο τμῆμα τοῦ ἐνεργοῦ πληθυσμοῦ τῆς χώρας·

2) τό εἰσόδημα ἀπό τή γεωργική παραγωγή εἶναι μεγαλύτερο ἀπό κάθε ἄλλο εἰσόδημα (πάνω ἀπό τό ἕνα τέταρτο τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος) καί

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

3) τά γεωργικά προϊόντα ἀποτελοῦν τή βάση τοῦ ἐξαγωγικοῦ μας ἐμπορίου.

Ἀπό τό 1929 ὥς σήμερα ἡ γεωργία σημείωσε σημαντική ἀνάπτυξη, πού ὀφείλεται στήν ἀγροτική πολιτική τοῦ Κράτους. Μέ τήν πολιτική αὐτή αὐξήθηκε ἡ ἔκταση τῶν ἐδαφῶν πού καλλιεργοῦνται καί αὐξήθηκε ἡ ἔνταση τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς. Ἡ αὔξηση τῶν ἐκτάσεων πού καλλιεργοῦνται κατορθώθηκε μέ τήν ἐκτέλεση μεγάλων ἐγγειοβελτιωτικῶν ἔργων, μέ τά ὁποῖα ἀποκαλύφθηκαν καινούρια ἐδάφη καί ἄλλες μεγάλες ἐκτάσεις προστατεύτηκαν ἀπό τίς πλημμύρες. Ἔτσι, ἐνῶ τό 1929 ἡ καλλιεργούμενη ἔκταση ἦταν 23 ἑκατομμύρια στρέμματα, τό 1974 ἔφτανε σέ 35,7 ἑκατομμύρια στρέμματα. Ἡ ἔνταση τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς αὐξήθηκε κυρίως γιά τούς ἑξῆς δύο λόγους: Ἡ ἀγροτική μεταρρύθμιση (ἀποκατάσταση ἀκτημόνων γεωργῶν) αὔξησε τό ἐνδιαφέρον τοῦ γεωργοῦ γιά τήν ἀπόδοση τοῦ ἀγροῦ, πού ἦταν πιά δικός του. Μέ τήν ἵδρυση τῆς Ἀγροτικῆς Τράπεζας ἀναπτύχθηκε ἡ ἀγροτική πίστη, πού ἔδωσε στό γεωργό τά μέσα νά βελτιώσει τήν καλλιέργεια. Μέ τήν ἀγροτική μεταρρύθμιση ἀπόκτησαν γεωργικό κλῆρο 270 χιλιάδες ἀγροτικές οἰκογένειες. Ἡ ἀγροτική Τράπεζα χορηγεῖ στούς ἀγρότες μέ εὐνοϊκούς ὅρους καλλιεργητικά δάνεια, μηχανήματα καί λιπάσματα, παρέχει ὁδηγίες γιά τήν καλλιέργεια καί συγκεντρώνει ὁρισμένα βασικά γεωργικά προϊόντα, γιά νά ἐξασφαλίσει στούς παραγωγούς ἱκανοποιητικές τιμές. (π.χ. γίνεται συγκέντρωση σιταριοῦ, καπνοῦ, σταφίδας, λαδιοῦ).

Κατά τήν ἀγροτική ἀπογραφή τοῦ 1971 βρέθηκε ὅτι ὁ ἀριθμός τῶν ἀγροτικῶν οἰκογενειῶν εἶναι λίγο παραπάνω ἀπό ἕνα ἑκατομμύριο (1.047.260). Ἔτσι σέ κάθε ἀγροτική οἰκογένεια ἀντιστοιχεῖ κατά μέσο ὅρο ἔκταση ἴση μέ 35 στρέμματα. Ἀλλά ἡ ἔκταση αὐτή δέν εἶναι ἀρκετή γιά νά καλύψει τίς ἀνάγκες τῆς ἀγροτικῆς οἰκογένειας, πού κατά μέσο ὅρο ἀποτελεῖται ἀπό τέσσερα ὥς πέντε μέλη.

β) Ἡ γεωργική παραγωγή

Ἀπό τήν καλλιεργούμενη ἔκταση τό ἕνα τέταρτο διατίθεται γιά τήν καλλιέργεια τοῦ σιταριοῦ (πίνακας 45). Μεταπολεμικά ἔγινε ἀπόπειρα νά αὐξηθεῖ ἡ καλλιέργεια τοῦ ρυζιοῦ, ἀλλά τελικά ἡ καλλιέργεια αὐτή δέν θεωρήθηκε συμφέρουσα. Ἀντίθετα ἡ καλλιέργεια τοῦ βαμβακιοῦ ἀποδείχτηκε ἐξαιρετικά συμφέρουσα καί γι' αὐτό συνεχῶς

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΙΝΑΚΑΣ 45

1974. Ἡ γεωργική παραγωγή

Γεωργικά προϊόντα	Καλλιεργούμενες ἐκτάσεις (χιλιάδες στρέμματα)	Παραγωγή (χιλιάδες τόνοι)
Σιτάρι	9.190	2.142
Καλαμπόκι	1.280	455
Κριθάρι	4.070	933
Ρύζι	210	107
Φασόλια	220	40
Πατάτες	560	755
Βαμβάκι	1.530	367
Καπνός	830	85
Ζαχαρότευτλα	250	1.380
Σταφίδες	827	180
Ἐπιτραπέζια σταφύλια	193	203
Κρασί	1.166	486
Ἑσπεριδοειδή	435	778
Σύκα ξερά	8	23
Ἐλαιόλαδο	5.350	240

ΠΙΝΑΚΑΣ 46

Ἡ ἐξέλιξη τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς

Ἔκταση καί παραγωγή κατά τό 1928 καί τό 1971

Καλλιέργειες	Ἔκταση (χιλιάδες στρέμματα)		Παραγωγή (χιλιάδες τόνοι)	
	1928	1971	1928	1971
Σιτάρι	5.380	9.770	356	2.950
Ὄσπρια	500	828	23	87
Καπνός	931	910	58	88
Βαμβάκι	154	1.390	11	360
Σταφίδα	657	827	171	141
Ἀμπέλια	1.317	1.388	343	646

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἐπεκτείνεται. Ἡ καλλιέργεια ὀπωρικῶν ἐπεκτείνεται καί βελτιώνεται, γιατί μπορεῖ νά ἀποδώσει, χάρη στίς καινούριες μεθόδους πού ἐφαρμόζονται γιά τή διατήρηση καί τή μεταφορά τῶν νωπῶν καρπῶν. Κατά τά τελευταῖα χρόνια ἄρχισε ἡ καλλιέργεια ζαχαρότευτλων γιά τήν παραγωγή ζάχαρης καί ἡ παραγόμενη σήμερα ζάχαρη καλύπτει ὅλη τήν ἐσωτερική κατανάλωση. Στόν πίνακα 45 ἀναλύεται ἡ γεωργική παραγωγή καί φαίνονται οἱ καλλιεργούμενες ἐκτάσεις καί οἱ ποσότητες πού παράγονται ἀπό τό καθένα εἶδος τῶν γεωργικῶν προϊόντων. Στόν πίνακα 46 φαίνεται ἡ αὔξηση τῶν καλλιεργούμενων ἐκτάσεων καί ἡ αὔξηση τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς. Ἡ αὔξηση τῆς παραγωγῆς ὀφείλεται στήν αὔξηση τῶν καλλιεργούμενων ἐκτάσεων, ἀλλά καί στό ὅτι ἐφαρμόζονται βελτιωμένες καί συγχρονισμένες μέθοδοι καλλιέργειας.

108. Ἡ κτηνοτροφία.

Γιά πολλά χρόνια ἡ κτηνοτροφία στήν Ἑλλάδα ἦταν νομαδική καί δέν συνδυαζόταν μέ τή γεωργία. Ἡ ἐγκαθίδρυση ὅμως τῆς μικρᾶς χωρικῆς ἰδιοκτησίας καί ἡ ὀργάνωση τῆς ἀγροτικῆς ἀσφάλειας συνε-

ΠΙΝΑΚΑΣ 47

Ἡ κτηνοτροφία

(Ἀπογραφή 1971, ἀριθμός κεφαλιῶν)

Μεγάλα ζῶα		Μικρά ζῶα	
Ἄλογα	216.000	Πρόβατα	7.686.000
Μουλάρια	170.000	Γίδες	4.185.000
Ὄνοι	345.000	Χοῖροι	635.000
Βόδια	986.000	Πτηνά	27.000.000
Βουβάλια	10.000		

ΠΙΝΑΚΑΣ 48

1974. Ἡ παραγωγή κτηνοτροφικῶν προϊόντων

(τόνοι)

Κρέας	435.820	Αὐγά	102.340
Γάλα	1.629.970	Μαλλί	8.990
Τυρί	136.580	Μέλι	8.540
Βούτυρο	6.740		

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τέλεσαν στό νά ἀνατπυχθεῖ στή χώρα μας ἡ οἰκόσιτη κτηνοτροφία, πού εἶναι συμπλήρωμα τῆς γεωργίας. Ἡ κτηνοτροφική παραγωγή δέν καλύπτει τίς ἀνάγκες τῆς χώρας καί γι' αὐτό εἰσάγονται ἀπό τό ἐξωτερικό σημαντικές ποσότητες κτηνοτροφικῶν προϊόντων, κρέας, γάλα, τυρί, βούτυρο). Μεταπολεμικά ἡ κτηνοτροφία ἀναπτύσσεται μεθοδικά. Σήμερα ὑπάρχουν μεγάλες καί συγχρονισμένες ἐγκαταστάσεις, στίς ὁποῖες ἐκτρέφονται συστηματικά διάφορα ζῶα (βοοειδή, χοῖροι, κότες, κουνέλια). Μέ τά διάφορα μέτρα, πού παίρνει τό Κράτος, ἡ κτηνοτροφική παραγωγή διαρκῶς αὐξάνει. Σέ ὁρισμένες περιοχές (Ἔβρος, Πέλλα, Κιλκίς, Λάρισα) εἶναι ἀναπτυγμένη ἡ σηροτροφία (μεταξοσκώληκες). Στούς πίνακες 47 καί 48 ἀναφέρονται ὁ ἀριθμός τῶν ζώων πού ἐκτρέφονται καί ἡ παραγωγή κτηνοτροφικῶν προϊόντων.

109. Ἡ ἁλιεία.

Ἀρχικά στή χώρα μας ἡ ἁλιεία γινόταν κατά πρωτόγονο τρόπο καί μέ παλιές μεθόδους, μεταπολεμικά ὅμως ὀργανώθηκε μεθοδικά. Σήμερα ὑπάρχουν πάνω ἀπό δυόμισι χιλιάδες μηχανοκίνητα σκάφη (2.711) καί ἀρκετά ἀπό αὐτά (57) ψαρεύουν στήν ἀνοιχτή θάλασσα. Σέ ὅλες τίς χῶρες ἡ μεγάλη ἁλιευτική παραγωγή προέρχεται ἀπό τά ψάρια πού μεταναστεύουν. Γι' αὐτό μεταπολεμικά γίνονται συστηματικές μελέτες στίς ἑλληνικές θάλασσες, ἀπό τίς ὁποῖες περνοῦν μεταναστευτικά κοπάδια ψαριῶν τῆς Μεσογείου. Ἡ ἁλιευτική παραγωγή δέν εἶναι ἀκόμα ἱκανή νά καλύψει τίς ἀνάγκες τῆς χώρας καί γι' αὐτό εἰσάγονται σημαντικές ποσότητες ἀπό ἁλιευτικά προϊόντα. Κατά τό 1973 ἡ ἁλιευτική παραγωγή ἔφτασε σέ 95 χιλιάδες τόνους.

Ἡ σπογγαλιεία ἀπασχολεῖ λίγα μόνον ἄτομα (περίπου 335) καί κατά τό 1974 ἀπέδωσε 39 τόνους σφουγγάρια.

110. Τά δάση.

Τά δάση ἔχουν ἔκταση 24 ἑκατομύρια στρέμματα, δηλαδή ἀποτελοῦν μόνο τά 18% ἀπό τήν ὁλική ἐπιφάνεια τῆς χώρας. Ἄλλοτε τά δάση εἶχαν πολύ μεγαλύτερη ἔκταση (τό 1836 σκέπαζαν τά 49% τῆς ἐπιφάνειας τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους). Ἡ ραγδαία ἐλάττωση τῶν δασῶν ὀφείλεται κυρίως στούς ἐμπρησμούς, πού προκαλοῦνται γιά νά δημιουργηθοῦν περιοχές κατάλληλες γιά βοσκή ζώων. Ἀπό πολλά ὅμως

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

χρόνια τό Κράτος καταβάλλει μεγάλες προσπαθειες γιά τή διαφύλαξη τῶν δασῶν καί τήν ἀναδάσωση μεγάλων ἐκτάσεων. Τά μεγαλύτερα δάση σκεπάζουν τήν κεντρική ὀροσειρά τῆς χώρας (Γράμμος - Πίνδος - Ταΰγετος). Τά περισσότερα δάση ἀνήκουν στό Κράτος (63%) καί τά ἄλλα (37%) εἶναι κοινοτικά, μοναστηριακά καί ἰδιωτικά. Ἡ δασική παραγωγή (πίνακας 49) δέν ἐπαρκεῖ γιά τίς ἀνάγκες τῆς χώρας. Ἐπειδή στά ἀστικά κέντρα δέν χρησιμοποιοῦνται πιά ξυλοκάρβουνα γι' αὐτό αὐξήθηκε ἡ παραγωγή τεχνικῆς ξυλείας.

Γιά τήν προστασία καί τήν αὔξηση τῶν ἑλληνικῶν δασῶν, πού εἶναι πολύτιμος παράγοντας τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας, ἐφαρμόζονται διάφορα μέτρα, ἀπό τά ὁποῖα σπουδαιότερα εἶναι τά ἑξῆς:

α) Ἀναδάσωση μεγάλων ἐκτάσεων.

β) Ἀναδιοργάνωση τῆς κτηνοτροφίας, ὥστε αὐτή νά μήν ἐμποδίζει τή διατήρηση καί ἀνάπτυξη τοῦ δάσους.

γ) Περιορισμός τῆς σπατάλης ξύλων, πού κάνουν οἱ χωρικοί γιά τίς οἰκιακές ἀνάγκες τους. Ὑπολογίζεται ὅτι μιά μεγάλη ποσότητα ξυλείας χρησιμοποιεῖται ἀπό τούς χωρικούς ὡς καυσόξυλα. Γιά νά περιοριστεῖ αὐτή ἡ σπατάλη προτείνεται νά ἐφοδιαστοῦν οἱ χωρικοί μέ εἰδικές θερμάστρες, πού ἔχουν τριπλή χρήση (θέρμανση, μαγειρική, ἀρτοποιΐα),

δ) Συμπλήρωση τοῦ δικτύου τῶν δασικῶν ὁδῶν.

ΠΙΝΑΚΑΣ 49

1972. Ἡ δασική παραγωγή

Ξυλεία οἰκοδομική	444.230 m^3
Καυσόξυλα	592.300 τόνοι
Ξυλοκάρβουνα	9.480 τόνοι
Ρητίνη	20.390 τόνοι

III. Ὁ ὀρυκτός πλοῦτος.

Κατά τίς ὑπάρχουσες ἐνδείξεις ὁ ὀρυκτός πλοῦτος τῆς χώρας δέν εἶναι ἀσήμαντος. Μεταπολεμικά ἄρχισε συστηματική ἔρευνα τοῦ ἑλληνικοῦ ὑπεδάφους ἀπό τό Γεωλογικό Ἰνστιτοῦτο Ἀπό τίς ὀρυκτές πηγές ἐνέργειας ἄφθονος ὑπάρχει ὁ λιγνίτης, πού σήμερα χρησιμοποιεῖται στά θερμοηλεκτρικά ἐργοστάσια τοῦ Ἀλιβερίου, τῆς Πτολεμαΐ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

δας καὶ τῆς Μεγαλοπόλεως. Τελευταῖα κοντά στή Θάσο ἀνακαλύφθηκαν σπουδαλάσσια κοιτάσματα πετρελαίου. Τά σπουδαιότερα μεταλλεύματα εἶναι τοῦ ἀργιλίου, τοῦ νικελίου καί τοῦ μαγνησίου (πίνακας 50). Μεγάλες ποσότητες ἀπό τά παραγόμενα μεταλλεύματα ἐξάγονται σέ ἄλλες χῶρες. Ἀλλά ἡ ἐξαγωγή ἀκατέργαστων μεταλλευμάτων ἀποτελεῖ σπατάλη τοῦ ἐθνικοῦ πλούτου καί γι' αὐτό τά τελευταῖα χρόνια μερικά μεταλλεύματα ὑποβάλλονται σέ μιά πρώτη ἐπεξεργασία μέ τήν ὁποία ἐμπλουτίζονται σέ μέταλλο.

Ἀπό τό ὑπέδαφος (πίνακας 51) ἐξάγονται ἀκόμα θεῖο (Μῆλος), σμύριδα (Νάξος), θηραϊκή γῆ (Θήρα) τάλκης (Τῆνος, Κρήτη), γύψος (Ζάκυνθος) κοί μεγάλη ποικιλία ἀπό μάρμαρα (Πεντέλη, Πάρος, Τῆνος, Ταίναρο). Ἡ ἀξία τῶν προϊόντων τοῦ ὑπεδάφους ἀντιπροσωπεύει σήμερα πολύ μικρό ποσοστό τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος (λιγότερο ἀπό 2%).

ΠΙΝΑΚΑΣ 50

1973. Ἡ παραγωγή φυσικῶν μεταλλευμάτων

(χιλιάδες τόνοι)

Σμύριδα	7
Μεταλλεύματα μαγγανίου	42
Χρωμίτης	43
Μεταλλεύματα νικελίου	1.849
Σιδηροπυρίτης (ἐμπλουτ.)	192
Βαρυτίνη	124
Βωξίτης	2.748
Λευκόλιθος	1.068
Λιγνίτης	13.212

ΠΙΝΑΚΑΣ 51

1973. Ἡ παραγωγή προϊόντων λατομείων

(χιλιάδες τόνοι)

Θηραϊκή γῆ	724
Γύψος	420
Καολίνης	76
Κίσσηρη (Ἐλαφρόπετρα)	755
Μάρμαρα	95.000 m^3

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

112. Ἡ παραγωγή ἠλεκτρικῆς ἐνέργειας.

Ἡ χώρα μας δέν ἔχει λιθάνθρακα καί πετρέλαιο καί γι' αὐτό εἰσάγουμε μεγάλες ποσότητες ἀπό αὐτά τά δύο καύσιμα. Ἀντίθετα ἡ χώρα μας διαθέτει πολλούς λιγνίτες καί ἀρκετές ἐκμεταλλεύσιμες ὑδατοπτώσεις. Ἡ συστηματική ἐκμετάλλευση τοῦ ἐνεργειακοῦ πλούτου τῆς χώρας ἄρχισε μετά τό 1948, γιατί τότε καταστρώθηκε ἕνα ὁλοκληρωμένο σχέδιο γιά τήν ἀναδιοργάνωση τῆς ἐθνικῆς μας οἰκονομίας. Σήμερα λειτουργοῦν θερμοηλεκτρικά ἐργοστάσια (Κερατσίνι, Ἀλιβέρι, Πτολεμαΐδα, Μεγαλόπολη) καί ὑδροηλεκτρικά ἐργοστάσια (Λάδωνας, Ἄγρα, Λοῦρος, Μέγδοβας). Ἡ ἐκμετάλλευση σέ μεγάλο βαθμό τοῦ ἐνεργειακοῦ πλούτου τῆς χώρας (λιγνίτες, ὑδατοπτώσεις) χαρακτηρίζεται μέ τόν ὅρο «ἔργα ἐξηλεκτρισμοῦ». Μέ τά ἔργα αὐτά ἐπιδιώκεται νά αὐξηθεῖ ἡ παραγωγή ἀγαθῶν, νά περιοριστεῖ ἡ ἀνεργία, νά ἐλαττωθεῖ τό ἔλλειμμα τοῦ ἐμπορικοῦ ἰσοζυγίου καί γενικά νά ὑψωθεῖ τό βιοτικό ἐπίπεδο τοῦ λαοῦ.

Ἡ ἐξέλιξη τῆς παραγωγῆς ἠλεκτρικῆς ἐνέργειας εἶναι ραγδαία. Κατά τό 1975 ἡ παραγωγή ἠλεκτρικῆς ἐνέργειας ἔφτασε τά 14,6 δισεκατομμύρια κιλοβατώρια. Τά τρία τέταρτα τῆς παραγόμενης σήμερα ἠλεκτρικῆς ἐνέργειας προέρχονται ἀπό τά θερμοηλεκτρικά ἐργοστάσια καί μόνο τό ἕνα τέταρτο προέρχεται ἀπό τά ὑδροηλεκτρικά ἐργοστάσια.

113. Ἡ βιομηχανία.

Ἡ Ἑλληνική βιομηχανία ἔχει σκοπό νά ἐξυπηρετήσει τίς ἀνάγκες τῆς χώρας. Ἡ ἐξαγωγή βιομηχανικῶν προϊόντων εἶναι ἀκόμα μικρή (9% ἀπό τό σύνολο τῆς βιομηχανικῆς παραγωγῆς). Τά τελευταῖα χρόνια χρησιμοποιοῦνται διαρκῶς περισσότερες ἐγχώριες πρῶτες ὕλες. Αὐτό τό γεγονός εἶναι σημαντικό, γιατί ἡ ἑλληνική βιομηχανία παύει νά ἔχει ἐξάρτηση ἀπό τό ἐξωτερικό καί γίνεται βιομηχανία ἀνώτερης μορφῆς.

Ἡ βιομηχανία εἶναι συγκεντρωμένη στά μεγάλα ἀστικά κέντρα, στά μεγάλα λιμάνια καί κοντά στά ἐργοστάσια πού παράγουν ἠλεκτρική ἐνέργεια. Μεταπολεμικά ἡ βιομηχανία μας σημειώνει πολύ γρήγορη ἀνάπτυξη (σχ. 7). Οἱ μεταλλουργικές βιομηχανίες εἶναι λίγες καί κάνουν μόνο ἐμπλουτισμό καί ἐκκαμίνευση σέ ὁρισμένα μεταλλεύματα.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Οἱ μηχανολογικές βιομηχανίες ἀσχολοῦνται κυρίως μέ ἐπισκευές καὶ εἶναι συγκεντρωμένες στόν Πειραιά, τή Θεσσαλονίκη καί τό Βόλο. Οἱ οἰκοδομικές βιομηχανίες εἶναι ἀρκετά ἀναπτυγμένες καί ἡ παραγωγή τους καλύπτει τίς ἀνάγκες τῆς χώρας. Ἀπό τούς πιό ζωηρούς κλάδους τῆς ἐθνικῆς μας βιομηχανίας εἶναι οἱ βιομηχανίες τροφίμων, ποτῶν, καπνοῦ, οἱ χημικές καί κλωστοϋφαντουργικές βιομηχανίες.

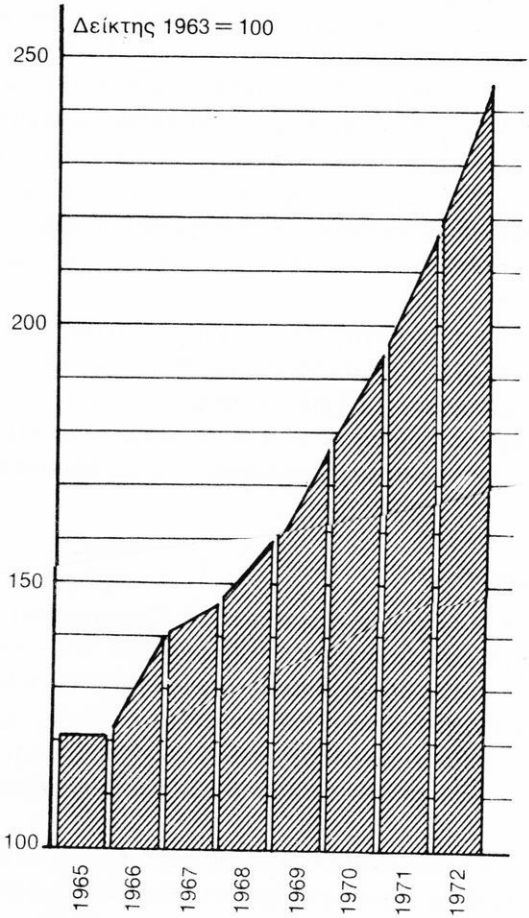

Σχ. 7. Ἡ ἐξέλιξη τῆς βιομηχανικῆς παραγωγῆς στήν Ἑλλάδα (Στοιχεῖα ΟΗΕ).

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Κατά τά τελευταῖα χρόνια λειτουργοῦν στή χώρα μας διυλιστήρια πετρελαίου, ναυπηγεῖα, τό ἐργοστάσιο ἀζωτούχων λιπασμάτων (Πτολεμαΐδα) καί ἐργοστάσια παραγωγῆς ζάχαρης. Ἡ βιομηχανική παραγωγή ἀντιπροσωπεύει περίπου τό ἕνα πέμπτο (20 %) τοῦ ἐθνικοῦ μας εἰσοδήματος

114. Οἱ μεταφορές.

Τό ὁδικό δίκτυο τῆς χώρας (1974) ἔχει μῆκος 36.500 χιλιόμετρα. Γιά τίς ὁδικές μεταφορές, χρησιμοποιοῦνται 648 χιλιάδες αὐτοκίνητα (ἐπιβατικά, φορτηγά, λεωφορεῖα). Τό ὁδικό δίκτυο συνεχῶς ἐπεκτείνεται καί συγχρονίζεται. Τό σιδηροδρομικό δίκτυο ἔχει μῆκος 2.540 χιλιόμετρα. Οἱ ἐναέριες μεταφορές ἐξυπηρετοῦνται ἀπό τήν Ὀλυμπιακή Ἀεροπορία, πού κατά τό 1974 διάνυσε 7,5 περίπου ἑκατομμύρια χιλιόμετρα πάνω σέ γραμμές ἐσωτερικοῦ, 25 ἑκατομμύρια χιλιόμετρα πάνω σέ γραμμές ἐξωτερικοῦ καί μετέφερε συνολικά 2,3 ἑκατομμύρια ἐπιβάτες. Ἡ χώρα μας βρίσκεται στή διασταύρωση μεγάλων διεθνῶν ἀεροπορικῶν γραμμῶν κι ἔτσι συνδέεται μέ ὅλες τίς πόλεις τοῦ κόσμου.

Τή ναυτιλιακή κίνηση συγκεντρώνει κυρίως τό λιμάνι τοῦ Πειραιᾶ. Κατά τό 1974 τά πλοῖα πού κατέπλευσαν σέ ὅλα τά λιμάνια τῆς χώρας εἶχαν χωρητικότητα 105 ἑκατομμύρια κόρους. Ἀπό αὐτή τή χωρητικότητα πάνω ἀπό τό ἕνα τέταρτο ἀντιστοιχεῖ στό λιμάνι τοῦ Πειραιᾶ (πίνακας 52).

Οἱ τηλεπικοινωνίες ἐξυπηρετοῦνται ἀπό εἰδικές ὑπηρεσίες, ταχυδρομικές, τηλεγραφικές, τηλεφωνικές (τό 1974 λειτουργοῦσαν 1.862.000 τηλεφωνικές συσκευές).

ΠΙΝΑΚΑΣ 52

1974. Ἡ κίνηση τῶν λιμανιῶν

(Χωρητικότητα σέ ἑκατομμύρια κόρους τῶν πλοίων πού μπῆκαν στό λιμάνι)

Λιμάνι		Λιμάνι	
Πειραιάς	23,4	Ἡράκλειο	3,3
Ἐλευσίνα	8,0	Αἴγινα	3,3
Θεσσαλονίκη	4,6	Χίος	2,5
Κέρκυρα	3,8	Ρόδος	1,8
Πάτρα	3,8	Βόλος	1,3
Σύνολο Ἑλληνικῶν λιμανιῶν 104,7 ἑκατομμύρια κόροι			

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

115. Ὁ ἑλληνικός ἐμπορικός στόλος.

Κατά τό 1938 ἡ δύναμη τῆς ἐμπορικῆς ναυτιλίας μας ἦταν 607 ἀτμόπλοια, πού εἶχαν χωρητικότητα περίπου 1,9 ἑκατομμύρια κόρους, καί τα 97% ἦταν φορτηγά πλοῖα. Οἱ ἀπώλειες τῆς ἐμπορικῆς ναυτιλίας στή διάρκεια τοῦ πολέμου ἔφτασαν σέ 305 πλοῖα πού εἶχαν χωρητικότητα 1,2 ἑκατομμύρια κόρους, δηλαδή στόν πόλεμο χάσαμε πάνω ἀπό τό μισό ἐμπορικό μας στόλο. Ἀλλά μετά τόν πόλεμο ἡ ἀνάπτυξη τῆς ἐμπορικῆς μας ναυτιλίας ἦταν ραγδαία καί τό 1976 ἡ δύναμη τοῦ στόλου ἔφτασε σέ 3.500 πλοῖα μέ χωρητικότητα 30 ἑκατομμύρια κόρους (πίνακας 53). Ἡ σημερινή ἐμπορική μας ναυτιλία ἀποτελεῖται κατά τά δύο τρίτα ἀπό νέα πλοῖα πού ἔχουν ἡλικία κάτω ἀπό 15 ἔτη (πίνακας 54). Ἐκτός ἀπό τά πλοῖα πού ἔχουν τήν ἑλληνική σημαία, πολλά πλοῖα, μέ σημαντική χωρητικότητα ἀνήκουν σέ ἕλληνες πλοιοκτῆτες, ἔχουν ὅμως ξένη σημαία καί κυρίως τίς τέσσερις «σημαῖες εὐκολίας» (Λι-

ΠΙΝΑΚΑΣ 53

1974. Ἡ σύνθεση τοῦ ἐμπορικοῦ στόλου

Εἶδος πλοίων	Ἀριθμός πλοίων	Χωρητικότητα (χιλιάδες κόροι)
Φορτηγά καί τάνκερ	2.620	23.238
Ἐπιβατικά	301	753
Διάφορα	224	89
Σύνολο	3.145	24.080

ΠΙΝΑΚΑΣ 54

1974. Ἡ ἡλικία τῶν πλοίων

(Ἀναλογία πάνω στήν ὁλική χωρητικότητα, %)

Ἡλικία (σέ ἔτη)	1938	1974
Κάτω ἀπό 15	8,9	63,4
15 — 30	86,2	32,3
30 καί πάνω	4,9	4,3
Σύνολο	100 %	100 %

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

βερίας, Παναμᾶ, Κοσταρίκας καί Ὀνδούρας). Μεταπολεμικά ἡ ἐμπορική ναυτιλία, πού ἀνήκει σέ ἕλληνες πλοιοκτῆτες ἐξελίσσεται πολύ γρήγορα. Ἡ ἀνάπτυξη τῆς ἐμπορικῆς μας ναυτιλίας ἀποτελεῖ σημαντικό παράγοντα τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς τῆς χώρας, γιατί ἀπασχολεῖ μεγάλο ἀριθμό ἀτόμων (περίπου 60 χιλιάδες) καί γιατί τά ναυτιλιακά ἐμβάσματα καλύπτουν ἕνα μέρος ἀπό τό ἔλλειμμα τοῦ ἐμπορικοῦ ἰσοζυγίου.

116. Ὁ τουρισμός.

Ἡ χώρα μας μπορεῖ νά γίνει σημαντικό κέντρο τοῦ διεθνοῦς τουρισμοῦ, γιατί συνδυάζει μεγάλο ἀρχαιολογικό πλοῦτο καί πολλά ὡραῖα φυσικά τοπία. Ὁ τουρισμός ὠφελεῖ πολιτιστικά καί οἰκονομικά τή χώρα. Τό τουριστικό συνάλλαγμα πού εἰσρέει στή χώρα, καλύπτει ἕνα μέρος ἀπό τό ἔλλειμμα τοῦ ἐμπορικοῦ ἰσοζυγίου.

Γιά τήν ἀνάπτυξη τῆς τουριστικῆς κινήσεως δημιουργήθηκε ἰδιαίτερος ὀργανισμός (ΕΟΤ) καί καταβάλλονται συστηματικές προσπάθειες (γραφεῖα τουρισμοῦ στό ἐξωτερικό, ἀστυνομία τουρισμοῦ, ὀργάνωση διαφημίσεων καί ἐκθέσεων, ὀργάνωση τῶν συγκοινωνιῶν, συγχρονισμένα ξενοδοχεῖα, σχολές γιά τή μόρφωση κατάλληλου προσωπικοῦ κ.ἄ.). Κατά τά τελευταῖα χρόνια ἡ τουριστική κίνηση διαρκῶς αὐξάνει. Τό 1974 μπῆκαν στή χώρα μας τρία ἑκατομμύρια τουρίστες καί τό τουριστικό συνάλλαγμα ἔφτασε σέ 436 ἑκατομμύρια δολλάρια. Οἱ τουρίστες πού μπαίνουν στή χώρα μας προέρχονται κυρίως ἀπό τίς εὐρωπαϊκές χῶρες (50%) καί ἀπό τις Ἡν. Πολιτεῖες (20%). Μεταξύ τῶν τουριστῶν ὑπάρχουν καί Ἕλληνες, πού εἶναι ἐγκαταστημένοι στό ἐξωτερικό (πίνακας 55).

ΠΙΝΑΚΑΣ 55

Ἡ τουριστική κίνηση

Τουρίστες	1955	1975
Ἕλληνες ὑπήκοοι	24.380	1.005.820
Ξένοι ὑπήκοοι	184.000	3.108.082
Σύνολο	208.380	4.113.902

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

117. Τό ἐξωτερικό ἐμπόριο.

Ἡ Ἑλλάδα εἶναι κυρίως ἀγροτική χώρα, πού σήμερα προσπαθεῖ νά ἀναπτύξει τήν παραγωγική δραστηριότητά της. Ἑπομένως ἀναγκάζεται νά εἰσάγει διάφορα προϊόντα γιά τή συντήρηση τοῦ πληθυσμοῦ της καί γιά τήν ἀνάπτυξη τῆς οἰκονομίας της. Καί γιά νά καλύψει τίς εἰσαγωγές προσπαθεῖ συνεχῶς να αὐξήσει τίς ἐξαγωγές. Ἀπό τήν ἀξία, τῶν εἰσαγωγῶν περίπου τά 40% ἀναλογοῦν σέ βιομηχανικά προϊόντα μηχανήματα καί μεταφορικά μέσα, καί τά 11% σέ τρόφιμα. Ἀπό τήν ἀξία τῶν ἐξαγωγῶν περίπου τά 42% ἀναλογοῦν σέ εἴδη τῆς ἀγροτικῆς παραγωγῆς (καπνά, φροῦτα, ἐλαιόλαδο, ποτά, βαμβάκι, ξεροί καρποί). Ἡ χώρα μας προσπαθεῖ νά ἐξάγει τά προϊόντα της στίς βιομηχανικές χῶρες, πού ἔχουν ψηλό βιοτικό ἐπίπεδο καί ὁ πληθυσμός τους μπορεῖ νά ἀπορροφήσει τά πολύτιμα ἑλληνικά προϊόντα (πίνακας 56). Ἀπό τίς βιομηχανικές χῶρες πού εἶναι ἀγοραστές τῶν ἑλληνικῶν προϊόντων ἡ χώρα μας προμηθεύεται τά περισσότερα εἰσαγόμενα εἴδη. Ἔτσι περισσότερες ἀπό τίς μισές εἰσαγωγές γίνονται ἀπό τίς Ἡν. Πολιτεῖες, τή Μ. Βρετανία, τή Δ. Γερμανία, τή Γαλλία καί τήν Ἰταλία.

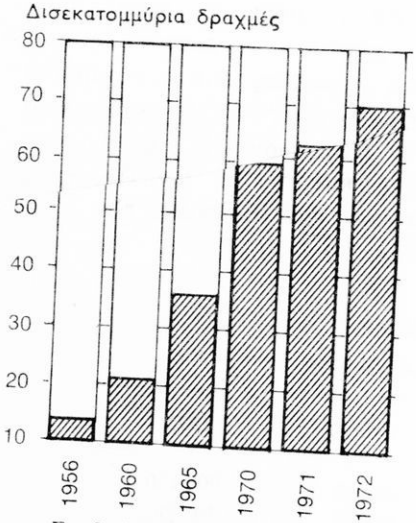

Σχ. 8. Ἡ ἐξέλιξη τῶν εἰσαγωγῶν (1965-1972).

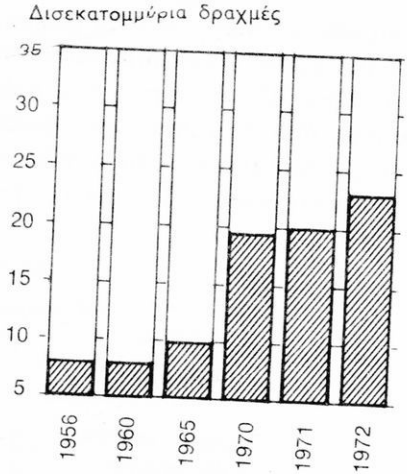

Σχ. 9. Ἡ ἐξέλιξη τῶν ἐξαγωγῶν (1965-1972).

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Κατά τό 1974 οἱ εἰσαγωγές ἔφτασαν σέ 132 δισεκατομμύρια δραχμές καί οἱ ἐξαγωγές ἔφτασαν σέ 61 δισεκατομμύρια δραχμές. Ἔτσι τό ἔλλειμμα τοῦ ἐμπορικοῦ ἰσοζυγίου ἔφτασε σέ 71 δισεκατομμύρια δραχμές. Τά σχήματα 8 καί 9 δείχνουν τήν ἐξέλιξη τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου.

118. Τό ἐμπορικό ἰσοζύγιο.

Στή χώρα μας οἱ πόροι ἀπό τίς ἐξαγωγές ποτέ δέν κάλυψαν τήν ἀξία τῶν εἰσαγωγῶν. Ἔτσι ἡ χώρα μας παρουσιάζει πάντοτε ἔλλειμμα ἐμπορικοῦ ἰσοζυγίου. Τό 1974 οἱ πόροι ἀπό τίς ἐξαγωγές κάλυψαν μόνο τά 46% ἀπό τήν ἀξία τῶν εἰσαγωγῶν. Μέρος ἀπό τό ἔλλειμμα τοῦ ἐμπορικοῦ ἰσοζυγίου τό καλύπτουν **οἱ ἄδηλοι πόροι.** Ἔτσι ὀνομάζονται

ΠΙΝΑΚΑΣ 56

1974. Τό ἐξωτερικό ἐμπόριο

(Ἀναλογία πάνω στήν ἀξία τῶν εἰσαγωγῶν καί ἐξαγωγῶν %)

Κατηγορίες	Εἰσαγωγές	Ἐξαγωγές
Τρόφιμα καί ζωντανά ζῶα	10,5	19,3
Ποτά καί καπνός	0,2	9,7
Πρῶτες ὕλες ἐκτός ἀπό καύσιμα	9,5	10,6
Ὀρυκτά καύσιμα, λιπαντικά	22,2	9,0
Ἔλαια καί λίπη	0,3	1,5
Βιομηχανικά εἴδη	17,8	34,6
Μηχανήματα καί ὑλικό μεταφορῶν	28,1	2,7

ΠΙΝΑΚΑΣ 57

1974. Οἱ ἄδηλοι πόροι

(χιλιάδες δολλάρια)

Μεταφορές	874.410
Μεταναστευτικά ἐμβάσματα	645.410
Τουριστικό συνάλλαγμα	435.990
Τόκοι ἑλληνικῶν κεφαλαίων	85.680
Ἄλλοι ἄδηλοι πόροι	321.460
Σύνολο ἄδηλων πόρων	2.362.950

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

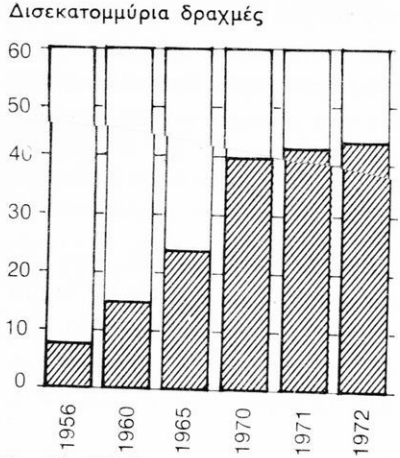

Σχ. 10. Τό ἔλλειμμα τοῦ ἐμπορικοῦ ἰσοζυγίου.

τά ναυτιλιακά ἐμβάσματα, τό τουριστικό συνάλλαγμα, τά ἔσοδα ἑλληνικῶν κεφαλαίων πού εἶναι τοποθετημένα στό ἐξωτερικό κ.λ. (πίνακας 57). Ἀλλά οἱ ἄδηλοι πόροι εἶναι παράγοντες ἀστάθμητοι καί μεταβλητοί. Γι' αὐτό καταβάλλονται μεγάλες προσπάθειες γιά νά αὐξηθεῖ ἡ παραγωγή, τόσο σέ ποσότητες, ὅσο καί σέ εἴδη, γιά νά καλυφθοῦν οἱ ἀνάγκες τῆς χώρας κι ἀκόμα γιά νά αὐξηθοῦν οἱ ἐξαγωγές. Στό σχῆμα 10 φαίνεται ἡ ἐξέλιξη τοῦ ἐλλείμματος τοῦ ἐμπορικοῦ ἰσοζυγίου.

119. Τό ἐθνικό εἰσόδημα.

Ἡ συνολική ἀξία τῶν ἀγαθῶν πού παράγονται καί τῶν ἀμοιβῶν ἐξαιτίας τῶν ὑπηρεσιῶν λέγεται **ἐγχώριο προϊόν.** Ἄν σ' αὐτό προστεθοῦν τά εἰσοδήματα ἀπό τό ἐξωτερικό, τότε τό ἄθροισμα πού προκύπτει λέγεται **ἐθνικό εἰσόδημα.** Κατά τά τελευταῖα χρόνια τό ἐθνικό εἰσόδημα διαρκῶς αὐξάνει. Αὐτή ἡ σταθερή αὔξηση τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος εἶναι δεῖγμα τῆς σταθερῆς ἀνόδου τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας. Στή διαμόρφωση τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος συμβάλλουν κατά:

17% ἡ γεωργία καί οἱ συναφεῖς κλάδοι,
20% ἡ βιομηχανία,
10% τό ἐμπόριο.

Ἔτσι οἱ τρεῖς αὐτοί κλάδοι τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας εἰσφέρουν σχεδόν τό μισό ἀπό ὁλόκληρο τό ἐθνικό εἰσόδημα (πίνακας 58). Τό 1974 τό ἐθνικό εἰσόδημα ἔφτασε σέ 537 δισεκατομμύρια δραχμές περίπου.

120. Ἡ διάρθρωση τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας.

Μετά τό δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο παρατηρεῖται συνεχής ἀνάπτυξη τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας. Ἡ ἀνάπτυξη αὐτή εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα τήν αἰσθητή βελτίωση τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΙΝΑΚΑΣ 58

1974. Τό ἐθνικό εἰσόδημα

(ἑκατομμύρια δραχμές)

Κλάδος	Ἀξία
1. Γεωργία, δάση, Ἁλιεία	101.350
2. Μεταλλεῖα, Ὀρυχεῖα, Ἁλυκές	6.850
3. Βιομηχανία	114.550
4. Ἐπιχειρήσεις Κοινῆς ὠφέλειας	7.700
5. Ἐκτέλεση ἔργων	37.850
6. Μεταφορές, Ἐπικοινωνίες	33.900
7. Ἐμπόριο, Τράπεζες, Ἀσφάλειες	83.550
8. Κατοικίες	35.300
9. Διοίκηση, Ὑπηρεσίες	97.800
Ἐγχώριο προϊόν	518.850
Εἰσοδήματα ἀπό ἀλλοδαπή	18.050
Ἐθνικό εἰσόδημα	536.900

Ἀπό τό 1948 προχωρεῖ συστηματικά ἡ ἀξιοποίηση τῶν πλουτοπαραγωγικῶν πηγῶν τῆς χώρας. Μεγάλα ἔργα ὑποδομῆς ἐγγυῶνται ὅτι θά ἀναπτυχθεῖ ἡ παραγωγική δραστηριότητα τῆς χώρας. Ἡ σημερινή ὅμως διάρθρωση τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας παρουσιάζει τό μειονέκτημα ὅτι συνεχῶς αὐξάνει ἡ διαφορά μεταξύ τῆς ἀξίας τῶν εἰσαγωγῶν καί τῶν ἐξαγωγῶν. Ἔτσι βασικό πρόβλημα τῆς Ἑλληνικῆς οἰκονομίας εἶναι τό πῶς θά καλυφθεῖ τό ἔλλειμμα τοῦ ἐμπορικοῦ ἰσοζυγίου.

α) Οἱ εἰσαγωγές. Ἡ συνεχής αὔξηση τῶν εἰσαγωγῶν ὀφείλεται στήν αὔξηση τῶν εἰσοδημάτων, γιατί τό αὐξημένο εἰσόδημα ὁδηγεῖ τό λαό στό νά ἀποκτήσει ἀγαθά ἀνώτερου βιοτικοῦ ἐπιπέδου. Πολλά ἀπό αὐτά τά ἀγαθά ἡ ἐσωτερική παραγωγή ἢ τά παράγει σέ ἀνεπαρκεῖς ποσότητες ἢ δέν τά παράγει διόλου. Ἐπίσης ἡ συνεχής ἄνοδος τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας προκαλεῖ αὔξηση τῶν εἰσαγωγῶν, γιά νά πλουτιστεῖ ὁ μηχανικός ἐξοπλισμός τῆς χώρας. Εἶναι φανερό πώς δέν μποροῦμε νά περιορίσουμε τίς εἰσαγωγές χωρίς ἀντίχτυπο στό βιοτικό ἐπίπεδο τοῦ λαοῦ καί τήν ἀνάπτυξη τῆς οἰκονομίας. Οἱ εἰσαγωγές αὐτόματα θά περιοριστοῦν, ὅταν ἡ ἐσωτερική παραγωγή γίνει ἱκανή νά καλύπτει μεγάλο μέρος ἀπό τίς σύγχρονες ἀνάγκες τοῦ λαοῦ. Τά

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τρία τέταρτα τῶν εἰσαγωγῶν ἀποτελοῦνται ἀπό μή γεωργικές πρῶτες ὕλες, ἀπό βοηθητικές ὕλες καί ἀπό βιομηχανικά προϊόντα. Ἡ ἀδυναμία τῆς ἐσωτερικῆς παραγωγῆς νά ἱκανοποιήσει τίς ἀξιώσεις πού ἔχει τό καταναλωτικό κοινό, ὀφείλεται κυρίως στόν ἀνεπαρκή ἐξοπλισμό τῆς χώρας μέ παραγωγικά κεφάλαια.

β) Οἱ ἐξαγωγές. Οἱ ἐξαγωγές σημείωσαν κατά τά τελευταῖα χρόνια σταθερή αὔξηση. Περίπου τό 40% τῶν ἐξαγωγῶν ἀποτελοῦνται ἀπό γεωργικά προϊόντα. Ὁ γεωργικός χαρακτήρας τῶν ἐξαγωγῶν μας ἀποτελεῖ βασικό μειονέκτημα, γιατί ἡ γεωργική παραγωγή ἐξαρτᾶται ἀπό τίς καιρικές συνθῆκες καί ἀπό ἄλλους παράγοντες, πού ἐπιδροῦν στήν ποσότητα καί τήν ποιότητα τῶν γεωργικῶν προϊόντων. Τά ἐξαγόμενα γεωργικά προϊόντα χαρακτηρίζονται ὡς ἡμιπολυτελή, γιατί δέν καλύπτουν βασικές βιοτικές ἀνάγκες καί γι' αὐτό ἐξάγονται σέ λίγες μόνο χῶρες μέ ψηλό βιοτικό ἐπίπεδο. Ἀλλά ἡ ἐξάρτηση τῶν ἑλληνικῶν ἐξαγωγῶν ἀπό λίγες μόνο ἀγορές τοῦ ἐξωτερικοῦ κάνει τίς ἐξαγωγές εὐπαθεῖς, ὅταν σημειωθοῦν οἰκονομικές κρίσεις σέ αὐτές τίς χῶρες.

Τά τελευταῖα χρόνια παρατηρεῖται αὔξηση στίς ἐξαγωγές μεταλλευμάτων. Αὐτή ὅμως ἡ ἐξαγωγή δέν εἶναι ὠφέλιμη, γιατί τά προϊόντα πού ἐξάγουμε τά ἐπεξεργάζονται οἱ χῶρες πού τά εἰσάγουν. Ἔτσι ὅμως χάνονται γιά τήν ἑλληνική οἰκονομία σημαντική ἀπασχόληση ἐργατῶν καί εἰδικῶν ἐπιστημόνων, ἀλλά καί πολύτιμο συνάλλαγμα, πού ξοδεύεται γιά νά εἰσαχθοῦν τά προϊόντα τῆς ξένης βιομηχανίας. Πολύ μεγάλη σημασία γιά τήν οἰκονομική καί πολιτιστική ἐξέλιξη τῆς χώρας μας ἐλπίζουμε πώς θά ἔχει ἡ σύνδεσή μας μέ τήν Εὐρωπαϊκή Οἰκονομική Κοινότητα (ΕΟΚ).

γ) Οἱ ἄδηλοι πόροι. Γιά τή σημερινή διάρθρωση τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας σημαντικός παράγοντας εἶναι οἱ ἄδηλοι πόροι. Αὐτοί ἐξασφαλίζουν τήν εἰσροή συναλλάγματος, πού ἐλαττώνει κατά πολύ τό ἔλλειμμα τοῦ ἐμπορικοῦ ἰσοζυγίου. Κατά τά τελευταῖα χρόνια τό συνάλλαγμα ἀπό τούς ἄδηλους πόρους συνεχῶς αὐξάνει (σχ. 11). Αὐτή ἡ αὔξηση ὀφείλεται στό μεγάλο ἑλληνικό ἐμπορικό στόλο, στούς ἕλληνες μετανάστες καί στόν τουρισμό. Ἕνα μεγάλο μέρος τῶν ἄδηλων πόρων ἀντιπροσωπεύουν τά μεταναστευτικά ἐμβάσματα (πίνακας 57).

Ἡ αὔξηση τῶν μεταναστευτικῶν ἐμβασμάτων ὀφείλεται στήν οἰκονομική ἰσχύ τῶν χωρῶν, στίς ὁποῖες ἔχουν ἐγκατασταθεῖ οἱ ἕλληνες

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

μετανάστες. Ἡ αὔξηση τῶν ναυτιλιακῶν ἐμβασμάτων ὀφείλεται στήν πολύ γρήγορη ἀνάπτυξη τῆς ἑλληνικῆς φορτηγοῦ ναυτιλίας, πού ἀπασχολεῖ σήμερα μεγάλο ἀριθμό ναυτικῶν. Ἀλλά τά ναυτιλιακά ἐμβάσματα εἶναι στοιχεῖο πού ἐπηρεάζεται ἀπό τήν ἔνταση τῶν θαλάσσιων μεταφορῶν. Πολύ συχνά παρατηρεῖται μακροχρόνια ὕφεση στίς θαλάσσιες μεταφορές, πού προκαλεῖ σημαντικό περιορισμό στά ναυτιλιακά ἐμβάσματα. Τέλος ἡ αὔξηση τοῦ τουριστικοῦ συναλλάγματος ὀφείλεται στήν ἀνάπτυξη τῆς διεθνοῦς τουριστικῆς κινήσεως. Γιά νά ἐκμεταλλευτεῖ ἡ χώρα μας αὐτή τή διεθνή κίνηση, καταβάλλει πολλές καί συστηματικές προσπάθειες (διαφημίσεις, πύκνωση συγκοινωνιῶν, συγχρονισμένα ξενοδοχεῖα κ.ἄ.). Ἀλλά ἡ τουριστική κίνηση εἶναι

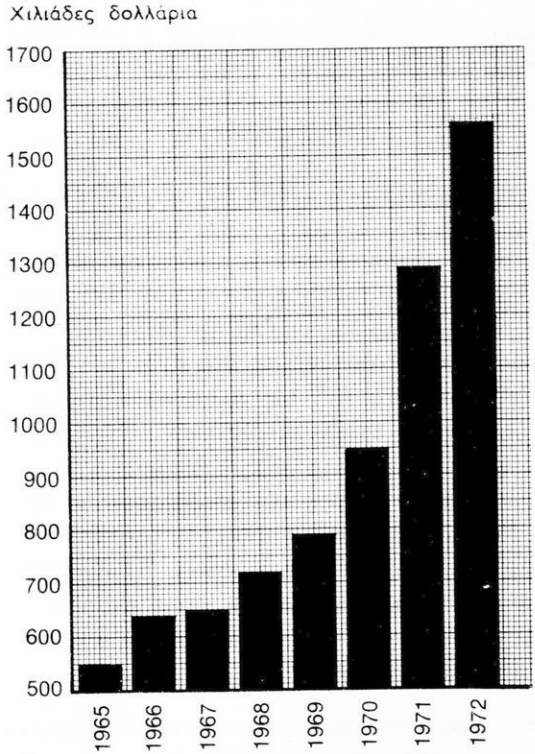

Σχ. 11. Ἡ ἐξέλιξη τῶν ἄδηλων πόρων. 1965-1972.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

στοιχεῖο πολύ εὐαίσθητο, γιατί ἐπηρεάζεται ἀπό τήν οἰκονομική κατάσταση τῆς χώρας τοῦ τουρίστα καί ἀπό διάφορους ἄλλους παράγοντες (π.χ. οἱ πολιτικές ἤ διεθνεῖς κρίσεις κ.ἄ.).

δ) Τό ξένο κεφάλαιο. Τά ξένα κεφάλαια βρίσκουν περισσότερο ἀποδοτικές ἐπενδύσεις στό ἐσωτερικό τῆς χώρας τους ἤ προτιμοῦν ὁρισμένες μόνο ἐπενδύσεις (π.χ. τά πετρέλαια). Ἀπό τό 1954 ὥς σήμερα τό Κράτος ἔλαβε διάφορα μέτρα, γιά νά προσελκύσει μεγάλα ξένα κεφάλαια σέ παραγωγικές ἐπενδύσεις. Μετά τήν ἀποκατάσταση τῆς Δημοκρατίας παρατηρεῖται ὅτι αὐξήθηκε σημαντικά ἡ ἐμπιστοσύνη τοῦ ξένου κεφαλαίου πρός τή χῶρα μας.

121. Οἱ κατευθύνσεις τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας.

Στήν Ἑλλάδα ὥς τό 1955 τό κατά κεφαλή ἐτήσιο ἐθνικό εἰσόδημα ἦταν μικρό σχετικά μέ τίς χῶρες τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης (πίνακας 59). Μέσα ὅμως σέ λίγα χρόνια τό κατά κεφαλή ἐτήσιο εἰσόδημα αὐξήθηκε σημαντικά κι ἔτσι τό βιοτικό ἐπίπεδο τοῦ λαοῦ μας ἀνέβηκε.

α) Τό φυσικό περιβάλλον. Ἡ χώρα μας δέν εἶναι προικισμένη μέ τούς φυσικούς πόρους πού εἶχαν στή διάθεσή τους, ὅταν ἄρχιζαν τήν ἀνάπτυξή τους, τά κράτη πού σήμερα εἶναι οἰκονομικά ἀναπτυγμένα. Ἀλλά καί στή χώρα μας ὑπάρχουν εὐνοϊκές προϋποθέσεις γιά τήν ἀνάπτυξη τῆς οἰκονομίας της σέ ἀνώτερα ἐπίπεδα παραγωγῆς. Σήμερα ἡ διαφορά στήν οἰκονομική ἀνάπτυξη δέν ὀφείλεται πιά σέ διαφορές τοῦ φυσικοῦ πλούτου τῶν χωρῶν Οἱ σύγχρονες συνθῆκες τῆς τεχνικῆς ἐπιτρέπουν τήν ἐκμετάλλευση φυσικῶν πόρων τῆς χώρας, πού μέχρι πρίν λίγα χρόνια τούς θεωρούσαμε ὡς μή ἐκμεταλλεύσιμους. Σήμερα ἡ καθυστέρηση τῶν ἀνεξέλικτων χωρῶν ἀποδίδεται στήν ἔλλειψη παραγωγικοῦ κεφαλαίου καί στήν ἔλλειψη τῶν ἀπαραίτητων τεχνικῶν καί ὀργανωτικῶν γνώσεων. Ἡ ἑλληνική οἰκονομία, κατευθυνόμενη ἀπό τό Κράτος, ἐξελίσσεται σταθερά καί ἐπιδιώκει τήν ἀξιοποίηση τοῦ φυσικοῦ πλούτου τῆς χώρας καί τήν ἐξασφάλιση ἐργασίας στούς κατοίκους της.

β) Οἱ κατευθύνσεις τῆς ἀγροτικῆς οἰκονομίας. Ὑπάρχουν μεγάλα περιθώρια γιά τήν αὔξηση τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς. Ἡ καλλιέργεια τοῦ σιταριοῦ μεταβάλλεται γρήγορα σέ ἐντατική καλλιέργεια. Ἔτσι

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἔχουμε αὔξηση τῆς στρεμματικῆς ἀποδόσεως καί ἑπομένως ἐλάττωση τοῦ κόστους τῆς παραγωγῆς, κι ἀκόμα πετυχαίνουμε νά ἐλευθερωθοῦν μεγάλες ἐκτάσεις ἀπό τήν καλλιέργεια σιταριοῦ καί νά ἀποδοθοῦν σέ καλλιέργειες πού δίνουν μεγαλύτερο εἰσόδημα. Ἡ γεωργική παραγωγή τείνει νά προσαρμοστεῖ πρός τίς περιορισμένες ἐποχές τῶν βροχῶν, ἀλλά σύγχρονα ἐκτελοῦνται διάφορα τεχνικά ἔργα, γιά νά ἐξασφαλιστεῖ τό πότισμα μεγάλων ἐκτάσεων. Οἱ μέθοδοι καλλιέργειας διαρκῶς συγχρονίζονται καί διαρκῶς αὐξάνει ἡ χρησιμοποίηση λιπασμάτων καί γεωργικῶν μηχανῶν.

Γενικά παρατηρεῖται μιά τάση γιά ἀναδιάρθρωση τῶν καλλιεργειῶν. Ἔτσι ἐπεκτείνεται ἡ καλλιέργεια λαχανικῶν καί ὀπωρικῶν, πού μποροῦν νά ἐξάγονται.

Ἡ ἀνάπτυξη τῆς οἰκονομίας τῶν ὀρεινῶν περιοχῶν ἐπιδιώκει νά περιοριστεῖ ἡ ἐκτατική κτηνοτροφία, πού προκαλεῖ πολύ μεγάλη ζημία στό μικρό δασικό πλοῦτο τῆς χώρας. Στίς ὀρεινές περιοχές προ-

ΠΙΝΑΚΑΣ 59

Μέσος ἐτήσιος ὅρος
τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος κατά κεφαλή
(δολλάρια)

	1955	1973
Ἡν. Πολιτεῖες	1.870	6.167
Καναδάς	1.310	5.412
Ἐλβετία	1.010	5.130
Σουηδία	950	6.185
Βέλγιο	800	3.664
Μ. Βρετανία	780	2.471
Ἰαπωνία	600	3.782
Δανία	750	5.481
Γαλλία	740	3.823
Νορβηγία	740	4.842
Δ. Γερμανία	510	5.671
Ὀλλανδία	500	4.435
Αὐστρία	370	3.752
Ἰταλία	310	2.515
Τουρκία	210	546
Ἑλλάδα	188	1.816

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

βλέπεται νά κατασκευαστοῦν βαθμίδες στά ἐπικλινή ἐδάφη, ὥστε αὐτά νά γίνουν ἀποδοτικά, κι ἀκόμα μέ τεχνικά ἔργα νά ἐξασφαλιστεῖ τό πότισμα ὀρεινῶν ἐκτάσεων. Τέλος οἱ ὀρεινοί πληθυσμοί θά ἐφοδιαστοῦν μέ ζῶα γιά γαλακτοπαραγωγή καί γιά πάχυνση, ὥστε νά αὐξηθεῖ τό εἰσόδημα αὐτῶν τῶν πληθυσμῶν. Γιά τήν ἀνάπτυξη τῆς κτηνοτροφικῆς παραγωγῆς ἐπιδιώκεται ἡ χρησιμοποίηση καλύτερων παραγωγικῶν ζώων, ἡ ἵδρυση συγχρονισμένων ἐγκαταστάσεων γιά τήν ἐκτροφή ζώων καί ἡ ἵδρυση σύγχρονων ἐργοστασίων ἐπεξεργασίας τοῦ γάλακτος καί, τέλος, αὔξηση τῆς παραγωγῆς κτηνοτροφῶν.

Γιά τήν ἐκμετάλλευση τοῦ ὑπόγειου πλούτου τῆς χώρας, γίνεται συστηματική ἔρευνα τοῦ ὑπεδάφους, γιά νά προσδιοριστεῖ ἂν ὑπάρχουν ὀρυκτά καί μεταλλεύματα, ἡ ἔκταση τῶν κοιτασμάτων καί ἡ περιεκτικότητά τους. Ἐπίσης γίνονται ἐντατικές ἔρευνες γιά νά ἐξακριβωθεῖ ἂν ὑπάρχει πετρέλαιο καί σέ ἄλλες περιοχές, ἐκτός ἀπό τή Θάσο.

γ) **Οἱ κατευθύνσεις τῆς βιομηχανικῆς παραγωγῆς καὶ τοῦ ἐξαγωγικοῦ ἐμπορίου.** Ἡ οἰκονομική ἀνάπτυξη τῆς χώρας δέν μπορεῖ νά στηριχτεῖ μόνο στίς ἀγροτικές ἀπασχολήσεις. Ἐπίσης δέν μπορεῖ ἡ ἐθνική οἰκονομία νά βασίζεται στούς ἄδηλους πόρους, γιατί αὐτοί ἐπηρεάζονται πάρα πολύ ἀπό τή διεθνή οἰκονομική καί πολιτική κατάσταση. Ὁ δρόμος γιά τήν ἀνάπτυξη τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας εἶναι σήμερα μόνο πρός τήν κατεύθυνση τῆς ἐκβιομηχανίσεως τῆς χώρας. Ἔτσι αὐτόματα θά περιοριστοῦν οἱ εἰσαγωγές καί θά αὐξηθοῦν οἱ ἐξαγωγές. Πρός τήν κατεύθυνση αὐτή γίνεται σταθερή πρόοδος. Τά διυλιστήρια πετρελαίου, τά ναυπηγεῖα, τά ἐργοστάσια ζάχαρης, τό συγκρότημα τῆς Πτολεμαΐδας καί τοῦ Μέγδοβα, καί ἄλλες μεγάλες βιομηχανικές ἐγκαταστάσεις ἄνοιξαν τό δρόμο γιά τήν ἐκβιομηχάνιση τῆς χώρας.

Στίς ἐξαγωγές μας σημαντική θέση θά κατέχουν ἀσφαλῶς τά γεωργικά προϊόντα καί γι' αὐτό ἐπιδιώκεται ἡ αὔξηση καί ἡ βελτίωση τῆς παραγωγῆς, ἡ τυποποίηση τῶν ἐξαγόμενων προϊόντων, ἡ ἀναζήτηση νέων ἀγορῶν καί ἡ διεύρυνση τῶν σημερινῶν. Γιά νά ἐξυπηρετηθεῖ ἡ ἐξαγωγή τῶν γεωργικῶν προϊόντων, ἐπιδιώκεται ἡ δημιουργία «ψυκτικῆς ἁλυσίδας», δηλαδή ἡ ἵδρυση μεγάλων ψυκτικῶν ἐγκαταστάσεων σέ ἐπίκαιρα σημεῖα τῆς χώρας γιά τή συντήρηση τῶν προ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ϊόντων καί ἡ ὕπαρξη εἰδικῶν μεταφορικῶν μέσων, ὥστε τά προϊόντα νά φτάνουν στήν κατανάλωση σέ ἄριστη κατάσταση.

Ἡ ἐξαγωγή πολύτιμων ὀρυκτῶν χωρίς προηγούμενη ἐγχώρια ἐπεξεργασία ἀποτελεῖ σπατάλη τοῦ ἐθνικοῦ πλούτου. Ἡ ἵδρυση βιομηχανιῶν γιά τήν ἐπεξεργασία τῶν μεταλλευμάτων νικελίου, χρωμίου, σιδήρου, ἀργιλίου (βωξίτη) θεωρεῖται σήμερα ἀπαραίτητη γιά τήν ἐξέλιξη τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας, γιατί αὐτές οἱ βιομηχανίες, ἐκτός τοῦ ὅτι ἀπασχολοῦν πολλές χιλιάδες Ἑλλήνων, θά βοηθήσουν νά ἐξάγονται ἐξευγενισμένες πρῶτες ὕλες, πού σπανίζουν. Ἔτσι ἡ χώρα μας τείνει νά ἀποκτήσει σημαντική καί σταθερή ἐξαγωγική βιομηχανία, ἀλλά καί τίς βάσεις γιά μιά πιό πέρα βιομηχανική ἀνάπτυξη. Μέ τά μέτρα πού παίρνει σήμερα τό Κράτος διανοίγεται ὁ δρόμος γιά τήν ἰσότιμη ἔνταξη τῆς χώρας μας στήν Εὐρωπαϊκή Οἰκονομική Κοινότητα (ΕΟΚ).

Ἐκτός ἀπό τίς μεταλλουργικές βιομηχανίες ὑπάρχουν καί ἄλλες παραγωγικές δραστηριότητες, πού μποροῦν νά ἐξελιχθοῦν καί νά ἀνταγωνιστοῦν σέ διεθνές πεδίο.

Ὁ Ἑλληνικός λαός διακρίνεται γιά τήν ἐνεργητικότητά του καί τήν πρωτοβουλία του. Σήμερα διανοίγει τίς νέες κατευθύνσεις τῆς ἐθνικῆς του οἰκονομίας, πού θά τοῦ ἐξασφαλίσουν καλύτερους ὅρους πνευματικῆς καί οἰκονομικῆς ζωῆς.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΟΤΗΤΑΣ

122. Ἡ διατροφή τῆς ἀνθρωπότητας.

Τό 1973 ὁ πληθυσμός τῆς Γῆς ἦταν 3.860 ἑκατομμύρια ἄνθρωποι καί ὑπολογίζεται ὅτι στό τέλος τοῦ εἰκοστοῦ αἰώνα θά ζοῦν πάνω στή Γῆ 6 δισεκατομμύρια ἄνθρωποι. Τό μεγαλύτερο μέρος τοῦ νέου πληθυσμοῦ θά ἐμφανιστεῖ στίς χῶρες τοῦ Τρίτου Κόσμου, δηλαδή σέ ὑποανάπτυκτες χῶρες, πού ἀκόμα δέν ἐκμεταλλεύονται ἀποτελεσματικά τίς πλουτοπαραγωγικές πηγές τους (σχ. 12). Στά τρία τέταρτα τοῦ σημερινοῦ πληθυσμοῦ τῆς Γῆς ἀντιστοιχεῖ μόνο τό ἕνα τέταρτο τῶν πηγῶν, πού παράγουν εἴδη διατροφῆς. Γι' αὐτό σήμερα σέ πολλές χῶρες ἑκατομμύρια ἀνθρώπων συνεχῶς πεινοῦν. Ἡ ἐξασφάλιση τῆς διατροφῆς τῆς ἀνθρωπότητας ἐπιδιώκεται μέ διάφορα μέτρα. Τά σπουδαιότερα ἀπό αὐτά εἶναι τά ἑξῆς:

α) Νά αὐξηθοῦν οἱ καλλιεργούμενες ἐκτάσεις. Αὐτό μπορεῖ νά γίνει μέ τήν ἀποξήρανση λιμνῶν, ἑλῶν ἤ καί θαλάσσιων κόλπων, μέ τή βελτίωση φτωχῶν ἐδαφῶν καί μέ τήν ἄρδευση ξερῶν ἐκτάσεων ἤ ἀκόμα καί ἐρήμων. (Χάρη στό φράγμα τοῦ Ἀσσουάν μεγάλη ἔκταση ἀπό τήν ἔρημο ἔγινε καλλιεργήσιμο ἔδαφος).

β) Νά χρησιμοποιηθοῦν σέ μεγάλη κλίμακα λιπάσματα καί γεωργικές μηχανές. Οἱ παράγοντες αὐτοί εἶναι σήμερα ἄγνωστοι στίς ὑποανάπτυκτες χῶρες.

γ) Νά ἐπιλεγοῦν κατάλληλα εἴδη ζώων καί φυτῶν, πού ἔχουν μεγάλη ἀπόδοση.

δ) Νά προστατευτεῖ τό παραγωγικό ἐπικάλυμμα τοῦ ἐδάφους, πού μπορεῖ νά καταστραφεῖ μέ πολλούς τρόπους. Ἡ καταστροφή τῶν δασῶν καί τῶν θάμνων μέ πυρκαγιές, ἡ καταστροφή τῆς βλαστήσεως ἀπό τά κοπάδια ζώων (πρόβατα, γίδες) ἔχουν ὡς ἀποτέλεσμα νά ἐξαφανιστεῖ τό ἐδαφικό ἐπικάλυμμα (ἔδαφος).

Τό πρόβλημα τῆς διατροφῆς τῶν ὑποανάπτυκτων λαῶν, πού αὐ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

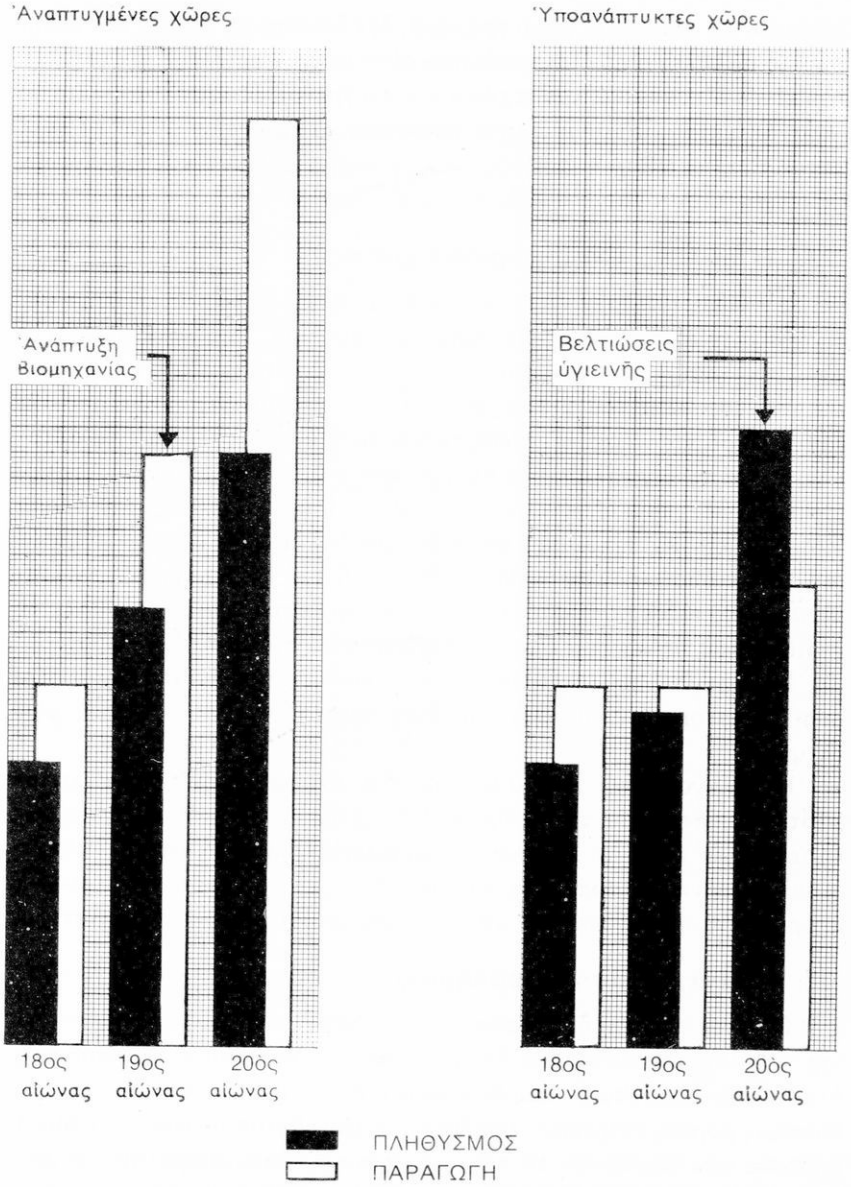

Σχ. 12. Ἡ αὔξηση τοῦ πληθυσμοῦ καί τῆς παραγωγῆς στίς ἀναπτυγμένες χῶρες καί τίς ὑποανάπτυκτες χῶρες.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ξάνονται σέ πληθυσμό πολύ γρήγορα, δέν λύνεται μέ δωρεές καί ἐκδηλώσεις ἀλληλεγγύης. Τό πρόβλημα αὐτό μπορεῖ νά λυθεῖ, ἄν οἱ λαοί, πού εἶναι οἰκονομικά καί τεχνικά ἀναπτυγμένοι, ἐξασφαλίσουν στούς ὑποανάπτυκτους τά ἀπαραίτητα μέσα, γιά νά παράγουν αὐτοί οἱ λαοί μόνοι τους τά εἴδη διατροφῆς τους ἤ ἀκόμα καί νά ἐκμεταλλευτοῦν τίς ἄλλες πλουτοπαραγωγικές πηγές τῶν χωρῶν τους.

123. Ἡ μόλυνση τοῦ περιβάλλοντος.

Ἡ συντήρηση τῶν ὀργανισμῶν (ζῶα, φυτά) βασίζεται σέ τρία φυσικά στοιχεῖα, τό ἔδαφος, τό νερό καί τόν ἀέρα. Σήμερα καί τά τρία αὐτά στοιχεῖα κινδυνεύει νά καταντήσουν ἀκατάλληλα γιά τή συντήρηση τῆς ζωῆς. Τά βιομηχανικά λύματα, οἱ ἀναθυμιάσεις ἀπό τίς καπνοδόχους τῶν ἐργοστασίων, τά καυσαέρια πού παράγουν τά αὐτοκίνητα καί τά ἀεροπλάνα, τά ἀπορρίματα καί οἱ ἀποχετεύσεις τῶν μεγαλουπόλεων προκαλοῦν συνεχή μόλυνση τοῦ ἐδάφους, τοῦ νεροῦ (ποταμοί, λίμνες, θάλασσες) καί τοῦ ἀέρα. Ἀκόμη καί αὐτά τά μνημεῖα τοῦ Πολιτισμοῦ, πού τά σεβάστηκαν οἱ αἰῶνες, κινδυνεύουν νά καταστραφοῦν ἀπό τήν ὑπερβολική μόλυνση τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρα. Ἡ ραδιενέργεια ἁπλώνεται ὅλο καί περισσότερο στό περιβάλλον μας.

Ἡ μόλυνση τοῦ περιβάλλοντος ἐμποδίζει τήν ἀνακύκλωση τῶν φυσικῶν στοιχείων, δηλαδή τοῦ ἄνθρακα, τοῦ ἀζώτου καί τοῦ φωσφόρου.

Ἡ μόλυνση τοῦ περιβάλλοντος εἶναι ἕνα πρόβλημα πού ἔχει τεράστια σημασία γιά τήν ἀνθρωπότητα. Σήμερα μερικές κλειστές θάλασσες ὅπως π.χ. ἡ Μεσόγειος, ἔχουν μολυνθεῖ ἐπικίνδυνα. Ὁλόκληρη ἡ πολιτισμένη ἀνθρωπότητα προσπαθεῖ νά βρεῖ μέ ποιούς τρόπους θά μπορέσει νά περιορίσει τήν καταστροφή τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος.

124. Τό ἐνεργειακό πρόβλημα.

Οἱ ἀνάγκες τῆς ἀνθρωπότητας σέ ἐνέργεια διαρκῶς αὐξάνονται (σχ. 13, 14). Διαπιστώθηκε ὅτι μέσα σέ μιά δεκαετία ἡ κατανάλωση ἠλεκτρικῆς ἐνέργειας ὑπερδιπλασιάζεται. Σήμερα χρησιμοποιοῦμε τέσσερις μορφές ἐνέργειας, τήν ἐνέργεια τῶν ὑδατοπτώσεων, τή χημική ἐνέργεια πού περιέχουν τά καύσιμα (γαιάνθρακας, πετρέλαιο, γαιαέρια), τήν πυρηνική ἐνέργεια καί τήν ἡλιακή ἐνέργεια.

Οἱ ὑδατοπτώσεις ἀποτελοῦν ἀνεξάντλητη πηγή ἐνέργειας καί

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

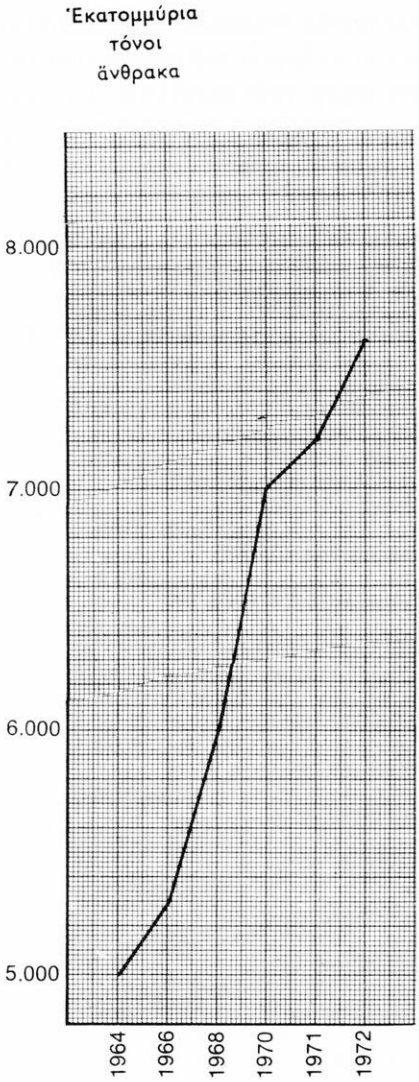

Σχ. 13. Ἡ παραγωγή ἐνέργειας σέ ἰσοδύναμο τόνων ἄνθρακα (1964 - 1972).

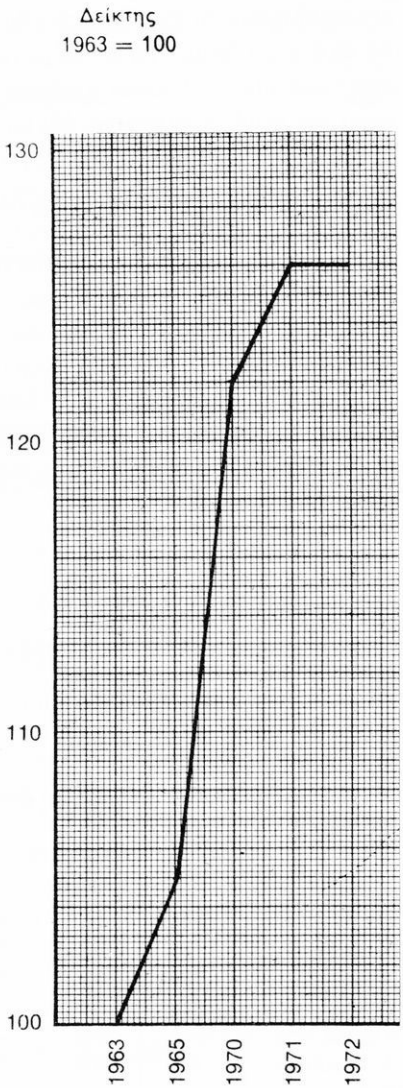

Σχ. 14. Ἡ ἐξέλιξη τῆς παραγωγῆς τροφίμων στόν κόσμο (1963 - 1972).

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἐξασφαλίζουν τό ἕνα δέκατο τῆς ἠλεκτρικῆς ἐνέργειας πού παράγεται σέ ὅλο τόν κόσμο. Τά ἀποθέματα τοῦ γαιάνθρακα, τοῦ πετρελαίου καί τῶν γαιαερίων δέν εἶναι ἀνεξάντλητα. Ἀλλά πρίν ἐξαντληθοῦν τά φυσικά καύσιμα, πιστεύουμε ὅτι θά ἔχει ἀναπτυχθεῖ ἡ ἐκμετάλλευση τῆς πυρηνικῆς ἐνέργειας. Στήν ἀρχή ἡ πυρηνική ἐνέργεια θά προέρχεται ἀπό τή σχάση τῶν βαριῶν πυρήνων (οὐράνιο 235, πλουτώνιο 239, οὐράνιο 233), καί ἀργότερα θά προέρχεται ἀπό τή σύντηξη ἐλαφρῶν πυρήνων. Αὐτή ἡ δεύτερη μέθοδος μπορεῖ νά λύσει ὁριστικά τό ἐνεργειακό πρόβλημα τῆς ἀνθρωπότητας, γιατί ὡς πρώτη ὕλη μποροῦμε νά χρησιμοποιήσουμε τό δευτέριο, πού ὑπάρχει ἄφθονο στό νερό τῶν θαλασσῶν. Σήμερα ἡ ἡλιακή ἐνέργεια μετατρέπεται σέ ἠλεκτρική ἐνέργεια μόνο πάνω σέ τεχνητούς δορυφόρους καί δοκιμάζεται ἡ χρησιμοποίησή της σέ πειραματικούς σταθμούς. Ἡ ἐξασφάλιση ἀρκετῆς ἐνέργειας εἶναι βασικό πρόβλημα γιά τή διατήρηση καί τήν ἐξέλιξη τῆς ζωῆς τῶν λαῶν.

ΔΙΕΘΝΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

ΠΙΝΑΚΑΣ 60

1967. Στοιχεῖα ἀπό τή διατροφή τῶν λαῶν κατά κάτοικο

Χῶρες	Ἀλεύρι	Πατάτες	Ζάχαρη	Κρέας	Λίπη	Θερμίδες κάθε μέρα	Πρωτεῖνες (γραμμάρια κάθε μέρα)
	(γραμμάρια κάθε μέρα)						
Ἡν. Πολιτεῖες	178	145	140	310	66	3.300	99
Καναδάς	186	215	137	247	58	3.200	95
Αὐστρία	260	205	104	206	65	3.260	87
Βέλγιο	223	329	104	204	80	3.220	90
Γαλλία	229	270	92	247	67	3.210	103
Δ. Γερμανία	192	303	95	209	74	3.150	82
Ἑλλάδα	331	161	56	111	51	2.900	99
Ἰταλία	358	125	72	130	52	2.960	87
Αἴγυπτος	595	27	50	32	17	2.900	82
Ἰαπωνία	379	175	57	36	22	2.440	75
Τουρκία	229	270	110	114	54	2.990	90

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ὁρισμός καί διαιρέσεις τῆς Γεωγραφίας

1. Ὁρισμός τῆς Γεωγραφίας 5
2. Κλάδοι τῆς Γεωγραφίας 5

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΑΝΘΡΩΠΟΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

Ὁ προϊστορικός ἄνθρωπος

3. Ὁ ἄνθρωπος πάνω στή Γῆ 6
4. Τό φυσικό περιβάλλον τοῦ προϊστορικοῦ ἀνθρώπου 6
5. Οἱ προϊστορικοί χρόνοι 8

Ὁ ἄνθρωπος καί τό φυσικό περιβάλλον

6. Ἡ ἐπίδραση τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος στόν ἄνθρωπο 9
7. Ἡ ἐπίδραση τοῦ ἀνθρώπου στό φυσικό περιβάλλον 10
8. Ἡ Γῆ ὡς κατοικία τοῦ ἀνθρώπου 11

Οἱ βαθμοί τοῦ πολιτισμοῦ

9. Βαθμός πολιτισμοῦ καί οἰκονομικές ἐνέργειες 12
10. Λεηλασία τῆς φύσεως καί παραγωγή 13
11. Κατώτερος βαθμός πολιτισμοῦ 13
12. Μέσος βαθμός πολιτισμοῦ 14
13. Ἀνώτερος βαθμός πολιτισμοῦ 14
14. Φαινόμενα τοῦ ἀνώτερου πολιτισμοῦ 16

Τά φαινόμενα τοῦ πληθυσμοῦ

15. Ὁ πληθυσμός τῆς Γῆς 17
16. Γεωγραφική κατανομή τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Γῆς 17
17. Ἡ αὔξηση τοῦ πληθυσμοῦ μιᾶς χώρας 18
18. Διάρκεια ζωῆς καί πυραμίδα τῶν ἡλικιῶν 18
19. Οἱ μετακινήσεις τοῦ πληθυσμοῦ 20
20. Ἡ ἀποδημία καί ἡ μετανάστευση 21

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

21. Ἡ συγκέντρωση τῶν ἀνθρώπων 22
22. Ἡ ἀνάπτυξη τῶν μεγάλων πόλεων 23
23. Τά χαρακτηριστικά τῶν μεγάλων πόλεων 24

Οἱ μεγάλες διαιρέσεις τῆς ἀνθρωπότητας

24. Οἱ φυλές 25
25. Οἱ γλῶσσες 25
26. Οἱ θρησκεῖες 26
27. Οἱ ἐθνικές ὁμάδες 27

Ὁ πνευματικός πολιτισμός

28. Ὁ πολιτισμός 28
29. Τά στοιχεῖα τοῦ πνευματικοῦ πολιτισμοῦ 28
30. Ἀρχαῖες κοιτίδες τοῦ πολιτισμοῦ 29
31. Τά κέντρα τοῦ σύγχρονου πολιτισμοῦ 30
32. Τά κέντρα τῆς καλλιέργειας τῶν καλῶν τεχνῶν καί τῶν ἐπιστημῶν.. 31

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΖΩΗ

Ἡ οἰκονομική ζωή τοῦ ἀνθρώπου

33. Ἡ οἰκονομική ζωή τοῦ ἀνθρώπου 32
34. Ἡ παραγωγή 32
35. Ἀναπτυγμένες καί ὑπανάπτυκτες χῶρες 33

ΟΙ ΔΙΑΦΟΡΟΙ ΚΛΑΔΟΙ ΤΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ

Γεωργική παραγωγή

36. Ἡ γεωργική παραγωγή 35
37. Τό σιτάρι 36
38. Τό ρύζι 38
39. Τά ἄλλα δημητριακά 39
40. Κρασί, ζάχαρη, καπνός καί φυτικά ἔλαια 39

Κτηνοτροφική παραγωγή

41. Ἡ κτηνοτροφική παραγωγή 41
42. Ἡ ἁλιευτική παραγωγή 42

Δασική παραγωγή

43. Ἡ παραγωγή ξυλείας 43
44. Ἡ παραγωγή καουτσούκ 45

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Παραγωγή ὑφαντικῶν ὑλῶν

45. Τό βαμβάκι 46
46. Τό μαλλί 46
47. Τό μετάξι 47
48. Οἱ τεχνητές καί συνθετικές ὑφαντικές ὕλες 48

Παραγωγή ἐνέργειας

49. Σημασία τῆς ἐνέργειας 49
50. Ὁ λιθάνθρακας 49
51. Τό πετρέλαιο 52
52. Ἡ ἠλεκτρική ἐνέργεια 55

Παραγωγή μετάλλων

53. Τά μέταλλα 57
54. Ἡ παραγωγή μεταλλευμάτων σιδήρου 57
55. Ἡ παραγωγή ἄλλων χρήσιμων μεταλλευμάτων 58
56. Τά πολύτιμα μέταλλα 60

Βιομηχανική παραγωγή

57. Ἡ σύγχρονη βιομηχανία 61
58. Κλάδοι τῆς βιομηχανικῆς παραγωγῆς 62
59. Τά μεγάλα κέντρα βιομηχανικῆς παραγωγῆς 62
60. Ἡ παραγωγή μετάλλων 63
61. Οἱ ναυπηγήσεις 64
62. Ἡ παραγωγή σιδηροδρομικοῦ ὑλικοῦ 65
63. Ἡ παραγωγή αὐτοκινήτων 65
64. Ἡ παραγωγή γεωργικῶν μηχανῶν 66
65. Τά κέντρα τῆς μεγάλης ὑφαντουργικῆς παραγωγῆς 66

Τά μεγάλα κέντρα τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου

66. Τό ἐξωτερικό ἐμπόριο 67
67. Οἱ Ἡν. Πολιτεῖες 69
68. Ἡ Μ. Βρετανία 69
69. Ἡ Δ. Γερμανία 69
70. Ἡ Γαλλία 70
71. Τά ἄλλα μεγάλα κέντρα τοῦ ἐμπορίου 71
72. Τό σύγχρονο διεθνές ἐμπόριο 71

Οἱ διεθνεῖς μεταφορές

73. Ἡ σημασία τῶν συγκοινωνιῶν 71

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

I. Χερσαῖες μεταφορές

74. Οἱ ὁδικές μεταφορές 72
75. Οἱ σιδηροδρομικές μεταφορές 72

II. Μεταφορές μέ πλωτά μέσα

76. Οἱ μεταφορές σέ ποταμούς 75
77. Οἱ θαλάσσιες μεταφορές 76
78. Οἱ διεθνεῖς διώρυγες 77
79. Οἱ μεγαλύτεροι ἐμπορικοί στόλοι 77

III. Ἐναέριες μεταφορές

80. Ἡ ἀεροπορική συγκοινωνία 78
81. Οἱ μεγάλες γραμμές τῶν ἐναέριων μεταφορῶν 79

IV. Ἡ μετάδοση τῆς σκέψεως

82. Οἱ τηλεπικοινωνίες 80

V. Ὁ διεθνής τουρισμός

83. Ὁ διεθνής τουρισμός 81

ΟΙ ΜΕΓΑΛΕΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ

84. Οἱ Μεγάλες Δυνάμεις 82
85. Παράγοντες γιά τήν ἐξέλιξη μιᾶς χώρας σέ Μεγάλη Δύναμη 83
86. Τά βασικά προϊόντα 85
87. Ἡ κατοχή τῶν βασικῶν προϊόντων 88
88. Οἱ προσπάθειες γιά ἐξασφάλιση καί ὑποκατάσταση βασικῶν προϊόντων 89
89. Οἱ ἀνθρώπινοι παράγοντες τῆς ἰσχύος μιᾶς χώρας 90
90. Οἱ σύγχρονες Μεγάλες Δυνάμεις 92

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Ὁ πληθυσμός τῆς Ἑλλάδας

91. Οἱ κάτοικοι 95
92. Τό φυσικό περιβάλλο 95
93. Ἡ ἐπιφάνεια 96
94. Ὁ πληθυσμός 97
95. Ἡ πυκνότητα τοῦ πληθυσμοῦ 97
96. Κατανομή τοῦ πληθυσμοῦ κατά ἡλικίες 98

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

97. Ἡ μόρφωση τῶν κατοίκων 98
98. Ἡ ἐθνογραφική σύνθεση τοῦ πληθυσμοῦ 98
99. Ἡ κατανομή τοῦ πληθυσμοῦ κατά ὑψομετρικές ζῶνες 98
100. Ἡ συγκέντρωση τοῦ πληθυσμοῦ 99
101. Ἀστικός, ἡμιαστικός καί ἀγροτικός πληθυσμός 100
102. Ἡ ἀπασχόληση τῶν κατοίκων 101
103. Ὁ ἑλληνισμός τοῦ ἐξωτερικοῦ 101
104. Ἡ πνευματική ζωή 102
105. Ἡ κοινωνική ἀντίληψη καί ἀσφάλιση 103

Ἡ οἰκονομική ζωή τῆς Ἑλλάδας

106. Ἡ ἐξέλιξη τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας 103
107. Ἡ γεωργία 104
108. Ἡ κτηνοτροφία 107
109. Ἡ ἁλιεία 108
110. Τά δάση 108
111. Ὁ ὀρυκτός πλοῦτος 109
112. Ἡ παραγωγή τῆς ἠλεκτρικῆς ἐνέργειας 111
113. Ἡ βιομηχανία 111
114. Οἱ μεταφορές 113
115. Ὁ ἑλληνικός ἐμπορικός στόλος 114
116. Ὁ τουρισμός 115
117. Τό ἐξωτερικό ἐμπόριο 116
118. Τό ἐμπορικό ἰσοζύγιο 117
119. Τό ἐθνικό εἰσόδημα 118
120. Ἡ διάρθρωση τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας 118
121. Οἱ κατευθύνσεις τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας 122

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΟΤΗΤΑΣ

122. Ἡ διατροφή τῆς ἀνθρωπότητας 126
123. Ἡ μόλυνση τοῦ περιβάλλοντος 128
124. Τό ἐνεργειακό πρόβλημα 128

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Τά ἀντίτυπα τοῦ βιβλίου φέρουν τό κάτωθι βιβλιόσημο γιά ἀπόδειξη τῆς γνησιότητας αὐτῶν.

Ἀντίτυπο στερούμενο τοῦ βιβλιοσήμου τούτου θεωρεῖται κλεψίτυπο. Ὁ διαθέτων, πωλῶν ἤ χρησιμοποιῶν αὐτό διώκεται κατά τίς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 7 τοῦ Νόμου 1129 τῆς 15/21 Μαρτίου 1946 (Ἐφ. Κυβ. 1946, Α' 108).

024000025620

ΕΚΔΟΣΗ Δ' 1978 (ΙΙΙ) - ΑΝΤΙΤΥΠΑ 100.000 - ΣΥΜΒΑΣΗ 3012/10-2-78

Ἐκτύπωση: Α. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΣ & Σία Ε.Ε. - Βιβλιοδεσία: Ι. ΔΙΚΑΙΟΣ Α.Ε.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής